

บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสาร
ของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล

นายธีระพล อ้นมัย

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาวารสารสนเทศ ภาควิชาวารสารสนเทศ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-130-967-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLE OF THE NEWSPAPERS AND DEPENDENCE OF VILLAGERS
IMPACTED BY THE PAK MUN DAM PROJECT

MR. TEERAPON ANMAI

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Journalism

Department of Journalism
Faculty of Communication Arts
Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-130-967-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ
จากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล
โดย นายธีระพล อ้นมัย
สาขาวิชา วารสารสนเทศ
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์นันทริกา คุ้มไพโรจน์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์รจิตลักษณ์ แสงอุไร)

ธีระพล อ้นมัย : บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล (THE ROLE OF THE NEWSPAPERS AND DEPENDENCE OF VILLAGERS IMPACTED BY THE PAK MUN DAM PROJECT) อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ.ดร.พีระ จิรโสภณ ; 167 หน้า. ISBN 974-130-967-8

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ระหว่างวันที่ 23 มีนาคม 2542 - 23 มีนาคม 2543 พร้อมศึกษาการพึ่งพาและการเปิดรับข่าวสาร รวมทั้งการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) วิเคราะห์เนื้อหาข่าวจากหนังสือพิมพ์ 9 ฉบับ คือ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ สยามรัฐ ปทุมมาลย์และอุบลรัตน์ในช่วง 1 ปี 2) วิเคราะห์การพึ่งพาข่าวสารและประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์จากการตอบแบบสอบถามโดยกลุ่มผู้ชุมนุม 122 คน รวมทั้ง สัมภาษณ์กลุ่มแกนนำผู้ชุมนุม 13 คน และกลุ่มผู้สนใจปัญหาการชุมนุมครั้งนี้ 14 คน และ 3) วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกนำเสนอข่าวสารการชุมนุม โดยการสัมภาษณ์นักหนังสือพิมพ์ 7 คน

ผลการวิจัย

1) การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวจากหนังสือพิมพ์ 9 ฉบับ พบว่า ในรอบ 1 ปี มีการนำเสนอข่าวสารการชุมนุม 61 ชิ้น โดยเสนอในรูปแบบของข่าว 31 ชิ้น แต่ไม่มีการนำเสนอในรูปแบบของบทบรรณาธิการและสัมภาษณ์พิเศษ โดยเน้นนำเสนอเหตุการณ์ความขัดแย้งและการต่อต้านเขื่อน ส่วนทิศทางการนำเสนอข่าวสารเป็นลบต่อรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ขณะที่คุณค่าความเป็นข่าวมุ่งนำเสนอความขัดแย้งและผลกระทบเป็นหลัก

2) ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสาร และต้องการพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและโทรทัศน์มากกว่าสื่อมวลชนสาขาอื่น ๆ และแกนนำผู้ชุมนุมเป็นสื่อบุคคลที่มีบทบาทสูงสุดที่ชาวบ้านการพึ่งพาข่าวสาร ขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นเป็นสื่อที่กลุ่มชาวบ้านเปิดรับและพึ่งพาน้อยที่สุด

3) ผู้ชุมนุมประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางในระดับกลาง ๆ (ค่าเฉลี่ย 2.77) แต่ประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในทิศทางลบ และเมื่อพิจารณาเป็นรายฉบับพบว่า ' ข่าวสด ' เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวที่ถูกประเมินในทิศทางบวก (ค่าเฉลี่ย 3.72) โดยมติชน ไทยโพสต์ ถูกประเมินในระดับกลาง ๆ ส่วนกรุงเทพธุรกิจ สยามรัฐ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ถูกประเมินในทิศทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4) กลุ่มผู้สนใจปัญหาการชุมนุมครั้งนี้และแกนนำผู้ชุมนุมวิเคราะห์ว่า หนังสือพิมพ์ให้ความสำคัญกับข่าวการชุมนุมค่อนข้างน้อย และวิเคราะห์ว่า ชาวบางส่วนบิดเบือนข้อเท็จจริง หรือ ไม่ทำความจริงให้ปรากฏ และวิเคราะห์สาเหตุว่า มาจากจุดยืนและจริยธรรมต่อผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผนวกกับความสามารถในการประเมินคุณค่าข่าวและการตีความเหตุการณ์ของนักหนังสือพิมพ์มีขีดจำกัด รวมทั้ง อิทธิพล ผลประโยชน์ ปัญหาเศรษฐกิจ ตลอดจนยุทธศาสตร์การชุมนุมเป็นอุปสรรค ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะนักหนังสือพิมพ์ที่มองการชุมนุมครั้งนี้ว่ามีคุณค่าความเป็นข่าวน้อย และเห็นว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นประจำไม่น่าสนใจ ขณะที่นักหนังสือพิมพ์บางส่วนขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อปัญหาการชุมนุม

ภาควิชา.....วารสารสนเทศ.....ลายมือชื่อ.....
สาขาวิชา.....วารสารสนเทศ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2543.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

KEY WORD:THE ROLE OF THE NEWSPAPERS /DEPENDENCE OF VILLAGERS /THE PAK MUN DAM PROJECT

TEERAPON ANMAI : THE ROLE OF THE NEWSPAPERS AND DEPENDENCE OF VILLAGERS IMPACTED BY THE PAK MUN DAM PROJECT.THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF.PIRA CHIRASOPONE, Ph.D., 167 pp. ISBN 974-130-967-8

This research has the following objectives : (1) to study the role of newspapers in the case of the protest of their villagers who are impacted by the PAK MUN dam project; (2) to study the exposure of the villagers to the news and their dependence on the news (3) to evaluate the role of newspapers in this protest.

The study is divided into three parts: (1) a content analysis of reports from nine newspapers namely *Matichon, Khao Sod, Thai Rath, Daily News, Thai Post, Krungthep Thurakit, Siam rath, Pathummalai, and Ubonrat* during a one-year period; (2) a questionnaire-based survey of participants in the protest and in-depth interview with 13 leaders of the protest and persons who are interested in the protest (in order to analyze the villagers' dependence on news and to evaluate the role of newspapers); (3) an in-depth interview with seven journalists analyze related factors that may influence the selection of news about the protest.

The research has the followings :

- 1) based on the content analysis of the sampled newspapers ,there are 61 items of news about the PAK MUN dam protest .Of these, 31 are in news report form . there is not presentation in the form of editorial or special interview .Special emphasis is placed on incidents about conflicts and opposition to the building of the dam .Most of news items are negative in nature particularly towards the government and the Electricity Generating Authority of Thailand (EGAT). Major points of newsworthiness lie in the conflict and the impact.
- 2) The studied protesters tend to be exposed to rely on news from general newspapers and television more than other forms of media .Leaders of the protest are the most important human medium that the villagers rely upon for information. Meanwhile, villagers are least exposed to and dependent on local newspapers and local leaders for information.
- 3) Judging from their evaluation of general newspapers, protesters have a mediocre feeling towards newspapers (average value of 2.77) but there have a negative evaluation towards local newspapers. Individually, *Khao sod* is the only newspaper that was positively evaluated (average value of 3.72) while *Matichon* and *Thai Post* were evaluated with mediocre feelings. *Krungthep Thurakij, siam Rath, Thai Rath,* and *Daily News* are negatively evaluated with a statistical significance.
- 4) Interested persons in the protest and protest leaders analyzed that newspapers do not give much importance to the protest. Some also felt that some newspaper reports gave distorted information or failed to report the truth. This is attributed to the journalists' limitations in the following areas : standpoint, ethic towards socially disadvantaged people, ability in evaluating newsworthiness, and ability in event interpretation. Other factors which may impede journalists from fulfilling their role include influence, vested interests, economic problems and protesting strategies. This corresponds with the attitudes of journalists who view this protest as not very newsworthy. They tend to regard the event as ordinary and routine. Some journalists also lack profound understanding about the problem that give rise the protest.

Department.....Journalism.....Student's signature.....
 Field of study..... Journalism.....Advisor's signature.....
 Academic year.....2000.....Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยความเอื้ออาทร ด้วยน้ำใจของผู้คนแวดล้อมจำนวนมาก ที่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลืออย่างเต็มกำลัง ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ให้คำปรึกษาที่มีค่าจนงานวิจัยลุล่วง และขอขอบคุณคำแนะนำดี ๆ จาก คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน

ขอบคุณ อธิติฤทธิ์-ธนาพร ประคำทอง และ GREEN PEACE ,คุณเสรีภาพ-สุภาพร อันมัย, คุณนิกร วิสเพ็ญและครอบครัว รวมทั้ง น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระและครอบครัว ธงชัย คงสินธุ และ สงกรานต์ กิ่งจักร ที่เอื้อเฟื้อ ให้ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และห้องทำงานเพื่องานวิจัยในวาระต่าง ๆ สุชาติ อันมัย ช่วยงานคอมพิวเตอร์

ขอบคุณ อาจารย์ภณัฐ ก้วยเจริญพาณิชย์ กฤติยา ไชยศิวามงคล ศิริญญา แสนมีมา และ ปณิตา นิตยาพร ช่วยเหลือด้านวิชาสถิติอย่างเต็มความสามารถ

ขอบคุณ เสรีภาพ อันมัย กาญจนา ทองทั่ว เกษราภร ศรีจันทร์ อธิติฤทธิ์ ประคำทอง ภัทรพร หงษ์ทอง ทิวา เหลืองสัมฤทธิ์ โชติมา วิเชียร ภัสน์วิจิ ศรีสุวรรณ และรุ่งทิพย์ อันมัย ที่ให้ยืมเงินในยามฉุกเฉิน ขอขอบคุณ จิรชอุบล บุนนยภักดี ศิริญญา แสนมีมา ปณิตา นิตยาพร อุ้ม เดียร์ และ กัลยาณมิตรที่เกื้อหนุนกำลังใจใถ่ถามความเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ขอบคุณ สมัชชาคนจน ที่ยื่นหยัดต่อสู้เพื่อเปิดโลกที่เป็นจริงอีกด้านให้สังคมหันมาสนใจ ปัญหาที่พ่วงมากับการพัฒนาโดยรัฐ ขอขอบคุณ สීමວລຂນູ້ທີ່ຍັງຍັດຍືນເຢັຍຂ້າງຜູ້ດ້ອຍໂອກາສທາງ ສັງຄມມາກກວ່າຮັບໃຊ້ອຳນາຈ ຂອບຄຸນທຸກທັດສະນະທີ່ມີຄ່າ ທີ່ປຸກກູ້ໃນວິທຍານິພົນຮັບຮັບນີ້

เหนืออื่นใด ขอขอบพระคุณ คุณพ่อเพียง คุณแม่เภา อันมัย พ่อ-แม่ ชาวนาผู้ซื่อสัตย์ รวมทั้ง แต้น เคน ไหว อันเป็นที่รักยิ่ง และ 'ดวงแก้ว & แม่ของลูก' แรงพลังผลักดันสำคัญของชีวิต

ธีระพล อันมัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพประกอบ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามนำวิจัย.....	7
วัตถุประสงค์งานวิจัย.....	7
สมมติฐานงานวิจัย.....	8
ขอบเขตงานวิจัย.....	8
นิยามศัพท์.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ทฤษฎีการรวมกลุ่มเพื่อชุมชนเรียกร้อง.....	10
บทบาทของสื่อมวลชน.....	13
ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร.....	14
ผู้กำหนดวาระข่าวสาร.....	16
อิทธิพลของสื่อมวลชน.....	17
การใช้และการตอบสนองความพอใจ (Uses and Gratifications).....	19
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	20
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	21
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	22
กรอบแนวคิดและตัวแปรงานวิจัย.....	24
การวัดตัวแปรเชิงปริมาณ.....	24
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	26
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	27

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	29
การทดสอบเครื่องมือ.....	30
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	31
การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมฯ.....	31
การพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุม.....	44
การวิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านจากมุมมอง ของกลุ่มแกนนำและผู้ชุมนุม.....	63
การวิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านจากมุมมอง ของกลุ่มผู้สนใจปัญหา.....	70
การวิเคราะห์ทัศนคตินักหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับบทบาทและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือก นำเสนอข่าวการชุมนุม.....	94
การทดสอบสมมติฐาน.....	107
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	112
สรุปผลการวิจัย.....	113
การวิเคราะห์เนื้อหาข่าว.....	113
วิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุม.....	115
วิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านจากมุมมอง ของกลุ่มแกนนำและผู้ชุมนุม.....	119
วิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านจากมุมมอง ของกลุ่มผู้สนใจปัญหา.....	120
วิเคราะห์ทัศนคตินักหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับบทบาทและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือก นำเสนอข่าวการชุมนุม.....	124
อภิปรายผลการวิจัย.....	127
ข้อจำกัดการวิจัย.....	137
ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	137
รายการอ้างอิง.....	138
ภาคผนวก.....	142
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	167

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและช่วงเวลาการนำเสนอข่าวสารการชุมนุม.....	32
ตารางที่ 2 แสดงการจำแนกรูปแบบการนำเสนอข่าวสารการชุมนุม.....	33
ตารางที่ 3 แสดงภาพรวมเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ.....	37
ตารางที่ 4 แสดงทิศทางการนำเสนอข่าวสาร.....	38
ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์คุณค่าความเป็นข่าวของการชุมนุม.....	41
ตารางที่ 6 แสดงผลการวิเคราะห์ประเภทแหล่งข่าวกรณีการชุมนุมในรอบ 1 ปี.....	44
ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย.....	46
ตารางที่ 8 แสดงผลกระทบที่ผู้ชุมนุมได้รับ.....	47
ตารางที่ 9 แสดงการมีส่วนร่วมกับการชุมนุมที่เชื่อมปากมด.....	47
ตารางที่ 10 แสดงช่วงเวลาในการร่วมชุมนุมของกลุ่มเป้าหมาย.....	48
ตารางที่ 11 แสดงการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ของผู้ชุมนุม.....	49
ตารางที่ 12 แสดงพฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ของผู้ชุมนุม.....	50
ตารางที่ 13 แสดงวัตถุประสงค์การติดตามข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุม.....	51
ตารางที่ 14 แสดงความเชื่อถือในความเที่ยงธรรมในการทำหน้าที่รายงานข่าวสารของสื่อ.....	52
ตารางที่ 15 แสดงความเห็นผู้ชุมนุมต่อความเป็นธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อต่าง ๆ	53
ตารางที่ 16 แสดงทัศนคติผู้ชุมนุมต่อความเป็นธรรมจากการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์.....	55
ตารางที่ 17 แสดงผลการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางโดยผู้ชุมนุม.....	57
ตารางที่ 18 แสดงการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น.....	58
ตารางที่ 19 แสดงการประเมินความเที่ยงธรรมตรงไปตรงมาของหนังสือพิมพ์.....	60
ตารางที่ 20 แสดงความต้องการพึ่งพาบทบาทหนังสือพิมพ์ของกลุ่มผู้ชุมนุมฯ.....	61
ตารางที่ 21 แสดงความต้องการพึ่งพาข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ ของผู้ชุมนุมฯ.....	62
ตารางที่ 22 แสดงนโยบายข่าวหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุม.....	95
ตารางที่ 23 แสดงมุมมองคุณค่าความเป็นข่าวและปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอข่าว.....	97
ตารางที่ 24 แสดงทัศนคตินักหนังสือพิมพ์ต่อบทบาทหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการชุมนุม.....	100
ตารางที่ 25 ความเห็นและข้อเสนอของนักหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุม.....	103
ตารางที่ 26 ข้อเสนอต่อบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุม.....	105
ตารางที่ 27 ทดสอบการพึ่งพาของกลุ่มผู้ชุมนุมในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ.....	108
ตารางที่ 28 ทดสอบความต้องการพึ่งพาข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ ของผู้ชุมนุม.....	109
ตารางที่ 29 ทดสอบเปรียบเทียบการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและท้องถิ่น.....	111

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1	รูปแบบการชุมนุมเรียกร้องของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ สร้างเขื่อนปากมูล.....12
แผนภาพที่ 2	แบบจำลองการกำหนดวาระข่าวสาร.....16
แผนภาพที่ 3	แบบจำลองการใช้แพลตฟอร์มของความเห็นอกเห็นใจจากสื่อ.....19
แผนภาพที่ 4	แบบจำลองการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ สร้างเขื่อนปากมูล.....24
แผนภาพที่ 5	รูปแบบความสัมพันธ์ของบทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล.....136

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมยุคสารสนเทศ สื่อมวลชนถูกวางบทบาทให้มีความสำคัญในการแจ้งข่าวสาร รายงานความเป็นไปของสังคมและสังคมแวดล้อมสู่การรับรู้ของผู้คน อาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนเป็นผู้ย่อโลกกว้างให้ผู้คนรับรู้ด้วยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดโลกทัศน์ผู้คนในสังคมให้เรียนรู้ด้วยข่าวสารนั่นเอง

ในฐานะของผู้ส่งสารนั้น สื่อมวลชนถูกวางบทบาทที่สำคัญไว้หลายประการ¹ ทั้งบทบาทผู้แจ้งข่าวสาร (Messenger) ให้มวลชนผู้รับสารได้ทราบว่า มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในสังคมหรือสังคมแวดล้อม บทบาทของสุนัขเฝ้าบ้าน (Watchdog) ที่ทำหน้าที่สืบสวน เพื่อรายงานข่าวหรือเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายอันจะเกิดต่อสังคม บางครั้งการรายงานข่าวหรือเหตุการณ์ที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นในสังคมก็เพื่อเป็นการเตือนให้สมาชิกในสังคมได้ระมัดระวังจากภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งบทบาทตัวกลาง (Intermediary) ระหว่างแหล่งข่าวกับมวลชนผู้รับสาร หรือ ระหว่างแหล่งข่าวกับแหล่งข่าวด้วยกัน บทบาทตัวเชื่อม (Relay) ของกระบวนการสื่อสาร ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมของกันและกันระหว่างคนที่อยู่ห่างไกลกัน รวมทั้งเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และบทบาทผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper) ที่คอยตรวจสอบข่าวสารที่ถูกส่งเข้ามาก่อนที่จะตัดสินใจเลือกเสนอข่าวสารนั้นไปยังมวลชนผู้รับสาร

นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังมีบทบาทเป็นผู้ประสานสังคมเข้าไว้ด้วยกัน เป็นผู้นำสาธารณชน เป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้นำกับสาธารณชน ตอบสนองต่อความต้องการด้านข่าวสาร เป็นกระจกสะท้อนภาพของสังคม เป็นเครื่องมือสำหรับการเปลี่ยนแปลง และเป็นตัวสร้างจิตสำนึกของสังคม²

บทบาทสำคัญของสื่อมวลชนอีกประการหนึ่ง คือ เป็นตัวผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวภายในสังคม ทั้งนี้ เพราะสื่อมวลชนถูกคาดหวังว่า จะเป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์และให้การ

¹ ประมะ สตะเวทิน, การสื่อสารมวลชน: กระบวนการและทฤษฎี (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, (พิมพ์ครั้งที่ 2), 2541) หน้า 30-32

² วิลาสินี พิพิธกุล, บทบาทของหนังสือพิมพ์ในการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม ศึกษากรณีมลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2538. หน้า 20

สนับสนุนค่านิยมหลักบางประการ รวมทั้งรูปแบบพฤติกรรมบางอย่าง³ ซึ่งภารกิจเหล่านี้สามารถแยกตามบทบาทของสื่อมวลชนทั้งในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper) และผู้ทำหน้าที่กำหนดวาระข่าวสาร (Agenda setter) ได้ ดังนี้ คือ

1. ด้านสารสนเทศ (Surveillance) คือ การที่สื่อมวลชนทำหน้าที่ให้สาระเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายกิจกรรมต่าง ๆ ให้สาระเกี่ยวกับเหตุการณ์และ สถานการณ์ภายนอก ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังตามผลประโยชน์ของสาธารณชนตามบทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสารและผู้กำหนดวาระข่าวสารและที่ปรากฏเป็นบทบาทก็คือ การรายงานข่าวและการรณรงค์ด้านข่าวสาร

2. ด้านประสานสัมพันธ์ (Correlation) คือ บทบาทการตีความสาระและเหตุการณ์ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้เฝ้าประตูข่าวสาร แสดงความคิดเห็นในเชิงเสนอแนะ มีการให้สาระที่เป็นภูมิหลังและการวิพากษ์วิจารณ์ ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญในการนำเสนอตามบทบาทของ ผู้กำหนดวาระข่าวสาร นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังต้องมีหน้าที่เฝ้าระวังผู้ที่กุมอำนาจ และเป็นเวทีสำหรับนานาพรรคคนะ

3. ด้านความต่อเนื่อง (Transmission) คือ การสะท้อนค่านิยมและวัฒนธรรมหลักออกมาในเนื้อหาสาระของสื่อและพัฒนาจิตสำนึกของคนในสังคม

4. ด้านการผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม (Mobilization) คือ การร่วมรณรงค์เมื่อมีปัญหาบางอย่างเกิดขึ้น เป็นผู้กระตุ้นความสนใจ กระตุ้นให้เกิดการเข้าไปมีส่วนร่วม และพยายามโน้มน้าวใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ภารกิจเหล่านี้ ล้วนมีจุดมุ่งหมายและมีทิศทางของการใช้สื่อมวลชนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม แต่ในทางกลับกัน หากมีการดำเนินการที่ไม่เหมาะสม ก็อาจทำให้ภารกิจเหล่านี้ล้มเหลวและส่งผลให้เป็นไปในทางตรงกันข้ามหรือเป็นไปในทิศทางที่ไม่ตั้งใจได้

เพื่อให้ภารกิจบทบาทของสื่อมวลชนบรรลุเป้าหมาย นอกเหนือจากกรอบภารกิจ หรือบทบาทเหล่านั้นแล้ว ข่าวสาร หรือ ตัวสาร ที่สื่อมวลชนนำเสนอจะต้องตั้งอยู่บนมาตรฐานคุณภาพของการนำเสนอข่าวสาร ดังนี้⁴

³ วไลสินี พิพิธกุล อ้างแล้ว

⁴ ฉอ่าน วุฑฒิกกรมรักษา, ผู้เส้นทางนักข่าว, วันนักข่าว 5 มีนาคม พ.ศ.2536, อ้างถึงใน กรรณิการ์ กิจดิเวชกุล, ความสมดุลของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2541, หน้า 4

1.ความถูกต้องครบถ้วน หรือ ความถูกต้อง (Accuracy and Completeness) หมายถึง ข้อเท็จจริง หรือ เรื่องราวที่ปรากฏในข่าว ไม่ว่าจะ เป็น ชื่อ ยศ ตำแหน่ง อาชีพ ที่อยู่ สถานที่ วันที่ ถ้อยคำ ฯลฯ จะต้องมีการตรวจสอบให้ถูกต้องและครบถ้วน

2.ความสมดุลและเที่ยงธรรม (Balance and Fairness) หมายถึง ข่าวที่นำเสนอ นั้นจะต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณี ที่ขัดแย้งกัน เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้แสดงความคิดเห็น หรือโต้แย้งหรือชี้แจงกันอย่างสมดุล

3.เที่ยงตรงหรือภาวีสัย(Objectivity) หมายถึง การรายงานเหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมาปราศจากอคติ หรือ ไม่สอดแทรกความคิดเห็นของผู้เขียนเพราะมีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

4.ง่าย กะทัดรัด และชัดเจน (Simplicity, Conciseness and Clearness) หมายถึง ข่าวที่อ่านแล้วสามารถเข้าใจได้ง่าย มีความกะทัดรัด ไม่เยิ่นเย้อ และกระชับชัดเจน เมื่ออ่านแล้วไม่จำเป็นต้องอ่านซ้ำอีก ไม่ใช่คำกำกวม หรือมีความหมายหลายแง่หลายมุม

5.ทันต่อเหตุการณ์ (Recentness) หมายถึง ข่าวที่นำมาเสนอจะต้องทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ แม้ว่าจะไม่มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นก็ตาม แต่ก็อาจนำเสนอข้อเท็จจริงที่เหมาะสมกับกาลเวลาปัจจุบันและเป็นที่สนใจของคนทั่วไปมานำเสนอเป็นข่าวได้

นอกจากภารกิจทางสังคมที่สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญแล้ว ภารกิจทางการเมืองก็มีความสำคัญต่อบทบาทของสื่อมวลชนเช่นกัน ทั้งนี้ จากบันทึกนักข่าวอาวุโส ในวันนักข่าว เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2540 จรัญ โยบรียงค์ นักหนังสือพิมพ์อาวุโส ได้ระบุถึงภารกิจทางการเมืองของนักข่าวไว้ว่า

“นักข่าวไม่เพียงแต่จะมีหน้าที่แสวงหาข้อมูลเท่านั้น ยังมีหน้าที่โดยยึดถืออุดมคติ นั่นคือ จะต้องชวนขวายนผลักดันรัฐและองค์กรต่าง ๆ คอยสนองให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้ปัจจัยสี่มาครอบครองด้วยความชอบธรรม ทั้งยังต้องมีบทบาทเป็นทัพหน้าให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสลุกขึ้นมาทวงสิทธิที่ชอบธรรมด้วยกฎหมาย และร่วมเป็นพลังอันสำคัญในการทำลายล้างระบบสังคมที่เอารัดเอาเปรียบให้สิ้นซากไปจากสังคมโดยเร็ว”⁵

⁵ จรัญ โยบรียงค์, นักข่าวกับภารกิจทางการเมือง, วันนักข่าว 5 มีนาคม 2540. อ้างถึงใน กรรณิการ์ กิจติเวชกุล, ความสมดุลย์ของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2541. หน้า 3

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับภารกิจบทบาทของสื่อมวลชนส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อความเป็นกลาง เทียงธรรม คำนึงถึงอุดมคติในการสร้างสรรค์สังคม เป็นระบอบความเสี่ยงให้กับกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ด้อยโอกาสในสังคม เพื่อให้เป็นกลุ่มที่มีเสียงมีสิทธิเท่าเทียมกับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม

สำหรับกรณีการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล กว่า 2,000 ครอบครัว ซึ่งได้ชุมนุมเรียกร้องการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากรัฐบาลด้วยการก่อตั้ง “หมู่บ้านแม่มน่มั่นยืน” ขึ้นกว่า 700 หลังคาเรือนที่บริเวณโครงการเขื่อนปากมูล อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2542 เป็นต้นมานั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนต่อกรณีดังกล่าวในบทความเรื่อง ‘หมู่บ้านแม่มน่มั่นยืน’ ว่า

“ข่าวสำคัญข่าวหนึ่งที่สื่อมวลชนไม่สนใจ จนกระทั่งคนชั้นกลางในเมืองส่วนใหญ่ไม่เคยทราบ หรือที่เคยทราบก็ลืมไปแล้ว ส่วนรัฐบาลนั้นต้องทราบจากการรายงานของราชการอย่างแน่นอน แต่ก็ไม่ได้ทำอะไรเลย เพราะเป็นปัญหาของคนจน ไร้อำนาจ ไร้พลังต่อรองทางการเมือง จนกระทั่งนักการเมืองไม่ต้องเหลียวมอง ขาวนั้นคือการชุมนุมของสมาชิกคนหนึ่งที่เขื่อนปากมูล อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความขอลดทั้งในเชิงนโยบายและในเชิงปฏิบัติที่กระทบต่อคนจนอย่างประจักษ์ชัดที่สุด...”⁶

การตั้งข้อสังเกตดังกล่าว มุ่งไปที่บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะของสื่อกลางผู้แจ้งข่าวสาร (Messenger) ให้มวลสมาชิกในสังคมได้รับรู้ว่ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในสังคมของตนหรือสังคมแวดล้อมว่า ได้ทำบทบาทหน้าที่ตรงนั้นเพียงใด ก่อนที่จะทำหน้าที่ในการเชื่อมประสานสังคมเข้าไว้ด้วยกัน เป็นผู้นำแก่สาธารณชน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้นำกับสาธารณชน ตอบสนองต่อความต้องการด้านข่าวสาร เป็นกระจกสะท้อนภาพของสังคม เป็นเครื่องมือสำหรับการเปลี่ยนแปลง และเป็นตัวสร้างจิตสำนึกของสังคม

หากย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาของโครงการสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จะพบว่ามีความขัดแย้งนับตั้งแต่มีการประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อลงมติสนับสนุนโครงการดังกล่าวในต้นพ.ศ.2532 และจากนั้นเป็นต้นมา การชุมนุมประท้วงของกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลก็กลายเป็นข่าวที่ผู้คนให้ความสนใจอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จากผลการวิจัยเรื่อง ‘เขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย’(พ.ศ.2530-2538) โดย สมศรี ชัยวณิชยา⁷ ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล 6 ช่วงในอดีต(ระหว่าง พ.ศ.2530-2538) ว่า สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์นั้นถือว่าเป็นกลุ่มพลังสนับสนุนหรือกลุ่มพันธมิตรของผู้ชุมนุม นับตั้งแต่การชุมนุมช่วงแรก

⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์,หมู่บ้านแม่มน่มั่นยืน.มติชน(27 สิงหาคม 2542) : 6

⁷ สมศรี ชัยวณิชยา.เขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย(พ.ศ.2530-2538). เอกสารการวิจัย หน้า 80

(มีนาคม-มิถุนายน 2532) จนถึงช่วงที่ 6 (มกราคม 2537-23 มีนาคม 2538) เพราะได้มีการนำเสนอเหตุการณ์การชุมนุมในรูปแบบของการรายงานข่าวอย่างต่อเนื่องโดยหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ได้ส่งผู้สื่อข่าวลงรายงานข่าวสถานการณ์ในที่ชุมนุมนอกเหนือจากรายงานข่าวจากฝ่ายรัฐบาล

งานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ผลของการรายงานข่าวนั้น ทำให้ประเด็นการประท้วงของชาวบ้านปากมูลกลายเป็นประเด็นสาธารณะที่ผู้คนให้ความสนใจ และผลจากการรายงานข่าวของสื่อมวลชนยังทำให้เป็นการเพิ่มความสงสารให้กับชาวบ้านปากมูลมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การชุมนุมในช่วงที่ 6 ที่ชาวบ้านปากมูลเรียกร้องค่าชดเชยอาชีพการประมง ได้เกิดปรากฏการณ์ที่นักข่าวหนังสือพิมพ์แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่เป็นกลางและฝ่ายที่โจมตีการชุมนุมของชาวบ้าน โดยฝ่ายที่โจมตีการชุมนุมของชาวบ้านประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และเดลินิวส์ ที่พยายามเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้านในเชิงลบ จนชาวบ้านต้องทำข้อตกลงร่วมกันว่า การให้ข่าวหนังสือพิมพ์เหล่านี้คือการสร้างปัญหาให้ที่ชุมนุมเกิดความแตกแยก

แม้ว่าการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลในอดีต จะมีทั้งประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จตามข้อเรียกร้องของกลุ่ม แต่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการชุมนุม ผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนก็ได้ถูกตีแผ่สู่การรับรู้ของสาธารณชน โดยสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลาง

สำหรับการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลครั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเข้าร่วมชุมนุมในนามของสมัชชาคนจนครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2 (วันที่ 26 มีนาคม ถึงวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2539 และ วันที่ 26 มีนาคม ถึงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ.2540) ที่บริเวณหน้าท่าเหมียวรัฐบาล ในการชุมนุมครั้งนั้น กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลได้เรียกร้องค่าเสียหายโอกาสในการประกอบอาชีพและฟื้นฟูระบบนิเวศน์ลุ่มน้ำมูล และมติคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2540 ได้อนุมัติให้จ่ายค่าชดเชยเป็นที่ดินครอบครัวละ 15 ไร่แก่ราษฎรที่ได้รับผลกระทบ 3,084 ครอบครัว และให้จ่ายเป็นเงินไร่ละ 35,000 บาท ในกรณีที่ไม่สามารถหาที่ดินได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในปลาย พ.ศ.2540 มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวถูกยกเลิกโดยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย จึงเป็นเหตุให้กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล รวมตัวกันชุมนุมขึ้นที่บริเวณโครงการเขื่อนปากมูล ตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 เป็นต้นมา

นายพนา ใจตรง ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรปากมูล จำกัด ตั้งข้อสังเกตว่า “การชุมนุมของชาวบ้านครั้งนี้ไม่ค่อยได้รับการตีแผ่ข่าวสารจากสื่อมวลชนเหมือนในอดีต และประเด็นที่ชาวบ้านเรียกร้องก็ไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลแต่อย่างใดและการชุมนุมครั้งนี้ได้วางยุทธศาสตร์

เอาไว้ว่า จะเป็นการชุมนุมที่ยาวนานเกิน 1 ปี เพื่อรณรงค์ให้ผู้คนในสังคมได้เข้าใจผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลที่มีต่อระบบนิเวศน์และผลกระทบที่เกิดกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน สำหรับการรณรงค์นั้น ชาวบ้านต้องการให้พันธมิตรเก่าที่เข้าใจและมีพลังในการรณรงค์อย่างสื่อมวลชนช่วยตีแผ่ผลกระทบ และเสนอภาพการชุมนุมเหมือนในอดีต แต่กลับไม่มีสื่อมวลชนให้ความสนใจอย่างที่หวังไว้ และการยึดรถไฟจากสถานีรถไฟอุบลราชธานีไปกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2543 นั้น เป็นผลมาจากความอึดอัดของชาวบ้านที่ไม่สามารถเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ได้ ภาพข่าวที่ออกมาครั้งนั้น แม้ว่าจะเป็นในแง่ลบที่ชาวบ้านกลายเป็นผู้ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น แต่นั่นก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้สาธารณชนได้รับรู้ว่า ชาวบ้านปากมูลยังเดือดร้อน และยังชุมนุมอยู่”⁸

สมภาร คินดี ผู้ประสานงานหมู่บ้านแม่มนม้นยืน มองบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการเขื่อนปากมูลครั้งนี้ว่า “บทบาทของสื่อมวลชนได้เปลี่ยนไปจากอดีต เพราะสื่อมวลชนไม่ได้ลงมารายงานข่าวในพื้นที่เอง มีหลายครั้งที่ข่าวที่นำเสนอทางหน้าหนังสือพิมพ์นั้นมาจากการรายงานและเขียนข่าวส่งโดยตัวแทนชาวบ้านเอง และมีเพียงบางครั้งเท่านั้นที่ข่าวจะได้รับการตีพิมพ์ จากการชุมนุมมาเกือบ 1 ปีเต็มพบว่า ความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านปากมูลเปลี่ยนไปจากอดีต ซึ่งตอนนั้นชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับข่าวในทางบวกมากกว่าทางลบ แล้วแยกว่าสื่อมวลชนหรือหนังสือพิมพ์ฉบับไหนเป็นมิตรหรือเป็นศัตรูของชาวบ้าน แต่ในปัจจุบันชาวบ้านไม่สนใจว่าข่าวนั้นจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบต่อกลุ่ม เพียงแต่ขอให้มีการชุมนุมของกลุ่มออกมาทางสื่อมวลชนบ้างก็พอ”⁹

การตั้งข้อสังเกตข้างต้น ล้วนมุ่งไปที่บทบาทของสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ซึ่งในอดีตนั้น ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการรายงานความเคลื่อนไหวหรือความเป็นไปของกลุ่มผู้ชุมนุมอย่างต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบันกลับตรงกันข้าม เพราะหนังสือพิมพ์ หรือ สื่อมวลชนแขนงอื่น ๆ ไม่ได้เป็นพันธมิตรที่ยืนเคียงข้างกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลเหมือนที่เคยเป็นมา บทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสารและผู้กำหนดวาระข่าวสารของสื่อมวลชน อันมีผลต่อการรับรู้ของสมาชิกในสังคม กำลังถูกตั้งข้อสังเกตเมื่อมีการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลในครั้งนี้ว่า มีเหตุปัจจัยใดที่เป็นเงื่อนไขหรือข้อจำกัดที่มีผลต่อบทบาทการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์

สำหรับการวิจัย เรื่อง “บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล” นี้ ต้องการนำเสนอแนวคิดการวิเคราะห์บทบาทของหนังสือพิมพ์ในฐานะบทบาทของผู้แจ้งข่าวสาร ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร และผู้กำหนดวาระข่าวสารต่อ

⁸ สัมภาษณ์ พนา ใจตรง, ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรปากมูล, 21 มกราคม 2543.

⁹ สัมภาษณ์ สมภาร คินดี, ผู้ประสานงานหมู่บ้านแม่มนม้นยืน, 6 กุมภาพันธ์ 2543.

การประชุมของชาวบ้านปากมูลครั้งนี้ พร้อมทั้งหาคำตอบเกี่ยวกับความต้องการพึ่งพาบทบาทของหนังสือพิมพ์ การพึ่งพาข่าวสาร และความคิดเห็นต่อบทบาทหนังสือพิมพ์ที่มีต่อกรณีการประชุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลครั้งนี้

ผลการวิจัยครั้งนี้ อาจขยายผลไปสู่การสะท้อนภาพการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไทย โดยสมาชิกส่วนอื่นของสังคม อันจะเป็นการตรวจสอบการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยสมาชิกของสังคมที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งนั่นเท่ากับว่า มวลชนทั้งที่เป็นแหล่งสารและผู้รับสารเองกำลังจะเป็นผู้ชี้ว่า ทิศทางในการรายงานข่าวสาร หรือบทบาทในการกำหนดการรับรู้ของผู้รับสารของสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ควรจะเป็นไปในทิศทางใด และจะนำไปสู่การพัฒนาบทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสาร ผู้ส่งข่าวสาร และผู้กำหนดวาระข่าวสารให้เป็นที่พึ่งพาของสมาชิกในสังคมได้สมบูรณ์แบบมากขึ้น

คำถามนำวิจัย

1. ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล มีความต้องการพึ่งพาข่าวสารจากบทบาทการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์เพียงใด อย่างไร
2. ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ประเมินบทบาทในการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ในกรณีการประชุมของชาวบ้านปากมูล อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวกรณีการประชุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลในช่วงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2543
2. ศึกษาความคาดหวังของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลต่อการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์
3. เพื่อทราบถึงลักษณะความต้องการพึ่งพาและเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์และแหล่งข่าวสารอื่น ๆ ของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล
4. เพื่อประเมินบทบาทการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการชุมนุมครั้งนี้จากมุมมองของกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล

สมมติฐานการวิจัย

1. กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลจะพึงพาหนังสือพิมพ์ส่วนกลางในการรายงานข่าวการประชุมของกลุ่มมากกว่าสื่ออื่น ๆ
2. กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางต่อการรายงานข่าวการประชุมครั้งนี้ในทิศทางบวกมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ขอบเขตงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกรณีการประชุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลที่ชุมนุม ณ บริเวณโครงการเขื่อนปากมูล อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงเวลาระหว่างวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2543 เท่านั้น

นิยามศัพท์

บทบาทหนังสือพิมพ์ หมายถึง การทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการรายงานข่าวสาร แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ต่อสาธารณชนเกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล โดยแบ่งบทบาทออกเป็น ผู้แจ้งข่าว ผู้ให้ความรู้ คำแนะนำ ผู้มีส่วนร่วมในการผลักดันหรือเป็นตัวตั้งตัวตี

หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง หมายถึง หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย 7 ฉบับ ซึ่งวางจำหน่ายทั่วไป คือ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ และสยามรัฐ

การพึ่งพาข่าวสาร หมายถึง ระดับของความต้องการข่าวสาร รวมทั้ง ความคาดหวังจากข่าวสารและการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์

ข่าวสาร หมายถึง ข่าว บทความ บทบรรณาธิการ บทวิเคราะห์ รายงานพิเศษ สารคดี สกู๊ป คอลัมน์ คอลัมน์ซุบซิบ และภาพข่าวหรือการ์ตูนเกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลในหนังสือพิมพ์ทั้งภาษาไทยทั้งระดับประเทศ และท้องถิ่น

ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล หมายถึง กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลที่เข้าร่วมชุมนุมที่บริเวณโครงการเขื่อนปากมูล อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ในช่วงระหว่างวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2543 แบ่งออกเป็น กลุ่มแกนนำการชุมนุม และกลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมชุมนุม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทิศทางการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ในฐานะ“ฐานันดรที่ 4”อันจะเป็นที่พึงพิงของกลุ่มองค์กรชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไร้พลังอำนาจต่อรองทางการเมือง
2. สื่อมวลชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนเอง และ เชื่อมมั่นในพลังของข่าวสารว่าส่งผลต่อนโยบายของภาครัฐ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ‘ บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล’ มุ่งศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล รวมทั้ง การประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ พร้อมกับวิเคราะห์ปัจจัยอื่นอันเป็นหัวใจของการแสดงบทบาทของหนังสือพิมพ์ รวมทั้ง ศึกษาถึงความคาดหวังของชาวบ้านที่มีต่อการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุม

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ เกี่ยวเนื่องกับ 6 แนวคิดและทฤษฎี คือ

1. การรวมกลุ่มเพื่อชุมนุมเรียกร้อง
2. บทบาทของสื่อมวลชน
3. ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper)
4. การกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda setting)
5. อิทธิพลของสื่อมวลชน
6. การใช้และทำให้เกิดความพึงพอใจจากการใช้สื่อ

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการรวมกลุ่มเพื่อชุมนุมเรียกร้อง

การที่ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลได้รวมตัวกันชุมนุมเพื่อคัดค้านโครงการสร้างเขื่อนปากมูลในอดีตนั้น เป็นเพราะชาวบ้านกลุ่มนี้มีได้มีฐานะหรือช่องทางอำนาจเพียงพอที่จะผลักดันแนวคิดให้เป็นที่ยอมรับต่อรัฐบาลได้ ทั้งนี้ เพราะโครงสร้างทางสังคมได้วางสถานภาพและบทบาทของคนกลุ่มนี้ไว้ค่อนข้างต่ำ ไม่เปิดโอกาสให้มีการเจรจาที่เท่าเทียมเพื่อเรียกร้องการแก้ปัญหาให้กับกลุ่มของตน

การประท้วงจึงกลายเป็นทางเลือกของกลุ่มคนที่ไม่ม่อำนาจการเมืองในมือและสถานะทางเศรษฐกิจเองก็ไม่ได้เอื้ออำนวย กลุ่มคนดังกล่าว จึงดิ้นรนเพื่อหาเครื่องมือที่จะบีบบังคับกลุ่มเป้าหมายในการเรียกร้อง คือ รัฐบาลให้ยอมรับ ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นเครื่องมือนั้น จะต้องเป็นกลุ่มที่มีพลัง มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในระดับนโยบายของรัฐบาล

Michael Lipsky¹⁰ ได้นิยามกลุ่มคนที่ชุมนุมคัดค้านหรือเรียกร้องการแก้ไขปัญหาว่า เป็น “กลุ่มที่ค่อนข้างไร้อำนาจ” (Relatively Powerless Groups) หมายถึง กลุ่มที่ขาดทรัพยากรทางการเมืองที่สังคมยอมรับ (Conventional) พร้อมทั้งมีข้อจำกัดอีกหลายด้านเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ดังนั้น การชุมนุมเรียกร้องต่อกลุ่มเป้าหมาย จึงทำขึ้นเพื่อหวังให้เกิดข่าวสำคัญขึ้นมา โดยผ่านหนังสือพิมพ์ ซึ่งการที่หนังสือพิมพ์กระจายข่าวจะเป็นผลดีต่อกลุ่ม 2 ประการ คือ

1. เป็นการดึงประเด็นการประท้วงหรือการต่อสู้ให้เป็นประเด็นสาธารณะ ทำให้เกิดการยอมรับถึงความชอบธรรมในการเรียกร้อง สำหรับการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลก็เช่นเดียวกับการชุมนุมประท้วงของกลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีฐานะต่ำต้อยทางการเมืองและสังคม

ในขณะที่สื่อมวลชนสาขาอื่น ๆ คือ วิทยุและโทรทัศน์ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของภาครัฐ จึงคาดหวังไม่ได้ว่าจะสามารถรายงานความเคลื่อนไหวของกลุ่ม แต่สำหรับหนังสือพิมพ์นั้น ถือว่าเป็นสื่อที่ไร้ข้อจำกัดด้านการควบคุมโดยภาครัฐ การกระจายข่าวของหนังสือพิมพ์จะเป็นหนทางที่ผู้ชุมนุมจะใช้เป็นเครื่องมือในการตีแผ่ข่าวคราวการชุมนุม และจะส่งผลให้กลุ่มอื่นที่มีความรู้สึกไม่พอใจเข้าร่วมการชุมนุมหรือมีความรู้สึกร่วมกับกลุ่มได้ในวงกว้าง

2. เหตุผลของการประท้วงเป็นที่ยอมรับของ “กลุ่มที่สาม” ซึ่งได้แก่ กลุ่มผู้นำทางสังคมและการเมืองระดับสูง กลุ่มผู้เห็นใจและกลุ่มผู้มีอิทธิพล ให้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประเด็นที่กลุ่มเรียกร้อง และกลุ่มอิทธิพลเหล่านั้นจะเป็นแรงบีบหรือผลักดันให้รัฐหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการบางอย่างในเชิงนโยบายและมีผลปฏิบัติในทางบวกต่อผู้ชุมนุม

สมศรี ชัยวณิชยา ได้วิเคราะห์แนวคิดของ Lipsky โดยแบ่งกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการชุมนุมประท้วงออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ
2. กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง
3. สื่อมวลชน คือ หนังสือพิมพ์ที่เผยแพร่ข่าวการชุมนุม ประเด็นที่ชาวบ้านคัดค้านหรือเรียกร้อง
4. กลุ่มที่สาม คือ กลุ่มสนับสนุน อันได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน นักศึกษา นักวิชาการ กลุ่มข้าราชการที่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้อง การสนับสนุนของกลุ่มที่สามนี้ ทำให้การชุมนุมประท้วง มีความชอบธรรมมากขึ้น
5. กลุ่มเป้าหมายของการชุมนุม ได้แก่รัฐบาล หน่วยงานที่มีอำนาจตัดสินใจ

¹⁰ Michael Lipsky, *Protest as a Political Resource*, IN Betty H Zisk(ed) *American Interest Groups*.อ้างถึงใน สมศรี ชัยวณิชยา. เขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย(พ.ศ.2530-2538). เอกสารการวิจัย หน้า 6

ขณะที่ William A. Gamson ได้แบ่งกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมออกเป็น 4 กลุ่ม¹¹คือ

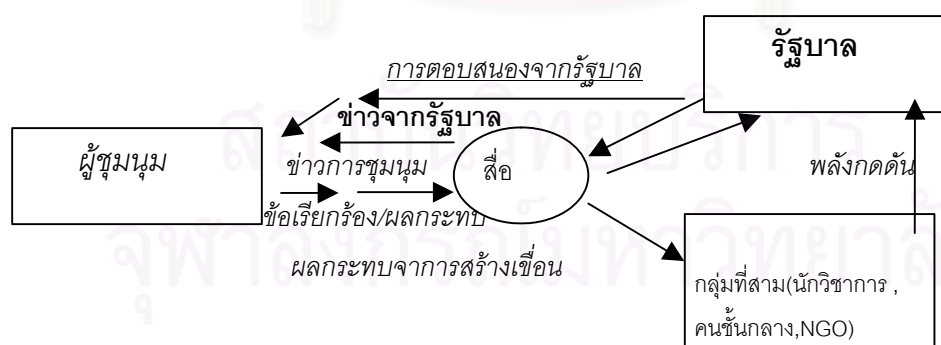
- 1.กลุ่มชุมนุมคัดค้าน หรือกลุ่มทำทนาย
- 2.กลุ่มเป้าหมายของการใช้อิทธิพล
- 3.กลุ่มเป้าหมายของการระดม
- 4.กลุ่มผู้ได้รับประโยชน์จากการประท้วง

Lipsky ระบุว่า การชุมนุมคัดค้านของกลุ่มผู้ค่อนข้างไร้อำนาจจะไม่บรรลุเป้าหมายได้ หากปราศจากการร่วมมือของกลุ่มที่ 3 และ 4 แม้ว่าผู้นำการประท้วงจะสามารถระดมผู้เข้าร่วมประท้วงได้มากก็ตาม นั่นคือ กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงจะต้องคำนึงถึงแนวร่วมหรือพันธมิตรที่มีพลังมีอิทธิพลที่เข้าใจคอยสนับสนุนด้วย

จากแนวคิดของ Lipsky และ Gamson นั้น สามารถอธิบายปรากฏการณ์การต่อสู้ของชาวบ้านปากมุลในอดีตได้เป็นอย่างดี เนื่องจากแต่ละกลุ่มได้แสดงตัวตนออกมาต่อสาธารณชนอย่างชัดเจน ทั้งนี้ มีอาจปฏิเสธพลังอำนาจของข่าวสารที่ได้จุดชนวนให้เกิดแนวร่วมของชาวบ้านปากมุลเป็นอย่างดี

บทเรียนในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา นำมาสู่การสรุปบทเรียนของชาวบ้านปากมุลว่า การชุมนุมเรียกร้องที่มีสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เป็นแนวร่วมคอยเสนอข่าวสารนั้น สามารถทำให้เป้าหมายการชุมนุมได้รับการตอบสนองมากขึ้น

เดิมที่ชาวบ้านปากมุลได้คาดหวังว่า การชุมนุมครั้งนี้จะเกิดข่าวสำคัญขึ้นเป็นกระแสหลักที่สาธารณชนสนใจและให้ความสำคัญ โดยมีสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือตีแผ่สถานการณ์ปัญหาและข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม ดังแบบจำลองต่อไปนี้

แผนภาพประกอบที่ 1 รูปแบบการชุมนุมเรียกร้องของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการเขื่อนปากมุลดัดแปลงจาก Lipsky, *Protest as a Political Resource*, p.273.

¹¹ William A. Gamson, *The Strategy of Social Protest*, (Homewood, ILL.: The Dorsey Press, 1975). อ้างถึงใน สมศรี ชัยวนิชยา. เขื่อนปากมุล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย (พ.ศ. 2530-2538). เอกสารการวิจัย หน้า 5

จากแบบจำลองดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงกลไกการสร้างข่าวว่าด้วยเหตุการณ์การชุมนุม และผลกระทบของโครงการสร้างเขื่อนปากมูล พร้อมทั้งข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล โดยมีสื่อเป็นเครื่องมือในการนำเสนอปัญหาและข้อเรียกร้องในรูปของข่าวสาร และเมื่อข่าวสารนั้นถูกส่งออกไปยังผู้รับสารหรือรัฐบาลแล้ว จะเกิดปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสารในรูปของการรับรู้และความเข้าใจ ซึ่งจะนำไปสู่การแสดงออกของผู้รับสารทั้งฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มที่สาม

ประเด็นสำคัญของการประชุมเรียกร้องของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล อยู่ ที่การได้ขยายปัญหาให้เป็นประเด็นสาธารณะและสามารถสร้างพันธมิตรขึ้นมา นั่นคือ กลุ่มที่สาม ซึ่งมีพลังมีอิทธิพลที่เหนือกว่ากลุ่มตน และนำไปสู่การกดดันภาครัฐบาลที่จะต้องสื่อสารกลับมายัง ผู้ชุมนุมทั้งในรูปข่าวสาร หรือแม้กระทั่งการทำตามข้อเรียกร้องของชาวบ้านในรูปของการแก้ไขปัญหาตามที่ชาวบ้านต้องการ

จากแบบจำลองดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ได้ทำหน้าที่ของ สื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับผู้รับสาร ชาวบ้านกับรัฐบาล และผู้รับสารมีการตอบกลับ(Feedback) จึงนำไปสู่การคลี่คลายปัญหา

ในเมื่อสื่อมวลชนเป็นกลไกสำคัญของการแก้ไขปัญหาในอดีต จำเป็นต้องค้นหาคำตอบว่า บทบาทของสื่อมวลชนในปัจจุบัน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ได้ทำหน้าที่สัมพันธ์กับการชุมนุมเพื่อ เรียกร้องการแก้ปัญหาของชาวบ้านเพียงใด

2. บทบาทของสื่อมวลชน¹²

สื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ได้ถูกจัดวางภาระหน้าที่ให้เป็นผู้สื่อกลางของสังคมที่จะ เชื่อมประสานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคม เป็นผู้นำความคิดเห็นของสังคม เป็นเหมือนกระจกเงา สะท้อนภาพของสังคม โดยบทบาทของสื่อมวลชนในฐานะผู้ส่งสารนั้น ประกอบด้วย

1. บทบาทของผู้แจ้งข่าว (Messenger) ให้มวลชนผู้รับสารทราบความเคลื่อนไหวในสังคม และสังคมแวดล้อม

2. บทบาทของสุนัขเฝ้าบ้าน (Watchdog) นักสื่อสารมวลชนทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนและ รายงานถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อเป็นการเตือนภัยให้กับสมาชิกใน สังคม นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการเสนอข่าวความก้าวหน้าในสังคม

¹² ประมะ สตะเวทิน อ้างแล้ว

3.บทบาทของตัวกลาง ทั้งตัวกลางระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รับสาร (Intermediary) คือ เป็นตัวกลางถ่ายทอดเรื่องราวจากแหล่งข่าวไปยังผู้รับสาร และเป็นตัวกลางระหว่างแหล่งข่าวกับแหล่งข่าวด้วยกัน ซึ่งเป็นตัวเชื่อมประสานความขัดแย้งของแหล่งข่าว

4.บทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper) หมายถึง สื่อมวลชนเป็นผู้ตัดสินใจในการนำเสนอข่าวไปยังผู้รับสาร คือ เลือกนำเสนอ (Choosing) หรือ ปฏิเสธไม่นำเสนอ(Rejecting)

3. ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper)

ตามแนวคิดเรื่องผู้เฝ้าประตูข่าวสารของ Kurt Lewin (19471) ระบุว่า สื่อมวลชนมีบทบาทในการตัดสินใจนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวสาร และแนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาโดย Bruce Westley และ Malcolm Maclean, Jr., (1957) ซึ่งทั้งสองได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดเลือกข่าวสารของผู้เฝ้าประตูข่าวสารไว้ ดังนี้

1.คุณค่าของข่าว หมายถึง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะถูกคัดเลือกมานำเสนอจะต้องมีคุณค่าของความเป็นข่าว ทั้งความใหม่สด ความเด่น มีความสำคัญ ความใกล้ชิด หรือแม้แต่ความขัดแย้ง ล้วนถือเป็นคุณสมบัติของข่าวที่จะต้องใช้พิจารณาประกอบการตัดสินใจนำเสนอ

2.เนื้อที่และข้อจำกัดของเวลา ซึ่งเป็นข้อจำกัดของสื่อทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีข้อจำกัดเรื่องเนื้อที่ข่าวในหน้ากระดาษและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการนำเสนอ

3.บุคลิกของนักสื่อสาร ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการทำหน้าที่ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร เพราะหมายถึง ประสบการณ์ มุมมองวิสัยคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ หน้าที่และความรับผิดชอบ หากคุณสมบัติของผู้เฝ้าประตูข่าวสารแตกต่างกันก็ย่อมทำให้การเลือกนำเสนอข่าวแตกต่างกันด้วย

4.อิทธิพลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจนำเสนอข่าว ถือเป็นปัจจัยภายนอกที่ กัดดันและมีอิทธิพลต่อผู้เฝ้าประตูข่าวสาร เช่น รัฐบาล หน่วยงานของรัฐกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมืองความมั่นคงของชาติ รวมทั้งนายทุนหรือเจ้าของกิจการสื่ออื่น ๆ ซึ่งล้วนมีผลต่อการเลือกนำเสนอข่าว

ทั้งนี้ สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นตัวผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวภายในสังคม เพราะสื่อมวลชนถูกคาดหวังว่า จะเป็นตัวปกป้องผลประโยชน์และให้การสนับสนุนค่านิยมหลักบางประการรวมทั้งรูปแบบพฤติกรรมบางอย่าง¹³ ซึ่งภารกิจเหล่านี้ สามารถแยกตามบทบาทของสื่อมวลชน ทั้งในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper) และผู้ทำหน้าที่ในการกำหนดวาระข่าวสาร(Agenda setter) ได้ ดังนี้

¹³ วิลาสินี พิพิธกุล อ่างแล้ว

1.ด้านสารสนเทศ (Surveillance) คือ การที่สื่อมวลชนทำหน้าที่ให้สาระเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายกิจกรรมขององค์กรต่าง ๆ ให้สาระเกี่ยวกับเหตุการณ์และสถานการณ์ภายนอกตลอดจนจัดลำดับความสำคัญก่อน-หลังตามผลประโยชน์ของสาธารณชน ซึ่งบทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสารและผู้กำหนดวาระข่าวสารที่ปรากฏก็คือ การรายงานข่าวและการรณรงค์ด้านข่าวสาร

2.ด้านความเกี่ยวพัน (Correlation) คือ บทบาทในการตีความสาระและเหตุการณ์ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้เฝ้าประตูข่าวสาร แสดงความคิดเห็นในเชิงเสนอแนะ มีการให้สาระที่เป็นภูมิหลังและการวิพากษ์วิจารณ์ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญในการนำเสนอตามบทบาทของผู้กำหนดวาระข่าวสาร นอกจากนี้สื่อมวลชนยังต้องมีหน้าที่เฝ้าระวังผู้ที่กุมอำนาจ และเป็นเวทีสำหรับนานาทรศนะ

3.ด้านความต่อเนื่อง(Transmission) คือ การสะท้อนค่านิยม และวัฒนธรรมหลักออกมาในเนื้อหาสาระของสื่อและพัฒนาจิตสำนึก

4.การผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม (Mobilization) คือ การร่วมรณรงค์เมื่อมีปัญหาบางอย่างเกิดขึ้น เป็นผู้กระตุ้นความสนใจ กระตุ้นให้เกิดการเข้าไปมีส่วนร่วม และพยายามโน้มน้าวใจเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ภารกิจเหล่านี้ ล้วนมีจุดมุ่งหมายและมีทิศทางของการใช้สื่อมวลชนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม แต่ในทางกลับกัน หากมีการดำเนินการที่ไม่เหมาะสม อาจทำให้ภารกิจนี้ล้มเหลว และส่งผลให้เป็นที่ตรงกันข้ามหรือในทิศทางที่ไม่ตั้งใจได้

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทเบื้องต้นของสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ว่า ได้ทำหน้าที่ในบทบาทผู้แจ้งข่าวสาร บทบาทสื่อกลาง และที่สำคัญ คือ บทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสารต่อกรณีการชุมนุมของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ซึ่งข่าวการชุมนุมที่ไม่ได้รับการเผยแพร่ต่อสาธารณชนนั้น ในฐานะของผู้เฝ้าประตูข่าวสาร หนังสือพิมพ์ได้ใช้ปัจจัยใดเป็นตัวชี้วัดในการคัดเลือกที่จะนำเสนอและไม่นำเสนอ

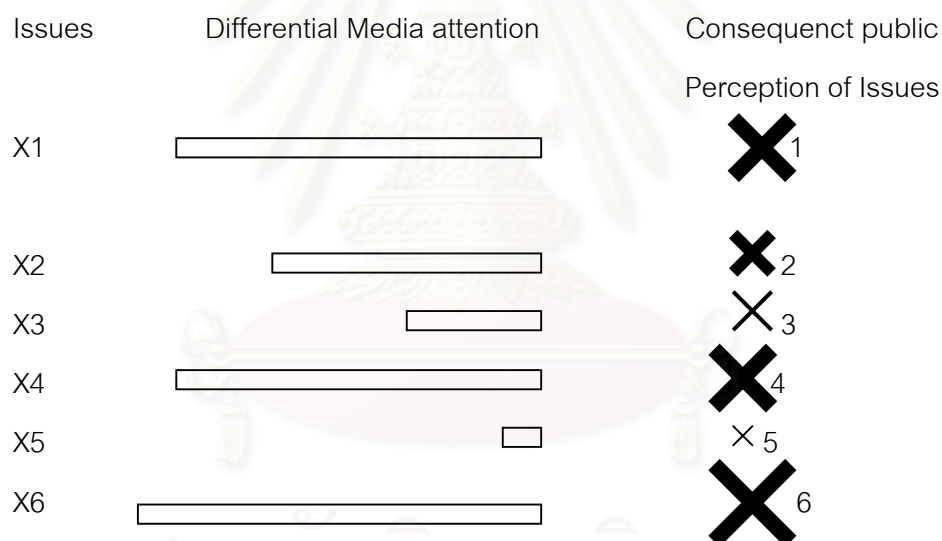
เนื่องจากบทเรียนการชุมนุมในอดีตของชาวบ้านปากมูลนั้น ได้มีผลการศึกษายืนยันว่า ใน การชุมนุมประท้วงนั้น ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดข่าวสารซึ่งตีแผ่โดยสื่อมวลชน และนำไปสู่การเกิดแนวร่วมหรือพันธมิตร หลังจากเหตุการณ์ชุมนุมได้ถูกนำเสนอเป็นข่าวและกลายเป็นประเด็นสาธารณะที่ผู้คนในสังคมต่างให้ความสนใจ

แต่สำหรับการชุมนุมครั้งล่าสุด ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 เป็นต้นมา นั้น การชุมนุมกลับไม่ได้รับการตีแผ่มากเท่ากับการชุมนุมในอดีต การศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะค้นหาคำตอบของผลกระทบจากการทำภารกิจบทบาททั้งในฐานะของผู้แจ้งข่าวสารของสื่อมวลชนต่อกรณีดังกล่าวแล้ว ยังจำเป็นจะต้องศึกษาและวิเคราะห์ถึงแนวคิดของชาวบ้านเขื่อนปากมูลเรื่อง

อิทธิพลของสื่อมวลชนว่า ยังมีความเชื่อมั่นในอิทธิพลของสื่อมวลชนที่เสนอข่าวแล้วจะมีผลต่อการตัดสินใจในเชิงนโยบายของรัฐบาลซึ่งเป็นผลดีต่อข้อเรียกร้องของกลุ่มหรือไม่

4. การกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda – Setting)

Maxwell E. McCombs and Donald L. Shaw ¹⁴(1972) เสนอไว้ว่า บรรดาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น เรื่องราวหรือเหตุการณ์ใดที่ถูกนำมาเสนอเป็นข่าวสำคัญและได้รับการนำเสนออย่างต่อเนื่อง เรื่องนั้นจะกลายเป็นเรื่องสำคัญสำหรับประชาชนตามไปด้วย เพราะประชาชนคิดว่าเรื่องที่มีสื่อมวลชนนำเสนอเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องดังกล่าวจึงอยู่ในความสนใจของประชาชน ประชาชนจะพูดคุยกันถึงเรื่องนั้นเป็นส่วนใหญ่ในการพบปะพูดคุยกันในสังคมชีวิตประจำวัน ทั้งที่จริง ๆ แล้ว เรื่องที่สื่อมวลชนนำมาเสนอนั้นอาจจะไม่มีความสำคัญมากนักก็ได้

แผนภาพประกอบที่ 2 แบบจำลองการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda – Setting) ของ Maxwell E. McCombs and Donald L. Shaw (1972)

แนวคิดดังกล่าว จะช่วยค้นหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมครั้งนี้ เช่น นโยบายข่าว การให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาการชุมนุมของชาวบ้านมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะเป็นการพิสูจน์บทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสังคมด้วย

¹⁴ Maxwell E. McCombs and Donald L. Shaw, *The Agenda – Setting Function of Mass Media*, (Public Opinion Quarterly, Vol.36, 1972), p.176-187.

5. อิทธิพลของสื่อมวลชน¹⁵

ขณะที่ Elizabeth Noelle-Neumann (1974) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันได้สนับสนุนแนวคิดเรื่องอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชาติไว้ในทฤษฎี การสะสมของความเงียบ (The Spiral of Silence) ว่า เมื่อมีประเด็นปัญหาใดเกิดขึ้นในสังคม หากสื่อมวลชนมีความคิดเห็นเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดต่อประเด็นนั้น ความคิดเห็นของสื่อมวลชนก็จะครอบงำสังคมนั้น แม้จะมีคนจำนวนมากที่มีความเห็นแตกต่างไปจากสื่อมวลชน แต่หากความเห็นของคนเหล่านั้นไม่ถูกแสดงออกมา ต่างคนก็ต่างไม่แน่ใจว่าจะมีคนคิดเหมือนตนหรือไม่ ในที่สุด ความคิดเห็นของคนเหล่านั้นก็จะถูกกลืนหายไป เป็นความเงียบของคนเหล่านั้น เมื่อเป็นดังนี้ความเห็นของสื่อมวลชนจึงเป็นความเห็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในสังคม

จากการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลในอดีตพบว่า สื่อมวลชนในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสารจะเลือกนำเสนอประเด็นข่าวการชุมนุมอย่างต่อเนื่องจนทำให้เรื่องการชุมนุมกลายเป็นประเด็นสาธารณะ ขณะที่การชุมนุมในปัจจุบันซึ่งใช้ระยะเวลายาวนานถึง 1 ปี สื่อมวลชนกลับไม่ได้นำเสนอข่าวการชุมนุมเหมือนการชุมนุมเมื่อช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

ผลจากการที่สื่อมวลชนไม่ได้ให้ความสำคัญหรือไม่ได้รายงานข่าวการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล ความคิดเห็นที่สนับสนุนการชุมนุมของกลุ่มคนหรือสังคมบางส่วนก็ไม่ได้รับการตอบสนอง และครั้งเมื่อมีสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์บางฉบับลงข่าวการชุมนุมก็เท่ากับเป็นการตอบสนองต่อประชาชาติที่เก็บสะสมไว้

จากแนวคิดของทฤษฎีการกำหนดเรื่องและการสะสมของความเงียบ แสดงให้เห็นว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการสร้างประชาชาติ นอกเหนือจากการเป็นผู้สะท้อนประชาชาติ ซึ่งก่อให้เกิดประเด็นที่จะต้องค้นหาคำตอบต่อไปว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมหรือการกระทำของมวลชนผู้รับสารเพียงใด

ขณะที่ทฤษฎีกระสุนปืน (Bullet Theory)¹⁶ และทฤษฎีแบบจำลองเข็มฉีดยา (Hypodemic Theory) ของ Harold D. Lasswell ช่วยตอกย้ำว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อผู้รับสารมากในฐานะของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารซึ่งมีลักษณะถูกกระทำ (Passive Audiences)

นอกจากนั้น Sandra Ball-Rokeach และ Melvin L. DeFleur (1976) ได้สนับสนุนแนวคิดของ Noelle – Neumann ว่าด้วยทฤษฎีการพึ่งพาสื่อมวลชนของมวลชนผู้รับสารว่า สื่อมวลชนนั้น

¹⁵ Baran, Stanley J. *Mass communication Theory : Foundation, Ferment, and Future* / Stanley J. Baran, Dennis K. Davis. (Wadsworth, Inc., 1995), P. 233-236.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 66-68 และหน้า 226-

มีอิทธิพลต่อความรู้ ความเข้าใจหรือความนึกคิด (Cognitive Effect) ความรู้สึก (Affective Effect) และพฤติกรรม (Behavioral Effect) ของมวลชนผู้รับสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งมวลชนผู้รับสารที่ไม่ใช่ชนชั้นนำในสังคม (Non-ellites)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดด้านการพึ่งพาข่าวสารนี้มีความจำเป็นสำหรับกรณีการชุมนุมของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล เพราะหากสื่อมวลชนได้เสนอข่าวการชุมนุมและผลกระทบของการสร้างเขื่อนปากมูลอันเป็นมูลเหตุก่อนที่จะนำมาสู่การชุมนุมเรียกร้องการชดเชยค่าเสียหายโอกาสอันเกิดจากผลกระทบจากเขื่อนปากมูลในครั้งนี้ จะทำให้เกิดผลบางด้านต่อมวลชนผู้รับสารที่นอกเหนือจากกลุ่มผู้ชุมนุมได้ ดังนี้

1. ความรู้ ความเข้าใจ การได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความคิด ทั้งการช่วยให้เกิดการตัดสินใจหรือสร้างความไม่แน่ใจ และก่อให้เกิดทัศนคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คือ ช่วยขยายระบบความเชื่อและช่วยให้มีประเด็นในการพิจารณามากขึ้น

2. ความรู้สึก ข่าวสารที่ได้รับจากสื่อมวลชนอาจจะก่อให้เกิดความรู้สึกบางอย่างแก่ผู้รับสารต่อกรณีที่เป็นข่าว

3. พฤติกรรม การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนในแบบพึ่งพานี้ อาจจะมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม เพราะข่าวสารอาจจะเป็นทั้งตัวเร่งเข้าให้ผู้คนกระทำหรือละเว้นการกระทำบางอย่างหลังจากได้รับข่าวสาร

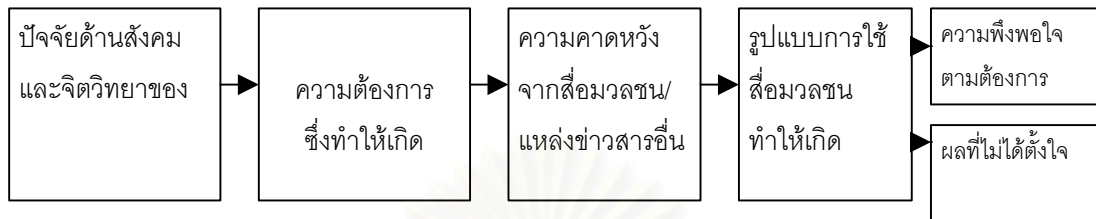
ทั้งนี้ ผลของการสื่อสารในแบบการพึ่งพาของ Ball-Rokeach และ DeFleur นั้นจะต้องศึกษาที่องค์ประกอบของการสื่อสารที่ประกอบด้วย ระบบสังคม สื่อมวลชน และตัวผู้รับสาร ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ อาจเป็นตัวเร่งให้เกิดการพึ่งพาข่าวสารก่อนที่จะเกิดผลทางด้านความคิด ความรู้สึกนึกคิด หรือ พฤติกรรมของผู้รับสาร

6. การใช้และการตอบสนองความพอใจ (Uses and Gratifications)¹⁷

สำหรับชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลที่ชุมนุมอยู่นั้น ถือเป็นกลุ่มผู้รับสารที่กระตือรือร้นในการสื่อสาร (Active Audiences) ที่ต้องการจะเลือกใช้และทำให้เกิดความพอใจจากการใช้สื่อ ดังนั้น สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลโดยตรงน้อยต่อกลุ่มชาวบ้านเหล่านี้ แต่สื่อมวลชนเองอาจเป็นเครื่องมือของกลุ่มชาวบ้านในการสร้างแนวร่วม คือ กลุ่มผู้รับข่าวสารที่รับอิทธิพลของสื่อมวลชนอย่างเต็มที่ในลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive Audiences)

¹⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 225-227.

ทั้งนี้ การชุมนุมของชาวบ้านปากมูลเองมีเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนที่จะใช้สื่อเพื่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่ม พฤติกรรมการใช้สื่อของชาวบ้านปากมูลจึงเป็นการใช้เป็นเครื่องมือในการตีแผ่ปัญหาผลกระทบของเขื่อนปากมูล และนำเสนอข้อเรียกร้องของกลุ่มต่อสาธารณชน

แผนภาพประกอบที่ 3 : แบบจำลองการใช้และการตอบสนองของความพอใจจากสื่อของ Katz และคณะ (1974)

Elihu Katz และคณะ(1974) ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการใช้สื่อและการทำให้เกิดความพึงพอใจจากการใช้สื่อนั้นต้องประกอบด้วย (1)ปัจจัยด้านสังคม และ จิตวิทยาของ (2) ความต้องการ ซึ่งทำให้เกิด (3) ความคาดหวังจาก (4)สื่อมวลชน หรือแหล่งข่าวสารอื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่ (5)รูปแบบต่าง ๆ ของการใช้สื่อมวลชน หรือการกระทำกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งทำให้เกิด (6) การทำให้เกิดความพอใจตามที่ต้องการ และ (7) ผลอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้ตั้งใจ

แนวคิดของ Katz และคณะนั้น สามารถนำมาอธิบายสถานการณ์การชุมนุมของชาวบ้านปากมูลที่เป็นผู้รับสารที่กระตือรือร้นและต้องการจะใช้และทำให้เกิดความพึงพอใจจากการใช้สื่อ โดย (1) เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนและได้รับการพิสูจน์สิทธิแล้วโดยมีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2540 รongรับ (2)มีความต้องการให้รัฐบาลปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว จึง(3)ได้ชุมนุมเพื่อเรียกร้องการชดเชยค่าเสียหายโอกาสในการประกอบอาชีพประมง โดยคาดหวังว่า สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ซึ่งจากประสบการณ์ในอดีตคือพันธมิตรจะ (4)เสนอข่าวสารการชุมนุมและนำไปสู่(5)การขยายข้อเรียกร้องให้เป็นประเด็นสาธารณะซึ่งจะทำให้เกิด(6)ผลต่อนโยบายรัฐบาลที่จะยอมชดเชยค่าเสียหายโอกาสในการประกอบอาชีพประมงด้วยการชดเชยเป็นที่ดิน ครอบคร้ว15 ไร่ หรือ เงินชดเชยไร่ละ 35,000 บาทให้กับชาวบ้านจำนวน 3,084 ครอบคร้ว (7) แต่ผลที่ไม่ได้คาดหวังก็คือ ข้อเรียกร้องเหล่านั้นไม่ได้รับการเผยแพร่จากสื่อมวลชน จึงส่งผลต่อเป้าหมาย นั่นคือ ไม่สามารถทำให้เกิดความพอใจโดยได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย เรื่อง “ความสมดุลของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน” โดย กรรณิการ์ กิจติเวชกุล¹⁸ ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะการนำเสนอข่าวกรณีการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน ด้วยการวิเคราะห์ความสมดุลของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอ และวิเคราะห์ทัศนคติของนักข่าวที่มีต่อแหล่งข่าวฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายรัฐบาลว่าจะมีผลเกี่ยวข้องกันอย่างไรกับลักษณะการนำเสนอข่าว โดยศึกษาจากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย 6 ฉบับ คือ กรุงเทพธุรกิจ มติชน ไทยโพสต์ ข่าวสด ไทยรัฐและเดลินิวส์

ผลการวิจัยพบว่า การสะท้อนภาพการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสานนั้น หนังสือพิมพ์ทุกฉบับนำเสนอในรูปแบบของข่าวเป็นหลัก และนำเสนอจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ โดยเสนอความเคลื่อนไหว ข้อเรียกร้อง เบื้องหลัง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการชุมนุม การนำเสนอข่าวในช่วงรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เน้นคุณค่าข่าวด้านความใกล้ชิดและอารมณ์ที่มีความเห็นอกเห็นใจกลุ่มเกษตรกรผู้ชุมนุมมีมากกว่าในช่วงรัฐบาลนายชวน

นอกจากนี้ยังพบว่า หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับนำเสนอข่าวการชุมนุมในทิศทางบวกและลบไม่สมดุลกัน กรุงเทพธุรกิจ ไทยโพสต์ ข่าวสด มีสัดส่วนข่าวโน้มเอียงในทางบวกต่อผู้ชุมนุมและทิศทางลบต่อรัฐบาลทั้ง 2 ชุด เดลินิวส์ มีทิศทางข่าวที่เป็นลบต่อการชุมนุมของเกษตรกรทั้งใน 2 ช่วงรัฐบาล ส่วนมติชนและไทยรัฐ เสนอสัดส่วนข่าวโน้มเอียงในทางบวกต่อกลุ่มเกษตรกรและทิศทางลบต่อรัฐบาลในช่วงรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ แต่ในช่วงรัฐบาลนายชวน หนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับ ก็เปลี่ยนไป โดยมีการเสนอข่าวโน้มเอียงในทางลบต่อเกษตรกรและ ทิศทางบวกต่อรัฐบาล

ส่วนนักข่าวและผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น หนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีทัศนคติที่ดีต่อ รัฐบาลพลเอกชวลิต สูงสุด ส่วนกรุงเทพธุรกิจต่ำสุด ขณะที่เดลินิวส์มีทัศนคติที่ดีสูงสุดต่อรัฐบาลนายชวน แต่ไทยรัฐมีต่ำสุด สำหรับทัศนคติต่อกลุ่มเกษตรกรที่ชุมนุมทั้ง 2 ช่วงรัฐบาลนั้น มติชน มีทัศนคติที่ดีที่สุด รองลงมาคือ ไทยโพสต์ ส่วนเดลินิวส์มีทัศนคติต่ำที่สุดต่อกลุ่มผู้ชุมนุม แต่ทัศนคติเหล่านี้ไม่ได้มีผลต่อการนำเสนอของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ

¹⁸ กรรณิการ์ กิจติเวชกุล, ความสมดุลของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2541.

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง "บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล" เลือกใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเป็นเครื่องมือในการค้นหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลซึ่งชุมชนอยู่ที่เขื่อนปากมูล อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการชุมนุมดังกล่าว ทั้งในรูปของความถี่ในการนำเสนอข่าวสารเหตุการณ์การชุมนุม รูปแบบการนำเสนอ รวมทั้งแนวคิดมุมมองการวิเคราะห์ด้านคุณค่าของความเป็นข่าวของนักข่าวหรือนักหนังสือพิมพ์ต่อกรณีดังกล่าว

การศึกษาในกรณีชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลนั้น เป็นการศึกษาถึงแนวทางการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุม แนวทางการใช้สื่อเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการชุมนุมเรียกร้อง พร้อมทั้งการประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการชุมนุมครั้งนี้ โดยชาวบ้านและกลุ่มผู้สนใจปัญหา อันประกอบด้วย นักวิชาการ นักกฎหมาย นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ เอ็นจีโอ และนักศึกษา

การวิจัยครั้งนี้จะใช้ทั้งเอกสาร การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และแบบสอบถามความคิดเห็นเป็นเครื่องมือในการค้นหาคำตอบ และนำมาเสนอในรูปแบบการวิเคราะห์ปัญหาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. ตัวแปร กรอบแนวคิดการวิจัย
3. การวัดตัวแปร
4. เก็บรวบรวมข้อมูล
5. วิเคราะห์ข้อมูล
6. เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล
7. การนำเสนอข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่จะศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภทเอกสาร ได้แก่ ข่าว บทความ บทบรรณาธิการ บทสัมภาษณ์ บทวิเคราะห์ สกู๊ปสารคดี บทรายงานพิเศษ คอลัมน์ ภาพข่าว คอลัมน์ซุบซิบ เกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ทางหนังสือพิมพ์ภาษาไทยส่วนกลาง 7 ฉบับ คือ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ และสยามรัฐ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 2 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์อุบลรัตน์ และปทุมมาลัย ระหว่างวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2543

สาเหตุของการเลือกศึกษาหนังสือพิมพ์ส่วนกลางทั้ง 7 ฉบับในช่วงเวลา 1 ปีนั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้เฝ้าสังเกตการรายงานข่าวสารการชุมนุมของกลุ่มชาวบ้านในช่วง 1 ปีดังกล่าว พบว่า มีข่าวสารดังกล่าวที่เสนอโดยหนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ จำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับ การชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูลในอดีต ทั้งที่การชุมนุมครั้งนี้ยาวนานถึง 1 ปี

อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์เหล่านี้ก็ยังได้รายงานข่าวการชุมนุมครั้งนี้บ้างประปราย และในอดีตหนังสือพิมพ์เหล่านี้ล้วนเป็นสื่อที่ให้ความสำคัญกับการเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล และหนังสือพิมพ์เหล่านี้ต่างก็มีนักข่าวประจำจังหวัดอุบลราชธานีที่พร้อมจะรายงานข่าวการชุมนุมได้

ขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 2 ฉบับ คือ อุบลรัตน์และปทุมมาลัย ได้รายงานข่าวการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูลเช่นกัน

2. ประเภทบุคคล การศึกษาครั้งนี้เลือกสัมภาษณ์บุคคลและสำรวจความคิดเห็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหนังสือพิมพ์ และการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มแกนนำชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล จาก 3 อำเภอในจังหวัดอุบลราชธานี คือ อำเภอโขงเจียม พิบูลมังสาหาร และสิรินธร ในฐานะของผู้พึ่งพาข่าวสาร โดยกลุ่มนี้ใช้วิธีการคัดเลือกตัวแทน (Quota Sampling) จากอำเภอละ 5 คน รวม 15 คน เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่สามารถให้ข้อมูล ภาพรวม เป้าหมาย ทิศทางของการชุมนุม และความต้องการพึ่งพาบทบาทของหนังสือพิมพ์ได้ เพราะกลุ่มแกนนำเหล่านี้ล้วนเคยผ่านการชุมนุมคัดค้านการสร้างเขื่อนและชุมนุมเรียกร้องการชดเชยผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

กลุ่มที่ 2 กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลที่เข้าร่วมชุมนุมระหว่างวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2543 จาก 3 อำเภอในจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีกำหนดสัดส่วน(Quota Sampling) และสำรวจ เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบและเป็นตัวแทนกลุ่มที่แท้จริง รวม 122 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้สนใจปัญหาการชุมนุมครั้งนี้ ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน นักกฎหมาย และนักการเมือง ในฐานะของกลุ่มที่เฝ้าสังเกตปรากฏการณ์การชุมนุมครั้งนี้ ซึ่งการสัมภาษณ์บุคคลเหล่านี้ก็เพื่อศึกษาแง่คิด มุมมอง การวิเคราะห์บทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล และความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านปากมูล ซึ่งกลุ่มนี้มี 14 คน ดังนี้

- 1) ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 2) น.พ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส
- 3) นายบัณฑิต อ่อนดำ ผู้อำนวยการมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
- 4) นายชัยพันธ์ ประชาสวัสดิ์ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 5) นายประภาส ปิ่นตบแต่ง อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

- 6) ดร.เกษียร เตชะพีระ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 7) รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย

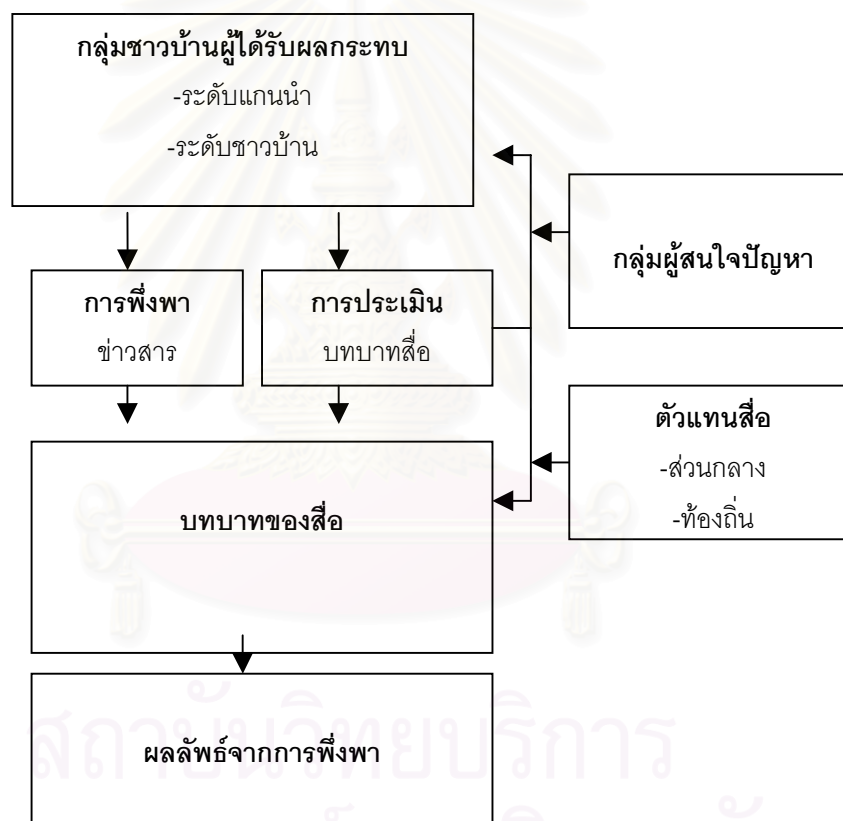
- 8) น.ส.สมศรี ชัยวณิชยา อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- 9) นายชัยณรงค์ เศรษฐเชื้อ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน
- 10) น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ปรึกษาสมาคมฯคนจน
- 11) น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ สมาชิกวุฒิสภา จ.อุบลราชธานี
- 12) นายนิกร วิสเพ็ญ สมาคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- 13) นายพนา ใจตรง ผู้จัดการ สหกรณ์ปากมูล จำกัด
- 14) พระพิเชษฐ (เพชรน้ำรอบ) ยลสินธโร อดีตที่ปรึกษาสมาคมฯคนจน

กลุ่มที่ 4 ตัวแทนหนังสือพิมพ์ หมายถึง บรรณาธิการข่าว หัวหน้าข่าว นักข่าวที่รับผิดชอบรายงานการชุมนุมครั้งนี้ จากหนังสือพิมพ์ 6 ฉบับรวม 7 คน เพื่อค้นหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ในฐานะผู้แจ้งข่าว(Messenger) และผู้เฝ้าประตูข่าวสาร

(Gatekeeper) ต่อกรณีการชุมนุมของการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์คุณค่าความเป็นข่าวในกรณีดังกล่าว และจะเป็นคำตอบที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อกรณีการชุมนุม รวมทั้งคำตอบเกี่ยวกับการพึ่งพาข่าวสารและการใช้สื่อเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายการชุมนุมของกลุ่มชาวบ้านปากมูล

2. กรอบแนวคิดและตัวแปรการวิจัย

2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพประกอบที่ 4 : แบบจำลองการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ
จากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล

2.2 ตัวแปรการวิจัย

1. บทบาทหนังสือพิมพ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์และการสัมภาษณ์นักข่าว บรรณาธิการข่าว หรือ หัวหน้าข่าวที่รับผิดชอบ เกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ ทั้ง ด้านสารสนเทศ (Surveillance) คือ การรายงานข่าวและรณรงค์ด้วยข่าวสาร, ด้านความเกี่ยวพัน (Correlation) การตีความสาระหรือเหตุการณ์ แสดงความคิดเห็น, ด้านความต่อเนื่อง (Transmission) สะท้อนค่านิยมและจิตสำนึก, และการผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม (Mobilization) เข้าร่วมรณรงค์ กระตุ้นความสนใจ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและพยายามโน้มน้าวใจเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งบทบาทผู้กำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting)
2. การฟังพาสื่อ ใช้แบบสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มผู้ชุมนุม และสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำและกลุ่มผู้สนใจปัญหา เกี่ยวกับการฟังพาสื่อ ทั้งความคาดหวังหรือความต้องการฟังพาสื่อ การเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ
3. การประเมินบทบาทสื่อ ใช้แบบสำรวจความคิดเห็นกลุ่มผู้ชุมนุม สัมภาษณ์แกนนำและกลุ่มแนวร่วมเกี่ยวกับการประเมินบทบาทของสื่อ ทั้งในแง่ความพึงพอใจต่อบทบาทสื่อในการตอบสนองของความต้องการ ความเชื่อถือต่อสื่อต่างๆ ความคิดเห็นต่อบทบาทสื่อ

2.3 การวัดตัวแปรเชิงปริมาณ

1. ใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) วัดตัวแปรการฟังพาและการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์
2. ใช้การแจกแจงความถี่จากการวิเคราะห์เนื้อหาต่อบทบาทหนังสือพิมพ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แยกการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทเอกสาร เป็นการรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ทั้งในรูปแบบของข่าว บทความ สารคดี บทบรรณาธิการ บทรายงาน บทวิเคราะห์ คอลัมน์ คอลัมน์ซุบซิบ ภาพข่าวหรือการ์ตูน ที่เกี่ยวข้องกับ การชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล จากหนังสือพิมพ์ ภาษาไทย 7 ฉบับ คือ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ และสยามรัฐ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 2 ฉบับ คือ อุบลรัตน์และปทุมมาลัย ระหว่างวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2543 โดยการรวบรวมจากศูนย์ข้อมูลหนังสือพิมพ์มติชน หนังสือพิมพ์ข่าวสด หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฝ่ายประชาสัมพันธ์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และจากแฟ้มข่าวของกลุ่มชาวบ้านที่ชุมนุมที่บริเวณโครงการสร้างเขื่อนปากมูล

2. ประเภทบุคคล เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์และแบบสำรวจความคิดเห็น โดยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

<u>กลุ่มที่ 1</u>	กลุ่มแกนนำชาวบ้าน คัดเลือกตัวแทน(Quota Sampling)จาก 3 อำเภอ ๆ ละ 5 คน รวม 15 คน กลุ่มนี้จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การชุมนุมโดยภาพรวม และการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มชาวบ้านที่ชุมนุม
<u>กลุ่มที่ 2</u>	กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ที่ร่วมชุมนุมระหว่างวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2543 ที่บริเวณโครงการเขื่อนปากมูล โดยคัดเลือกตัวแทน (Quota Sampling)รวม 122 คน เพื่อตอบแบบสำรวจความคิดเห็น
<u>กลุ่มที่ 3</u>	กลุ่มผู้สนใจปัญหา ประกอบด้วยนักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน นักกฎหมาย และนักการเมือง รวม 14 คน (ตามที่ได้ระบุชื่อไว้เบื้องต้น) เพื่อสัมภาษณ์ถึงมุมมองต่อปรากฏการณ์ดังกล่าว พร้อมกับวิเคราะห์บทบาทของหนังสือพิมพ์ รวมทั้ง

ความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล

กลุ่มที่ 4

นักหนังสือพิมพ์ หมายถึง นักข่าวที่รับผิดชอบรายงานสถานการณ์การชุมนุมของชาวบ้านเขื่อนปากมูลครั้งนี้หรือนักข่าวประจำจังหวัดอุบลราชธานีของหนังสือพิมพ์ภาษาไทยส่วนกลาง 7 คน จากหนังสือพิมพ์ภาษาไทย 6 ฉบับ

สำหรับเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) สำหรับกลุ่มแกนนำชาวบ้าน กลุ่มแนวร่วม และกลุ่มนักข่าว บรรณาธิการข่าวหรือหัวหน้าข่าวของหนังสือพิมพ์ภาษาไทย 6 ฉบับ
3. การสำรวจโดยการใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวแทนของชาวบ้านที่เข้าร่วมชุมนุม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เน้นการนำข้อเสนอแนะของข่าวสารของหนังสือพิมพ์ภาษาไทย 9 ฉบับที่รายงานข่าวสารการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ระหว่างวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2543 รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งแกนนำชาวบ้านปากมูล กลุ่มแนวร่วม และผู้สื่อข่าว บรรณาธิการหรือหัวหน้าข่าวของหนังสือพิมพ์ภาษาไทย รวมทั้งแบบสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมการชุมนุมที่บริเวณเขื่อนปากมูลในช่วงเวลาที่ได้กำหนดไว้ มาสู่การวิเคราะห์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์

การรวบรวมข้อมูลเหล่านั้น มีเป้าหมายเพื่อค้นหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล โดยมีแนวคิดและทฤษฎีด้านการรวมกลุ่มเพื่อชุมนุมเรียกร้อง ภารกิจบทบาทของสื่อมวลชน การพึ่งพาข่าวสาร อิทธิพลของสื่อมวลชน รวมทั้งแนวคิดการใช้และความพึงพอใจในการใช้สื่อ มาเป็นกรอบในการนำเสนอ 3 แนวทาง ดังนี้

4.1 วิเคราะห์การนำเสนอข่าวสารการชุมนุมฯ

การวิเคราะห์เน้นความถี่ในการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมของหนังสือพิมพ์ทั้ง 7 ฉบับ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 2 ฉบับ ส่วนรูปแบบและเนื้อหานั้นเป็นองค์ประกอบที่จะนำไปสู่การสรุปบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล โดยวิเคราะห์ 6 ประเด็น คือ

- ความถี่ในการนำเสนอ
- รูปแบบการนำเสนอ
- ประเด็นข่าว เหตุการณ์ที่นำเสนอ(จากข่าวหลัก)
- ทิศทางการนำเสนอ
- คุณค่าของความเป็นข่าว
- ประเภทแหล่งข่าว

ทั้งนี้ องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือบ่งชี้ บทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล

4.2 วิเคราะห์บทบาทและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกนำเสนอข่าวการชุมนุมฯ

การวิเคราะห์บทบาทและปัจจัยในการนำเสนอข่าวนั้น สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอข่าว ทั้งนักข่าว หัวหน้าข่าว หรือบรรณาธิการข่าวที่รับผิดชอบการวางแผนข่าวกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล หรือ ผู้มีอำนาจตัดสินใจนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวดังกล่าว จากหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง 6 ฉบับ

การวิเคราะห์บทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการกรณีการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการเขื่อนปากมูล จะเลือกใช้กรอบทฤษฎีภารกิจบทบาทของสื่อมวลชน แนวคิดเรื่องอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อมวลชนผู้รับข่าวสาร

นอกจากนี้ จะเลือกใช้บทสัมภาษณ์กลุ่มผู้สนใจปัญหา ได้แก่ นักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน นักกฎหมาย และนักการเมือง รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำชาวบ้าน และกลุ่มชาวบ้านผู้ร่วมชุมนุมที่เขื่อนปากมูล

4.3 วิเคราะห์การพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ของชาวบ้านฯ

แนวทางนี้ เป็นการค้นหาคำตอบในส่วนของการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านปากมูล โดยใช้แนวคิดการรวมกลุ่มเพื่อชุมนุมเรียกร้อง การพึ่งพาข่าวสาร อิทธิพลของสื่อมวลชน และแนวคิดการใช้และความพึงพอใจจากการใช้สื่อมาเป็นกรอบในการพิจารณา โดยวิเคราะห์จากผลการสำรวจทัศนคติหรือผลจากแบบสอบถาม

ส่วนบทสัมภาษณ์ของกลุ่มแกนนำชาวบ้าน กลุ่มชาวบ้านที่ร่วมชุมนุม กลุ่มผู้สนใจปัญหาและตัวแทนของหนังสือพิมพ์ (ผู้สื่อข่าว, บรรณาธิการหรือหัวหน้าข่าวที่รับผิดชอบ) จะช่วยประเมินถึงความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านปากมูลในครั้งนี้

ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 แนวทางนี้ จะนำไปสู่การค้นหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล และความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านปากมูลว่า จะเป็นไปในทิศทางใด และทางออกของทั้งสองส่วนนี้ควรจะเป็นไปในรูปแบบใด

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บบันทึกข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. การบันทึกข้อมูลข่าวสารการชุมนุมฯ ในช่วง 1 ปี เพื่อใช้วิเคราะห์บทบาทและเนื้อหาการนำเสนอข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ภาษาไทย 9 ฉบับ คือ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ สยามรัฐ รวมทั้ง อุบลรัตน์และปทุมมาลัย โดยแบ่งออกเป็น 6 ประเด็น ดังนี้

1.1 ความถี่และช่วงเวลาในการนำเสนอ

1.2 รูปแบบการนำเสนอ

1.3 ประเด็นเหตุการณ์ที่นำเสนอ

1.4 ทิศทางการนำเสนอ

1.5 คุณค่าความเป็นข่าว

1.6 ประเภทของแหล่งข่าว

2. การสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่มคือ

2.1 กลุ่มแกนนำและชาวบ้านที่ร่วมชุมนุม จำนวน 13 คน

2.2 กลุ่มผู้สนใจปัญหาการชุมนุม จำนวน 14 คน

2.3 กลุ่มตัวแทนหนังสือพิมพ์ จำนวน 7 คน

3. การสำรวจความคิดเห็นผู้ชุมนุมที่เขื่อนปากมูล 122 คน โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 4 ส่วน คือ
 - 3.1 ข้อมูลส่วนตัว
 - 3.2 การเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ
 - 3.3 การประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ
 - 3.4 ความต้องการพึ่งพาข่าวสาร

การทดสอบเครื่องมือ

ทดสอบแบบสอบถามโดยวิธีของ ครอนบาร์ค¹⁹ (Cronbach's alpha) จากการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง 23 ชุด ปรากฏว่า $\text{Alpha} = 0.76$ ซึ่งถือว่า แบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹ SPSS Base 10.0 Applications Guide ,p 362.

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล” เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อตอบคำถามว่าชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ซึ่งชุมนุมระหว่างวันที่ 23 มีนาคม 2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม 2543 มีการพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เพียงใด อย่างไร พร้อมทั้งประเมินบทบาทการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ต่อกรณีการชุมนุมในช่วงดังกล่าว

นอกจากนี้ ยังสำรวจทัศนคติของกลุ่มบุคคลผู้สนใจปัญหา ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน นักกฎหมายและนักการเมือง เกี่ยวกับบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลในช่วงดังกล่าว และบทบาทอันพึงประสงค์ของหนังสือพิมพ์ในกรณีนี้ รวมทั้งการสำรวจทัศนคติของนักหนังสือพิมพ์ในฐานะของนายประตูข่าวสาร (Gatekeeper) ทั้งบรรณาธิการ หัวหน้าข่าวและผู้สื่อข่าว เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล โดยนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

ก. การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมฯ

การรวบรวมข้อมูลการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมในช่วง 1 ปี คือระหว่างวันที่ 23 มีนาคม 2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม 2543 เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์บทบาทของหนังสือพิมพ์ โดยการวิเคราะห์เน้นนำเสนอให้เห็นปริมาณ รูปแบบและเนื้อหาการนำเสนอ นั้น จะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการหาคำตอบด้านบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุม และเพื่อเปรียบเทียบบทบาทนั้นกับการพึ่งพาข่าวสาร และความคาดหวังของชาวบ้านต่อการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ รวมทั้งเป็นการค้นหาคำตอบด้านการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda setting) ของหนังสือพิมพ์

1. ความถี่ในการนำเสนอ

ผลการรวบรวมข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการชุมนุมครั้งนี้พบว่า หนังสือพิมพ์ภาษาไทยทั้งส่วนกลาง 7 ฉบับและท้องถิ่น 2 ฉบับได้นำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลในรูปแบบต่าง ๆ จำนวน 61 ชิ้น ตามช่วงเวลาที่มีการนำเสนอซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ช่วง เพื่อให้เห็นพัฒนาการหรือปรากฏการณ์เกี่ยวกับบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมครั้งนี้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและช่วงเวลาการนำเสนอข่าวสารการชุมนุม

หนังสือพิมพ์	ช่วงเวลาในการนำเสนอ				จำนวน (ชิ้น)	ร้อยละ
	23มี.ค.-23มิ.ย.42	24มิ.ย.-23ก.ย.42	24ก.ย.-23ธ.ค.42	24ธ.ค.42-23มี.ค.43		
มติชน	2	2	1	2	7	11.47
ข่าวสด	2	3	9	1	15	24.59
ไทยรัฐ	-	-	1	2	3	4.92
เดลินิวส์	1	-	1	2	4	6.56
ไทยโพสต์	-	-	1	-	1	1.64
กรุงเทพธุรกิจ	4	-	4	7	15	24.59
สยามรัฐ	1	-	-	2	3	4.92
ปทุมมาลย์	-	1	-	-	1	1.64
อุบลรัตน์	-	-	5	7	12	19.67
รวม	10	6	22	23	61	100
ร้อยละ	16.39	9.84	36.07	37.70	100	

จากตารางที่ 1 พอให้ภาพรวมว่า การนำเสนอข่าวสารการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลครั้งนี้นี้ของหนังสือพิมพ์ค่อนข้างเบาบาง แม้ในช่วง 3 เดือนแรกที่มีการปะทุขึ้นของการชุมนุม แต่ก็พบว่า มีข่าวสารเกี่ยวกับการชุมนุมเพียง 10 ชิ้นจากหนังสือพิมพ์ 9 ฉบับ และช่วงที่ 2 มีเพียง 6 ชิ้นและมีเพียงหนังสือพิมพ์มติชน ข่าวสด และปทุมมาลย์เท่านั้นที่นำเสนอข่าวสารดังกล่าว

เมื่อมองบทบาทของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับตามความถี่ในการนำเสนอในรอบ 1 ปีจะพบว่า หนังสือพิมพ์ข่าวสดและกรุงเทพธุรกิจนำเสนอสูงสุด คือ 15 ชิ้นเท่ากัน รองลงมาคือหนังสือพิมพ์อุบลรัตน์ มติชน เดลินิวส์ ไทยรัฐ สยามรัฐ ตามลำดับ ขณะที่ไทยโพสต์และปทุมมาลย์นำเสนอเพียง 1 ชิ้นเท่ากัน

2.รูปแบบการนำเสนอ

จากข้อมูลข่าวสารทั้ง 61 ชิ้น พบว่า หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่นำเสนอในรูปแบบของข่าวจำนวน 31 ชิ้น รองลงมาคือ รายงานพิเศษ สารคดี และภาพข่าวอย่างละ 6 ชิ้น คอลัมน์ประจำแบบละ 5 ชิ้น ทั้งนี้ การนำเสนอในรูปแบบของคอลัมน์ประจำนั้น เป็นการนำเสนอโดยอุบลรัตน์ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

แต่ที่น่าสนใจ คือ ในรอบ 1 ปีมีการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมในรูปแบบ “พื้นที่ประชาสัมพันธ์” ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำนวน 2 ชิ้นในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ซึ่งรูปแบบการนำเสนอดังกล่าว หากไม่สังเกตจะทำให้เข้าใจได้ว่า เป็นการเสนอข่าวหรือรายงานพิเศษ แต่ถ้

พิจารณาถึถ้วนจะพบว่ามีการใช้คำว่า “ฉบับพิเศษ” ใต้หัวเรื่อง ซึ่งคำว่า “ฉบับพิเศษ” นั้น มีขนาดตัวพิมพ์เล็กกว่าตัวพิมพ์ปกติของเนื้อหาที่นำเสนอซึ่งยากต่อการสังเกต

นอกจากนี้ในรอบ 1 ปีพบว่า ไม่มีการนำเสนอในรูปแบบบทบรรณาธิการและสัมภาษณ์พิเศษ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับไม่มีทิศทางนโยบายต่อเรื่องนี้อย่างชัดเจนพอที่ประกาศจุดยืนหรือมีข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผ่านบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ และไม่ได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาดังกล่าวมากนัก ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการจำแนกรูปแบบการนำเสนอข่าวการชุมนุม

หนังสือพิมพ์	มติชน	ข่าวสด	ไทยรัฐ	เดลินิวส์	ไทยโพสต์	กรุงเทพธุรกิจ	สยามรัฐ	ปทุมมาลัย	อุบลรัตน์	รวม	ร้อยละ
ข่าว	3	8	2	1	-	9	2	1	5	31	50.82
บทบรรณาธิการ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0
บทความ	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2	3.28
รายงานพิเศษ	2	2	-	-	1	1	-	-	-	6	9.83
สารคดี	1	3	1	1	-	-	-	-	-	6	9.83
บทวิเคราะห์	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1.64
สัมภาษณ์พิเศษ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0
คอลัมน์	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	8.20
คอลัมน์ซุบซิบ	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	3.28
ภาพข่าว	-	1	-	1	-	3	1	-	-	6	9.83
พื้นที่ประสัมพันธ์ กพผ.	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	3.28
รวม	7	15	3	4	1	15	3	1	12	61	100

นอกจากนี้ยังพบว่า ข่าวสด นำเสนอเป็นข่าวหน้า 1 จำนวน 3 ชิ้น สยามรัฐ นำเสนอ 1 ชิ้น และกรุงเทพธุรกิจเสนอข่าวหน้า 1 จำนวน 1 ชิ้นพร้อมเสนอเป็นภาพข่าว 2 ภาพ ตามลำดับ ดังนี้

สังจำคุกผู้นำมือบ

ด้านเขื่อนปากมูล

(ข่าวสด, 3 กันยายน 2542, หน้า 1.)

เล่นไม่เลิก จับ 3 แกนนำมือบปากมูล

(ข่าวสด, 17 พฤศจิกายน 2542, หน้า 1.)

แม่กระหึ่มกษัตติบันไคปลาใจน

(ข่าวสด, 28 พฤศจิกายน 2542, หน้า 1))

มีอบปากมูลฮือลุย

เอาผิดผู้ว่าฯอุบล

ทำลายอนุสาวรีย์

(สยามรัฐ, 3 พฤษภาคม 2542, หน้า 1.)

รัฐบาลต้อนรับมีอบคนจน

(กรุงเทพธุรกิจ, 12 มกราคม 2543, หน้า 1.)

หมาสกัดมีอบ-(ภาพใหญ่) กลุ่มสมัชชาคนจนกว่า 800 คน

เดินทางโดยรถไฟจากอุบลราชธานีถึงสถานีหัวลำโพง เข้ามีด

วานนี้ ก่อนเคลื่อนพลสู่ท่าเนียบรัฐบาล เพื่อทวงถามข้อเรียกร้อง

ที่รัฐบาลรับแก้ไขแต่ยังไม่มีความคืบหน้า (ภาพเล็ก)ขณะที่ตำรวจ

กำลังระดมกำลังและสุนัขตำรวจไว้รอรับสถานการณ์ ซึ่งการใช้สุนัข

ตำรวจนี้เคยสร้างความสับสนเมื่อครั้งนำเข้าสู่ลายการชุมนุมของ

กลุ่มเกษตรกรมันสำปะหลังเมื่อปลายปีที่แล้ว

(ประเสริฐ เทพศรี-ปราโมทย์ พุทธิไสย, กรุงเทพธุรกิจ, 12 มกราคม 2543, หน้า 1.)

ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นคืออุบลรัตน์ ซึ่งนำเสนอเพียงข่าวเดียว แต่เป็นการนำเสนอหน้า 1 ขณะที่อุบลรัตน์นำเสนอพาดหัวเป็นข่าวหน้า 1 จำนวน 5 ชิ้น ดังนี้

มีอบปากมูลอาละวาด

ยึดหัวเขื่อนท่าลานของ

(อุบลรัตน์, 1-15 พฤศจิกายน 2542, หน้า 1.)

มีอบปากมูลเหิมเกริม

จะพังเครื่องผลิตไฟ

(อุบลรัตน์, 16-30 พฤศจิกายน 2542, หน้า 1.)

มีอบปลามูลเหยียบประมง

จับปลาหน้าเขื่อนอุรึงค์

(อุบลรัตน์, 16-31 มกราคม 2543, หน้า 1.)

ร้องให้รัฐใช้ อำนาจจัดการ

มือบปากมุล

(อุบลรัตน์, 16-29 กุมภาพันธ์ 2543, หน้า 1.)

มือบปากมุลกร้าว

บุกขอใช้ไฟฟ้าฟรี

(อุบลรัตน์, 16-31 มีนาคม 2543, หน้า 1)

3. ประเด็นเหตุการณ์ที่น่าเสนอ

3.1 ความขัดแย้งและต่อต้านเขื่อน

การศึกษาเนื้อหาอันเป็นประเด็นเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอเพื่อตอบคำถามเรื่องเกณฑ์การตัดสินใจในการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสาร ซึ่งประเด็นต่าง ๆ จะมีส่วนสำคัญในการกำหนดวาระข่าวสารว่าควรนำเสนอหรือไม่ โดยประเด็นเนื้อหาที่หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่นำเสนอ คือ ความขัดแย้ง และการต่อต้านเขื่อน

ทั้งนี้ จากข่าวสาร 61 ชิ้น พบว่า มีข่าวสารถึง 41 ชิ้น (ร้อยละ 36.94) ที่เป็นความขัดแย้ง และ 33 ชิ้น (ร้อยละ 29.73) มีเนื้อหาเรื่องการต่อต้านเขื่อน ดังตัวอย่างการพาดหัวข่าว ต่อไปนี้

ค้านช้วยชาวบ้าน'เขื่อนปากมุล'เจ้ง!

ชี้แบ่งกโลกเก็บข้อมูลยังไม่สมบูรณ์

(มติชน, 2 พฤษภาคม 2542, หน้า 6.)

'แม่มนัน'ยื่นขูเปิดประตูระบายน้ำ

(มติชน, 19 มีนาคม 2543, หน้า 23.)

ด้านมติกรม.ยกเลิกก.ศึกษาเขื่อน

(ข่าวสด, 7 มิถุนายน 2542, หน้า 11)

นักอนุรักษ์เดินเท้า-10ปีด้าน'ปากมุล'

(ข่าวสด, 10 ธันวาคม 2542, หน้า 11)

มือบปากมุลฮือลุดย

เอาผิดผู้ว่าฯอุบล

ทำลายอนุสาวรีย์

(สยามรัฐ, 3 พฤษภาคม 2542, หน้า 1, 9.)

'เอ็นจีโอ'เสนอเลิกผลิตไฟจากเขื่อนปากมูล
เปิดประตูน้ำฟื้นฟูอาชีพประมง

(กรุงเทพธุรกิจ, 30 เมษายน 2542, หน้า 11.)

วันหยุดเขื่อนโลก

(ไทยรัฐ, 21 มีนาคม 2543, หน้า 19.)

มือบปากมูลอาละวาด

ยึดหัวเขื่อนทำลายของ

(อุบลรัตน์, 1-15 พฤศจิกายน 2542, หน้า 1.)

มือบปากมูลเย้ยประมง

จับปลาหน้าเขื่อนอนุรักษ์

(อุบลรัตน์, 16-31 มกราคม 2543, หน้า 1.)

การพาดหัวข่าวดังกล่าวพบว่า ส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งและการต่อต้านเขื่อน เนื้อหาข่าวหรือเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอก็สัมพันธ์กับการพาดหัวข่าว โดยเฉพาะ ข่าวสด และ กรุงเทพธุรกิจ เสนอข่าวความขัดแย้ง 10 ชิ้น และ 11 ชิ้น ต่อต้านเขื่อน 13 ชิ้น และ 8 ชิ้นตามลำดับ ขณะที่หนังสือพิมพ์ส่วนกลางพบว่ากรุงเทพธุรกิจมี 3 ชิ้นที่มีเนื้อหาในทางสนับสนุนเขื่อน โดย 2 ใน 3 ชิ้นของกรุงเทพธุรกิจอยู่ในรูปของ “ฉบับพิเศษ” ส่วนไทยโพสต์ซึ่งมีการเสนอข่าวสารเรื่องนี้เพียง 1 ชิ้นในรอบ 1 ปี โดยมีประเด็นเหตุการณ์ที่นำเสนอมุ่งต่อต้านเขื่อน

ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมุ่งเสนอความขัดแย้ง นโยบายของรัฐ และมีความเห็นต่อเหตุการณ์ซึ่งอยู่ในรูปของคอลัมน์ประจำ ดังตัวอย่างพาดหัวคอลัมน์ยาใหญ่ ต่อไปนี้

หมู่บ้านเถื่อน...!!??

(หัวหาดวัดใต้, ยาใหญ่, อุบลรัตน์, 16-30 พฤศจิกายน 2542, หน้า 6.)

“มือบ” ขบวนการทำนาบนหลังคน!!??

(หัวหาดวัดใต้, ยาใหญ่, อุบลรัตน์, 1-15 ธันวาคม 2542, หน้า 6.)

มือบปากมูล ผลประโยชน์ใคร??

(หัวหาดวัดใต้, ยาใหญ่, อุบลรัตน์, 30 ธันวาคม 2542-15 มกราคม 2543, หน้า 6.)

ขณะที่หนังสือพิมพ์ส่วนกลางมีประเด็นหลัก คือ ความขัดแย้งกับการต่อต้านเขื่อน ส่วนหนังสือพิมพ์ส่วนท้องถิ่นก็มีประเด็นหลัก คือ ความขัดแย้งและนโยบายรัฐบาล โดยมีความเห็นของคอลัมน์นิสต์หรือนักเขียนเป็นส่วนประกอบสำคัญ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงภาพรวมเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ

หนังสือพิมพ์	ประเด็นเหตุการณ์ที่นำเสนอ						รวม
	ความขัดแย้ง	ความเห็น	นโยบายรัฐบาล	สนับสนุนเขื่อน	ต่อต้านเขื่อน	อื่น ๆ	
มติชน	1	1	1	1	5	1	10
ข่าวสด	10	-	2		13		25
ไทยรัฐ	1	1			3		5
เดลินิวส์	3	1	-	2	-	-	6
ไทยโพสต์	-	-	-	-	1	-	1
กรุงเทพธุรกิจ	11	-	4	3	8	-	26
สยามรัฐ	2	-	-	-	3	-	5
ปทุมมาลัย	1	-	-	-	-	-	1
อุบลรัตน์	12	10	10	-	-	-	32
รวม	41	13	17	6	33	1	111
ร้อยละ	36.94	11.71	15.31	5.41	29.73	0.9	100

4. ทิศทางการนำเสนอ

4.1 ส่วนกลาง : เป็นลบต่อรัฐบาล และการไฟฟ้าฝ่ายผลิต

จากการศึกษาข้อมูลข่าวสารทั้ง 61 ชิ้น พบว่า ในแต่ละชิ้นมีทิศทางการนำเสนอที่แสดงให้เห็นความขัดแย้งในเนื้อหาที่มีความเป็นคู่ตรงกันข้ามเสมอ คือ เป็นทั้งบวกและลบในขณะเดียวกัน เช่น ถ้าเนื้อหาเป็นบวกต่อชาวบ้านก็จะมีลักษณะเป็นลบต่อรัฐบาลหรือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ โดยมีคู่ตรงข้าม คือ ชาวบ้านกับรัฐบาล ชาวบ้านกับการไฟฟ้าฯ หรือชาวบ้านกับรัฐบาลและการไฟฟ้าฯ

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ทิศทางการนำเสนอข่าวสารส่วนใหญ่ เป็นลบต่อรัฐบาลถึงร้อยละ 30.00 และเป็นลบต่อการไฟฟ้าฯ ร้อยละ 29.00 โดยหนังสือพิมพ์ส่วนกลางส่วนใหญ่เสนอข่าวในทิศทางลบต่อรัฐบาลและการไฟฟ้าฯค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะข่าวสดเสนอข่าวเป็นลบต่อรัฐบาลและการไฟฟ้าฯถึงร้อยละ 10.83 เท่ากัน

อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และสยามรัฐ ซึ่งเสนอข่าวสารเพียงฉบับละ 3 ชิ้น ผลการศึกษาพบว่า ไทยรัฐนำเสนอเนื้อหาในทิศทางที่เป็นลบต่อรัฐบาลและการไฟฟ้าฯในอัตราส่วนร้อยละ 50.00 เท่ากัน ขณะที่สยามรัฐเสนอในทิศทางลบต่อรัฐบาลทุกชิ้น ส่วนไทยโพสต์ที่เสนอข่าวสารเพียง 1 ชิ้นก็มีทิศทางการนำเสนอที่เป็นลบต่อรัฐบาลและการไฟฟ้าฯเช่นกัน

4.2 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น : เป็นลบต่อชาวบ้าน เป็นบวกต่อรัฐบาลและการไฟฟ้า

ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น เสนอข่าวในทิศทางที่เป็นลบต่อชาวบ้าน เป็นบวกต่อรัฐบาล และการไฟฟ้าฝ่ายผลิต โดยหนังสือพิมพ์ปทุมมาลัย เสนอข่าว 1 ชิ้นมีทิศทางเป็นลบต่อชาวบ้าน ส่วนหนังสือพิมพ์อุบลรัตน์นั้น เสนอข่าวทิศทางที่เป็นลบต่อชาวบ้าน เป็นบวกต่อรัฐบาล และเป็นบวกต่อการไฟฟ้า ในอัตราส่วนร้อยละ 33.33 เท่ากันจากข่าวทั้งหมดที่อุบลรัตน์นำเสนอ และเป็นลบต่อชาวบ้าน เป็นบวกต่อรัฐบาล และเป็นบวกต่อการไฟฟ้า ร้อยละ 9.16 เท่ากัน จากภาพรวมทิศทางกรนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ทั้งหมด

แต่เมื่อเปรียบเทียบตามปัจจัยชี้วัดทิศทางกรนำเสนอข่าว จะพบว่า ในทิศทางที่เป็นลบต่อชาวบ้านนั้น อุบลรัตน์ อยู่ในอัตราส่วนร้อยละ 78.57 โดยเป็นบวกต่อรัฐบาลร้อยละ 57.89 จากข่าวสารที่เป็นบวกต่อรัฐบาลทั้งหมด และเป็นบวกต่อการไฟฟ้า ร้อยละ 84.62 จากข่าวสารที่เป็นบวกต่อการไฟฟ้าทั้งหมด

โดยภาพรวมจึงอาจกล่าวได้ว่า หนังสือพิมพ์ส่วนกลางมีทิศทางกรนำเสนอข่าวที่ค่อนข้างเป็นลบต่อรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ขณะที่หนังสือพิมพ์ส่วนท้องถิ่นนั้น เสนอข่าวในทิศทางที่เป็นลบต่อชาวบ้าน แต่เป็นบวกต่อรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต

แต่ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างทิศทางข่าวสารที่เป็นบวกกับชาวบ้านและเป็นบวกกับการไฟฟ้า จะพบว่า ข่าวสารหนังสือพิมพ์ในรอบ 1 ปีดังกล่าว มีทิศทางที่เป็นบวกต่อการไฟฟ้า มากกว่าเป็นบวกต่อชาวบ้าน แต่เป็นบวกกับชาวบ้านพอ ๆ กับรัฐบาล ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงทิศทางกรนำเสนอข่าวสาร

หนังสือพิมพ์	ทิศทางกรนำเสนอ							รวม
	เป็นบวกต่อชาวบ้าน	เป็นลบต่อชาวบ้าน	เป็นบวกต่อการไฟฟ้า	เป็นลบต่อการไฟฟ้า	เป็นบวกต่อรัฐบาล	เป็นลบต่อรัฐบาล	อื่น ๆ	
มติชน	2	-	2	4	-	1	-	9
ข่าวสด	6	1	-	13	-	13	-	33
ไทยรัฐ	1	-	-	3	-	3	-	7
เดลินิวส์	2	-	2	1	-	1	-	6
ไทยโพสต์	1	-	-	1	-	1	-	3
กรุงเทพธุรกิจ	1	2	5	7	2	8	-	25
สยามรัฐ	-	-	-	-	-	3	-	3
ปทุมมาลัย	-	1	-	-	-	-	-	1
อุบลรัตน์	-	11	11	-	11	-	-	33
รวม	13	15	20	29	13	30	0	120
ร้อยละ	10.83	12.5	16.67	24.17	10.83	25.00	0	100

5.คุณค่าความเป็นข่าว

การตัดสินใจนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ในฐานะเป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper) มักจะให้น้ำหนักกับคุณค่าความเป็นข่าวด้านต่าง ๆ ทั้งความสด ความเด่น ความขัดแย้ง หรือผลกระทบ ความรู้สึกใกล้ชิด ไร้ความรู้สึกผู้อ่าน ซึ่งคุณค่าความเป็นข่าวเหล่านี้จะถูกพิจารณาประกอบการตัดสินใจแตกต่างกันไป ดังนี้

5.1 ความขัดแย้ง ผลกระทบ และ ความใหม่สด

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสารการชุมนุมซึ่งมีอยู่ 61 ชิ้นพบว่า หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มุ่งนำเสนอข่าวความขัดแย้งเป็นหลักถึงร้อยละ 37.32 และมีเรื่องผลกระทบและความสดของข่าวเป็นองค์ประกอบรองร้อยละ 27.46 และ 16.90 ตามลำดับ ดังตัวอย่างการพาดหัวข่าวต่อไปนี้

ความหวังหมด 'บันไดปลาโจน'

"ปลาร้าเบ็ดไหน"ทุกซ์ชาวแม่มุล

(มาลี พูลฉนวน,เดลินิวส์,9 มกราคม 2543,หน้า20.)

เขื่อนปากมูล ปลาร้าเบ็ดไหน

(สุนีรัตน์ ศิริสุวรรณชน,มติชน,18 มิถุนายน 2542,หน้า 11.)

'แม่มนมันยืน'ขูเปิดประตูระบายน้ำ

(มติชน,19 มีนาคม 2543,หน้า 23.)

ชาวบ้านยึดเขื่อนปากมูลประท้วงยาว

(ข่าวสด,29 มีนาคม 2542,หน้า 11)

แม่มนมันยืน การต่อสู้เพื่ออิสรภาพของสายน้ำ

(ข่าวสด,28 พฤศจิกายน 2542,หน้า 5,6.)

เล่นไม่เลิก จับแกนนำ มีอบปากมูล

(ข่าวสด,17 พฤศจิกายน 2542,หน้า 1,12.)

ผลวิจัยชี้ชัดปริมาณปลาน้อยลง

ภายหลังการสร้างเขื่อนปากมูล

(กรุงเทพธุรกิจ,31 ธันวาคม 2542,หน้า 6)

5.2 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เน้น ไร่ความรู้สึก

ขณะที่ภาพรวมการเสนอข่าวหนังสือพิมพ์มุ่งนำเสนอ ความขัดแย้ง ผลกระทบและความ สดของเหตุการณ์ หนังสือพิมพ์อย่างข่าวสด กรุงเทพธุรกิจ ก็มีการนำเสนอในแง่การไร่ความรู้สึก (Emotional) ซึ่งการไร่ความรู้สึกดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดความคับข้องใจของผู้ชุมนุม เช่น

10 ปี 'เชือนปากมุล'

ความคับแค้นยังไม่จางหาย

(กิ่งอ้อ เล่าฮง, จุดประกาย, กรุงเทพธุรกิจ, 22 ธันวาคม 2542, หน้า 1,2)

หมู่บ้านแม่มนม้นเย็น

พลังฮึดคนจน

สู้คำหยาม 'โง่ เก่า เต่า ตุ่น'

(พงษ์สันต์ เตชะเสน, ข่าวสด, 10 ตุลาคม 2542, หน้า 5,6.)

ตรงกันข้ามกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอย่างอุบลรัตน์ ซึ่งเสนอข่าวสารที่เน้นการไร่ความรู้สึก ที่ถ่ายทอดความรู้สึกของรัฐ และ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เช่น

ร้องให้รัฐใช้อำนาจจัดการ

มือบปากมุล

(อุบลรัตน์, 16-29 กุมภาพันธ์ 2543, หน้า 1.)

มือบปลาหมูลเย้ยประมง

จับปลาหน้าเขตอนุรักษ์

(อุบลรัตน์, 16-31 มกราคม 2543, หน้า 1.)

มือบปากมุลเหิมเกริม

จะพังเครื่องผลิตกระแสไฟ

(อุบลรัตน์, 16-30 พฤศจิกายน 2542, หน้า 1.)

จากตัวอย่างเบื้องต้นจะพบว่า หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มุ่งนำเสนอความขัดแย้งเป็นหลัก ตามด้วยผลกระทบและความสดของเหตุการณ์ โดยแทรกการไร่ความรู้สึกในหนังสือพิมพ์ข่าวสด และกรุงเทพธุรกิจ โดยเฉพาะข่าวสดได้แทรกเรื่องความเป็นเพศ(Sex)เข้ามา เพื่อฉีกประเด็นคุณค่า ความเป็นข่าวจากรายงานพิเศษ เรื่อง

ชวานาหญิงต่างประเทศ

เยือนแม่มน้ำมัน

แลกเปลี่ยนปัญหาคนจน

(คติพร ดลกิจ, ขาวสด, 22 สิงหาคม 2542, หน้า 5, 6.)

หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ไม่ได้เลือกความใกล้ตัวเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจนำเสนอข่าวสาร และพบว่า การให้ความสำคัญกับความเด่นของเหตุการณ์มีน้อย ส่วนความก้าวหน้าของเหตุการณ์ก็ไม่ถูกนำเสนอ ข่าวส่วนใหญ่จึงถูกแยกส่วนตามเหตุการณ์ที่มีความขัดแย้ง มีผลกระทบและความสด แต่ไม่นำเสนอแบบเจาะลึกเพื่อให้เห็นความเคลื่อนไหว หรือความก้าวหน้าของการแก้ไขปัญหา

หนังสือพิมพ์จึงเป็นแค่ผู้นำเสนอข่าวสารตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือถูกสร้างขึ้นตามวาระและโอกาส แต่ไม่มีการนำเสนอแบบเจาะลึกเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใด ๆ

ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เน้นความขัดแย้ง ผลกระทบและความสดเป็นองค์ประกอบหลัก และเน้นเร้าความรู้สึกซึ่งถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ข่าวน่าสนใจและเร้าความรู้สึกผู้อ่านให้คล้อยตามหรือเกิดกระตือรือร้นที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นด้านลบต่อผู้ชุมนุม ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์คุณค่าความเป็นข่าวของการชุมนุมฯ

หนังสือพิมพ์	คุณค่าความเป็นข่าว								รวม
	ความสด	ความเด่น	ใกล้ตัว	เร้าความรู้สึก	ก้าวหน้า	ผลกระทบ	ขัดแย้ง	เพศ	
มติชน	2	-	-	-	-	5	4		11
ขาวสด	6	2	-	4	-	12	13	1	38
ไทยรัฐ	2	-	-	-	-	3	2	-	7
เดลินิวส์	1	1	-	-	1	3	3	-	9
ไทยโพสต์	-	-	-	-	-	1	1	-	2
กรุงเทพธุรกิจ	8	1	-	1	4	11	15	-	40
สยามรัฐ	3	-	-	-	-	3	3	-	9
ปทุมมาลัย	-	-	-	-	-	-	1	-	1
อุบลรัตน์	2	-	-	11	-	1	11	-	25
รวม	24	4	0	16	5	39	53	1	142
ร้อยละ	16.90	2.82	0	11.27	3.52	27.46	37.32	0.70	100

6. แหล่งข่าว

6.1 เอ็นจีโอ การไฟฟ้าผลิต และชาวบ้าน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร 61 ชิ้น พบว่า มีการใช้แหล่งข่าวทั้งสิ้น 74 แหล่งข่าว โดยแหล่งข่าวที่ถูกใช้มากที่สุดคือ เอ็นจีโอ หรือนักพัฒนาองค์กรเอกชน 13 แหล่งข่าว (ร้อยละ 17.57) รองลงมาคือตัวแทนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ 12 แหล่งข่าว (ร้อยละ 16.22) และตัวแทนชาวบ้าน 9 แหล่งข่าว (ร้อยละ 12.16) ส่วนตัวแทนของรัฐบาลมีเพียงร้อยละ 6.76 หรือ 5 แหล่งข่าวเท่านั้น

มีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการใช้แหล่งข่าวต่อกรณีการชุมนุม เนื่องจากรูปแบบการนำเสนอค่อนข้างหลากหลาย แม้จะมีการเสนอในรูปแบบข่าวถึง 31 ชิ้น หรือร้อยละ 50.82 ก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ข่าวที่นำเสนอมักจะเป็นแหล่งข่าวเดียวและด้านเดียว และส่วนใหญ่ไม่มีนำเสนอข่าวจากคู่กรณีพร้อมกัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างรัฐบาลกับชาวบ้านหรือเอ็นจีโอ การไฟฟ้ากับชาวบ้านหรือเอ็นจีโอ เมื่อเป็นเช่นนั้น ข่าวส่วนใหญ่จึงไม่สมดุลทั้งเนื้อหา และเป้าหมายทิศทางการนำเสนอ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างภาพลักษณ์ที่คล้อยหรือแก้ไขปัญหานั้น

จ่ายชดเชยเพื่อนปากมูลเดือนหน้า

เพิ่ม 132 ล้านให้ชาวบ้านกว่า 2 พันคน

(กรุงเทพธุรกิจ, 10 มีนาคม 2543, หน้า 11.)

ข่าวนี้ใช้แหล่งข่าวเพียงคนเดียว คือ นายสุพิณ ปัญญามาก ผู้ช่วยผู้ว่าการพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แต่ไม่ได้สร้างความสมดุลให้ข่าวด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ชุมนุมถึงเรื่องการจ่ายค่าชดเชยว่า เป็นจริงเพียงใด ข่าวดังกล่าวจึงขาดการถ่วงดุล หรือ

'แม่มนม้นยืน' ขูเปิดประตูระบายน้ำ

(มติชน, 19 มีนาคม 2543, หน้า 23.)

ข่าวนี้มีแหล่งข่าวเพียงคนเดียวคือ น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน โดยไม่มีการสอบถามหรือสัมภาษณ์ฝ่ายรัฐบาลหรือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ต่อประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เห็นภาพรวมทั้งฝ่ายชาวบ้านและฝ่ายรัฐบาลหรือ กฟผ. แต่เป็นการสื่อสารทางเดียว

6.2 รายงานข่าว ความเห็นของคอลัมนิสต์ และความเห็นของนักเขียน

ถึงแม้ข่าวสารทั้ง 61 ชิ้น จะเป็นรูปแบบข่าวถึง 31 ชิ้น และส่วนที่เหลือก็จะกระจายไปในรูปของบทความ รายงานพิเศษ สกู๊ป สารคดี คอลัมน์ซุบซิบ ภาพข่าว หรือแม้แต่พื้นที่โฆษณาในรูป “ฉบับพิเศษ” แหล่งข่าวบางส่วนจึงเป็นการรายงานข่าวของผู้สื่อข่าวเอง แหล่งข่าวจึงเป็นผู้เขียนบทความ รายงานพิเศษ หรือ สารคดี รวม 24 แหล่งข่าว หรือร้อยละ 32.43 ของแหล่งข่าวทั้งหมด

ในกรณีของรายงานพิเศษนั้น มีข้อสังเกตบางประการว่า เกิดขึ้นตามวาระ ตามโอกาส เช่น รายงานพิเศษหรือสารคดีของข่าวสด 4 ชิ้น จากทั้งหมด 5 ชิ้น จะมาจากการเขียนของฝ่ายข่าวบ้าน หรือ กลุ่มผู้สนใจปัญหาเขื่อนปากมูล ขณะที่เดลินิวส์จะนำเสนอสารคดีและบทความรวมทั้งหมด 2 ชิ้น มาจากการที่นักเขียนที่ลงพื้นที่ดูงานกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯแต่ไม่ใช่เกิดจากการไปคลุกคลีทำความเข้าใจปัญหา แล้วเขียนออกมา ดังตัวอย่างเปรียบเทียบต่อไปนี้

4ปีสมัชชาคนจน

10ปีเขื่อนปากมูล

บทเรียนถองแท้แก่สังคม

(ประกาศ ปิ่นตบแต่ง,ข่าวสด,12 ธันวาคม 2542,หน้า 5,6.)

บันไดปลาโจน

ทางผ่านปลาข้ามเขื่อนที่คนชอบดู

(สุวิทย์ เกียรติเสวี,เดลินิวส์,23 มิถุนายน 2542,หน้า 20.)

ขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอย่างอุบลรัตน์ ใช้แหล่งข่าวจากการรายงานข่าว หรือความเห็นของคอลัมนิสต์เป็นส่วนใหญ่ ตามด้วยแหล่งข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ โดยไม่มีแหล่งข่าวจากกลุ่มผู้ชุมนุม

ข้อสังเกตอีกประการคือ ในรอบ 1 ปีดังกล่าว ไม่มีแหล่งข่าวที่เป็นนักศึกษาแม้แต่รายเดียว ขณะที่นักธุรกิจมีเพียง 1 รายจากหนังสือพิมพ์อุบลรัตน์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ใช้การรายงานข่าวของผู้สื่อข่าว และคอลัมนิสต์ นักเขียน เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 32.43)ตามด้วยแหล่งข่าวจากเอ็นจีโอ (ร้อยละ 17.57) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ (ร้อยละ 16.22) ชาวบ้าน (ร้อยละ 12.16) นักวิชาการ หรือ นักกฎหมาย (ร้อยละ 10.81) และตัวแทนรัฐบาล(ร้อยละ 6.76) เป็นหลัก แต่ไม่มีแหล่งข่าวที่เป็นนักศึกษา ทั้งนี้ในแต่ละข่าวมักเป็นการใช้แหล่งข่าวเดียว หรือเป็นแหล่งข่าวด้านใดด้านหนึ่ง จึงทำให้ข่าวขาดความสมดุลและไม่สามารถนำไปสู่ข้อสรุปหรือทางออกของปัญหาพร้อมกันได้ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงผลการวิเคราะห์ประเภทแหล่งข่าวกรณีการชุมนุมในรอบ 1 ปี

หนังสือพิมพ์	ประเภทแหล่งข่าว									รวม
	ตัวแทน รัฐบาล	กฟผ.	ชาวบ้าน ผู้ชุมนุม	นักวิชาการ นักกฎหมาย	เอ็นจีโอ	ราชการ	นักธุรกิจ	นักศึกษา	ผู้สื่อข่าว, คอลัมนิสต์	
มติชน	-	1	1	2	2	1	-	-	1	8
ข่าวสด	2	-	3	2	5	-	-	-	5	17
ไทยรัฐ	-	-	-	1	1	-	-	-	2	4
เดลินิวส์	-	1	-	-	-	-	-	-	3	4
ไทยโพสต์	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
กรุงเทพธุรกิจ	1	5	4	2	3	-	-	-	4	19
สยามรัฐ	1	-	-	-	2	-	-	-	1	4
ปทุมมาลัย	-	1	1	-	-	1	-	-	-	3
อุบลรัตน์	1	4	-	1	-	-	1	-	7	14
รวม	5	12	9	8	13	2	1	0	24	74
ร้อยละ	6.76	16.22	12.16	10.81	17.57	2.70	1.35	0	32.43	100

ข. การพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุม

ความมุ่งหวังของการวิจัยเรื่อง บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล คือ การตอบคำถามเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร การพึ่งพาข่าวสารตามแนวคิดการรวมกลุ่มเพื่อชุมนุมเรียกร้อง รวมทั้งการประเมินบทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์

การวิจัยใช้วิธีการออกแบบสอบถามความคิดเห็นในกลุ่มผู้ชุมนุม 122 คน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ชุมนุม
2. การเปิดรับข่าวสาร
3. การประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์
4. การพึ่งพาข่าวสาร

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ชุมนุมจะนำไปสู่การศึกษาภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมาย ทั้ง เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ผลกระทบที่ได้รับ รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับการชุมนุม เพื่อเป็นพื้นฐานก่อนที่จะนำไปสู่การศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ทั้ง สื่อมวลชนโดยรวมและเจาะจงไปที่หนังสือพิมพ์ ซึ่งประกอบด้วยหนังสือพิมพ์จากส่วนกลางและ

ท้องถิ่น และสื่อบุคคล รวมทั้งการประเมินบทบาทของสื่อต่างๆ เพื่อเป็นการตอบคำถามเรื่องความต้องการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มผู้ชุมนุมอย่างแท้จริง คำตอบเหล่านั้นจะเป็นการสะท้อนบทบาทสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์

1. ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ชุมนุม

ผลการออกแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ชุมนุม 122 ชุด แยกกลุ่มเป้าหมายออกเป็นเพศชาย 85 คน และหญิง 37 คน ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอพิบูลมังสาหาร (78 คน หรือร้อยละ 63.90) และพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 50 ปีถึงร้อยละ 44.30 และร้อยละ 67.20 ของกลุ่ม เป้าหมายจบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น (ป.1 ถึง ป.4)และมีอาชีพแบบผสมผสาน ส่วนใหญ่มีอาชีพประมงน้ำจืดหรือหาปลาถึงร้อยละ 81.10 รองลงมาคืออาชีพเกษตรกรรมเพาะปลูกร้อยละ 13.10 ขณะที่รายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 94.30 ต่ำกว่า 3,000 บาท ดังตารางที่ 7

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย

ข้อมูลส่วนตัวผู้ตอบแบบสอบถาม		ความถี่	ร้อยละ
1.เพศ	ชาย	85	69.7
	หญิง	37	30.3
2.อายุ	ต่ำกว่า 20 ปี	12	9.8
	20-30 ปี	17	13.9
	31-40 ปี	12	9.8
	41-50 ปี	27	22.1
	มากกว่า 50 ปี	54	44.3
3.สถานภาพ	โสด	25	20.7
	สมรส	86	71.1
	หย่า	1	0.8
	ม่าย	8	6.6
4.การมีบุตร	ไม่มี	27	22.1
	1-3 คน	38	31.1
	4-6 คน	26	21.3
	มากกว่า 6 คน	31	25.4
5.การศึกษา	ป.1 – ป.4	82	67.2
	ป.5 - ป.6	20	16.4
	ม.1 – ม.3	13	10.7
	ม.4 – ม.6	4	3.3
	ปวช. – ปริญญาตรี	2	1.6
	ไม่ได้เรียนหนังสือ	1	0.8
6.อาชีพ	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	3	2.5
	เกษตรกรรวม	16	13.1
	ประมงน้ำจืด	99	81.1
	รับจ้างทั่วไป	4	3.3
7.รายได้ต่อเดือน	ต่ำกว่า 3,000 บาท	115	94.3
	3,001 - 5,000 บาท	5	4.1
	5,001–10,000 บาท	1	0.8
	มากกว่า10,000 บาท	1	0.8
8.ภูมิสำเนา	อ.พิบูลมังสาหาร	78	63.9
	อ.โขงเจียม	35	28.7
	อ.สิรินธร	8	6.6
	อ.บุญศรี	1	0.8

ส่วนผลกระทบที่ได้รับนั้น มีผู้ชุมนุมได้รับผลกระทบด้านอาชีพในระดับ “มาก” ถึง ร้อยละ 88.03 ด้านที่ทำกินร้อยละ 25.41 และผลกระทบด้านที่อยู่อาศัยในระดับ “มาก” ร้อยละ 18.03 รวมทั้งพบว่า มีผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำคั้นในระดับมาก ร้อยละ 7.37 ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาผลกระทบด้านมลภาวะทางน้ำที่เพิ่มขึ้นจาก ผลกระทบต่อวิถีชีวิตปกติของชุมชน ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงผลกระทบที่ผู้ชุมนุมได้รับ

ผลกระทบ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ได้รับผลกระทบ	ค่าเฉลี่ย
ด้านอาชีพ (ร้อยละ)	108 (88.03)	3 (2.46)	1 (0.82)	10 (8.20)	3.98
ด้านที่อยู่อาศัย (ร้อยละ)	22 (18.03)	23 (18.85)	14 (11.48)	63 (51.64)	2.12
ด้านที่ทำกิน (ร้อยละ)	31 (25.41)	20 (16.40)	21 (17.21)	50 (40.98)	2.28
อื่นๆ (ร้อยละ)	9 (7.37)	-	-	-	4.00

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์ มาก = 4, ปานกลาง = 3, น้อย = 2, ไม่ได้รับผลกระทบ = 1

กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมการชุมนุมมากกว่า 1 ครั้ง(รวมทั้งการชุมนุมครั้งนี้) โดย ร้อยละ 38.5 เป็นผู้ร่วมชุมนุมที่เยือนปากมูลเป็นครั้งแรก ในขณะที่ร้อยละ 34.4 เคยร่วมชุมนุมที่เยือนปากมูล 2 ครั้ง และร้อยละ 57.38 ของกลุ่มเป้าหมายเคยร่วมชุมนุมกรณีเยือนปากมูลที่กรุงเทพฯ 1 ครั้ง และที่น่าสนใจ คือ มีผู้เคยเข้าร่วมชุมนุมที่เยือนปากมูลมากกว่า 5 ครั้ง ร้อยละ 9.8 และร้อยละ 11.47 เคยร่วมชุมนุมที่กรุงเทพฯมากกว่า 5 ครั้ง ดังรายละเอียดในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงการมีส่วนร่วมกับการชุมนุมกรณีเยือนปากมูล

การร่วมชุมนุม	1 ครั้ง	2 ครั้ง	3 ครั้ง	4 ครั้ง	5 ครั้ง	มากกว่า 5 ครั้ง
1.ที่เยือนปากมูล (ร้อยละ)	47 (38.5)	42 (34.4)	13 (10.7)	4 (3.3)	4 (3.3)	12 (9.8)
2.ที่กรุงเทพฯ (ร้อยละ)	70 (57.38)	19 (15.57)	8 (6.56)	8 (6.56)	3 (2.46)	14 (11.47)

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้เวลาร่วมชุมนุมแต่ละครั้งค่อนข้างนาน โดย ร้อยละ 95.9 ใช้เวลาร่วมชุมนุมนานกว่า 1 เดือน มีเพียงร้อยละ 3.28 เท่านั้นที่ใช้เวลาร่วมชุมนุม 2 สัปดาห์ถึง 1 เดือน และมีเพียง 1 รายหรือร้อยละ 0.82 เท่านั้นที่ใช้เวลาร่วมชุมนุม 1 ถึง 2 สัปดาห์

ตารางที่ 10 แสดงช่วงเวลาในการร่วมชุมนุมของกลุ่มเป้าหมาย

ช่วงเวลา การร่วมชุมนุม	ไม่เกิน 1 สัปดาห์	1สัปดาห์-2 สัปดาห์	2 สัปดาห์ 1 เดือน	มากกว่า1เดือน
ความถี่ (ร้อยละ)	-	1 (0.82)	4 (3.28)	117 (95.90)

2.การเปิดรับข่าวสาร

การศึกษาการติดตาม หรือ การเปิดรับข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุม แบ่งสื่อออกเป็น 2 ส่วน คือ สื่อมวลชน (สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์) และสื่อบุคคล ซึ่งมี ผู้นำท้องถิ่น แกนนำผู้ชุมนุม ผู้ร่วมชุมนุม และญาติพี่น้องของผู้ชุมนุมเอง

การแบ่งสื่อออกเป็น 2 ส่วน เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการรับข่าวสารโดยทั่วไป เพราะนอกจากการติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนด้วยตนเองแล้ว การแจ้งข่าว การบอกเล่า หรือ การบอกต่อ ถือเป็นวิธีการสื่อสารแบบปากต่อปากที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพในกลุ่มผู้ชุมนุม เพราะความเป็นจริงของการชุมนุมที่เขื่อนปากมูลนั้น นอกจากจะมีที่สำหรับอ่านหนังสือพิมพ์สำหรับผู้ชุมนุม มีโทรทัศน์สำหรับการติดตามข่าวสารร่วมกันแล้ว ยังมีเวทีกลางสำหรับการติดตามข่าวสาร โดยจะมีการรายงานข่าว แจ้งความคืบหน้า รวมทั้งการอ่านข่าว วิเคราะห์ข่าวที่สำคัญให้ผู้ชุมนุมได้รับฟัง และยังมี การแจ้งข่าวจากเครือข่ายสมาชิกสมัชชาคนจนที่ไม่ได้ร่วมชุมนุมด้วย

2.1 เปิดรับข่าวสารจากแกนนำมากกว่าสื่อมวลชน

หากเปรียบเทียบเฉพาะสื่อมวลชนจะพบว่า ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าสื่อมวลชนแขนงอื่น (ค่าเฉลี่ย 2.80) รองลงมาคือ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.69) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.21) และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยการเปิดรับข่าวสารน้อยที่สุดเพียง 1.67

แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อบุคคลจะพบว่าผู้ชุมนุมติดตามและเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคลมากกว่าจากสื่อมวลชน โดยเฉพาะแกนนำผู้ชุมนุม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยทางสถิติสูงถึง 4.45

หากเปรียบเทียบเฉพาะสื่อบุคคล ระหว่างผู้นำท้องถิ่น (ผู้นำทางการปกครอง คือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน) กับแกนนำผู้ชุมนุมซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติ จะพบว่า ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจาก สื่อบุคคลทั้ง 2 กลุ่มแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง โดยกลุ่มผู้ชุมนุมส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับแกนนำผู้ชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 4.45)มากกว่าผู้นำท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 1.73) ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงพฤติกรรมติดตามและเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ของผู้ชุมนุม

สื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.โทรทัศน์ (ร้อยละ)	2 (1.64)	10 (8.20)	57 (46.72)	41 (33.60)	12 (9.84)	2.69
2.วิทยุ (ร้อยละ)	- 0	8 (6.56)	29 (27.77)	51 (41.80)	34 (27.87)	2.21
3.น.ส.พ.ส่วนกลาง (ร้อยละ)	2 (1.64)	17 (13.93)	58 (47.54)	32 (26.23)	13 (10.66)	2.80
4.น.ส.พ.ท้องถิ่น (ร้อยละ)	1 (0.82)	4 (3.28)	9 (7.38)	21 (17.21)	87 (71.31)	1.67
5.ผู้นำท้องถิ่น (ร้อยละ)	6 (4.92)	3 (2.46)	14 (11.48)	17 (13.93)	82 (67.21)	1.73
6.แกนนำ (ร้อยละ)	86 53.42	47 29.19	23 14.29	4 2.48	1 0.62	4.45
7.ผู้ร่วมชุมนุม (ร้อยละ)	40 24.84	50 31.06	56 34.78	10 6.21	5 3.11	3.76
8.ญาติ พี่น้อง (ร้อยละ)	20 12.42	58 36.02	58 36.02	16 9.94	9 5.59	3.47

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณ จาก เกณฑ์ มากที่สุด= 5,มาก= 4,ปานกลาง=3,น้อย=2,น้อยที่สุด = 1

แม้ว่าค่าเฉลี่ยเฉพาะสื่อมวลชนจะแสดงให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์ส่วนกลางได้รับการติดตามเปิดรับจากผู้ชุมนุมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.80) แต่โทรทัศน์ก็เข้ามามีบทบาทใกล้เคียงกับหนังสือพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 2.69) แต่เมื่อทดสอบความเชื่อมั่นด้วย Paired samples test ที่ความเชื่อมั่น 95 % ปรากฏว่า ทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โทรทัศน์เป็นสื่อที่เริ่มมีบทบาทสูงต่อการเปิดรับข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุมฯ ใกล้เคียงกับหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง

ทั้งนี้ เมื่อเทียบระหว่าง สื่อมวลชนทุกแขนงกับสื่อบุคคลจะพบว่า กลุ่มผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากแกนนำผู้ชุมนุมมากที่สุด(ค่าเฉลี่ย4.45) และมากกว่าสื่อมวลชน โดยที่ผู้นำท้องถิ่นตามกลไกการปกครองของรัฐเป็นสื่อบุคคลที่ได้รับการยอมรับน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.73) ซึ่งน้อยกว่ากลุ่มผู้ร่วมชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 3.76)และญาติพี่น้องของผู้ชุมนุม(ค่าเฉลี่ย 3.47)

2.2 การเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์

เมื่อเปรียบเทียบการเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์จะพบว่า กลุ่มผู้ชุมนุมจะให้ความสนใจกับหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และในหนังสือพิมพ์ส่วนกลางนั้น จะพบว่า ข่าวสดได้รับความนิยมในการติดตามข่าวสารค่อนข้างมาก หรือ “บ่อยพอสมควร” ค่าเฉลี่ย

สูงที่สุด (4.09) เมื่อเทียบกับฉบับอื่น ขณะที่หนังสือพิมพ์ส่วนกลางอย่างไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ หรือสยามรัฐนั้น มีผู้ชุมนุมที่ติดตามในอัตราเฉลี่ยค่อนข้างน้อย

ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น ผู้ชุมนุมให้ค่าเฉลี่ยการเปิดรับข่าวสารต่ำกว่าหนังสือพิมพ์ส่วนกลางโดยปทุมมาลัยมีค่าเฉลี่ยที่ 1.49 และอุบลรัตน์ 1.48 ดังรายละเอียดในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงพฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ของผู้ชุมนุม

หนังสือพิมพ์	ประจำ	บ่อย พอสมควร	ปาน กลาง	น้อย	น้อยมาก	ไม่เคยอ่าน	ค่าเฉลี่ย
1.มติชน (ร้อยละ)	5 (4.09)	13 (10.66)	50 (40.98)	29 (23.77)	12 (9.84)	13 (10.66)	3.39
2.ข่าวสด (ร้อยละ)	11 (9.02)	39 (31.97)	35 (28.69)	24 (19.67)	5 (4.09)	8 (6.356)	4.09
3.ไทยรัฐ (ร้อยละ)	5 (4.09)	14 (11.48)	33 (27.05)	48 (39.34)	11 (9.02)	11 (9.02)	3.41
4.เดลินิวส์ (ร้อยละ)	2 (1.64)	12 (9.84)	32 (26.23)	39 (31.97)	16 (13.11)	21 (17.21)	2.99
5.ไทยโพสต์ (ร้อยละ)	2 (1.64)	7 (5.74)	26 (21.31)	38 (31.15)	19 (15.57)	30 (24.59)	2.80
6.กรุงเทพธุรกิจ (ร้อยละ)	- (0)	2 (1.64)	15 (12.30)	31 (25.41)	26 (21.31)	48 (39.34)	2.26
7.สยามรัฐ (ร้อยละ)	1 (0.82)	2 (1.64)	23 (18.85)	33 (27.05)	30 (24.59)	33 (27.05)	2.61
8.ปทุมมาลัย (ร้อยละ)	- (0)	1 (0.82)	3 (2.46)	5 (4.09)	26 (21.31)	87 (71.31)	1.49
9.อุบลรัตน์ (ร้อยละ)	- (0)	- (0)	6 (4.92)	6 (4.92)	27 (22.13)	83 (68.03)	1.48

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย คำนวณจากเกณฑ์ ประจำ = 6, บ่อยพอสมควร = 5, ปานกลาง = 4, น้อย = 3, น้อยมาก = 2, ไม่เคย = 1

2.3 วัตถุประสงค์การเปิดรับข่าวสาร

แม้ผู้ชุมนุมบางส่วนจะไม่เคยอ่านหนังสือพิมพ์ แต่บรรยากาศในที่ชุมนุมที่มีการอ่านข่าววิเคราะห์ข่าวผ่านเครื่องขยายเสียงในแต่ละวัน ก็เอื้อให้ผู้ชุมนุมได้รับทราบหรือติดตามข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง วัตถุประสงค์สูงสุดของการเปิดรับข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุมก็คือ เพื่อทราบความเคลื่อนไหวของรัฐบาลต่อการแก้ไขปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงถึง 3.95 รองลงมา คือ เพื่อติดตามข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 3.83) เพื่อฟังการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน (ค่าเฉลี่ย 3.63) เพื่อทราบ

ปฏิกิริยาของผู้คนในสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.49) และเพื่อให้รู้เท่าทันกัน (ค่าเฉลี่ย 3.44) แต่วัตถุประสงค์ของการติดตามข่าวสารเพื่อกำหนดท่าทีการชุมนุมกลับมีน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.23)

ตารางที่ 13 แสดงวัตถุประสงค์การติดตามข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุม

วัตถุประสงค์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1. เพื่อติดตามข่าวสาร (ร้อยละ)	36 (29.50)	40 (32.79)	43 (35.25)	3 (2.46)	- 0	3.83
2. เพื่อฟังการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน (ร้อยละ)	23 (18.85)	52 (42.62)	36 (29.51)	11 (9.02)	- 0	3.63
3. เพื่อทราบปฏิกิริยาของผู้คนในสังคม (ร้อยละ)	24 (19.67)	50 (40.98)	28 (22.95)	18 (14.75)	2 (1.64)	3.49
4. เพื่อทราบความเคลื่อนไหวรัฐบาลต่อการแก้ปัญหา (ร้อยละ)	49 (40.16)	34 (27.86)	26 (21.31)	10 (8.20)	3 (2.46)	3.95
5. เพื่อให้รู้เท่าทันกัน (ร้อยละ)	26 (21.31)	42 (34.42)	41 (33.61)	9 (7.38)	4 (3.28)	3.44
6. เพื่อกำหนดท่าทีการชุมนุม (ร้อยละ)	17 (13.93)	46 (37.71)	39 (31.97)	17 (13.93)	3 (2.46)	3.23

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณ จาก เกณฑ์ มากที่สุด = 5, มาก = 4, ปานกลาง = 3, น้อย = 2, น้อยที่สุด = 1

2.4 ความเชื่อถือในความเที่ยงธรรม

2.4.1 เชื่อถือหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ผลการศึกษาความเชื่อถือในความเที่ยงธรรมในการทำหน้าที่สื่อมวลชนพบว่า โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ส่วนกลางยังมีค่าเฉลี่ยความเชื่อถือในระดับใกล้เคียงกัน โดยหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยของความเชื่อถือ 3.05 โทรทัศน์ 2.77 ขณะที่วิทยุ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นกลับมีค่าเฉลี่ยความเชื่อถือในระดับค่อนข้างต่ำ คือ 2.41 และ 1.74 ตามลำดับ

2.4.2 เชื่อถือแกนนำมากกว่าผู้นำท้องถิ่น

แกนนำผู้ชุมนุมมีค่าเฉลี่ยความเชื่อถือสูงสุดถึง 4.50 ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับความเชื่อถือน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.47) และมีเพียงร้อยละ 2.50 ของผู้ชุมนุมเท่านั้นที่ให้ความเชื่อถือผู้นำท้องถิ่นในระดับ “มากที่สุด” จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับความเชื่อถือนั้น ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเชิงเจียม ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูลและร่วมชุมนุมในครั้งนี้ด้วย

ส่วนสาเหตุที่กลุ่มผู้ชุมนุมส่วนใหญ่ไม่เชื่อถือผู้นำท้องถิ่น หรือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้น เพราะกลุ่มผู้นำท้องถิ่นโดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอพิบูลมังสาหารมักมีส่วนในการปลุกระดมให้มีการใช้กำลังสลายการชุมนุม จากผลการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า กลุ่มผู้ชุมนุมให้ความเชื่อถือแก่นำผู้ชุมนุมในฐานะของสื่อบุคคลมากที่สุด และมากกว่าสื่อมวลชนทุกสาขาและสื่อบุคคลอื่น ๆ

ทั้งนี้ หนังสือพิมพ์ส่วนกลางเป็นสื่อมวลชนที่ผู้ชุมนุมให้ความเชื่อถือมากกว่าโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โดยสื่อที่กลุ่มผู้ชุมนุมให้ความเชื่อถือน้อยที่สุดคือ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและวิทยุ ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 แสดงความเชื่อถือในความเที่ยงธรรมในการทำหน้าที่รายงานข่าวสื่อต่าง ๆ

สื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.โทรทัศน์ (ร้อยละ)	3 (2.50)	15 (12.50)	66 (55.00)	23 (19.20)	13 (10.80)	2.77
2.วิทยุ (ร้อยละ)	- (0)	16 (13.20)	41 (33.90)	41 (33.90)	23 (19.00)	2.41
3.น.ส.พ.ส่วนกลาง (ร้อยละ)	4 (3.30)	21 (17.40)	73 (60.30)	23 (19.00)	- (0)	3.05
4.น.ส.พ.ท้องถิ่น (ร้อยละ)	- (0)	2 (1.60)	25 (24.30)	20 (19.40)	56 (54.40)	1.74
5.ผู้นำท้องถิ่น (ร้อยละ)	3 (2.50)	7 (5.80)	19 (15.70)	19 (15.70)	73 (60.30)	1.74
6.แกนนำผู้ชุมนุม (ร้อยละ)	71 (58.70)	41 (33.90)	7 (5.80)	2 (1.70)	- (0)	4.50
7.ผู้ร่วมชุมนุม (ร้อยละ)	29 (24.00)	40 (33.10)	48 (39.70)	4 (3.30)	- (0)	3.78
8.ญาติ พี่น้อง (ร้อยละ)	11 (9.10)	61 (50.40)	41 (33.90)	6 (5.00)	2 (1.70)	3.60

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์ มากที่สุด= 5,มาก=4,ปานกลาง=3 ,น้อย = 2,น้อยที่สุด = 1

2.5 ความเป็นธรรมจากการวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อ

การวิพากษ์วิจารณ์ถือเป็นบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งของสื่อมวลชน ซึ่งผู้ชุมนุมที่เปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เข้าใจบทบาทหน้าที่ตรงนั้นเป็นอย่างดี และจากผลการศึกษาในตารางที่ 13 ช่วยยืนยันว่า กลุ่มผู้ชุมนุมติดตามข่าวสารก็เพื่อรับฟังการวิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมจากสื่อมวลชน ในค่าเฉลี่ยค่อนข้างสูงถึง 3.63 ผลการศึกษาความเห็นของผู้ชุมนุมได้ข้อสรุปเกี่ยวกับความเป็นธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมจากสื่อต่าง ๆ โดยแยกเป็นสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ดังนี้

2.5.1 หนังสือพิมพ์ส่วนกลางวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมกว่าสื่อมวลชนอื่น ๆ

ผู้ชุมนุมมีทัศนคติเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์ของโทรทัศน์ว่าเป็นธรรมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.54) เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.08) ส่วนวิทยุนั้นผู้ชุมนุมเห็นว่าวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.30) และเห็นว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม“น้อยที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 2.06) โดยมีผู้ตอบระดับความเป็นธรรมที่น้อยที่สุดของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นถึงร้อยละ 59.80

จึงพอสรุปได้ว่า ผู้ชุมนุมเชื่อมั่นในการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางว่าเป็นธรรมมากกว่าโทรทัศน์และวิทยุ และเห็นว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นวิพากษ์วิจารณ์เป็นธรรมน้อยที่สุด

2.5.2 แกนนำผู้ชุมนุมวิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมเป็นธรรมมากกว่าผู้นำท้องถิ่น

ตัวแทนผู้ชุมนุมถึงร้อยละ 58.00 ให้คำตอบการวิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมโดยผู้นำท้องถิ่นว่าเป็นธรรม “น้อยที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 1.85) ซึ่งตรงกันข้ามกับแกนนำผู้ชุมนุมที่กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นในทางบวกในระดับ “มากที่สุด” ถึงร้อยละ 68.90 (ค่าเฉลี่ย 4.58) ดังรายละเอียดตารางที่ 15

ตารางที่ 15 แสดงความเห็นผู้ชุมนุมต่อความเป็นธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อต่าง ๆ

สื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.โทรทัศน์ (ร้อยละ)	1 (080)	5 (4.10)	68 (56.20)	31 (25.60)	16 (13.20)	2.54
2.วิทยุ (ร้อยละ)	- (0)	6 (4.90)	49 (40.20)	43 (35.20)	24 (19.70)	2.30
3.น.ส.พ.ส่วนกลาง (ร้อยละ)	2 (1.60)	23 (18.90)	82 (67.20)	13 (10.70)	2 (1.60)	3.08
4.น.ส.พ.ท้องถิ่น (ร้อยละ)	- (0)	5 (4.90)	26 (25.50)	9 (8.80)	61 (59.80)	2.06
5.ผู้นำท้องถิ่น (ร้อยละ)	4 (3.40)	9 (7.60)	21 (17.60)	16 (13.40)	69 (58.00)	1.85
6.แกนนำ (ร้อยละ)	84 (68.90)	28 (23.00)	7 (5.70)	3 (2.50)	- (0)	4.58
7.ผู้ร่วมชุมนุม (ร้อยละ)	32 (26.20)	45 (36.90)	39 (32.00)	6 (4.90)	- (0)	3.84
8.ญาติ พี่น้อง (ร้อยละ)	15 (12.30)	63 (51.60)	37 (30.30)	5 (4.10)	2 (1.60)	3.69

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์ มากที่สุด= 5,มาก=4,ปานกลาง=3,น้อย=2,น้อยที่สุด = 1

2.6 การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ชุมนุมให้ความเชื่อถือในการทำหน้าที่และการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเที่ยงธรรมของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางในระดับที่มากกว่าสื่อมวลชนสาขาอื่น แต่เมื่อลงรายละเอียดจะพบว่า กลุ่มผู้ชุมนุมให้ความเห็นต่อการวิพากษ์วิจารณ์โดยหนังสือพิมพ์ที่เป็นธรรมในระดับ “มาก – น้อย” แตกต่างกัน ดังนี้

2.6.1 ข่าวสด วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมกว่าฉบับอื่น ๆ

ผู้ชุมนุมมองว่า ข่าวสด และมติชนที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมในระดับ “มากที่สุด” ร้อยละ 16.39 และร้อยละ 1.64 ตามลำดับ ขณะที่ฉบับอื่นกลุ่มตัวอย่างให้คำตอบเรื่องความเป็นธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์อยู่ที่ระดับ “มาก” แต่ทั้งนี้ก็ยังพบว่า ข่าวสด และมติชน ยังมีสูงถึงร้อยละ 40.16 และร้อยละ 23.94 ตามลำดับ โดยมีไทยโพสต์ที่อยู่ลำดับถัดมาที่ร้อยละ 13.11 สยามรัฐ ร้อยละ 4.92 กรุงเทพธุรกิจร้อยละ 3.28 ส่วนไทยรัฐและเดลินิวส์นั้นมีอัตราส่วนเรื่องความเป็นธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์ในระดับ “มาก” เพียงร้อยละ 1.64 เท่ากัน

หากเปรียบเทียบจากค่าเฉลี่ยความมากน้อยจะพบว่า เดลินิวส์ เป็นหนังสือพิมพ์ส่วนกลางที่กลุ่ม ผู้ชุมนุมเห็นว่า วิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมเป็นธรรมน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 2.13 เท่านั้น

2.6.2 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นวิพากษ์วิจารณ์เป็นธรรมน้อยที่สุด

ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น ผู้ชุมนุมเห็นว่า การวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมที่ระดับ “น้อยที่สุด” โดย อุบลรัตน์ร้อยละ 79.51 (ค่าเฉลี่ย 1.14) ปทุมมาลัย ร้อยละ 77.05 (ค่าเฉลี่ย 1.28)

จึงพอสรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์ส่วนกลางอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางน้อย มีเพียงหนังสือพิมพ์ ข่าวสด มติชนที่อยู่ในระดับที่ “มาก” กว่าฉบับอื่น ขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในความเห็นของผู้ชุมนุมนั้น วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมน้อยที่สุด ดังรายละเอียดในตารางที่ 16

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 16 แสดงทัศนคติของผู้ชุมนุมต่อความเป็นธรรมจากการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.มติชน (ร้อยละ)	2 (1.64)	27 (22.13)	60 (49.18)	28 (22.95)	5 (4.09)	3.02
2.ข่าวสด (ร้อยละ)	20 (16.39)	49 (40.16)	45 (36.89)	7 (5.74)	1 (0.82)	3.70
3.ไทยรัฐ (ร้อยละ)	- (0)	2 (1.64)	44 (36.07)	54 (44.26)	22 (18.03)	2.28
4.เดลินิวส์ (ร้อยละ)	- (0)	2 (1.64)	34 (27.87)	69 (56.56)	17 (13.93)	2.13
5.ไทยโพสต์ (ร้อยละ)	- (0)	16 (13.11)	59 (48.36)	35 (28.69)	12 (9.84)	2.66
6.กรุงเทพธุรกิจ (ร้อยละ)	- (0)	4 (3.28)	47 (38.52)	58 (47.54)	13 (10.65)	2.14
7.สยามรัฐ (ร้อยละ)	- (0)	6 (4.92)	46 (37.70)	54 (44.26)	16 (13.12)	2.30
8.ปทุมมาลัย (ร้อยละ)	- (0)	- (0)	2 (1.64)	26 (21.31)	94 (77.05)	1.28
9.อุบลรัตน์ (ร้อยละ)	- (0)	- (0)	2 (1.64)	23 (18.85)	97 (79.51)	1.14

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์ มากที่สุด= 5, มาก= 4, ปานกลาง=3, น้อย=2, น้อยที่สุด = 1

3. บทบาทหนังสือพิมพ์

การรายงานข่าว การกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวหรือแก้ไขปัญหาสังคมบางอย่าง การประสานสัมพันธ์ การวิพากษ์วิจารณ์ เป็นบทบาทสำคัญของสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ การศึกษาทัศนคติของชาวบ้านปากมุลเป็นส่วนหนึ่งของการสะท้อนบทบาทของหนังสือพิมพ์ โดยเน้นการประเมินการทำหน้าที่รายงานข่าวกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมุลในรอบ 1 ปี เพื่อให้เห็นภาพชัดจึงได้แยกศึกษาเป็นการรายงานข่าวโดยตรงไปตรงมา วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม การให้ข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก การกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม หรือเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาลต่อปัญหาดังกล่าว และความต่อเนื่องในการทำหน้าที่รายงานข่าว โดยเปรียบเทียบกันระหว่างหนังสือพิมพ์ส่วนกลางกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

3.1 หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง

จาก 5 ตัวชี้วัดเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ ได้ข้อสรุป ดังนี้

3.1.1 การรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา

ผลการสำรวจความคิดเห็นร้อยละ 54.10 เห็นว่า การทำหน้าที่รายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางอยู่ในระดับ “ปานกลาง” และมีเพียงร้อยละ 1.60 ที่เห็นว่า “เหมาะสมที่สุด” ร้อยละ 18.90 เห็นว่า “เหมาะสมดี”

แต่เมื่อวัดน้ำหนักกับด้าน “เหมาะสมน้อย” และ “เหมาะสมน้อยที่สุด” ซึ่งมีผู้ตอบถึงร้อยละ 18.90 และร้อยละ 6.60 โดยภาพรวมก็จะเห็นว่า ชาวบ้านประเมินการทำหน้าที่รายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางในระดับ “ปานกลาง” โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.90

3.1.2 การวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม

ชาวบ้านปากมูลประเมินบทบาทการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางไว้ใกล้เคียงกับการทำหน้าที่รายงานข่าว โดยมีเพียง 1 รายจาก 122 ราย หรือเพียงร้อยละ 0.80 เท่านั้นที่เห็นว่า การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง “เหมาะสมที่สุด” ขณะที่ความเห็นส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปานกลางถึงร้อยละ 44.30 แต่ร้อยละ 31.10 เห็นว่า บทบาทดังกล่าวเหมาะสมน้อย

จึงกล่าวได้ว่า ชาวบ้านปากมูลประเมินบทบาทการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางว่า เป็นธรรมในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยสำหรับการวิพากษ์วิจารณ์อยู่ที่ 2.80

3.1.3 การให้ข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก

การประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางต่อการทำหน้าที่ให้ข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึกนั้นทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ระดับ “เหมาะสมน้อย” ถึงร้อยละ 39.30 ระดับ “ปานกลาง” ร้อยละ 36.90 และร้อยละ 9.80 เห็นว่า “เหมาะสมน้อยที่สุด” และมีเพียงร้อยละ 0.80 ที่เห็นว่า “เหมาะสมที่สุด” และร้อยละ 13.10 ที่เห็นว่า “เหมาะสมดี” แต่ภาพรวมการทำหน้าที่ดังกล่าวของหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางลบกว่าประเด็นอื่น (ค่าเฉลี่ย 2.56)

3.1.4 กระตุ้นให้เกิดความสนใจ การเคลื่อนไหวทางสังคม เปลี่ยนนโยบายของรัฐบาล

ผู้ชุมนุมประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางต่อการทำหน้าที่นี้ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.70) โดยร้อยละ 2.50 ของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด แต่ส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 41.00 เห็นว่าการทำหน้าที่ดังกล่าวของหนังสือพิมพ์อยู่ในระดับปานกลาง

3.1.5 นำเสนอข่าวอย่างสม่ำเสมอ

ร้อยละ 52.5 ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการทำงานที่ดังกล่าวอยู่ระดับปานกลาง แต่มีเพียงร้อยละ 0.80 ที่เห็นว่า “เหมาะสมที่สุด” ขณะที่ร้อยละ 9.00 เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด โดยรวมแล้วกลุ่มชาวบ้านประเมินบทบาทการทำงานที่อย่างสม่ำเสมอในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.90)

โดยภาพรวมแล้ว ชาวบ้านปากมูลประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ในระดับปานกลางถึงร้อยละ 45.76 แต่เห็นว่า “เหมาะสมน้อย” สูงถึงร้อยละ 27.84 และเห็นว่า “เหมาะสมดี” เพียงร้อยละ 17.56 “เหมาะสมน้อยที่สุด” ร้อยละ 7.54 จึงกล่าวได้ว่า ผู้ชุมนุมประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางในช่วงเวลาดังกล่าวในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม 2.77) ดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 แสดงผลการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางโดยผู้ชุมนุม

บทบาทหนังสือพิมพ์	เหมาะสมที่สุด	เหมาะสมดี	ปานกลาง	เหมาะสมน้อย	เหมาะสมน้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.รายงานข่าวตรงไปตรงมา (ร้อยละ)	2 (1.60)	23 (18.90)	66 (54.10)	13 (18.90)	8 (6.60)	2.90
2.วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม (ร้อยละ)	1 (0.80)	23 (18.90)	54 (44.30)	38 (31.10)	6 (4.90)	2.80
3.ให้ข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก (ร้อยละ)	1 (0.80)	16 (13.10)	45 (36.90)	48 (39.30)	12 (9.80)	2.56
4.กระตุ้นให้เกิดความสนใจ การเคลื่อนไหวทางสังคม เปลี่ยนนโยบายของรัฐบาล (ร้อยละ)	3 (2.50)	18 (14.80)	50 (41.00)	42 (34.40)	9 (7.40)	2.70
5.นำเสนอข่าวอย่างสม่ำเสมอ (ร้อยละ)	1 (0.80)	27 (22.10)	64 (52.50)	19 (15.60)	11 (9.00)	2.90
รวม (ร้อยละ)	8 (1.30)	107 (17.56)	279 (45.76)	160 (27.84)	46 (7.54)	2.77

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์เหมาะสมมากที่สุด = 5,เหมาะสมดี = 4, ปานกลาง = 3,

เหมาะสมน้อย = 2 ,เหมาะสมน้อยที่สุด = 1

3.2 ประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ค่าเฉลี่ยการประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นค่อนข้างเป็นลบ ทั้งการรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา (ค่าเฉลี่ย 1.51) การวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม (ค่าเฉลี่ย 1.39) การให้ข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก (ค่าเฉลี่ย 1.1.28) การกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม หรือเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล (ค่าเฉลี่ย 1.48) หรือการรายงานข่าวอย่างสม่ำเสมอ (ค่าเฉลี่ย 1.59) ดังนั้น บทบาทหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในทัศนคติของกลุ่มผู้ชุมนุมเป็นลบ (ค่าเฉลี่ยรวม 1.45) ดังรายละเอียดในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 แสดงการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

บทบาทหนังสือพิมพ์	เหมาะสมที่สุด	เหมาะสมดี	ปานกลาง	เหมาะสมน้อย	เหมาะสมน้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.รายงานข่าวตรงไปตรงมา (ร้อยละ)	2 (2.20)	1 (1.10)	7 (7.80)	21 (23.30)	59 (65.60)	1.51
2.วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม (ร้อยละ)	1 (1.10)	- (0)	7 (7.80)	15 (16.90)	65 (73.00)	1.39
3.ให้ข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก (ร้อยละ)	- 0	- 0	5 (5.60)	15 (16.90)	69 (77.50)	1.28
4.กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม เปลี่ยนนโยบายรัฐบาล (ร้อยละ)	1 (1.10)	3 (3.40)	5 (5.60)	20 (22.50)	60 (67.40)	1.48
5.นำเสนอข่าวอย่างสม่ำเสมอ (ร้อยละ)	2 (2.30)	3 (3.40)	10 (11.40)	15 (17.00)	58 (65.90)	1.59
รวม (ร้อยละ)	6 (1.35)	7 (1.58)	34 (7.66)	86 (19.37)	311 (70.04)	1.45

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์เหมาะสมมากที่สุด = 5,เหมาะสมดี = 4, ปานกลาง = 3, เหมาะสมน้อย = 2 ,เหมาะสมน้อยที่สุด = 1

จากภาพรวมของหนังสือพิมพ์ทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น สรุปได้ว่า ผู้ชุมนุมมีทัศนคติต่อการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางเรื่องความเหมาะสมในระดับกลาง ๆ หรือปานกลาง แต่สำหรับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น เหมาะสมน้อย หรือถูกประเมินว่าการทำหน้าที่เป็นลบ

3.3 ความเที่ยงธรรม ตรงไปตรงมาของหนังสือพิมพ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในช่วงเวลา 1 ปีที่มีการชุมนุมมีการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมประมาณ 61 ชิ้น ซึ่งเน้นเป็นแรงบันดาลใจในการทำวิจัยครั้งนี้ และที่สำคัญคือ ต้องการให้

กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งด้านลบและด้านบวกจากการนำเสนอ หรือ ไม่นำเสนอข่าวสารนั้น ได้ประเมินบทบาทการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ว่าตรงไปตรงมาหรือเป็นธรรมเพียงใด

ผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์ส่วนกลางได้รับความการประเมินเรื่องความเที่ยงตรงและความตรงไปตรงมา ในการรายงานข่าวสูงกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

3.3.1 ข่าวสด ตรงไปตรงมาและเที่ยงธรรมที่สุด

หากเปรียบเทียบกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ส่วนกลางก็จะพบว่า ข่าวสด เป็นหนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างประเมินบทบาทในทิศทางบวก (ค่าเฉลี่ย 3.72) และเป็นฉบับเดียวที่ไม่มีการประเมินบทบาทการรายงานอย่างเที่ยงธรรมและตรงไปตรงมาในระดับ “น้อยที่สุด” และยังคงถูกประเมินบทบาทดังกล่าวในระดับ “มากที่สุด” ร้อยละ 18.85 ซึ่งมากกว่าฉบับอื่น ๆ

ส่วนกรุงเทพมหานคร (ค่าเฉลี่ย 2.26) ไทยรัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.33) เดลินิวส์ (ค่าเฉลี่ย 2.40) และสยามรัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.29) ถูกประเมินการรายงานข่าวตรงไปตรงมาและเป็นธรรมในระดับ “น้อย” หรือเป็นลบในทัศนคติของผู้ชุมนุม ขณะที่ มติชน (ค่าเฉลี่ย 3.00) และไทยโพสต์ (ค่าเฉลี่ย 2.59) ถูกประเมินบทบาทในระดับปานกลาง ทั้งนี้ ไทยรัฐ เดลินิวส์ กรุงเทพมหานคร และสยามรัฐ เป็นหนังสือพิมพ์ส่วนกลางที่ไม่ถูกประเมินความเที่ยงธรรมในการรายงานข่าวในระดับ “มากที่สุด”

3.3.2 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเป็นธรรมน้อยที่สุด

หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นถูกประเมินบทบาทการรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาและเป็นธรรมในทางลบ โดยปทุมมาลัย (ค่าเฉลี่ย 1.18) และอุบลรัตน์ (ค่าเฉลี่ย 1.15) ถูกประเมินในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ 68.85 และร้อยละ 68.03 ซึ่งแสดงว่า ผู้ชุมนุมมีทัศนคติเป็นลบต่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

โดยรวม กลุ่มผู้ชุมนุมพอใจกับความเที่ยงธรรมในการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น แต่ในหนังสือพิมพ์ส่วนกลางนั้น ข่าวสด จะได้รับการประเมินบทบาทในทางบวกมากกว่ามติชน ไทยโพสต์ ซึ่งอยู่ระดับปานกลาง โดยมี หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ กรุงเทพมหานคร เดลินิวส์ และสยามรัฐ เป็นกลุ่มที่ถูกประเมินบทบาทในทางลบ มาก-น้อยตามลำดับ ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นถูกประเมินติดลบในสายตามผู้ชุมนุม ดังตารางที่ 19

ตารางที่ 19 แสดงการประเมินความเที่ยงตรงตรงไปตรงมาของหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.มติชน (ร้อยละ)	1 (0.82)	16 (13.11)	78 (63.93)	22 (18.03)	5 (4.10)	3.00
2.ข่าวสด (ร้อยละ)	23 (18.85)	39 (31.97)	49 (40.16)	11 (9.20)	- (0)	3.72
3.ไทยรัฐ (ร้อยละ)	- (0)	5 (4.10)	44 (36.07)	50 (40.98)	23 (18.85)	2.33
4.เดลินิวส์ (ร้อยละ)	- (0)	7 (5.74)	47 (38.52)	51 (41.80)	17 (13.93)	2.40
5.ไทยโพสต์ (ร้อยละ)	1 (0.82)	12 (9.84)	63 (51.64)	36 (29.50)	10 (8.20)	2.59
6.กรุงเทพธุรกิจ (ร้อยละ)	- (0)	2 (1.64)	53 (43.44)	49 (40.16)	18 (14.75)	2.26
7.สยามรัฐ (ร้อยละ)	- (0)	3 (2.46)	52 (42.62)	52 (42.62)	15 (13.30)	2.29
8.ปทุมมาลัย (ร้อยละ)	- (0)	- (0)	3 (2.46)	35 (28.69)	84 (68.85)	1.18
9.อุบลรัตน์ (ร้อยละ)	- (0)	- (0)	2 (1.64)	37 (30.33)	83 (68.03)	1.15

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์ มากที่สุด=5,มาก= 4,ปานกลาง=3,น้อย=2,น้อยที่สุด=1

4. การพึ่งพาข่าวสาร

4.1 ความต้องการพึ่งพาบทบาทหนังสือพิมพ์

ร้อยละ 89.30 ต้องการให้หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่รายงานข่าวการชุมนุมอย่างสม่ำเสมอ “มากที่สุด” และร้อยละ 86.90 ต้องการให้หนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมอย่างตรงไปตรงมาเท่ากับต้องการให้เสนอข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึกและเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจ และทำให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคมหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาลต่อการแก้ไขปัญหาในระดับ “มากที่สุด” ขณะที่ความต้องการให้หนังสือพิมพ์เป็นประหนึ่งแนวร่วมการชุมนุมนั้นลดน้อยลงไป แต่ก็อยู่ในระดับ “มากที่สุด” ถึงร้อยละ 77.90

ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ความต้องการให้หนังสือพิมพ์รายงานข่าวการชุมนุมอย่างสม่ำเสมอ (ค่าเฉลี่ย 4.84) และวิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมอย่างตรงไปตรงมา (ค่าเฉลี่ย 4.82) ขณะที่ค่าเฉลี่ย

ความต้องการให้สื่อมวลชนเป็นแนวร่วมอยู่ที่ 4.71 โดยรวมแล้วกลุ่มผู้ชุมนุมมีความต้องการให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ค่อนข้างสูง (ค่าเฉลี่ยโดยรวม 4.79) ดังรายละเอียดในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 แสดงความต้องการพึ่งพาบทบาทหนังสือพิมพ์ของกลุ่มผู้ชุมนุมฯ

ความต้องการพึ่งพาบทบาทหนังสือพิมพ์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.รายงานข่าวการชุมนุมอย่างสม่ำเสมอ (ร้อยละ)	109 (89.30)	8 (6.60)	4 (3.30)	- (0)	1 (0.80)	4.84
2.วิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมโดยตรงไปตรงมา (ร้อยละ)	106 (86.90)	12 (9.80)	3 (2.50)	- (0)	1 (0.80)	4.82
3.ให้ข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก (ร้อยละ)	106 (86.90)	11 (9.00)	3 (2.50)	- (0)	2 (1.60)	4.80
4.เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจ เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม/เปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล (ร้อยละ)	105 (86.10)	11 (9.00)	5 (4.10)	- (0)	1 (0.80)	4.80
5.เพื่อเป็นแนวร่วมในการชุมนุม (ร้อยละ)	95 (77.90)	21 (17.20)	5 (4.10)	- (0)	1 (0.80)	4.71
รวม (ร้อยละ)	521 (85.42)	63 (10.32)	20 (3.30)	- (0)	5 (0.96)	4.79

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์มากที่สุด = 5, มาก = 4, ปานกลาง = 3, น้อย = 2, น้อยที่สุด = 1

4.2 การพึ่งพาข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ

การวิจัยพบว่า ชาวบ้านมีความต้องการพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น “น้อยที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 2.06) พึ่งพาวิทยุในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.56) เช่นเดียวกับโทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.06) โดยผู้ชุมนุมต้องการพึ่งพาหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าสื่อมวลชนอื่น ๆ (ค่าเฉลี่ย 3.51) จึงกล่าวได้ว่า ชาวบ้านผู้ชุมนุมต้องการพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากกว่า โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ตามลำดับ

ส่วนสื่อบุคคลนั้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำท้องถิ่นเป็นสื่อบุคคลที่ผู้ชุมนุมต้องการพึ่งพาด้านข่าวสารน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.14) ขณะที่แกนนำผู้ชุมนุมกลับเป็นที่ต้องการพึ่งพาข่าวสารมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.41) รองลงมาคือผู้ร่วมชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 3.75) และญาติพี่น้อง (ค่าเฉลี่ย 3.51) มากกว่าผู้นำท้องถิ่น

จึงสรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์จะมีบทบาทต่อการให้ข้อมูลข่าวสารกับกลุ่มผู้ชุมนุมมาก โดยมีโทรทัศน์เป็นทางเลือก ขณะที่แกนนำผู้ชุมนุมมีบทบาทเด่นชัดในแง่สื่อบุคคล และอาจถือได้ว่ามีบทบาทเป็นที่พึ่งพาข้อมูลข่าวสารที่โดดเด่นเหนือสื่อมวลชนทุกแขนง ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 แสดงความต้องการพึ่งพาข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ ของผู้ชุมนุมฯ

สื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1.โทรทัศน์ (ร้อยละ)	7 (5.70)	22 (18.00)	70 (57.40)	17 (13.90)	6 (4.90)	3.06
2.วิทยุ (ร้อยละ)	4 (3.30)	17 (13.90)	39 (32.00)	45 (36.90)	17 (13.90)	2.56
3.น.ส.พ.ส่วนกลาง (ร้อยละ)	16 (13.10)	38 (31.10)	60 (49.20)	8 (6.60)	- (0)	3.51
4.น.ส.พ.ท้องถิ่น (ร้อยละ)	3 (2.90)	13 (12.60)	23 (22.30)	12 (11.70)	52 (50.50)	2.06
5.ผู้นำท้องถิ่น (ร้อยละ)	5 (4.10)	9 (7.40)	9 (7.40)	23 (18.90)	76 (62.30)	1.72
6.แกนนำผู้ชุมนุม (ร้อยละ)	73 (59.80)	33 (27.00)	9 (7.40)	7 (5.70)	- (0)	4.41
7.ผู้ร่วมชุมนุม (ร้อยละ)	38 (31.10)	30 (24.60)	41 (33.60)	12 (9.80)	1 (0.80)	3.75
8.ญาติ พี่น้อง (ร้อยละ)	14 (11.50)	54 (44.30)	37 (30.30)	14 (11.50)	3 (2.50)	3.51

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยคำนวณจากเกณฑ์มากที่สุด = 5,มาก=4,ปานกลาง = 3,น้อย= 2,น้อยที่สุด = 1

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค. การวิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านจากมุมมองของกลุ่มแกนนำและผู้ชุมนุม

การวิจัยครั้งนี้ได้สัมภาษณ์กลุ่มแกนนำชาวบ้านและผู้ชุมนุมที่เขื่อนปากมูล เพื่อสำรวจทัศนคติต่อบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมและความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านปากมูล โดยกลุ่มแกนนำและผู้ชุมนุมที่ให้สัมภาษณ์มีทั้งสิ้น 13 คน ดังนี้

- 1) นายทองเจริญ สีหาธรรม แกนนำสมัชชาคนจน²⁰
- 2) นางสมปอง เวียงจันทร์ แกนนำชาวบ้าน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี²¹
- 3) นางเจริญ กองสุข แกนนำชาวบ้าน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี²²
- 4) นายทวี ทองเทพ แกนนำชาวบ้าน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี²³
- 5) นางสุดใจ มหาไชย แกนนำชาวบ้าน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี²⁴
- 6) นายสุนทร หอมสิน แกนนำชาวบ้าน อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี²⁵
- 7) นายปรีดา เตชะคำภู แกนนำชาวบ้าน อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี²⁶
- 8) นายไสว สายศรี ผู้ชุมนุม อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี²⁷
- 9) นายจุ่น วงศ์ศิริ ผู้ชุมนุม อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี²⁸
- 10) นายอุทัย วงศ์พันธ์ ผู้ชุมนุม อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี²⁹
- 11) นายพันธ์ ทองเหลือ ผู้ชุมนุม อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี³⁰
- 12) นายเสริม หอมขจร ผู้ชุมนุม อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี³¹
- 13) นายทองสุข สมเทพ ผู้ชุมนุม อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี³²

²⁰ สัมภาษณ์ ทองเจริญ สีหาธรรม, แกนนำสมัชชาคนจน, 10 กรกฎาคม 2543.

²¹ สัมภาษณ์ สมปอง เวียงจันทร์, แกนนำชาวบ้าน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี, 1 กรกฎาคม 2543.

²² สัมภาษณ์ เจริญ กองสุข, แกนนำชาวบ้าน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี, 1 กรกฎาคม 2543.

²³ สัมภาษณ์ ทวี ทองเทพ, แกนนำชาวบ้าน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี, 1 กรกฎาคม 2543.

²⁴ สัมภาษณ์ สุดใจ มหาไชย, แกนนำชาวบ้าน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี, 1 กรกฎาคม 2543.

²⁵ สัมภาษณ์ สุนทร หอมสิน, แกนนำชาวบ้านจากอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, 1 กรกฎาคม 2543.

²⁶ สัมภาษณ์ ปรีดา เตชะคำภู, แกนนำชาวบ้านจากอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, 1 กรกฎาคม 2543.

²⁷ สัมภาษณ์ ไสว สายศรี, แกนนำชาวบ้านจากอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, 1 กรกฎาคม 2543.

²⁸ สัมภาษณ์ จุ่น วงศ์ศิริ, แกนนำชาวบ้านจากอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี, 1 กรกฎาคม 2543.

²⁹ สัมภาษณ์ อุทัย วงศ์พันธ์, ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, 2 กรกฎาคม 2543.

³⁰ สัมภาษณ์ พันธ์ ทองเหลือ, ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, 2 กรกฎาคม 2543.

³¹ สัมภาษณ์ เสริม หอมขจร, ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, 2 กรกฎาคม 2543.

³² สัมภาษณ์ ทองสุข สมเทพ, ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, 2 กรกฎาคม 2543.

1. ทัศนคติต่อบทบาทการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์

กลุ่มแกนนำและผู้ชุมนุมได้สะท้อนการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ในช่วงดังกล่าวว่า สื่อมวลชนไม่สนใจนำเสนอข่าวการชุมนุมเมื่อเทียบกับในอดีต แต่จะหันมาสนใจการชุมนุมเมื่อกลุ่มผู้ชุมนุมมีกิจกรรมที่ทำทนายอานาจัรัฐ หรือมีสถานการณ์ที่ส่อไปในทางที่จะก่อให้เกิดความรุนแรง โดยไม่ได้สนใจรายละเอียดหรือเบื้องลึกของปัญหา หรือสาเหตุของการชุมนุมมากนัก ขณะเดียวกันการเสนอข่าวบางส่วนก็บิดเบือนความจริง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การให้ความสำคัญ

นางสมปอง เวียงจันทร์ แกนนำผู้ชุมนุมจากอำเภอโขงเจียม กล่าวว่า หนังสือพิมพ์ไม่ให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้านเหมือนในอดีต แต่จะสนใจเฉพาะข่าวที่คิดว่าขายได้ โดยเสนอข่าวเมื่อชาวบ้านมีกิจกรรมที่ทำทนายอานาจัรัฐ และข่าวบางส่วนก็บิดเบือนความจริง เพราะนักข่าวไม่ได้ลงมาหาข้อมูลในพื้นที่เอง สังคมจึงมองชาวบ้านที่ชุมนุมในแง่ลบ

นายสุนทร หอมศิลป์ แกนนำผู้ชุมนุมจากอำเภอพิบูลมังสาหาร ให้ทัศนะว่า เมื่อไม่ค่อยมีข่าว ชาวบ้านจึงไม่ทราบเท่าที่ของรัฐบาลว่ามีนโยบายอย่างไรกับปัญหาของชาวบ้าน

นายทองเจริญ สีหารธรรม แกนนำสมัชชาคนจน กล่าวว่า ช่วงแรกไม่ค่อยเป็นข่าว แต่มาเป็นข่าวตอนที่ชาวบ้านไปชุมนุมที่บริเวณลานจอดรถใกล้โรงไฟฟ้าเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2543 จึงมีสื่อมวลชนนำปัญหาของชาวบ้านออกไปตีแผ่ต่อสาธารณชนพอสมควร โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ข่าวสดที่เข้าไปเกาะติดเอาความจริงไปตีแผ่อย่างต่อเนื่อง

นายทวี ทองเทพ แกนนำชาวบ้านจากอำเภอโขงเจียม กล่าวว่า มีข่าวประปรายในช่วงแรก ที่เริ่มชุมนุม จากนั้นก็แทบไม่มีข่าวเกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านที่เขื่อนปากมูลอีกเลย

นายปรีดา เตชะคำพู่ แกนนำผู้ชุมนุมจากอำเภอพิบูลมังสาหาร กล่าวว่า จากการติดตามอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์พบว่า มีข่าวการชุมนุมขน้อยมาก ต่างจากการชุมนุมทุกครั้งในอดีต ที่จะต้องเป็นข่าวอย่างสม่ำเสมอ แต่ครั้งนี้จะมีข่าวก็ต่อเมื่อมีกิจกรรมการเคลื่อนไหวใหญ่ ๆ ซึ่งตรงกับทัศนคติของนายอุทัย วงศ์พันธ์ ผู้ชุมนุมจากอำเภอสรินทร ที่ว่า มีข่าวเฉพาะที่มีเหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวสำคัญเท่านั้น

นางสุดใจ มหาไชย แกนนำผู้ชุมนุมจากอำเภอโขงเจียม กล่าวว่า หนังสือพิมพ์จะเสนอข่าวการชุมนุมก็ต่อเมื่อชาวบ้านมีกิจกรรมกดดันรัฐบาล แต่ถ้าชาวบ้านชุมนุมอย่างสงบก็ไม่มีผู้สื่อข่าวมารายงานข่าว เช่นเดียวกับนางเจริญ กองสุข ซึ่งกล่าวว่า ข่าวจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อชาวบ้านสร้างสถานการณ์หรือมีเหตุการณ์ที่สื่อไปในทางรุนแรงนักข่าวจึงจะมารายงานข่าว

1.2 ความสมดุลและเที่ยงธรรม

นางสมปอง เวียงจันทร์ กล่าวว่า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมักจะบิดเบือนความจริง ให้ร้ายเขียนด่า ประจาน จนสมาชิกคนจนต้องฟ้องขอหาหมิ่นประมาท เพราะบิดเบือนความจริง ขณะที่หนังสือพิมพ์ส่วนกลางอย่างไทยรัฐ เดลินิวส์ ก็เสนอข่าวของสมาชิกคนจนอย่างไม่เป็นธรรมเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม นางสมปอง กล่าวว่า แม้ว่าผู้สื่อข่าวจะไม่สนใจรายงานข่าว ชาวบ้านก็ยังยึดมั่นเป้าหมายการชุมนุมโดยสันติ และจะยึดมั่นจนกว่าปัญหาจะได้รับการแก้ไข

นายสุนทร หอมศิลป์ กล่าวว่า การชุมนุมครั้งนี้ นอกจากจะไม่ค่อยมีข่าวแล้ว ข่าวที่มีบางส่วนก็บิดเบือนความจริง ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น ค่อนข้างเสนอข่าวไม่ตรงตามความจริง ยั่วยุให้ใช้ความรุนแรง ให้เกิดความแตกแยก จนสมาชิกคนจนต้องฟ้องร้องขอหาหมิ่นประมาท แต่ถึงแม้ข่าวจะมีน้อยและบิดเบือน แต่ชาวบ้านก็ยึดมั่นในแนวทางสันติวิธี และพยายามจะตีแผ่ข้อมูลตามเวทีต่าง ๆ ตามแต่ที่มีโอกาส

นายทวี ทองเทพ กล่าวว่า แม้จะมีการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมจำนวนน้อย แต่ข่าวที่ถูกนำเสนอบางส่วนยังบิดเบือนความเป็นจริง และไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ชาวบ้านที่ชุมนุม เช่นเดียวกับนายอุทัย วงศ์พันธ์ ผู้ชุมนุมจากอำเภอสรินธร กล่าวว่า มีข่าวเฉพาะที่มีการเคลื่อนไหวสำคัญ แต่ข่าวส่วนหนึ่งที่เสนอก็ยังบิดเบือนข้อเท็จจริง

นายปรีดา เตชะคำพู กล่าวว่า ข่าวหนังสือพิมพ์ที่บิดเบือน สร้างกระแสให้ชาวบ้านออกมาต่อต้านการชุมนุม ทำให้ชาวบ้านที่ชุมนุมบางส่วนเกิดความท้อใจ จนแกนนำชาวบ้านต้องทำความเข้าใจและให้กำลังใจกันตลอดมา ขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีมักเสนอข่าวให้ร้ายผู้ชุมนุม เสนอข่าวโดยไม่สนใจข้อเท็จจริงและไม่เคยสัมภาษณ์ผู้ชุมนุม หนังสือพิมพ์เหล่านี้ตกเป็นเครื่องมือของ กฟผ. แต่ชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญ เพราะคนส่วนใหญ่ไม่อ่านหนังสือพิมพ์

เหล่านี้ จะอ่านเฉพาะหน่วยงานราชการบางส่วนเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีนางสุดใจ มหาไชย ซึ่งได้กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นว่า มักเสนอข่าวบิดเบือนข้อเท็จจริง และมุ่งโจมตีชาวบ้านอย่างเดียว

นายไสว สายศรี ผู้ชุมนุมจากบ้านแสนตอ ตำบลกุดชุมพူ อำเภอพิบูลมังสาหาร ระบุว่า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นซึ่งมักโจมตีการชุมนุมของชาวบ้านตลอดเวลา และข่าวก็เป็นด้านลบต่อผู้ชุมนุม ทำให้เป้าหมายการชุมนุมคือการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนก็ล่าช้าออกไปด้วย

นายจุ่น วงศ์ศิริ ผู้ชุมนุมจากอำเภอพิบูลมังสาหาร กล่าวว่า พอมีข่าวก็เป็นข่าวโจมตีผู้ชุมนุม ทั้งที่ชาวบ้านหวังฟังข่าวสารจากสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่ตีแผ่ข้อเท็จจริงออกไป และเชื่อว่าเมื่อข่าวถูกเสนออย่างต่อเนื่องจะทำให้รัฐบาลหาทางแก้ไขปัญหา แต่สื่อมวลชนไม่ได้ทำหน้าที่ตรงนั้น

2. การฟังข่าวสารของชาวบ้าน

กลุ่มแกนนำและผู้ร่วมชุมนุม ต่างมีความต้องการที่จะให้หนังสือพิมพ์เข้าไปรายงานข่าวการชุมนุมอย่างต่อเนื่อง และต้องการให้เสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพราะเห็นว่า สื่อมวลชนจะเป็นผู้เชื่อมโยงความเข้าใจให้สังคมเข้าใจกลุ่มผู้ชุมนุมมากขึ้น นอกจากนี้ประเด็นปัญหา ข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมจะถูกตีแผ่และจะเป็นแรงกดดันให้รัฐบาลหันมาแก้ไขปัญหาเร็วขึ้น

นายสุนทร หอมศิลป์ กล่าวว่า ชาวบ้านยังหวังฟังหนังสือพิมพ์ คิดว่าหนังสือพิมพ์เป็นมิตรกับชาวบ้าน อยากให้เสนอข่าวอย่างสม่ำเสมอ และตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้มีอำนาจได้รับทราบความจริง เพื่อจะได้ตัดสินใจว่า จะทำอย่างไรกับปัญหานี้

นางสมปอง เวียงจันทร์ ในฐานะแกนนำผู้ชุมนุมอยากให้หนังสือพิมพ์ลงมาเก็บข้อมูลในพื้นที่ไปตีแผ่ วิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา สังคมจะได้รับรู้ข้อเท็จจริงว่าเป็นอย่างไร รัฐบาลก็อาจจะได้อ่านและสนใจแก้ปัญหาของชาวบ้านบ้าง

นางเจริญ กองสุข แกนนำผู้ชุมนุมจากอำเภอโขงเจียม กล่าวว่า อยากให้ผู้สื่อข่าวลงมาทำข่าวในพื้นที่เหมือนก่อน เพื่อจะได้รายงานข้อเท็จจริง วิพากษ์วิจารณ์ตามที่เกิดขึ้นจริง เพราะถ้าไม่มาด้วยตนเองแล้ว จะทำให้ข่าวที่ออกมาส่วนใหญ่ก็ไม่ตรงตามที่เป็นจริง

นางสุดใจ มหาไชย ต้องการให้สื่อมวลชนเสนอข้อเท็จจริงให้สาธารณชนรับทราบ และเข้าใจปัญหาที่เกิดจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลมากขึ้น จะทำให้เกิดพันธมิตรมากขึ้น

นายอุทัย วงศ์พันธ์ กล่าวว่า อยากให้หนังสือพิมพ์เสนอความจริง เสนอข้อเรียกร้องและเบื้องหลังของปัญหาต่าง ๆ ชาวบ้านจะสนใจหากสื่อมวลชนเสนอข่าวอย่างเป็นธรรม แต่ถ้าหากไม่เสนอข่าวก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใส่ร้ายชาวบ้านจากฝ่ายรัฐ อยากให้สื่อมวลชนตระหนักในปัญหานี้ด้วย

นายทองเจริญ สีหารธรรม กล่าวว่า แม้ไม่มีข่าว แต่ชาวบ้านได้พยายามทำกิจกรรมรณรงค์ตลอดเพื่อให้สังคมได้รับรู้ความเดือดร้อนของตนเองตลอดมา หากสื่อมวลชนได้นำเสนอข่าวซึ่งเป็นการรายงานข้อเท็จจริงจากการชุมนุมบ้างก็จะเป็นผลดีกับชาวบ้านที่เดือดร้อน เพราะสาธารณชนจะได้รับทราบว่า ชาวบ้านที่ชุมนุมได้รับผลกระทบจากเขื่อนที่กระทบวิถีชีวิตของชาวบ้าน แต่ถ้าหากการรายงานข่าวนั้นเป็นข่าวเท็จ ก็จะทำให้สังคมรังเกียจสมัชชาคนจน

ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น นายทองเจริญมองว่า กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข เพราะมักเสนอข่าวบิดเบือน ไม่รับผิดชอบต่อการทำหน้าที่ของตน

นายทวี ทองเทพ ต้องการให้หนังสือพิมพ์อาศัยข้อได้เปรียบในการอธิบายความเชิงลึกตีแผ่ปัญหาและเสนออย่างตรงไปตรงมา โดยไม่ต้องใส่สีตีไข่ เพื่อให้สังคมได้เรียนรู้ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาที่ผิดพลาดของรัฐบาลจากการชุมนุมของชาวบ้านที่เขื่อนปากมูล และให้สังคมได้ตัดสินใจโดยการใช้อิทธิพลจากการรับข้อมูลที่เป็นธรรมโดยไม่มีกรขึ้นนำ โดยหนังสือพิมพ์จะต้องทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาเพื่อให้คนในสังคมได้เรียนรู้จากข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง

นายพันธ์ ทองเหลือ ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร กล่าวว่า อยากให้หนังสือพิมพ์เสนอข่าวการชุมนุมแบบเจาะลึกถึงรากเหง้าของปัญหาและเสนอผลกระทบที่ชาวบ้านได้รับ และควรเสนอข่าวเท่ากับจำนวนครั้งที่มาสัมภาษณ์ เพราะที่ผ่านมามีผู้สื่อข่าวมาสัมภาษณ์ชาวบ้านหลายครั้ง แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้เสนอข่าว หากเสนอหลายครั้งเชื่อว่ารัฐบาลจะต้องรับฟัง

นายปรีดา เตชะคำพู อยากให้นำเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งข่าวจากชาวบ้านและราชการ พร้อมตั้งข้อสังเกตว่า ในยุครัฐบาลนายชวน หลีกภัย สื่อมวลชนวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลค่อนข้างน้อย ทั้งที่รัฐบาลเพิกเฉยต่อความเดือดร้อนของชาวบ้าน หากเป็นรัฐบาลอื่น สื่อมวลชนจะ

โจมตีและผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหา และสื่อมวลชนยังบิดเบือนข้อเท็จจริงกรณีบันไดปลาโจน เพราะยังมีการเสนอข่าวว่า ปลาสามารถโจนได้ แต่คนที่มาดูข้อเท็จจริงในพื้นที่ต่างก็ยืนยันว่า ปลาไม่สามารถโจนขึ้นบันไดได้ นั่นคือ สื่อมวลชนไม่ได้ลงมาเก็บเอาข้อเท็จจริงไปเสนอ แต่เป็นการเสนอข้อมูลของ กฟผ.ฝ่ายเดียว

นายไสว สายศรี อยากให้ผู้สื่อข่าวเห็นใจและฟังเสียงชาวบ้านโดยการมาทำความเข้าใจปัญหา รายงานข้อเท็จจริงและอธิบายให้ผู้คนในสังคมเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่เช่นนั้นก็เท่ากับเป็นการเปิดช่องให้รัฐเสนอข่าวด้านเดียวและข่าวส่วนใหญ่มักบิดเบือนความจริง หากสื่อมวลชนเสนอข่าวอย่างต่อเนื่องตรงไปตรงมาและเป็นธรรม รัฐบาลจะต้องหันมาสนใจแก้ไขปัญหา

นายจุ่น วงศ์พันธ์ กล่าวว่า การชุมนุมครั้งนี้มีที่มา มีเหตุมีผลสามารถอธิบายได้ และชาวบ้านก็หวังว่าสื่อมวลชนจะทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลางและเป็นธรรมซึ่งจะเกิดขึ้นจากการมาคลุกคลี มาสัมผัสกับชาวบ้านที่เป็นแหล่งข้อมูลที่แท้จริงแล้วนำไปเสนอ

ขณะที่ นายเสริม หอมขจร ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร กล่าวว่า อยากให้หนังสือพิมพ์เสนอข่าวรอบด้านจากทุกฝ่ายอย่างมีเหตุมีผลพร้อมกับตีแผ่ให้สังคมได้รู้ว่าสมาชิกคนจนเป็นอย่างไร ทำไมจึงมาชุมนุม และได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนอย่างไรบ้าง

3.ผลกระทบจากการนำเสนอข่าว

กลุ่มแกนนำและผู้ชุมนุมฯ ต่างให้ความเชื่อมั่นว่า หากสื่อมวลชนเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา และต่อเนื่องจะส่งผลให้รัฐบาลหันมาสนใจปัญหา ซึ่งจะเป็นประตูเปิดไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่ในทางตรงกันข้าม เมื่อสื่อมวลชนไม่เสนอข่าวการชุมนุมก็ย่อมส่งผลต่อเป้าหมายการชุมนุมรวมทั้งเป็นการปิดกั้นการรับรู้และความเข้าใจของสาธารณชนและมีแนวโน้มที่จะทำให้เจตนาธรรมการชุมนุมของชาวบ้านถูกบิดเบือน และง่ายต่อการถูกใช้กำลังสลายการชุมนุม

นายทวี ทองเทพ กล่าวว่า การชุมนุมยาวนานแต่ไม่เป็นข่าวย่อมไม่เป็นผลดีต่อขบวนการต่อสู้ของชาวบ้านเพราะทำให้คนในสังคมไม่สามารถทราบปัญหา แต่ถ้าเป็นข่าวแล้วถูกบิดเบือนยิ่งเป็นผลลบอย่างยิ่งกับผู้ชุมนุม เพราะเป็นการทำลายขบวนการต่อสู้เรียกร้องตามสิทธิขั้นพื้นฐานของชาวบ้านและจะไม่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา และจะทำให้คนเกลียดชังผู้ชุมนุมว่า ไม่รู้จักพอ โดย

สื่อเองไม่สนใจเสนอข้อเท็จจริงอันเป็นสาเหตุที่ชาวบ้านต้องมาชุมนุม เมื่อไม่เสนอข่าวหรือเสนอก็บิดเบือน ผู้คนก็ย่อมเกลียดชังผู้ชุมนุม รัฐบาลจึงไม่ใส่ใจที่จะหาทางแก้ไขปัญหา

นางทองสุข สมเทพ ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร เชื่อว่า หากหนังสือพิมพ์อย่างตรงไปตรงมาและต่อเนื่องจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหา เพราะจะทำให้สาธารณชนจะเข้าใจและเห็นด้วยกับการชุมนุมซึ่งจะกลายเป็นแรงกดดันให้รัฐบาลมาแก้ไขปัญหา

นายทองเจริญ สีหาธรรม กล่าวว่่า สื่อมวลชนเป็นกลไกสำคัญ หากสื่อเสนอความจริงต่อสังคม ใช้จรรยาบรรณประกอบการทำหน้าที่เสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา รัฐบาลย่อมรับฟัง แต่ถ้ามุ่งขายข่าวโดยทำข้อเท็จจริงให้เป็นข้อเท็จจริงก็ไม่เกิดผลดีกับสังคม อยากให้นักข่าวลงมาเกาะติดในที่ชุมนุมและรายงานข้อเท็จจริงเพื่อให้สังคมได้เข้าใจปัญหาของการพัฒนาในอดีตว่าได้สร้างผลกระทบอย่างไรกับคนยากจนของประเทศ

อย่างไรก็ตาม นายทองเจริญกล่าวว่า การชุมนุมครั้งนี้ มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ปัญหาจะต้องได้รับการแก้ไข ไม่เช่นนั้นชาวบ้านจะไม่กลับบ้าน การที่ชุมนุมนานกว่า 1 ปีแล้วปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขนั้นเป็นเพราะรัฐบาลนายชวน หลีกภัยไม่ฟังเสียงชาวบ้าน ทั้งนี้ จากประสบการณ์ที่เคยต่อสู้เรียกร้องกับนายชวน หลีกภัย มา 3-4 ปี ชาวบ้านถูกตี ถูกสลายการชุมนุมหลายครั้งกว่าจะกลายเป็นข่าวสู่สาธารณะ การชุมนุมครั้งนี้ก็เช่นกัน ปัญหาที่มีจริง มีผู้ได้รับความเดือดร้อนจริง แต่รัฐบาลก็ไม่รับฟังและไม่หาทางแก้ไข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ง. การวิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านจากมุมมองของกลุ่มผู้สนใจปัญหา

การวิจัยครั้งนี้ ได้สัมภาษณ์กลุ่มผู้สนใจปัญหา 14 คน ได้แก่ นักวิชาการ นักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน นักกฎหมาย และนักการเมือง เพื่อสำรวจทัศนคติต่อบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมและความต้องการพึ่งพาข่าวสารของผู้ชุมนุม ดังนี้

- 1) ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่³³
- 2) น.พ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส³⁴
- 3) นายบัณฑิต อ่อนคำ ผู้อำนวยการมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย³⁵
- 4) นายชัยพันธ์ ประภาสวัต ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน³⁶
- 5) นายประภาส ปิ่นตบแต่ง คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา³⁷
- 6) ดร.เกษียร เตชะพีระ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์³⁸
- 7) รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย³⁹
- 8) น.ส.สมศรี ชัยวณิชยา อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี⁴⁰
- 9) นายชัยณรงค์ เศรษฐเชื้อ กรรมการเครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงใต้⁴¹
- 10) น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน⁴²
- 11) นายพนา ใจตรง ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรปากมูล จำกัด⁴³
- 12) พระภิกษุพิเชษฐ (ยสินธโร) เพชรน้ำรอบ อดีตที่ปรึกษาสมัชชาคนจน⁴⁴

³³ สัมภาษณ์ นิธิ เอียวศรีวงศ์, อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 21 เมษายน 2543.

³⁴ สัมภาษณ์ ประเวศ วะสี, ราษฎรอาวุโส, 21 เมษายน 2543.

³⁵ สัมภาษณ์ บัณฑิต อ่อนคำ, ผู้อำนวยการมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย, 20 เมษายน 2543.

³⁶ สัมภาษณ์ ชัยพันธ์ ประภาสวัต, ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน, 21 เมษายน 2543.

³⁷ สัมภาษณ์ ประภาส ปิ่นตบแต่ง, อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 20 เมษายน 2543.

³⁸ สัมภาษณ์ เกษียร เตชะพีระ, อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 4 กรกฎาคม 2543.

³⁹ สัมภาษณ์ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 16 มิถุนายน 2543.

⁴⁰ สัมภาษณ์ สมศรี ชัยวณิชยา, อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 10 มิถุนายน 2543.

⁴¹ สัมภาษณ์ ชัยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, กรรมการเครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงใต้, 21 เมษายน 2543.

⁴² สัมภาษณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน, 7 มิถุนายน 2543.

⁴³ สัมภาษณ์ พนา ใจตรง, ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรปากมูล จำกัด, 10 กรกฎาคม 2543.

⁴⁴ สัมภาษณ์ พระภิกษุพิเชษฐ (ยสินธโร) เพชรน้ำรอบ, อดีตที่ปรึกษาสมัชชาคนจน, 1 กรกฎาคม 2543.

13) นายแพทย์นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ สมาชิกวุฒิสภา จังหวัดอุบลราชธานี⁴⁵

14) นายนิกร วิสเพ็ญ สมาชิกเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน อุบลราชธานี⁴⁶

1.ทัศนะของกลุ่มผู้สนใจปัญหาต่อบทบาทการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์

1.1 การให้ความสำคัญ

น.พ.ประเวศ วสี ราษฎรอาวุโส กล่าวว่า ข่าวการชุมนุมของชาวบ้านที่เขื่อนปากมูลในรอบ 1 ปีค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ เพราะระบบการศึกษาได้สร้างคนที่ไม่รู้จักแผ่นดินในร้อยละกว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งไม่ใช่ความผิดของสื่อมวลชนในตอนนี้ แต่ระบบสอนให้คนสนใจอำนาจ และสนใจนักการเมือง แม้จะพูดเรื่องที่ดีหรือไม่ดีก็จะเป็นข่าว แต่ไม่สนใจชาวบ้านที่ชุมนุมมาเป็นปี ซึ่งอาจจะเป็นการสะท้อนภาพของคนอ่านด้วยว่า ถ้าคนอ่านไม่สนใจ คนเขียนข่าวก็ไม่เขียน

ดร.เกษียร เตชะพีระ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มองปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าเป็นเรื่องปกติที่หนังสือพิมพ์รายวันหรือนิตยสารข่าวทั่วไปที่ไม่ติดตามข่าวเรื่องเขื่อนปากมูล เพราะข่าวสารเป็นเรื่องตามกระแส ข่าวหนึ่งขึ้น ข่าวหนึ่งลง จะให้หนังสือพิมพ์หรือนักข่าวและบรรณาธิการข่าวเกาะติดข่าวหนึ่ง ๆ ชนิดกักไม่ปล่อยนั้นเป็นเรื่องยาก จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีแนวคิดหรืออุดมการณ์ ชี้หน้าที่ชัดเจนในระดับบรรณาธิการ ซึ่งธุรกิจหนังสือพิมพ์ของไทยไม่มีสำนักี่ชี้ชัดชัดเจน มีเพียงข่าวสดและระดับบรรณาธิการบางคนจากบางฉบับ เช่น The Nation และ Bangkok Post แต่โดยรวม คงคาดหวังการเกาะติดข่าวเขื่อนปากมูล ซึ่งเป็นเรื่องคนจน-การพัฒนา-สิ่งแวดล้อม จากหนังสือพิมพ์ที่เน้นการขายไม่ได้

พระภิกษุพิเชษฐ (ยสินธโร) เพชรน้ำรอบ อดีตที่ปรึกษาสมัชชาคนจน มองบทบาทหนังสือพิมพ์กับการรายงานข่าวการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลว่า มีน้อยหรือเกือบจะไม่มี

นายบัณฑิต อ่อนดำ ประธานมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย มองการรายงานข่าวหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมครั้งนี้ว่า มีปริมาณน้อย แต่เน้นเสนอข่าวผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมเหนือกว่า การเสนอข่าวการชุมนุมจึงน้อยในแง่ของโครงสร้าง ความเป็นจริงมีหนังสือพิมพ์จำนวนไม่มากนักที่ยาก

⁴⁵ สัมภาษณ์ นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ,สมาชิกวุฒิสภา จังหวัดอุบลราชธานี,7 มิถุนายน 2543.

⁴⁶ สัมภาษณ์ นิกร วิสเพ็ญ,สมาชิกเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน อุบลราชธานี,8 มิถุนายน 2543.

เสนอข่าวของชาวบ้าน ยกเว้นหนังสือพิมพ์ข่าวสดที่นำเสนออย่างต่อเนื่อง ขณะที่ฉบับอื่นเสนออย่างประปรายและเป็นคอลัมน์เล็ก ๆ ไม่เสนอข่าวพาดหัว ไม่มีการเสนอรายละเอียด ถ้าเปรียบเทียบกับสารคดีออนไลน์ของสมัชชาคนจนก่อนหน้านี้ซึ่งมีการเสนอข่าวจำนวนมาก มีบทความมีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง แต่ทุกวันนี้ทุกอย่างไม่เป็นเช่นนั้น

แต่ที่น่าสนใจคือ มีองค์กรประชาชนเกิดขึ้นเพื่อเสนอปัญหาความเดือดร้อนจำนวนมาก แต่ข่าวที่เป็นปฏิริยาของประชาชนก็ยังน้อย อาจกล่าวได้ว่า ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ข่าวเกี่ยวกับขบวนการประชาชนมีน้อย แต่มีข่าวการปะทุขึ้นของกลุ่มใหม่ ๆ ซึ่งนักข่าวก็ไปทำข่าวตามหน้าที่ เช่น มีอบราคาข้าว มีอบปลากะตัก มีอบต้านโรงไฟฟ้าที่ประจวบคีรีขันธ์

นายชัยพันธ์ ประกาสวัต ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน มองบทบาทหนังสือพิมพ์ว่า ให้ความสำคัญกับการเสนอข่าวน้อย มีบางฉบับเท่านั้นที่มีพื้นที่ให้ชาวบ้านเป็นข่าว อาจจะเป็นเพราะการสื่อสารของ ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นเป็นอุปสรรค เพราะนักข่าวส่วนกลางไม่มีเวลามากักคลี

นายประภาส ปิ่นตบแต่ง อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มองว่า ช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ จะมีพัฒนาการในเชิงบวกมาก ช่วงแรก ๆ ชาวบ้านออกมาเดินขบวนภาพจะเป็นลบ แต่ต่อมาสังเกตจากบทนำ เนื้อข่าว บทความ ก็ จะเห็นการให้พื้นที่มากขึ้น การให้ความยอมรับว่า คนจนเดือดร้อนจริง รัฐควรแก้ปัญหาก็เห็นเชิงปริมาณชัดขึ้น สื่อก็หลากหลาย หนังสือพิมพ์ก็ขยายตัว มีหน้าข่าวสิ่งแวดล้อม เช่น ผู้จัดการ มติชน มีพื้นที่สื่อสำหรับคนจน สำหรับสิ่งแวดล้อม แต่การประชุมครั้งนี้ มีการนำเสนอข่าวการประชุมปริมาณน้อย และจะออกมาในรูปของรายงานพิเศษ หรือ สกู๊ป แม้ว่าบางครั้งจะมีเหตุการณ์พิเศษ เช่น ชาวบ้านที่ชุมนุมจะข้ามไปประเทศลาวก็ไม่ใช่ข่าวสำคัญ และนักข่าวในพื้นที่ก็ไม่รายงานข่าว ปล่อยให้เรื่องเงียบไปเองเพื่อไม่ให้คนสนใจ หรือเป็นข่าวก็เป็นด้านตรงข้าม เช่น กรณีชาวบ้านยึดรถไฟไปกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2543 การรายงานข่าวก็เป็นด้านลบเพื่อไม่ให้การชุมนุมเรียกร้องกลายเป็นประเด็นสาธารณะ

ศ. นิธิ เอียวศรีวงศ์ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งข้อสังเกตว่า การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนเมื่อครั้งล้อมทำเนียบรัฐบาล มีการประเมินว่า ในครั้งนั้นได้รับความสนใจและเอาใจช่วยจากสื่อมวลชนค่อนข้างมาก แรงกดดันที่มีต่อรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ก็คือ คนกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่งก็ไม่ได้รังเกียจชาวบ้าน และสื่อมวลชนก็คอยเสนอข่าวตลอดเวลาจนเป็นประเด็นหลักทางการเมือง จนรัฐบาลต้องออกมาเจรจาให้เรื่องยุติ

“แต่พอมาถึงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ก็ไม่อยากจะเห็นการประชุม และสมาชิกคนจนก็สรุปว่า การชุมนุมที่กรุงเทพฯ เป็นการแบกภาระที่ค่อนข้างหนัก เพราะการละทิ้งบ้านเรือนไปชุมนุมที่หน้า ทำเนียบรัฐบาลนาน ๆ ชาวบ้านก็จะสู้ไม่ไหว และมองว่าการต่อสู้ครั้งนี้ยาวนานแน่นอน เพราะการ ต่อสู้กับรัฐบาลนายชวน หลีกภัย อาจจะไม่ใช่แค่ 90 วัน แต่อาจจะเป็น 300 วัน สมาชิกคนจนจึง ตัดสินใจชุมนุมที่ต่างจังหวัด ที่ซึ่งชาวบ้านสามารถชุมนุมได้นาน แต่ก็ยังทำให้รัฐบาลไม่ต้องรับผิดชอบมากขึ้น เพราะรัฐบาลนายชวนเองก็ไม่ต้องมาเจรจากับชาวบ้าน ตลอดเวลาที่ชุมนุมกว่า 1 ปี ก็ไม่มีการเจรจาอะไรเลย ขณะเดียวกันสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านย่าแย่มากก็คือ ตลอดเวลากว่า 1 ปีที่ ผ่านมาสื่อมวลชนก็ไม่ได้สนใจ ไม่ค่อยได้รายงานอะไรเกี่ยวกับการชุมนุมเลย”

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิเคราะห์ บทบาทหนังสือพิมพ์ในช่วง 1 ปีว่า ในช่วงแรก ๆ ไม่ค่อยมีข่าวการประชุม แต่จะมีในรูปแบบของ คอลัมน์ขนาดใหญ่ ถึงสารคดี ถึงวิเคราะห์ และถี่ขึ้นหลังจากชาวบ้านมีความเคลื่อนไหวที่เข้มข้น ขึ้น นั่นคือ มีการเสนอข่าวการประชุม ข้อเรียกร้อง แรงกดดันจากผู้ชุมนุม แรงต้านจากผู้ถูกเรียกร้อง ประทะกันก็เกิดเป็นข่าว

“ปัญหาของสื่อมวลชนกับกรณีปากมูลก็คือ ทำหน้าที่ แต่ทำน้อย หรือทำไม่ดีพอ ไม่ได้ทำให้ประชาชาติเกิดขึ้นด้วยความเข้าใจในข้อมูลเหตุผล หรือภูมิหลังที่ครอบคลุม เพื่อให้คนได้ใช้ วิจารณ์ญาณวินิจฉัยอย่างเต็มที่ นั่นคือ สื่อไม่มีพื้นที่ให้ชาวบ้าน ขณะที่รัฐบาลก็ไม่มีพื้นที่รองรับข้อ ขัดแย้งของสังคม เวลาเกิดปัญหาขึ้นก็เป็นการแก้เฉพาะหน้าชั่วคราว ไม่มีโครงสร้างทางการเมืองที่ มารองรับปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ที่ผ่านมา ไม่ใช่การแก้ปัญหา แต่เป็นการเลื่อน ปัญหาออกไป ถ้าเทียบกับกลุ่มธุรกิจจะเห็นชัดเจนตรงที่กลุ่มธุรกิจทั้งหอการค้า สภาอุตสาหกรรม มีปัญหาเดือดร้อนเดินทางไปที่กระทรวง ก็มีระดับรัฐมนตรีมารับเรื่องมาแก้ปัญหา แต่เมื่อชาวบ้าน ต้องการพบกับบอกว่าไม่มีสิทธิ์ เมื่อชุมนุมเรียกร้องเพื่อให้มีการเจรจาก็ไม่ได้ยิน นั่นคือ เกิดความ เหลื่อมล้ำในเชิงโครงสร้างการแก้ปัญหาของสังคม”

“เมื่อเกิดความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้างการแก้ปัญหา สิ่งที่ชาวบ้านต้องทำตามวิถีทาง ประชาธิปไตยก็คือ ชุมนุมโดยสงบ ร้องต่อสื่อ ร้องต่อสังคมให้เข้าใจ เมื่อใช้เครื่องมือตามวิถีทาง ประชาธิปไตยแล้วปัญหาก็ไม่ถูกแก้ ชาวบ้านก็คิดถึงเครื่องมือที่อยู่นอกเหนือกติกาของสังคม เพราะรัฐเองก็ไม่ได้ใช้เครื่องมือภายใต้กรอบกติกาแก้ปัญหาความเดือดร้อน”

นายชัยณรงค์ เศรษฐเชื้อ กรรมการเครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แบ่ง สื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลออกเป็น สื่อส่วนกลาง สื่อต่างประเทศ

และสื่อท้องถิ่น โดยสื่อส่วนกลางนั้นมีพัฒนาการพอสมควร ช่วงแรก ๆ มีการนำเสนอความจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ปากมูลบ้างถึงแม้ว่าจะไม่มากเหมือนการชุมนุมในอดีต แต่ก็มีนำเสนอในรูปแบบของข่าว บทความ สารคดี แต่ช่วงหลังก็หายไป อาจจะเป็นเพราะว่าภาพของชาวบ้านปากมูลจากเดิมที่คัดค้านการสร้างเขื่อน เปลี่ยนมาเรียกร้องค่าชดเชย และหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ สื่อส่วนกลางเองก็มีข้อจำกัดในการรายงานข่าว และข่าวที่มีอยู่บางส่วนก็เพราะชาวบ้านเขียนข่าวส่งให้

ขณะที่สื่อต่างประเทศ ให้ความสนใจกับการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลเป็นระยะ ๆ อันเป็นผลมาจากการทำงานด้านข้อมูลของชาวบ้านที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลกับนานาชาติผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ส่งข่าวถึงนักข่าวต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง

ส่วนสื่อมวลชนท้องถิ่นและนักข่าวประจำจังหวัดที่ส่งข่าวให้ส่วนกลาง กลุ่มนี้จะตกอยู่ภายใต้อำนาจของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นกระบอกเสียงของ กฟผ. โดยสิ้นเชิง

น.ส.สมศรี ชัยวณิชยา อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มองปรากฏการณ์ด้านข่าวสารกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลว่า เกี่ยวพันกับความตกต่ำของสภาพเศรษฐกิจ และธุรกิจหนังสือพิมพ์ประสบปัญหา สื่อมวลชนที่เคยติดตามข่าวความเคลื่อนไหวของชาวบ้านส่วนหนึ่งถูกเลิกจ้างและไปประกอบอาชีพอื่นแทน พลังของสื่อมวลชนในฐานะของฐานันดรที่สั่นคลอนลงไป ทำให้การสื่อสารของชาวบ้านขาดช่วงไป

น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน วิเคราะห์บทบาทของสื่อมวลชนว่า มีการเสนอข่าวในปริมาณน้อย เพราะผู้สื่อข่าวไทยต้องการเสนอข่าวที่ขายได้เท่านั้น ชาวที่ไม่มีวามเคลื่อนไหวตื่นเต็นก็จะไม่นำเสนอ ตรงกันข้าม สื่อมวลชนต่างชาติกลับให้ความสนใจกรณีนี้ เพียงเพราะได้รับข้อมูลข่าวสารการชุมนุมทางอินเทอร์เน็ต ขณะที่นักข่าวไทยถูกบงการโดยบรรณาธิการ นายทุน นักข่าวไทยจึงไม่เคยเสนอเรื่องที่น่าสนใจนอกกระแสตลาด ทั้งที่มีปากกาเป็นอาวุธสามารถทำข่าวให้น่าสนใจ ให้น่าเชื่อถือได้ “จะมีประโยชน์อะไรหากการเสนอข่าวนั้นไม่ได้ทำให้สังคมดีขึ้น เช่น การเสนอข่าวอาชญากรรมทุกวัน คนอ่านได้ประโยชน์อะไร ขณะที่ข่าวการต่อสู้เชิงนโยบายของชาวบ้านต่อรัฐกลับไม่นำเสนอ”

1.2 การทำความจริงให้ปรากฏ

น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ สมาชิกวุฒิสภา จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งข้อสังเกตว่า สื่อยังทำหน้าที่เพียงแจ้งเหตุ เมื่อมีเหตุการณ์น่าสนใจเกิดขึ้น คือ มองข่าวเป็นจุดขาย แต่ไม่ได้ทำหน้าที่

ประสานเชื่อมโยง เจาะลึกลงไปในตัวปัญหา สื่อจึงทำหน้าที่บอกเล่าเหตุการณ์เพียงบางช่วง แต่ไม่ได้ทำหน้าที่บอกเรื่องราวทั้งหมด ทั้งที่ปัญหานี้เป็นเรื่องวิถีชีวิต ไม่ใช่แค่เรื่องที่ชาวบ้านไม่พอใจแล้ว เรียกร้อง แต่สื่อต้องอธิบายที่มา สาเหตุของปัญหาให้ชัดเจน

นอกจากสื่อพยายามจะขายข่าวแล้ว น.พ.นิรันดร์มองว่า ยังมีสื่อที่ไม่ได้ลงพื้นที่ แต่รับฟังข้อมูลบางด้านแล้วเสนอเป็นข่าวसारออกไป บางครั้งเป็นข้อเท็จจริงมากกว่าข้อจริง จะด้วยเจตนาหรือไม่ แต่การกระทำเช่นนั้น ไม่ถือว่าสื่อมวลชนเป็นผู้ทำความจริงให้ปรากฏ

ขณะที่ ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ มองว่าหนังสือพิมพ์ไม่ได้ทำความจริงให้ปรากฏ เพราะไม่ลงข่าวชาวบ้านและไม่มีข่าวฝ่ายรัฐบาลในกรณีปากมูล แต่ที่เป็นข่าวกลับเป็นเรื่องตรงข้ามกับชาวบ้านให้ข้อมูลมา เช่น ลงข่าวที่ กฟผ. บ่อนข้อมูลให้ว่า จ่ายค่าชดเชยอีกรอบเป็นระลอกที่สอง และเป็นการจ่ายครั้งสุดท้าย หนังสือพิมพ์ลงข่าวนั้นแทบทุกฉบับ แต่ไม่มีฉบับใดสนใจถามชาวบ้านที่ชุมนุมที่เขื่อนปากมูลว่า กฟผ. ได้จ่ายให้จริงหรือไม่ ? ถ้ามีผู้สื่อข่าวมาถาม ผู้อ่านจะได้ให้ข้อมูลอีกด้านหนึ่งว่า กฟผ.เอาไปจ่ายใคร แล้วข่าวนี้จะขายไม่ได้หรือ หากจะลงว่า “กฟผ.หลอกชาวบ้าน” เพราะจริง ๆ แล้ว กฟผ.จ่ายให้ฝ่ายที่สนับสนุน กฟผ.อยู่เท่านั้น

พระภิกษุพิเศษฐ์ (ยลนิธโร) เพชรน้ำรอบ กล่าวว่า นักข่าวส่วนกลางไม่ลงมารายงานข่าวในพื้นที่เหมือนในอดีต ขณะที่นักข่าวในท้องถิ่นก็ไม่เสนอข่าว หรือมีลักษณะปิดล้อมทางการข่าว เพราะมีความใกล้ชิดกับข้าราชการในท้องถิ่น ชาวที่มีประเด็นน่าสนใจก็ไม่นำเสนอ เมื่อเรื่องสำคัญไม่ถูกนำเสนอ นักข่าวส่วนกลางจึงไม่สนใจลงมาทำข่าว

นายชัยพันธ์ ประภาสวัตร กล่าวว่า การอาศัยผู้สื่อข่าวท้องถิ่นบางส่วนอาจเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางที่ไม่สามารถนำเสนอข้อเท็จจริง เพราะถูกอำนาจบางอย่างเป็นกลไกควบคุมในระดับท้องถิ่น เป็นเรื่องผลประโยชน์เพื่อแลกกับการปิดกั้นไม่ให้สังคมรับรู้ความจริงเกี่ยวกับข่าวของชาวบ้านปากมูล สังคมจึงไม่ได้รับรู้ว่ามีอะไรเคลื่อนไหวอย่างไร

1.3 ความถูกต้องเที่ยงธรรม

นายนิกร วิสเพ็ญ ผู้ประสานงานสมาคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน อุบลราชธานี ตั้งข้อสังเกตบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีว่า ไม่ได้ไปดูข้อเท็จจริงในพื้นที่ แต่เสนอข่าวโดยฟังจากข้อมูลชั้นสองที่เกิดจากการประชุมสัมมนาของหน่วยงานรัฐ ทั้งจังหวัด หรือ กฟผ.แล้วไปเขียนเป็นข่าว ดังนั้น ข่าวของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจึงเป็นข่าวให้ร้ายและประณามกลุ่ม

ผู้ชุมนุม ขณะที่ยุทโยในจังหวัดอุบลราชธานีเปลี่ยนไปจากเมื่อ 10 ปีที่แล้ว และมีบทบาทคล้ายกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น จะมีการใช้งบประมาณประชาสัมพันธ์ของ กฟผ. ประชาสัมพันธ์แล้วจ่ายค่าตอบแทน การรายงานข่าวจึงเป็นการรายงานตามข้อมูลที่ กฟผ. จัดให้ แต่ไม่ได้เกิดจากการลงไปค้นหาข้อเท็จจริงแล้วทำความจริงให้ปรากฏตามอุดมการณ์ของสื่อ

น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ กล่าวว่า ในช่วง 1 ปีดังกล่าว ชาวที่นำเสนอส่วนใหญ่เป็นการบิดเบือนโดยสื่อมวลชนเปิดทางให้ฝ่ายรัฐสามารถนำเสนอตัวเองได้ เพราะมีงบประมาณประชาสัมพันธ์มหาศาล เท่ากับเป็นการมอมเมาปิดหูปิดตาผู้คน การที่ชาวบ้านไปชุมนุมในจุดอันตรายเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2543 ก็เพราะอยากให้สื่อมวลชนหันมาสนใจแล้วนำเสนอข่าว

นายพนา ใจตรง ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรปากมูล จำกัด เปิดเผยว่า ชาวบ้านพยายามสร้างสื่อทางเลือกขึ้นมาเอง เริ่มจากการผลิตสื่อของตัวเองในรูปแบบของแถลงการณ์ แผ่นปลิว ผนังรณรงค์ทำความเข้าใจ อธิบายสาเหตุการชุมนุม และสื่อมวลชนที่มารายงานข่าวในช่วงแรกเป็นสื่อมวลชนท้องถิ่น และข่าวชิ้นแรกๆที่ออกคือ ข่าวที่กล่าวหาว่าชาวบ้านทำลายทรัพย์สินของทางราชการ บุกรุกและตัดต้นไม้ ชับถ้ำอุจจาระเรี่ยราด โดยหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งข่าวค่อนข้างบิดเบือนข้อเท็จจริงทำให้ชาวบ้านที่ชุมนุมได้รับความเสียหาย เพราะไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ช่วงแรกพอมีหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นเสนอข่าว จะมีการตรวจสอบกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ด้วย

2. ปัจจัยปัญหาในการนำเสนอข่าว

กลุ่มผู้สนใจปัญหา ได้สรุปปัจจัยที่เป็นปัญหาที่มีผลต่อบทบาทหนังสือพิมพ์ดังต่อไปนี้

2.1 รากฐานสังคม “นิยมอำนาจ”

น.พ.ประเวศ วะสี กล่าวว่า เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมอำนาจ จึงสนใจอำนาจมากกว่าสนใจชาวบ้าน จะกล่าวโทษสื่อมวลชนอย่างเดียวไม่ได้ เพราะการศึกษาหล่อหลอมอย่างนั้น มหาวิทยาลัยทั้งหมดไม่เคยสนใจเรื่องของชาวบ้าน แต่สนใจเรื่องธุรกิจ เรื่องการเมือง เรื่องราชการ เรื่องอำนาจเท่านั้น นักศึกษาด้านการสื่อสารมวลชนถูกหล่อหลอมมาอย่างนั้น เมื่อมาเป็นสื่อมวลชนก็จะมีจิตสำนึกต่อชาวบ้าน การมองปรากฏการณ์ปัจจุบันต้องย้อนกลับไปที่ ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยไม่เคยคิดถึงเรื่องชาวบ้านเลย และย้อนไปร้อยปีที่มีการศึกษาศึกษาใหม่

เกิดขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นการศึกษที่เรียนโดยเอาวิชาเป็นตัวตั้ง และวิชาที่เขียนโดยคนกรุงเทพฯ และคนกรุงเทพฯก็ลอกคนต่างประเทศ ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่เกี่ยวกับปัญหาชาวบ้านเลย

ดร.เกษียร เตชะพีระ กล่าวว่า สิ่งที่หนังสือพิมพ์ทั่วไปติดตามก็คือ การเกาะติดข่าวกระแสหลักทางการเมือง เศรษฐกิจ จะเรียกว่าเกาะติด "อำนาจ" ก็ได้ เพราะ "อำนาจ" ทำให้เกิดข่าว ข่าวที่เสนอจึงเป็นเรื่องของศูนย์อำนาจและผู้มีอำนาจ กระแสด้านทานการพัฒนา กระแสคนจน และกระแสสีเขียว ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของอำนาจ เมื่อขาดอำนาจก็ขาดสมรรถภาพการเกิด "ข่าว" เมื่อมองจากสายตาผู้สื่อข่าวหรือบรรณาธิการ ซึ่งสายตาถูกสอนให้เห็นแต่ "อำนาจ" ไว้แล้วเป็นส่วนใหญ่ การต่อสู้ของชาวบ้านปากมดลูกซึ่งไร้อำนาจ จึงไม่เป็นข่าวจนกว่าชาวบ้านจะพาตัวเข้าไปปะทะกับอำนาจตรง ๆ หรือขวางทางอำนาจ จนอำนาจไม่อาจมองข้ามอีกต่อไป แบบนั้นนักข่าวและบรรณาธิการจึงจะกลับมาทำข่าวเชื่อมปากมดลูก เพราะบัดนี้ขบวนการต่อต้านเชื่อมปากมดลูกมีความเป็นข่าวขึ้นมาแล้ว เนื่องจากได้เข้าไปทาบทับและขัดขวาง "อำนาจ" ซึ่งนั่นก็เป็นการมองผ่านอำนาจออกมาในกรอบโลกทัศน์ของอำนาจแ่งหนึ่งอยู่ดี

นายบัณฑิต อ่อนดำ กล่าวว่า ช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจหนังสือพิมพ์ไม่ให้ความสำคัญกับคนจนเท่ากับเรื่องอำนาจ เรื่องการเมือง หรือเศรษฐกิจของกลุ่มอำนาจ ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ของพระภิกษุพิเชษฐ์ (ยสินธโร) เพชรน้ำรอบที่ว่า ธรรมชาติของงานข่าวปัจจุบันมองว่าข่าวใหญ่คือ ข่าวของกลุ่มธุรกิจ กลุ่มทุนและมองกรณีการชุมนุมของชาวบ้านไม่ใช่เรื่องสำคัญ

2.2 การรับรู้และประเมินคุณค่าความเป็นข่าว

นายบัณฑิต กล่าวถึงสาเหตุที่การชุมนุมไม่เป็นข่าวว่า เป็นเพราะเหตุการณ์เกิดขึ้นประจำทุกวันและกินเวลายาวนาน ทั้งนี้ ผู้ชุมนุมไม่ได้คาดหวังว่าจะเป็นข่าวทุกวัน แต่ก็น่าจะมีประเด็นเด่น ๆ ที่สามารถนำเสนอได้ แต่นักข่าวเองก็ไม่ได้มองให้เห็นเป็นข่าวเชิงสร้างสรรค์ และจะนำเสนอเฉพาะความขัดแย้งเท่านั้น โดยไม่ได้สนใจองค์การประชาชนแบบเกาะติดจริง ๆ

ศ.นิตี เอียวศรีวงศ์ วิเคราะห์ว่า การที่สื่อมวลชนไม่เสนอข่าวอาจจะเป็นเพราะกองบรรณาธิการประเมินเรื่องการตลาดก่อนว่า ขาวนี้ขายไม่ได้ จึงไม่ส่งคนไปเกาะติดรายงานข่าวนี้ เพราะหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้เป็นสินค้าชนิดหนึ่ง นอกจากรายได้จากโฆษณาแล้ว ยังมียอดขายบนแผงด้วย และเก็งว่าตลาดต้องการอะไร

“อยากถามว่า 1) เก่งผิดหรือไม่ ? เพราะไม่เชื่อว่าสื่อทำหน้าที่ของตัวเองแล้วขาดทุน หากเริ่มต้นด้วยการดูถูกผู้อ่านว่าเสนอข่าวแบบนี้แล้วคนไม่อ่านก็เท่ากับเริ่มต้นก็จะมอมเมา เพราะเก่งว่าเรื่องนี้จะขายออก ขายไม่ออก แต่ไม่ตระหนักว่า มันเป็นผลกระทบ แต่จะเน้นขายอย่างเดียว 2) หนังสือพิมพ์มีหน้าที่แค่ปลอบความมั่นใจให้อ่านเท่านั้นหรือ ? หรือจะบอกให้คนเขารู้ว่า เขาอยู่ในฐานะอะไรในสังคมทุกวันนี้ เพื่อจะได้จัดการกับชีวิตของเขาได้ในสังคมปัจจุบัน”

ศ.นิธิ ตั้งคำถามเกี่ยวกับคุณค่าความเป็นข่าวที่ว่าขายได้หรือขายไม่ได้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาข่าวอย่างเดียวหรือว่าขึ้นอยู่กับความสามารถของคนทำข่าวเอง และเห็นว่า ข่าวที่จะขายได้นั้นอยู่ที่ความสามารถของคนทำข่าวเป็นหลัก โดยยกตัวอย่าง กรณีหนังสือพิมพ์สามารถขายข่าวไข่มุกขนาดใหญ่ได้ ทั้งที่ข่าวนั้นไม่ใช่ความจริง แต่คนก็ซื้อ นั่นเป็นเพราะความสามารถของคนข่าว แต่ไม่ได้หมายความว่า เป็นความสามารถที่น่าเอาอย่าง แต่คือตัวอย่างว่า ส่วนหนึ่งของข่าวที่ขายได้มาจากความสามารถด้วย ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของข่าวอย่างเดียว ไม่เช่นนั้น หนังสือพิมพ์จะไล่สี่ตีไล่ลงไปในช่วงข่าวทุกข่าวที่มีธรรมชาติที่ขายได้ทำไม่ ข่าวอาชญากรรมทุกข่าว หนังสือพิมพ์ก็ไม่ได้เสนออย่างตรงไปตรงมา ก็มีการไล่สี่ตีไล่ลงไป แสดงว่าข่าวที่จะขายได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของคนทำข่าว

“ทำไมไม่ใช้ความสามารถ ใช้ฝีมือที่มีทำข่าวของชาวบ้านที่เดือดร้อนบ้าง และหากมองว่าข่าวซ้ำ ไม่มีคุณค่าทางข่าว ก็ต้องกลับไปมองข่าวอาชญากรรม การฆ่า ช่มชู้ เมายาบ้าแล้วจับเด็กเป็นตัวประกันใช้มีดจี้คอหอยเด็ก ก็เกิดขึ้นซ้ำ ๆ แทบทุกวัน ทำไมเสนอข่าวเหล่านั้นและขายได้น่าจะแสดง ฝีมือให้เห็นว่า ข่าวสมัชชาคนจนก็สามารถขายได้โดยฝีมือ โดยไม่ต้องไล่สี่ตีไล่ลงไป ดังนั้น การที่ข่าวขายไม่ได้ นั่น น่าจะเป็นเพราะคนทำข่าวไม่มีความสามารถ”

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ วิเคราะห์คุณค่าของความเป็นข่าวกรณีชาวบ้านปากมูลว่า เข้าข่ายการเกิดผลกระทบกับคนจำนวนมาก แต่ไม่ทราบเหตุผลว่า ทำไมหนังสือพิมพ์จึงไม่เสนอข่าว หรือเสนอก็น้อยมาก แสดงว่าการจัดลำดับความสำคัญคุณค่าความเป็นข่าวมีปัญหา

“นอกจากนี้ ยังมีอิทธิพลที่มาปิดกั้นการเสนอข่าว เช่น การซื้อพื้นที่โฆษณาแล้วใช้รูปลักษณะของการรายงานข่าวเพื่อนำเสนอข้อมูลได้แย่ง ซึ่งการซื้อพื้นที่โฆษณาตรงนี้ต่างหากที่เป็นปัญหา เพราะรูปลักษณะของข่าวกำลังถูกแปลงโฉม เป็นการซื้อพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซื้อโดยการให้เงินสนับสนุน ซื้อโดยส่งคนมาเขียนเอง ซื้อโดยให้คอลัมนิสต์เป็นคนเขียนให้ ”

2.3 การให้ความสำคัญกับข่าวที่ตอบสนองทางอารมณ์เพื่อผลทางการตลาด

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ วิเคราะห์สาเหตุที่สื่อมวลชนแสดงบทบาทค่อนข้างน้อยและไม่ทำความเข้าใจให้ปรากฏว่า เพราะหนังสือพิมพ์เป็นสินค้าที่ต้องการหาจุดขาย โดยเอาความขัดแย้งของคนในสังคมเป็นจุดขาย แต่ละเลยข้อเรียกร้องต่อรัฐ การไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ ทั้งที่ในอดีต การต่อต้านรัฐจะถูกนำมาเป็นประเด็นหลัก แต่พอนำเสนอแล้วก็จะถูกเจือจางเพราะอีกฝ่ายหนึ่งออกมาแก้ข่าวว่าทำดีแล้ว ซึ่งฝ่ายนี้จะมีพลังอำนาจมีภาษา มีวาทกรรม มีเสียงดัง เป็นที่รับรู้ อย่างกว้างขวางและสามารถกล่อมให้คนเชื่อได้

“ช่วงที่ผ่านมา เป็นเพียงการรายงานข่าวตามภาวะที่เกิดขึ้น การให้เนื้อที่ข่าวจะเอนเอียงไปทางใดขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละฉบับ แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ การไม่เสนอข่าว ทำให้ได้ข้อสรุปบางอย่างเกี่ยวกับการชุมนุมว่า การเรียกร้องสิทธินั้น ต้องอาศัยรูปแบบเป็นตัวนำจึงจะได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน ต้องมีแนวโน้มที่จะเกิดความรุนแรงสื่อมวลชนจึงจะตามไปดู โดยเลือกนำเสนอเฉพาะรูปแบบ แต่รายละเอียดที่เป็นเนื้อหากลับเป็นจุดอ่อนหรือตกไปไม่ครบถ้วน การรายงานข่าว จึงเป็นการรายงานเหตุการณ์เฉพาะหน้า เหตุการณ์ที่จะนำไปสู่ความรุนแรง ดังนั้นข่าวที่ออกมาจึงเป็นเชิงลบมากกว่าสร้างสรรค์”

น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ สรุปปรากฏการณ์ข่าวสารว่า เมื่อชาวบ้านมีความเคลื่อนไหวที่สอดคล้องสังคมและระบบบริหารราชการแผ่นดินและสัมพันธ์ต่อองค์กรที่รับผิดชอบ สื่อมวลชนจึงสนใจทำข่าวตรงนี้ แต่ถ้ายืดเยื้อออกไป สื่อก็จะไม่สนใจ จึงทำให้การเคลื่อนไหวของชาวบ้านลำบาก เพราะต้องหาวิธีการให้สื่อสนใจ ทั้งที่เนื้อหาแท้จริงแล้วต้องการให้คนที่รับผิดชอบมาแก้ปัญหา สื่อเองก็ต้องเข้าใจรากลึกของปัญหา ไม่ใช่สนใจเฉพาะรูปแบบที่ตื้นตื้น

นายพนา ใจตรง ตั้งข้อสังเกตในทิศทางเดียวกันว่า หนังสือพิมพ์มักเสนอข่าวเมื่อมีเหตุการณ์หือหาว เจ้าอารมณ์ผู้อ่าน แต่ที่เป็นเนื้อหากลับไม่ได้รับความสนใจ เช่น การจัดสัมมนาเมื่อวันที่ 20-21 เมษายน 2543 ที่มีทั้งอดีตนายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน นักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยอย่าง น.พ.ประเวศ วะสี ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ส.ศิวัรักษ์ เป็นต้น มาร่วมงานเสวนา แต่กลับไม่มีข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ แต่เมื่อ ชาวบ้านยึดลานจอดรถใกล้โรงไฟฟ้าแล้วตั้งหมู่บ้านแม่มน่มั่นยืน 7 จึงมีนักข่าวมาสนใจและจากนั้นก็มีการชุมนุมอย่างต่อเนื่อง และจะมีหนังสือพิมพ์ข่าวสด ได้ส่งนักข่าวทั้งสองคนกลางและท้องถิ่นมาเกาะติดเสนอข่าวจากที่

ชุมนุม ซึ่งเป็นผลดีต่อการชุมนุม เพราะเป็นการป้องกันการบิดเบือนข้อเท็จจริงโดยสื่อมวลชน ท้องถิ่นที่มักใส่ร้ายให้ชาวบ้านเสียหาย ทำลายความชอบธรรมของการชุมนุม

2.4 ทัศนคติต่อกลุ่มคนด้วยโอกาสในสังคม

ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ให้ทัศนะเกี่ยวกับกรณีข่าวใส่ร้ายชาวบ้าน หรือ เสนอมุมมองที่ตรงข้ามกับความเป็นจริงว่า ปัญหาก็คือ ถ้าสื่อมวลชนเองไปรับเงินมาแล้วเสนอข่าวเป็นลบถือเป็นเรื่องปกติ แต่ที่น่าตกใจก็คือ หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะเป็นศัตรูกับชาวบ้าน โดยมีวิธีคิดที่ผิดที่เห็นปัญหาของคนจนเป็นปัญหาที่ทำให้สะดุด แทนที่จะเข้าใจว่าเรื่องคนจนก็คือเรื่องชาติไทยเหมือนกัน หากจะแก้ไขกันจริง ๆ ต้องแก้ไขระบบการศึกษาทั้งหมด ทั้งวิธีการมอง วิธีการแก้ปัญหา

นายชัยพันธ์ ประภาสวัต มองว่าอุปสรรคส่วนหนึ่งคือ การศึกษาที่ผิดพลาดทั้งระบบ เพราะไม่ได้คิดถึงรากฐานของปัญหา ไม่ได้ให้ความเข้าใจ โดยให้องค์ความรู้เกี่ยวกับความจนและคนจนน้อยมาก โดยเฉพาะพื้นฐานความเห็นใจต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์เห็ดหายลงไปพร้อมกับศีลธรรมและจรรยาบรรณของสื่อมวลชน จึงไม่แปลกใจที่สื่อมวลชนวางเฉยกับความทุกข์ของคนจำนวนมากมาได้ขนาดนี้ ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญในวงการสื่อสารมวลชนที่ควรจะมาตั้งพิจารณาและทบทวนบทบาท

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ กล่าวว่า จุดมการณเพื่อคนที่เสียเปรียบในสังคมของหนังสือพิมพ์เริ่มลบเลือนไปและแตกเป็นหลายกลุ่ม ทั้งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่มทุน กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มชนชั้นนำที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ขณะที่สื่อที่เป็นตัวแทนของคนจนคนที่เสียเปรียบก็น้อยลง

2.5 ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ

พระภิกษุพิเชษฐ (ยสินธโร) เพชรน้ำรอบ กล่าวว่า สาเหตุอย่างหนึ่งสืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจ ส่งผลให้หนังสือพิมพ์ไม่สามารถส่งนักข่าวมาทำข่าวในพื้นที่ได้

นายประภาส ปิ่นตบแต่ง วิเคราะห์ว่า หลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจพบว่า หนังสือพิมพ์หลายฉบับหายไป หน้าสิ่งแวดล้อมหายไป ผู้สื่อข่าวก็ลดจำนวนลง คนที่เคยทำข่าวสมัครคนจนก็

เปลี่ยนไปทำข่าวหลัก เช่น ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวประจำกระทรวง ผลของวิกฤตเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หน้าข่าวสำหรับคนจนด้อยลง งบประมาณก็ลดน้อยลง การเสนอข่าวการชุมนุมจึงอาศัยนักข่าวในท้องถิ่นซึ่งอิงอยู่กับระบบราชการและมองชาวบ้านในแง่ลบ ข่าวการชุมนุมของชาวบ้านจึงมีพื้นที่น้อยลง เพราะสื่อไปเสนอข่าวกระแสหลัก และสื่อเองก็ต้องเอาตัวให้รอดด้วยการไปอิงอยู่กับกลุ่มทุนหรืออิงกับรัฐ จึงพบว่าข่าวเกี่ยวกับคนจนลดลง เพราะวิกฤตเศรษฐกิจทำให้หนังสือพิมพ์วิกฤตด้วย เช่นเดียวกับนายบัณฑิต อ่อนดำ ที่มองว่า สื่อมวลชนจำนวนหนึ่งตกงานและเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น เป็นสาเหตุให้ข่าวการชุมนุมของชาวบ้านมีปริมาณน้อย

2.6 อิทธิพลและผลประโยชน์

นายบัณฑิต อ่อนดำ วิเคราะห์ว่า สื่อมวลชนท้องถิ่นบางส่วนถูกควบคุมโดยผลประโยชน์โดยกลไกของราชการและนักการเมือง มองจากภายนอกจะพบว่า สื่อถูกควบคุมในเชิงโครงสร้าง

น.ส.สมศรี ชัยวณิชยา วิเคราะห์ว่าสื่อมวลชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือของฝ่ายรัฐ ทั้งทางจังหวัดและกฟผ. และไม่ได้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ แต่จะให้ข้อมูลฝ่ายชาวบ้านในเชิงลบเพื่อให้หมดความชอบธรรมในการชุมนุมเรียกร้อง ทั้งนี้เพราะ กฟผ. และจังหวัด ได้พยายามสร้างความกลมเกลียวกับสื่อท้องถิ่นอย่างแนบแน่น ขณะที่สื่อมวลชนท้องถิ่นก็มีความสัมพันธ์กับจังหวัดหรือ กฟผ. เพื่อที่จะได้งบประมาณประชาสัมพันธ์เพื่อให้ได้ทำงานสื่อมวลชนต่อไปได้ สื่อมวลชนท้องถิ่นบางคนในจังหวัดอุบลราชธานีได้ออกมาจัดตั้งกลุ่มเพื่อต่อต้านการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล เมื่อเป็นเช่นนี้ หากสื่อส่วนกลางไม่มีความเคลื่อนไหวไม่สนใจ รัฐบาลก็จะไม่สนใจปัญหาดังกล่าว และการจะนำไปสู่ความรุนแรง เกิดการปะทะกันได้

น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ วิเคราะห์สาเหตุในแนวทางเดียวกันว่า สื่อถูกครอบงำด้วยอำนาจอิทธิพล ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ทำให้ไม่สามารถสะท้อนภาพปัญหาที่แท้จริง และบางสื่อตกเป็นเครื่องมือที่ประสงค์จะทำลายขบวนการของชาวบ้าน

นายพนา ใจตรง ตั้งข้อสังเกตว่า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นลงข่าวบิดเบือนโดยตลอด เพราะไม่ได้ลงไปคลุกคลีและทำความเข้าใจกับสภาพปัญหา ข่าวที่นำเสนอส่วนใหญ่จะเป็นข่าวจากทางราชการ ซึ่งเป็นข้อมูลชั้นสองที่ทางราชการรายงานไปส่วนกลาง ซึ่งสาเหตุที่รัฐบาลไม่แก้ปัญหาอาจเป็นเพราะรัฐบาล ได้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องครบถ้วน หากมองในแง่ขอความได้เปรียบในการนำ

เสนอข่าวแล้ว สื่อมวลชนท้องถิ่นน่าจะจะมีโอกาสที่ดีกว่าส่วนกลาง เพราะอยู่ในพื้นที่ สามารถลงไปเก็บข้อมูลไปสัมภาษณ์ข้อเท็จจริงแล้วมาเขียนอย่างเจาะลึกให้ข่าวเกิดพลังสร้างสรรค์ได้ แต่สื่อมวลชนท้องถิ่นกลับไม่เข้าข้อได้เปรียบตรงนั้น เป็นเพราะถูกครอบงำโดยหน่วยงานรัฐ และ กพผ. เพื่อเป็นเครื่องมือทำลายความชอบธรรมของชาวบ้าน และมีการจัดกลุ่มผู้นำอีกกลุ่มไปปลุกระดมสร้างกระแสให้ผู้คนเกลียดชังสมาชิกคนจน

2.7 ยุทธศาสตร์การชุมนุมและข้อเรียกร้องของชาวบ้าน

พระภิกษุพิเชษฐ (ยสินธโร) เพชรน้ำรอบ วิเคราะห์สาเหตุที่การชุมนุมครั้งนี้ไม่เป็นข่าวเหมือนในอดีตว่า เพราะข้อเรียกร้องของชาวบ้านซับซ้อน สังคมเข้าใจยาก คล้าย ๆ กับข้อเรียกร้องเรื่องชดเชยอาชีพย้อนหลัง 3 ปีเมื่อ พ.ศ.2537 ซึ่งเป็นการสร้างบรรทัดฐานการชดเชยทุนทางสังคมที่ชาวปากมุลได้สร้างขึ้นมา นอกจากนี้ การปรับยุทธวิธีของชาวบ้าน จากที่เคยใช้กำลังเข้ากดดันเป็นหลัก เปลี่ยนมาเป็นการชุมนุมแบบยืดเยื้อ เพื่อใช้เวลาในการทำความเข้าใจกับพันธมิตร เพื่อให้สังคมเข้าใจ ผู้ที่เห็นด้วยกับชาวบ้านปากมุลก็คือ ผู้ที่เข้าใจสภาพปัญหาอย่างแท้จริง เพราะเป็นการต่อสู้เชิงโครงสร้าง เชื่อว่า ต่อไปรัฐบาลจะต้องเปลี่ยนนโยบายเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนใหม่ เพราะสังคมเข้าใจแล้วว่า การสร้างเขื่อนนั้นได้หมดยุคไปแล้ว

นายบัณฑิต อ่อนดำ วิเคราะห์สาเหตุอันเป็นอุปสรรคอีกอย่างหนึ่งของคนทำข่าวก็คือ การวางยุทธศาสตร์ที่มุ่งเคลื่อนไหวเรียกร้องในพื้นที่หลายพื้นที่ การที่จะเสนอข่าวจึงเป็นรูปของข่าวย่อย ๆ แต่ไม่เห็นเป็นรูปของขบวนการที่มีพลังและส่งผลสะท้อนต่อนโยบายของรัฐ

นายประภาส ปิ่นตบแต่ง กล่าวว่า การวางยุทธศาสตร์การชุมนุมในพื้นที่ที่ห่างไกลกรุงเทพฯ ทำให้นักข่าวไม่สามารถมาเกาะติดสถานการณ์ได้ และข้าราชการที่มีหน้าที่ต้องรายงานสถานการณ์ไปส่วนกลางก็ไม่รายงาน แต่ถ้าเป็นนักข่าวที่มีจิตวิญญาณ เรื่องนี้จะต้องเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องให้ความสำคัญเพราะเป็นการเคลื่อนไหวของคนจน

3.ผลกระทบในทางลบจากการเสนอข่าว

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการทำหน้าที่ในการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการชุมนุมจากทัศนะของกลุ่มผู้สนใจปัญหา ในกรณีนี้แบ่งได้ 4 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

3.1 เป้าหมายการชุมนุมยึดเยื่อออกไป

นายบัณฑิต อ่อนดำ กล่าวว่า การไม่เป็นข่าวมีผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ของสมาชิกคนจน ทั้งที่มีความเคลื่อนไหวสำคัญ มีกิจกรรมที่น่าสนใจ แต่ระยะทางก็กลายเป็นอุปสรรคเรื่องค่าใช้จ่ายของหนังสือพิมพ์สูงขึ้น ขณะที่นักข่าวภูมิภาคบางส่วนก็ถูกควบคุมโดยธุรกิจและกลไกของราชการ โดยนักการเมือง ชาวบ้านที่ชุมนุมจึงต้องคุยกันว่าทำอย่างไรจึงจะเป็นข่าว ถ้าชุมนุมยาวนานแล้วไม่เป็นข่าวจะมีผลกระทบต่อเป้าหมายการชุมนุม ซึ่งจะทำให้การชุมนุมยึดเยื่อออกไป

น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ กล่าวว่า เมื่อไม่เป็นข่าว ก็ส่งผลให้การชุมนุมของชาวบ้านยึดเยื่อมากกว่า 1 ปี แม้จะเป็นการพิสูจน์ความอดกลั้น และการแสวงหายุทธวิธีของชาวบ้านเอง แต่การชุมนุมยาวนานก็ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหาปากท้อง และปัญหาครอบครัว เพราะปัญหาไม่ถูกแก้ ถ้าสื่อมวลชนไม่เสนอข่าวนี้ก็จะทำให้สังคมเข้าใจว่า บรรดานักการเมืองทำงานดี เพราะบ้านเมืองไม่มีปัญหาเลย เท่ากับสื่อมวลชนไปสนับสนุนนักเลือกตั้งทางอ้อม

3.2 ภาพลักษณ์การชุมนุมถูกบิดเบือน

น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ กล่าวว่า เมื่อสื่อเสนอเฉพาะข่าวฝ่ายรัฐหรือ รัฐบาลใช้ผลประโยชน์ รัฐบาลใช้สิทธิพล ภาพของชาวบ้านที่ชุมนุมก็จะถูกบิดเบือนไป เมื่อผู้ที่รับผิดชอบต่อปัญหานี้ได้อ่านข่าวสารก็จะมีผลต่อนโยบายการแก้ไขปัญหา บางส่วนสื่อถูกปิดกั้นไม่ให้นำเสนอข่าวโดยอำนาจรัฐ เพื่อไม่ให้เห็นภาพความวุ่นวาย นั่นคือ รัฐไม่เข้าใจภาพรวมของการเมืองภาคประชาชน การแก้ปัญหาจึงถูกปิดกั้นไปโดยปริยาย

นายนิกร วิสเพ็ญ กล่าวว่า สื่อมวลชนท้องถิ่นต่างก็พยายามบิดเบือนความเป็นจริง เมื่อความจริงไม่ถูกนำมาบอกบนโต๊ะ แนวทางการแก้ไขปัญหาจะไม่เกิดขึ้น แต่กลับนำข้อเท็จจริงที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำลายชาวบ้านให้หมดความชอบธรรม ทั้งที่สื่อควรจะเสนอความจริง ถูกว่าไปตามถูก ผิดว่าไปตามผิด

พระภิกษุพิเชษฐ กล่าวว่า ถึงการชุมนุมเบื้องต้นที่มุ่งรณรงค์ให้คนในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งยังมีคนเข้าใจน้อยมาก เพราะลักษณะของปัญหาซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงวิชาการ คนที่เข้าใจต้องเป็นปัญญาชนและคนที่สนใจข่าวสารอย่างแท้จริง ขณะที่คนส่วนใหญ่ก็ยังเชื่อถือกับ

ระบบราชการ เก่งต่อระบบอำนาจรัฐ เชื่อมมั่นในคนของรัฐมากกว่าชาวบ้านด้วยกัน ซึ่งรัฐได้อาศัย ช่องโหว่ตรงนี้สร้างสถานการณ์บิดเบือนข้อเท็จจริงให้กลุ่มชาวบ้านที่ชุมนุมหมดความชอบธรรม

3.3 สร้างความชอบธรรมให้รัฐใช้กำลังสลายการชุมนุม

นายบัณฑิต อ่อนดำ กล่าวว่ ผลกระทบจากการไม่เป็นข่าวก็คือ ถ้ามีการปราบปราม ประชาชนไม่มีใครรู้ อย่างกรณีปากมูล เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2543 กระทรวงมหาดไทย ได้มีคำสั่ง ตั้งคณะกรรมการระดับท้องถิ่น เพื่อผลักดันให้ชาวบ้านแม่มนั้นยื่นออกจากหมู่บ้าน โดยการตั้ง กลุ่มเพื่อนเกษตรกรออกมากดดันผู้ชุมนุม และในกรณีปากมูลนี้ ถ้าไม่เป็นข่าว ยี่งนานวันจะกลายเป็นข่าวลือ จะเป็นผลเสียต่อขบวนการประชาชน เพราะที่ผ่านมชาวบ้านพยายามสู้ตามลำพัง แต่ชาวบ้านก็ต้องการพันธมิตร ทั้งนักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และสื่อมวลชน ซึ่งจำเป็นมาก

ศ.นิตี เอี้ยวศรีวงศ์ มองว่าการไม่เสนอข่าวจะส่งผลต่อพันธมิตร แนวร่วมที่ไม่ได้ติดตาม ข่าวสารก็จะถูกกันออกไป ขณะที่พันธมิตรใหม่ก็จะเกิดขึ้นยาก เพราะไม่ได้ยินเรื่องจากปากของ ชาวบ้านเอง และได้ยินแต่เรื่องจาก กพผ.และรัฐบาลพูด ซึ่งมองไม่เห็นทางว่ารัฐบาลจะจัดการกับ ปัญหาของชาวบ้านที่ชุมนุมที่เชื่อมอย่างไร ในที่สุดก็จะใช้วิธีการปลุกประชาชนขึ้นมารบกันเอง

ขณะที่ นายประภาส ปิ่นตบแต่ง ได้กล่าวถึงผลกระทบของการไม่เป็นข่าวว่า เมื่อไม่เป็น ข่าว ขบวนการปราบปรามของรัฐก็จะทำได้ง่ายขึ้น เพราะคนในสังคมไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเลย ขณะที่ปัญหา ข้อเรียกร้องของชาวบ้านก็ไม่ได้รับการแก้ไข และผลกระทบจากโครงการของรัฐก็ทำ ให้วิถีชีวิตของชาวบ้านย่ำแย่อยู่แล้ว

น.ส.วนิดา ตันติวิทยพิทักษ์ กล่าวว่า ชาวบ้านได้สรุปบทเรียนแล้วว่า ถ้าชุมนุมแล้วถูกปิด ล้อมทางการข่าว ไม่มีการเสนอข่าว ก็จะทำให้ชาวบ้านถูกใช้กำลังสลายการชุมนุมโดยที่สาธารณชนไม่รับรู้ข้อมูล หากมีข่าวก็จะเป็นเกราะป้องกันชาวบ้านจากการใช้กำลังของฝ่ายรัฐ

3.4 ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข

นายประภาส ปิ่นตบแต่ง สรุปว่า เมื่อชาวบ้านไม่มีพื้นที่ในสื่อ ไม่มีพื้นที่ทางการเมือง การชุมนุมก็เป็นสร้างพื้นที่ทางการเมืองให้รัฐบาลสนใจ เพราะปกติรัฐบาลไม่สนใจชาวบ้านอยู่แล้ว

เดิมที่ชาวบ้านได้สื่อมวลชนเป็นสะพานเชื่อมไปสู่รัฐบาล ให้ชนชั้นกลางเห็นอกเห็นใจ กัดดันรัฐบาลมากเท่าไร ปัญหาก็คือได้รับการแก้ไข แต่เมื่อสะพานขาด การจะมีพื้นที่ทางสังคมซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดนั้น สื่อมวลชนเป็นสะพานเดียวที่ชาวบ้านมี แต่เมื่อบทบาทของสื่อเป็นเช่นนี้ ก็ทำให้ชาวบ้านแทบหมดโอกาส

“การไม่เป็นข่าว ชาวบ้านก็อึดอัด หลายครั้งที่มีการจัดเวทีสัมมนาเพื่อหาแนวร่วมพันธมิตร เพื่อให้เกิดพลัง แต่ความต้องการสูงสุดของชาวบ้านก็คือต้องการให้เป็นข่าว เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้การแก้ไขปัญหาพอมีทางมากขึ้น”

นายไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ กล่าวว่า เมื่อสื่อไม่ได้ทำหน้าที่ตัวกลางในการสื่อสาร แต่เป็นตัวละครในความขัดแย้ง ย่อมมีผลต่อการต่อสู้ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน และจะนำไปสู่การสลายการชุมนุมของชาวบ้านด้วยการใช้กำลัง ซึ่งรัฐจะสามารถทำได้โดยรัฐใช้สื่อในมือสร้างความชอบธรรมประเด็นที่น่าสนใจก็คือ คน 2,000-3,000 คนชุมนุมกัน แต่ไม่เป็นข่าวและถูกไล่หายไประยะไกลในช่วง 6 เดือนแรกแทบหายไป ต่อมาก็มีข่าวออกมาบ้าง เมื่อชาวบ้านเขียนข่าวเอง เขียนบทความส่งสำนักข่าว หรือส่ง E-Mail ถึงนักข่าว

“น่าสนใจว่า สื่อมวลชนทำอะไรอยู่ เพราะสื่อมวลชนส่วนหนึ่งก็ยอมรับค่าเครื่องบินของกฟผ. เพื่อมาตุการจ่ายเงินชดเชยแล้วกลับไปกรุงเทพฯ โดยไม่มาถามชาวบ้านที่ชุมนุมที่สันเขื่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการปิดกั้นสื่อ ซึ่งเป็นวิธีการสำคัญที่รัฐใช้ เพื่อทำให้การเรียกร้องของชาวบ้านขาดพลังทางสังคม เป้าหมายการชุมนุมก็ไม่ได้มีการตอบสนอง ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข”

4. ผลกระทบในทางบวกจากการนำเสนอข่าว

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้สนใจปัญหาการชุมนุม ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับผลต่อเนื้อหาที่ตามมาในทางบวกจากการนำเสนอข่าวสาร 4 ประการดังต่อไปนี้

4.1 สร้างความเข้าใจ

นายบัณฑิต อ่อนดำ กล่าวว่า ชาวเมืองมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาก คนที่จะได้ประโยชน์มากที่สุดคือคนที่สามารถควบคุมเทคโนโลยีข่าวสารได้และสามารถเลือกนำเสนอข่าวได้เอง

“ถ้าจะชนะการต่อสู้ได้ ประชาชนจะต้องชนะด้วยข่าว และต้องเป็นข่าวที่ถูกต้อง ชาวบ้านมีข้อสรุปว่า ต้องเสนอข่าวให้ภาพพจน์คนจนออกมาในทางบวกให้ได้ สื่อมวลชนมีส่วนสำคัญที่จะ

ช่วยได้ เพียงแต่ให้พื้นที่และล้างภาพเก่า เสนอภาพลักษณ์ใหม่ที่คนจนช่วยตรวจสอบการทำหน้าที่ การบริหารของรัฐ แต่ที่ผ่านมามีพื้นที่ข่าวคนจนมีไม่ถึง 5 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือเป็นของคนชั้นนำใน สังคม ต้องกลับไปถามสื่อว่า รับผิดชอบต่อ คนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อย ? ถ้าตอบว่า “คนส่วนใหญ่” ก็ต้องตีความว่า “คนส่วนใหญ่คือใคร ?” แล้วนำเอาอุดมการณ์ตรงนั้นมาปฏิบัติให้เห็นผลจริง”

นายชัยพันธ์ ประภาสวัต เชื่อว่า สื่อมีอิทธิพลต่อสังคมต่อชาวบ้าน โดยยกตัวอย่างวิกฤต เศรษฐกิจว่า จะกล่าวโทษรัฐบาลฝ่ายเดียวไม่ได้ สื่อมวลชนเองก็ต้องรับผิดชอบ เพราะสื่อก็ช่วยกัน โหมโรงโฆษณาการพัฒนาตามแบบตลาดโลก ไม่ได้ทำหน้าที่ตรวจสอบวิเคราะห์ให้สังคมได้ ตระหนัก แต่กลับโหมกระพือ สื่อก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องรับผิดชอบต่อวิกฤต

“หากทำหน้าที่อย่างจริงจังสมบูรณ์ จะทำให้คนในสังคมเข้าใจ เห็นอกเห็นใจความเป็น เพื่อนมนุษย์ เชื้ออาหารต่อกันมากขึ้น ขณะที่รัฐบาลก็พยายามบิดเบือน โดยการใช้สื่อมวลชนเป็น เครื่องมือ เช่น การเสนอข่าวการจ่ายเงินค่าชดเชยเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2543 ก็บอกว่า การไฟฟ้า ฝ่ายผลิตฯ ได้จ่ายค่าชดเชยแล้ว แต่สื่อมวลชนเองกลับบอกไม่จบว่า ชดเชยส่วนไหน”

พระภิกษุพิเชษฐ (ยสินธโว) เพชรน้ำรอบ กล่าวถึงอิทธิพลของข่าวสารต่อการชุมนุมว่า การ นำเสนอข่าวส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างสถานการณ์ให้เกิดความรุนแรงของฝ่ายรัฐมากกว่าการเสนอ ข้อเท็จจริง ครั้นเมื่อชาวบ้านไปชุมนุมที่ลานจอดรถโรงไฟฟ้า นักข่าวจึงมาทำข่าว เมื่อเป็นข่าวก็มี คนสนใจมาสอบถามข้อเท็จจริง มาหนุนช่วย และข่าวที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากความผิดพลาดของรัฐ เองที่จัดม็อบมาชนม็อบ โดยไม่คำนึงว่าสภาพสังคมเปลี่ยนไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น ข่าวที่ออกไปก็ สร้างความเข้าใจให้สาธารณชนมากขึ้น

4.2 สร้างประชาชาติ

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ กล่าวว่า การเสนอข่าวเป็นกระบวนการสร้างประชาชาติที่ คู่ขัดแย้งพยายามเสนอความคิด เหตุผล การปฏิบัติของตน เช่น ชาวบ้านพยายามขยายความคิด เพื่อสร้างประชาชาติเรื่องผลกระทบ ความเดือดร้อนที่ได้รับ เมื่อไม่ได้รับการยอมรับก็จะแสดงออก มา เมื่อไม่มีพื้นที่ในสื่อมากพอก็จะใช้วิธีการชุมนุมเพื่อให้ได้รับความสนใจ ขณะที่เจ้าของโครงการ หรือ ฝ่ายรัฐก็พยายามสร้างประชาชาติโดยการสร้างพื้นที่ในสื่อว่าไม่ได้เป็นอย่างที่ชาวบ้านว่า เช่น ปลาไม่ได้ลดน้อยลง ชาวบ้านไม่ได้เดือดร้อนจริง มีการโต้แย้งโดยการสร้างประชาชาติให้คนยอมรับ

“การสู้ในสื่อเป็นการสู้เพื่อโน้มน้าวให้คนยอมรับ ให้อยู่ฝ่ายเดียวกับตน ทั้งที่การแก้ปัญหาไม่ได้แก้ตรงที่การมีพื้นที่ในสื่อ แต่จะต้องมีคนมานั่งแก้ไขปัญหา สื่อเป็นแค่ตัวกลางที่จะสร้างมิติทางสังคม ส่วนสื่อจะนำเสนอหรือไม่นำเสนอ และการจะนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือไม่นั้นก็เกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก เพราะประชาคมก็สำคัญ กลุ่มคนที่ขัดแย้งกันก็สำคัญเช่นเดียวกับสื่อมวลชน แต่สื่อยังมีส่วนให้คนในสังคมมีมิติในทางใดทางหนึ่งหรือรับฟังอย่างเปิดกว้าง เพราะในสังคมประชาธิปไตยทุกคนต้องทำหน้าที่ประสานสอดคล้อง ถ้ามองว่าสื่อไม่ช่วยหรือเป็นตัวช่วยในการแก้ปัญหาก็เป็นการมองแบบเบ็ดเสร็จ แต่ไม่มองก็ได้ และสื่อจะต้องถูกตำหนิว่า ไม่ทำหน้าที่สื่อกลางเพื่อสร้างประชาคมดี แต่ถ้าทำหน้าที่ก็ต้องชมเชย”

นายประภาส ปิ่นตบแต่ง สรุปว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลในยุคสังคมข่าวสาร เพราะสามารถสร้างประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ได้ แต่คนจนไม่สามารถสร้างประเด็นสาธารณะได้ เพราะคนจนไม่เหมือนนักธุรกิจที่มีคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน(กรอ.)ซึ่งประชุมกันไม่กี่คนก็สามารถเสนอเป็นนโยบายของรัฐบาลได้ แต่ปัญหาของสื่อมวลชนไทยก็คือ ปัญหาจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝังมาจากรากฐานการศึกษา นักข่าวที่เคยเป็นนักกิจกรรมสมัยเป็นนักศึกษา มีจำนวนน้อยลง

4.3 ปลุกระดม โฆษณาชวนเชื่อ

น.พ.ประเวศ วสี มองว่า สื่อมวลชนในปัจจุบันไม่ได้ทำเพื่อสังคม ทั้งที่สื่อมีอิทธิพลมากทั้งทางลบและทางบวก แต่ที่ผ่านมามีถูกใช้ไปในเรื่องปลุกระดม โฆษณาชวนเชื่อเรื่องบริโภคนิยมมากกว่าที่จะทำประโยชน์ให้สังคม จึงต้องการปฏิรูปสื่อทั้งระบบซึ่งเป็นการปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม

“ถ้าจะแก้ต้องไปที่รากเหง้าและเฉพาะหน้า เรื่องเฉพาะหน้าก็คือ กิจกรรมการเคลื่อนไหวต้องไม่ซ้ำซาก ให้มีความแปลกใหม่ ถ้าซ้ำซากสื่อก็จะไม่สนใจ ซึ่งกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลนั้นเป็นการชุมนุมยืดเยื้อ ไม่มีความคืบหน้า และชาวบ้านเองก็เข้าไม่ถึงสื่อ ใช้สื่อไม่เก่ง และชาวบ้านก็โตมาจากท้องไร่ท้องนา การชุมนุมเลยไม่เป็นข่าว”

4.4 กระตุ้นให้รัฐบาลแก้ปัญหา

น.ส.สมศรี ชัยวณิชยา กล่าวว่า หากสื่อเสนอข่าวการชุมนุม รัฐบาลจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา แต่ที่ผ่านมารัฐบาลไม่ได้สนใจชาวบ้านเพราะสื่อมวลชนเองไม่เสนอข่าว ถ้าเป็นข่าว รัฐบาลก็ต้องพยายามเอาตัวรอด เช่น การตั้งกรรมการขึ้นมาดูแลปัญหา แต่ที่ผ่านมา

สื่อมวลชนไม่ได้ทำหน้าที่ตามอุดมการณ์ของสื่อคือ การเสนอข้อเท็จจริง ไม่ใช่ทำสื่อเท็จจริง และชาวบ้านเองต้องยืนยันในจุดยืนให้ชัด พร้อมมีตัวเลขทางวิชาการมายืนยัน และข้อเรียกร้องนั้นต้องมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับได้ในวงกว้าง

ขณะที่ น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ เชื่อว่า อิทธิพลของข่าวสารทำให้บรรลุปเป้าหมายการชุมนุมได้ส่วนหนึ่ง หากสามารถเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชน เมื่อต้องการให้เป็นข่าว การเคลื่อนไหวของชาวบ้านก็ต้องออกมาในรูปแบบที่หือหาว แต่ความหือหาวนั้นเป็นผลด้านลบต่อชาวบ้านเช่นกัน เพราะชาวบ้านไม่ได้ควบคุมสื่อเอง แต่การเป็นข่าวก็ทำให้บรรลุปเป้าหมายเบื้องต้น นั่นคือ ทำให้ข่าวขยายไปสู่การรับรู้ของคนในสังคม เพราะการชุมนุมก็เป็นการสื่อสารสาธารณะอย่างหนึ่ง

5. ข้อเสนอแนะและทางเลือกเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์กรณีเสนอข่าวการชุมนุม

ข้อสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมของชาวบ้าน พบว่าหนังสือพิมพ์ทำหน้าที่รายงานข่าวค่อนข้างน้อย และบางส่วนที่รายงานก็ไม่ได้ทำความจริงให้ปรากฏรอบด้าน ขณะที่บางส่วนกลับบิดเบือนข้อเท็จจริง

อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้สนใจปัญหา ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน นักกฎหมายและนักการเมือง ได้วิเคราะห์สาเหตุของการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไว้ 7 ประการ ทั้งปัญหารากฐานสังคม “นิยมอำนาจ” การรับรู้และประเมินคุณค่าความเป็นข่าว การให้ความสำคัญกับข่าวเร้าความรู้สึกเพื่อหวังผลทางการตลาด ทักษะคติของนักข่าวต่อกลุ่มคนด้อยโอกาสในสังคม ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ อิทธิพลและผลประโยชน์ รวมทั้งยุทธศาสตร์การชุมนุมของชาวบ้านก็เป็นอุปสรรคต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนด้วยเช่นกัน

ด้วยสาเหตุเหล่านั้น ได้ส่งผลต่อการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในทางลบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล 4 ประการ คือ เป้าหมายการชุมนุมต้องยืดเยื้อออกไป ภาพการชุมนุมถูกบิดเบือน สร้างความชอบธรรมให้รัฐใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมและ ปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข

อย่างไรก็ตาม กลุ่มกลุ่มผู้สนใจปัญหายังมีความเชื่อมั่นในอิทธิพลของข่าวสารในสังคมไทย โดยเฉพาะในกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลว่า หากหนังสือพิมพ์ทำหน้าที่รายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาก็จะทำให้ 1) สร้างความเข้าใจ ให้กับผู้คนในสังคม ให้มองเห็นปัญหาผลกระทบและเข้าใจต่อข้อเรียกร้อง 2) สร้างประชาคมติ เมื่อผู้คนในสังคมเกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริงที่สื่อ

เสนอ 3) ปลุกกระดมและโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการชุมนุมเรียกร้อง และ 4) กระตุ้นให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา หากสื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่

สำหรับข้อเสนอแนะและทางเลือกสำหรับหนังสือพิมพ์และชาวบ้าน เพื่อจะได้กำหนดบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับสภาพของปัญหา สรุปได้ ดังนี้

5.1 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 40 เปิดทางปฏิรูปและให้ประชาชนเป็นเจ้าของสื่อ

น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ เสนอทางออกว่า ชาวบ้านต้องสร้างสื่อของตนเอง เพราะมีบรรยากาศการปฏิรูปสื่อในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้เปิดโครงสร้างด้านพื้นที่ให้ชาวบ้านสามารถจับจองเพื่อเป็นเจ้าของสื่อเสนอเรื่องราวของตนเองได้ถึงร้อยละ 20 ซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกเพื่อเป็นกระบอกเสียงให้ชาวบ้านได้

นายชัยพันธ์ ประภาสวัต มองปรากฏการณ์ว่า เมื่อสื่อไม่เสนอข่าวการชุมนุม ชาวบ้านก็ได้พยายามสื่อสารเอง โดยซื้อรถซื้อเครื่องเสียงเพื่อจะตระเวนไปสื่อสารกับสาธารณะ ต้องการมีสื่อของตัวเอง ในอนาคตหากมาตรา 40 บรรลุเป้าหมาย ชาวบ้านก็จะสามารถมีช่องทางสื่อสารของตัวเอง ถ้าชาวบ้านมีเสียงมีสื่อ การชุมนุมก็อาจจะลดน้อยลงเพราะสื่อที่นั่นจะเป็นทางออกให้กับชาวบ้าน บางทีก็ต้องพึ่งพาครู อาจารย์ นักคิด ให้มาจัดการ ดึงสื่อให้มาสนใจ

นายประภาส ปิ่นตบแต่ง เสนอว่า ทางออกของชาวบ้านมีหลายช่องทาง เช่น การลงชื่อร่วมกัน 50,000 คน แต่ก็ยังไม่ลงตัว เพราะต้องมีคนคอยตีแผ่ความเคลื่อนไหวและเนื้อหา เช่น พ.ร.บ.ป่าชุมชนก็ถูกซื้อใหม่โดยรัฐบาล เพราะไม่มีนักข่าวคอยติดตามความเคลื่อนไหว เช่นเดียวกับสถานการณ์ของชาวบ้านที่ชุมนุมประท้วงก็ย้ายแน่ เพราะสื่อเองก็เผชิญกับวิกฤต ทำให้ช่องทางของคนจนพลอยย้ายไปด้วย

5.2 เสริมสร้างจรรยาบรรณและจิตสำนึกของสื่อมวลชน

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์กล่าวว่า อยากเห็นสื่อมวลชนที่มีทั้งจรรยาบรรณและจิตสำนึกที่จะรักและรักษาผลประโยชน์ของคนยากจน คนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะรากฐานของการสื่อสารมวลชนมาจากการต่อต้านความอยุติธรรม แต่ปัจจุบันสื่อบางส่วนจะมีลักษณะเป็นตัวแทนกลุ่มทุน อย่างไรก็ตาม สื่อที่เป็นตัวแทนของกลุ่มทุนก็ควรตระหนักว่า หากละเลยปัญหา นโยบาย

สาธารณะ ไม่ให้พื้นที่เรื่องส่วนรวม หรือปิดหูปิดตาตัวเองไม่รับรู้ ไม่พยายามทำความเข้าใจ สังคมก็จะไปด้วยกันไม่ได้ สื่อมวลชนในฐานะสื่อกลางควรจะให้พื้นที่สำหรับปัญหาความเดือดร้อนของคนจน เพื่อให้กลุ่มทุน กลุ่มชนชั้นนำ กลุ่มผู้บริหารได้รับรู้ปัญหา หากเพิกเฉย สิ่งที่จะตามมาก็คือสื่อทางเลือกขึ้นมาเป็นปากเสียงแทนประชาชน เช่น ชาวปากมูลเลือกการชุมนุมยาวนานก็เพราะต้องการเป็นสื่อที่บอกความเดือดร้อนกับผู้คนในสังคม ทุกคนที่ชุมนุมเป็นสื่อ เป็นเสียงของตัวเอง เพราะสื่อไม่เปิดช่องทางให้ ชาวบ้านก็จำเป็นต้องหาอุปถัมภ์การบอกข่าวด้วยตัวเอง

ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้เสนอบทบาทอันพึงประสงค์ของหนังสือพิมพ์ว่า “ในกรณีที่ชาวบ้านเคลื่อนไหวควรไปทำข่าว ทำสื่อบ้าง ไปค้นหาความจริงว่า ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนสิรินธร ถูกย้ายไปอยู่บนภูเขาจริงหรือไม่ เดือดร้อนจริงหรือไม่ ถ้าถามว่า ชาวเหล่านี้เป็นชาวพาดหัวได้หรือไม่? เรื่องเหล่านี้สามารถเป็นข่าวนำได้ทั้งนั้น เพียงแต่ไม่มีการหยิบยกขึ้นมาเสนอเท่านั้นเอง”

น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ กล่าวว่า ทางออกอย่างหนึ่งของชาวบ้านปากมูล ก็คือ สื่อมวลชนเองต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติการทำงาน นอกจากการนำเสนอข่าวแล้ว จะต้องเจาะลึกถึงรากเหง้าของปัญหาและเข้ามาเชื่อมโยงกับชุมชนที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร สื่อจะต้องปฏิรูปจิตสำนึกและแนวทางการทำงาน ทั้งหมด เพราะที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านพยายามหาวิธีการเสนอปัญหาต่อสาธารณชน แต่มีสื่อที่เป็นตัวกลางน้อย แต่ก็มีพันธมิตรทั้งในและต่างประเทศที่เข้าใจและเมื่อชาวบ้านมีข้อจำกัดเรื่องสื่อ ซึ่งสื่อบางส่วนถูกยึดกุมไว้โดยกลุ่มอำนาจอิทธิพล และไม่ได้นำเสนอประเด็นปัญหาอย่างลึกซึ้ง จะพบว่า หลายครั้งชาวบ้านพยายามจะเสนอข่าว แต่ข่าวที่ออกมากลับเป็นด้านตรงกันข้าม ทำให้การเคลื่อนไหวของชาวบ้านปากมูลถูกตีความในด้านการเมืองมากกว่าจะมองในแง่ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมซึ่งเป็นแก่นของการชุมนุมครั้งนี้ เมื่อเป็นเช่นนั้น การเคลื่อนไหวของชาวบ้านต้องต่อสู้กับ หลายด้าน ซึ่งชาวบ้านต้องอาศัยรูปแบบการนำเสนอปัญหา อาศัยพัฒนาการการปฏิรูปสื่อทั้งในเรื่องจุดยืนและแนวร่วมทางการเมือง

นายชัยพันธ์ ประชาสวัสดิ์ ให้ข้อเสนอว่า สื่อน่าจะมีความวิจาร์ณญาณ ทั้งผู้สื่อข่าว บรรณาธิการ น่าจะมองปัญหาของสังคมอย่างเจาะลึกและน่าจะมี ความเข้าใจว่าทุกส่วนในสังคมมันมีความสัมพันธ์กัน แต่เชื่อว่าหลังจากเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ สื่อเองก็เผชิญวิกฤตเช่นกัน หนังสือพิมพ์หลายฉบับปิดกิจการลงไป จึงจำเป็นต้องทำทุกวิถีที่จะขายหนังสือพิมพ์ให้ได้ และข่าวของคนจนก็ไม่ได้เป็นประเด็นที่จะเอาไปขายได้ สื่อก็พยายามพาดหัวข่าวที่หวือหวา เรื่องร้าย ๆ รุนแรง

ฉาบฉวยหรือหวั่นไหวก็จะขึ้นหน้าหนึ่งทำให้คนสนใจ คนจะได้ซื้อ ซึ่งนั่นคือ ปัญหาของสื่อส่วนกลางที่กระทบมาถึงคนจนที่ชุมนุมมากกว่าปี เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของสื่อเอง

ดร.เกษียร เตชะพีระ กล่าวว่า ทั้งหนังสือพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ควรเสนอข่าวทุกด้าน ทุกฝ่ายอย่างเป็นกลาง ตรงตามความจริง ไม่มีอะไรจะช่วยการต่อสู้ได้ดีกว่าความจริง การโกหกเข้าข้างชาวบ้านจะกลับเป็นผลเสียต่อการต่อสู้ของชาวบ้านในที่สุด

"ความจริง" ไม่ได้มีด้านเดียว หนังสือพิมพ์น่าจะพยายามเสนอมุมมองรอบด้าน ทุกฝ่าย แต่อย่าลืมว่า นักข่าว บรรณาธิการข่าวคั่นกับมุมมองของอำนาจ คั่นกับภาษา โลกทัศน์ กระบวนทัศน์ของอำนาจมากกว่า การพยายามมองจากมุมมองของผู้ด้อยอำนาจ และมองด้วยทัศนะที่สวนทวนอำนาจจึงน่าจะสำคัญเป็นพิเศษ

"เราไม่ได้เริ่มจากพื้นที่การเมืองวัฒนธรรมสังคมนิยมที่เท่าเทียม แต่เริ่มต้นจากการเอียงเข้าข้างอำนาจ ในระหว่างความขัดแย้งต่อสู้ การเอียงทวนกระแสอำนาจ สวมมุมมองอำนาจ คือการปรับความโน้มเอียงแต่เดิมของการเมือง วัฒนธรรมสังคมนิยมให้กลับมา "สมดุล" ("สมดุล" โดยแท้คงต้องให้ชาวบ้านมีสิทธิ์ออกทีวีและหนังสือพิมพ์หน้า 1 ทุกวันสักหนึ่งปีเต็ม ได้ครอบงำสื่อเหมือนที่ระบบตลาดเสรีและการพัฒนาทุนนิยมที่มองธรรมชาติเป็นสินค้าเขาได้ครอบงำอยู่ในปัจจุบัน นั่นแหละจึง "สมดุล" แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าจะมีโอกาสหรือ ?) อีกอย่างทีสื่อและหนังสือพิมพ์ทำได้อีกคือ ปฏิวัติความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในตัวสื่อเอง เพราะ สัมพันธภาพภายในอุตสาหกรรมสื่อทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนยังเป็นแบบอำนาจนิยมมาก โดยมีอำนาจทุนและอำนาจรัฐครอบงำ จึงต้องหาทางออกว่า จะทำอย่างไรให้อำนาจสาธารณะหรืออำนาจสังคมนิยมที่ไร้รัฐไร้ทุนได้มีส่วนเข้ามาถ่วงดุล และตรวจสอบกำกับควบคุมสื่อทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนบ้าง ถ้าสื่อปฏิวัติภายในตัวเองให้หลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของรัฐและทุนก็เท่ากับเป็นตัวหนุนช่วยการต่อสู้ของชาวบ้านเขื่อนปากมูลและชาวบ้านผู้ถูกรัฐถูกทุนรังแกที่อื่น ๆ ได้ดีที่สุดใน"

นายพนา ใจตรง เสนอว่า สื่อมวลชนต้องทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา แม้แต่การชุมนุม หากกระทำอะไรไม่ถูกต้องสื่อสามารถนำเสนอข้อเท็จจริงได้ นำคำถามเรื่องการมีเบื้องหน้าเบื้องหลังมาเจาะลึกหาคำตอบไปตีแผ่ต่อสาธารณะ เพราะเชื่อมั่นว่า จะมีผลต่อการรับรู้และเข้าใจของผู้คนในสังคม และจะเป็นแรงกดดันให้สังคมตั้งคำถามกับรัฐบาลว่า ข้อเท็จจริงคือชาวบ้านเดือดร้อนทำไมรัฐบาลไม่แก้ปัญหา ทำไมไม่นิ่งเฉย ถ้าสื่อเสนอข่าวในทางลบสังคมก็จะตัดสินเองว่า คนพวกนี้ขัดขวางการพัฒนา สร้างความวุ่นวาย ปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งนั่นเป็นอิทธิพลของข่าวสาร

5.3 สร้างสื่อทางเลือกขึ้นมาเอง

ศ.นินิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่า แม้สื่อมวลชนจะไม่เสนอข่าวการชุมนุม แต่สมัชชาคนจนก็พยายามหายุทธวิธีให้ตัวเองปรากฏเสียงเรียกร้องลงในสื่อบ้าง เช่น ชาวราชินีไศล พยายามเดินไปศรีสะเกษ เพื่ออธิบายให้คนในเมืองเข้าใจว่า พวกตนได้รับความเดือดร้อนอย่างไร การที่ประท้วงอยู่อย่างนี้เพราะอะไร และเลือกยกประเด็นที่คนในเมืองสามารถเข้าใจได้ง่าย เช่น เรื่องเกลือที่เกิดขึ้นจากการสร้างฝายขนาดใหญ่ที่ราชินีไศล โดยเอาน้ำ เอาดินไปต้มให้เป็นเกลือให้ดูว่า ดินตรงนั้นเป็นเกลือจริง ๆ ชาวราชินีไศลประสบความสำเร็จเรื่องการสื่อสารกับคนเมือง ถ้ามองว่า หนังสือพิมพ์ส่วนกลางลงข่าวนี้บ้างใหม่ ก็แทบจะเรียกได้ว่าเป็นศูนย์ เพราะทั้งหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นต่างก็ไม่ได้ลงข่าวเรื่องนี้

ศ.นินิ เสนอทางออกว่า ชาวบ้านต้องหายุทธวิธีใหม่ นอกจากสื่อกระแสหลักแล้วต้องหาสื่อทางเลือกให้คนได้รับทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้นที่บ้านเมืองของตัวเอง ก็ต้องหาวิธีให้ได้ แต่ขณะเดียวกัน คนทำงานสมัชชาคนจนก็มีมิตรที่ทำงานในสื่อกระแสหลักอยู่บ้าง ก็ได้สอดแทรกตัวเองเข้าไปเป็นข่าวบางครั้งบางคราว เช่น เครือมติชน หรือ เนชั่น

ดร.เกษียร เตชะพีระ กล่าวถึงสื่อทางเลือกว่า จะคาดหวังการเกาะติดข่าวการประท้วงเขียนปากมูลต่อเนื่องได้ก็แต่จากสื่อชายขอบ เช่น จดหมายข่าว วารสารปาจารย์สาร หรือ website ของ NGO เป็นต้น แต่สื่อหรือสำนักข่าวเหล่านี้ก็ขาดแคลนพลังทุนพลังเงินที่จะขยายการทำข่าวและขายข่าว เพื่อเจาะเข้าตลาดข่าวได้ ความพยายามของสำนักข่าวประชาธรรมหรือสำนักข่าวทางเลือก (ข่าวที่ไม่เป็นข่าว) ของ ศ.นินิ เอียวศรีวงศ์ หรือ รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ก็คือการพยายามเจาะเข้าไปในตลาดข่าวดังกล่าว แต่การมีกำลังทุนน้อยกลายเป็นอุปสรรค กระบวนทัศน์ โลกทัศน์ของวงการคนทำข่าว บรรณาธิการในการมองว่าอะไรเป็นข่าว (มองผ่าน “อำนาจ”) ก็เป็นอุปสรรค แต่อาศัยที่ตลาดข่าวเมืองไทยเป็นตลาดพาณิชย์กึ่งเสรี ก็เป็นช่องทางให้พยายามเปิดและเสนอข่าวทางเลือกขึ้นมาได้ “ทางเลือก ต้องมีอำนาจสาธารณะนอกตลาดเข้าแทรกแซงช่วยเหลือจึงจะเป็นไปได้ นั่นคือต้องมีรัฐหรือสังคมเข้ามาตรวจสอบควบคุมสื่อเพื่อเปิดพื้นที่ให้ข่าวทางเลือกเหล่านี้ได้เข้าไปจับจองใช้ในสื่อรัฐหรือสื่อสังคมสื่อสาธารณะบ้าง”

น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ กล่าวถึงวิธีที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาว่า ชาวบ้านจะช่วงชิงความได้เปรียบด้านการข่าวก็ต่อเมื่อกระแสของสังคมต่อรัฐไม่สู้ดี เช่น การเข้าชุมนุมที่ห้วงงานเขื่อนเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2543 ก็เพราะกระแสความนิยมในรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์มีปัญหา เมื่อ

คนเปื้อนอีกฝ่ายหนึ่ง สื่อก็จะเสนอข่าวอีกฝ่ายหนึ่ง จากนั้นมา สื่อมวลชนทุกสาขาที่พุ่งความสนใจ มาที่ชาวบ้าน ขณะเดียวกัน หากเป็นช่วงที่รัฐบาลกำลังได้รับความนิยมสูง เหมือนปลายปี 2541 กรณีการสลายการชุมนุมที่ถนนบางนา-ตราดในช่วงที่รัฐบาลนายชวน หลีกภัยที่สื่อก็ช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการสลายการชุมนุมของแรงงาน คนจนจะชุมนุมจะเรียกร้องก็ต้องดูกระแสสังคมว่า คนชั้นกลาง สื่อมวลชนกำลังเชียร์ใคร และเกลียดใครอยู่ด้วย

“วิธีการที่จะสื่อสารกับสังคม ชาวบ้านทำทุกอย่างตั้งแต่เดินรณรงค์ในจังหวัด รณรงค์ที่กรุงเทพฯตามเวทีประชุมสัมมนา หรือแม้แต่การมีคนที่มีสถานภาพสูงในสังคมมาลงพื้นที่ก็เป็นหนทางที่ชาวบ้านหวังพึ่งว่าจะสามารถนำข้อเท็จจริงไปได้แม้ได้ เพราะชาวบ้านไม่มีสื่อในมือ”

นายนิกร วิสัฏเฐย กล่าวว่ ชาวบ้านยังต้องพึ่งพาบทบาทของสื่อมวลชน เพราะไม่มีกำลังซื้อสื่อ ต่อไปชาวบ้านอาจจะต้องมีสื่อของตัวเองเหมือน มหาตมะ คานธี ที่มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เป็นของตัวเอง เพื่อเสนอความคิด เสนอปัญหาของตนให้สาธารณชนรับทราบ

5.4 สร้างพันธมิตรจากประชาสังคม

พระภิกษุพิเชษฐ (ยสินธโร) เพชรน้ำรอบ กล่าวว่ การต่อสู้ที่ยาวนานเป็นการถ่วงถ่วงเอาคนที่สู้จริง มีใจจริงมาอยู่ด้วยกัน และการชุมนุมครั้งนี้ได้เกิดกลุ่มหนุนช่วยที่แตกต่างจากเดิมซึ่งเป็นเครือข่ายชาวบ้านด้วยกัน แต่ตอนนี้เป็นเครือข่ายของสมาชิกวุฒิสภา นักวิชาการ และเอ็นจีโอ จากต่างประเทศก็หนุนช่วยด้านข้อมูลข่าวสาร ทำให้รัฐบาลไม่กล้าใช้ความรุนแรง

ศ.นิตี เอียวศรีวงศ์ กล่าวถึงกลุ่มแนวร่วม โดยเฉพาะนักวิชาการว่ ต้องสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับความจน เกี่ยวกับคนจนให้มากขึ้น ต้องตั้งคำถามเรื่องความยากจน ไม่ใช่ศึกษาแค่คนจนอย่างเดียว จะศึกษาเรื่องการลงทุนในต่างประเทศก็ได้ แต่ต้องมองจากจุดยืนของคนจน ไม่ใช่มองแต่ว่าเงินเข้ามาเมื่อไร ได้กำไรคุ้มทุนกี่ปี หน้าที่หลักของนักวิชาการก็คือ การสร้างความรู้จากจุดยืนของคนจนและความยากจนของสังคมไทย วิหาคำถามก็คือการตั้งคำถาม ซึ่งคำถามมันไม่ได้เป็นกลาง แต่อยู่ที่ว่าจะยืนมองจากจุดไหน ขยับจุดยืนมาสู่จุดยืนของชาวบ้านบ้าง แล้วจะสร้างความรู้ที่สามารถใช้ประโยชน์จากสังคมไทยได้ ถ้าคุณเป็นพันธมิตรของคนจน ก็ต้องสร้างคำถามจากจุดยืนของคนจน นี่คือน้ำที่หลักของพันธมิตรที่เป็นนักวิชาการ

จ.การวิเคราะห์ทัศนชนนั้กหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับบทบาทและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกนำเสนอข่าวการชุมนุมฯ

การวิเคราะห์บทบาทและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกนำเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ตัวแทนหนังสือพิมพ์ประกอบด้วย บรรณาธิการข่าว หัวหน้าข่าวและผู้สื่อข่าวจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง 6 ฉบับ คือ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ ซึ่งบุคคลที่ให้สัมภาษณ์นั้น เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล 7 คน ดังนี้

1.นายสุวพงศ์ จันผิงเพชร	บรรณาธิการข่าว หนังสือพิมพ์มติชน ⁴⁷
2.นายเอนพงศ์ บุญญานุกพงศ์	ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์ข่าวสด ⁴⁸
3.นายชวลิต เผ่าผม	บรรณาธิการข่าวภูมิภาค หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ⁴⁹
4.นายวรวิทย์ ศรีอนันต์รักษา	บรรณาธิการ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ⁵⁰
5.นายอภิกิต แสงงสุข	หัวหน้าข่าว หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ⁵¹
6.น.ส.สิรินาฏ ศิริสุนทร	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ⁵²
7.นายชวงรงค์ ลิมปป์ทมปาณี	หัวหน้าศูนย์ข้อมูลหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ⁵³

ทั้งนี้ ได้ข้อสรุปตามประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1.นโยบายของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมฯ

ผลการสัมภาษณ์ตัวแทนพบว่า หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ไม่มีนโยบายข่าวที่ชัดเจนต่อการชุมนุมฯครั้งนี้ การนำเสนอข่าวการชุมนุมฯจะมีขึ้นเมื่อมีความเคลื่อนไหวสำคัญหรือมีเหตุการณ์ที่สร้างความสนใจให้แก่ผู้คนในสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

⁴⁷ สัมภาษณ์ สุวพงศ์ จันผิงเพชร, บรรณาธิการข่าวหนังสือพิมพ์มติชน, 13 มิถุนายน 2543.

⁴⁸ สัมภาษณ์ เอนพงศ์ บุญญานุกพงศ์, ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมหนังสือพิมพ์ข่าวสด, 13 มิถุนายน 2543.

⁴⁹ สัมภาษณ์ ชวลิต เผ่าผม, บรรณาธิการข่าวภูมิภาค หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, 14 มิถุนายน 2543.

⁵⁰ สัมภาษณ์ วรวิทย์ ศรีอนันต์รักษา, บรรณาธิการข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์, 16 มิถุนายน 2543.

⁵¹ สัมภาษณ์ อภิกิต แสงงสุข, หัวหน้าข่าว หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์, 16 มิถุนายน 2543.

⁵² สัมภาษณ์ สิรินาฏ ศิริสุนทร, ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, 21 เมษายน 2543.

⁵³ สัมภาษณ์ ชวงรงค์ ลิมปป์ทมปาณี, หัวหน้าศูนย์ข้อมูลหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, 15 กรกฎาคม 2543.

ตารางที่ 22 แสดงนโยบายข่าวหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุม

หนังสือพิมพ์	นโยบายข่าวต่อการชุมนุม
เดลินิวส์	นำเสนอเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ
ไทยรัฐ	นำเสนอตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น
ข่าวสด	เป็นกระบอกเสียงแทนผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาล
มติชน	เสนอข่าวเมื่อมีประเด็นสำคัญ หรือมีความคืบหน้า
ไทยโพสต์	เสนอข่าวการประท้วง เพื่อเป็นปากเป็นเสียงให้ผู้ได้รับความเดือดร้อน
กรุงเทพธุรกิจ	เสนอข่าวเมื่อมีความเคลื่อนไหว มีประเด็นสำคัญน่าสนใจ

หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับมีแง่มุมการมองการชุมนุมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น นโยบายข่าวของหนังสือพิมพ์เหล่านั้นจึงมีความแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1.1 เดลินิวส์ : นำเสนอเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ

นโยบายข่าวของเดลินิวส์ เน้นการนำเสนอตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เสนอตรงไปตรงมา ไม่มีการบิดเบือน แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญมาก เพราะต้องชั่งน้ำหนักกับข่าวอื่น เนื่องจากต้องเน้นเสนอข่าวที่คนสนใจ ตามความต้องการของคนกลุ่มใหญ่ เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นจึงจะเสนอ

1.2 ไทยรัฐ : นำเสนอตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

นโยบายข่าวของไทยรัฐต่อการชุมนุมของชาวบ้านปากมุล มุ่งเน้นการทำหน้าที่นำเสนอตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยข่าวต้องมียุทธศาสตร์ประกอบความเป็นข่าวครบถ้วน การชุมนุมของชาวบ้านจะเป็นข่าวเล็ก ๆ เมื่อมีการเคลื่อนไหว แต่จะเป็นข่าวใหญ่เมื่อมีเหตุการณ์รุนแรงเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยเฉพาะรัฐบาลเข้ามาดูแลแก้ไขปัญหา

1.3 ข่าวสด : เป็นกระบอกเสียงแทนผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาล

การชุมนุมอาจจะไม่ใช่เป็นนโยบายข่าว แต่ข่าวสดถือว่า เป็นการทำหน้าที่กระบอกเสียงให้คนที่คนส่วนใหญ่มองไม่เห็น โดยมีหลักการตัดสินใจที่ผู้บริหารข่าวสดเห็นร่วมกันว่า ความทุกข์ของคนในสังคมปัญหาสิ่งแวดล้อมและกลุ่มคนที่ถูกกระทำโดยรัฐต้องถูกตีแผ่ เพราะเป็นบรรทัดฐานเบื้องต้น ซึ่งสิ่งที่จะทำให้สังคมได้ตระหนักก็คือ รัฐได้ทำอะไรกับประชาชน และต้องถามว่า สังคมควรจะรับรู้อะไรอีกบ้าง คนในกรุงเทพฯจะรู้หรือไม่ว่า ไฟฟ้าที่ใช้มาจากที่ใด ? มาจาก

ความเดือดร้อนของคนอื่นใช่หรือไม่ โดยในเบื้องต้น หนังสือพิมพ์ข่าวสดจะดูเหตุการณ์ ดูปรากฏการณ์ร่วมกันดู และจะต้องเป็นปากเสียงแทน เพราะรัฐมีสื่อ มีพลังอยู่แล้ว หากหนังสือพิมพ์ไม่ เป็นสื่อที่ทำหน้าที่แทนผู้ถูกเอาเปรียบ สังคมนี้จะไม่ดีที่ฟัง เมื่อชาวบ้านร้องเรียนรัฐ รัฐก็ไม่รับฟัง หนังสือพิมพ์ต้องทำหน้าที่แทนชาวบ้าน

1.4 มติชน : เสนอข่าวเมื่อมีประเด็นสำคัญ หรือมีความคับหน้า

มติชนรายวัน ไม่มีนโยบายพิเศษเกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านที่เขื่อนปากมูล จะเสนอข่าวเมื่อมีความเคลื่อนไหว เช่น การปิดถนน สร้างความเดือดร้อนให้กับคนชั้นกลางจึงเป็นข่าว มีการถกกันในโต๊ะข่าวว่า จะทำอย่างไร เพื่อให้มองข่าวคนจนอย่างลึกซึ้ง แต่ข้อจำกัดอย่างหนึ่ง คือนักข่าวปัจจุบันมาจากชนชั้นกลางที่อยู่ห่างจากปัญหาจึงไม่ได้มองเรื่องนี้อย่างลึกซึ้ง ขณะที่มติชนเองได้จำกัดบทบาทของตัวเองไว้ว่า ขอเป็นเพียงสื่อรายงานข่าวมากกว่าเป็นนักเคลื่อนไหว แต่จะต้องลึกซึ้งกับปัญหาให้มากขึ้น เพราะปัญหาคนจนเป็นปัญหาโครงสร้างที่จะมองอย่างผิวเผินไม่ได้ ไม่ใช่สนใจเฉพาะประเด็นว่า เมื่อไรจะปิดถนน เมื่อไรจะบุกทำเนียบ เมื่อไรจะถูกหมากัด ต่อไปคงไม่ใช่แค่นั้น แต่ที่ผ่านมามติชนเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลเฉพาะที่มีประเด็นหรือมีความเคลื่อนไหวที่มีความคับหน้าเท่านั้น

1.5 ไทยโพสต์ : เสนอข่าวการประท้วงเพื่อเป็นปากเป็นเสียงให้ผู้ได้รับความเดือดร้อน

หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์มีนโยบายที่จะเสนอข่าวการประท้วงของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นหลักอยู่แล้ว ต้องทำหน้าที่เป็นปากเสียงแทนชาวบ้านที่เดือดร้อน ซึ่งไม่มีโอกาสเสนอปัญหาหรือความคิดเห็น แต่จะนำเสนอเมื่อมีประเด็นสำคัญ หรือ มีความเคลื่อนไหวสำคัญ และไทยโพสต์ต่อต้านความรุนแรง ต่อต้านการใช้กำลังหรือให้ร้ายชาวบ้านที่ชุมนุมด้วยความสงบ

1.6 กรุงเทพธุรกิจ : เสนอข่าวเมื่อมีความเคลื่อนไหว มีประเด็นสำคัญน่าสนใจ

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจเน้นการนำเสนอเฉพาะข่าวที่มีความเคลื่อนไหวมีประเด็นสำคัญ น่าสนใจ แต่ในช่วงที่ผ่านมาข่าวการชุมนุมมีประเด็นค่อนข้างน้อย และเมื่อเทียบกับข่าวอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันแล้วถือว่า มีความสำคัญ หรือ น่าสนใจน้อย นั่นคือ มีคุณค่าของความเป็นข่าวน้อย ข่าวปากมูลจึงไม่ได้รับการตีพิมพ์

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านปากมุล และข่าวนี้เสนอมานานแล้ว จนบางครั้งบรรณาธิการข่าวมองเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ไม่มีนโยบายให้ทำข่าว เรื่องนี้ให้รายงานเหตุการณ์ปกติ บางครั้งนักข่าวเขียนข่าวก็ถูกบรรณาธิการตำหนิว่า เขียนเรื่องซ้ำซาก โดยที่บรรณาธิการเองก็ไม่ได้เข้าใจรายละเอียด เนื้อหาการชุมนุม

2. การพิจารณาคุณค่าความเป็นข่าว และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจนำเสนอข่าว

การศึกษาประเด็นคุณค่าความเป็นข่าวและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจนำเสนอข่าวการชุมนุมฯ เป็นการหาคำตอบเกี่ยวกับเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอข่าวเบื้องต้น คือ คุณค่าความเป็นข่าวตามมุมมองของนักหนังสือพิมพ์ในฐานะนายประตูข่าวสาร (Gatekeeper) และปัจจัยอื่นที่นอกเหนือจากคุณค่าความเป็นข่าวที่มีผลต่อการตัดสินใจนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวดังกล่าว

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนหนังสือพิมพ์พบว่า มีมุมมองด้านคุณค่าความเป็นข่าวในกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมุลที่แตกต่างกันออกไป โดยบางส่วนเห็นว่า มีคุณค่าความเป็นข่าวค่อนข้างน้อย และประเด็นเรียกร้องของผู้ชุมนุมไม่น่าสนใจ บางส่วนเห็นว่า มีคุณค่าความเป็นข่าว

ส่วนปัจจัยที่นอกเหนือจากเรื่องคุณค่าความเป็นข่าวแล้ว บางคนมองว่า การชุมนุมครั้งนี้ยาวนาน และกลายเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประจำจนไม่มีความคืบหน้าเปลี่ยนแปลงให้นำมาเสนอเป็นข่าว นอกจากนั้น ความสามารถของคนทำงานข่าวเองก็มีขีดจำกัด และหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มุ่งขายข่าวมากกว่าทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้กับผู้คนในสังคม จึงไม่ได้ให้นำหนักกับข่าวนี้มากนัก ดังรายละเอียดในตารางที่ 23

ตารางที่ 23 แสดงมุมมองคุณค่าความเป็นข่าว และปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอข่าว

หนังสือพิมพ์	มุมมองคุณค่าความเป็นข่าว	ปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอข่าว
เดลินิวส์	คุณค่าความเป็นข่าวน้อย	วัตถุประสงค์การชุมนุมไม่ชัดเจน, กลัวตกเป็นเครื่องมือ
ไทยรัฐ	ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ชาวบ้านกับ กฟผ.	เกิดขึ้นมานาน มองว่าเป็น "ปกติ"
ข่าวสด	ผลกระทบ, ไร้ความรู้สึก	ไม่คืบหน้า ไม่มีประเด็นสำคัญ และต้องแข่งขันกับข่าวเด่นอื่น ๆ
มติชน	คุณค่าความเป็นข่าวน้อย	เกิดมานาน เป็นเรื่องประจำ ชานิน
ไทยโพสต์	-	ไม่คืบหน้า ไม่มีความเคลื่อนไหว หนังสือพิมพ์ต้องการขายข่าว
กรุงเทพธุรกิจ	คุณค่าความเป็นข่าวน้อย	ความสามารถและความเข้าใจต่อปัญหาอย่างลึกซึ้งของบรรณาธิการและนักข่าว มีขีดจำกัด

2.1 เดลินิวส์ : คุณค่าความเป็นข่าวน้อย วัตถุประสงค์การชุมนุมไม่ชัดและกลัวตกเป็นเครื่องมือ

คุณค่าของข่าวการชุมนุมมีน้อย เพราะวัตถุประสงค์ของการชุมนุมไม่ชัดเจน ส่วนเงื่อนไขในการเรียกร้องไม่ได้สร้างความน่าเห็นใจ และกลุ่มคนที่มาประท้วงก็เป็นกลุ่มที่ประท้วงไปทุกเรื่อง รวมทั้งเงื่อนไขที่เสนอมาก็เลื่อนลอยไม่มีเหตุผลทางวิชาการมารับรอง จึงถือว่าไม่ใช่ปัญหาที่แท้จริง “ในฐานะที่เป็นสื่อกลัวจะตกเป็นเครื่องมือ เพราะเชื่อเป็นของทุกคน ถ้าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ จ่ายเงินไปโดยไม่มีเหตุผล ก็จะต้องมาบวกค่าไฟฟ้ากับเรา กับคน 60 ล้านคน และที่ดูตัวเลขการชดเชย 900 ล้านบาท มันพอสมควรแล้ว และเท่าที่สอบถาม กฟผ. ก็จ่ายเงินให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบหมดแล้ว เรื่องก็น่าจะยุติ เพราะเงินนั้นไม่ใช่เงินของ กฟผ. เป็นเงินภาษีของชาวบ้าน การจ่ายค่าชดเชยต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม จู่ๆก็เอาเรื่องปลาวางไข่-ไม่วางไข่ เป็นเรื่องไร้สาระ ตอนแรกก็เห็นใจเรื่องน้ำท่วมที่ทำกิน ตอนหลังพอมีสมาชิกคนจนเข้ามาเกี่ยวด้วย เราย้ำมันมีความเคลือบแคลงของเนื้อหาข่าว”

2.2 ไทยรัฐ : เป็นความขัดแย้ง แต่เรื่องเกิดขึ้นมานานจนคนทำข่าวมองเป็นเรื่อง “ปกติ”

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มองคุณค่าของความเป็นข่าวกรณีการชุมนุมฯว่า เป็นความขัดแย้งระหว่างฝ่ายรัฐ หรือ กฟผ.กับฝ่ายชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล เป็นความขัดแย้งยาวนานถึง 10 ปี และที่ไม่ค่อยเป็นข่าวก็เพราะเรื่องนี้เป็นความขัดแย้งที่ยาวนานผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจนำเสนอข่าวก็มักจะมองว่าเป็นเรื่องปกติ แต่เมื่อใดที่มีเหตุการณ์รุนแรง เมื่อนั้นก็จะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ มีการส่งผู้สื่อข่าวไปแวะเวียนในที่ชุมนุม แต่ไม่ใช่ให้ไปเฝ้าประจำในยามที่ชุมนุมตามปกติ

2.3 ข่าวสด : มีผลกระทบ รู้สึกผิด แต่ไม่มีความคืบหน้า ไม่มีประเด็นสำคัญ และต้องแข่งขันกับข่าวอื่น

หนังสือพิมพ์ข่าวสดวิเคราะห์คุณค่าความเป็นข่าวกรณีการชุมนุมฯในแง่ตลาดว่า ข่าวนี้ไม่สามารถขายได้จึงทำให้สื่อต่าง ๆ ไม่เสนอ แต่เรื่องนี้มีผลกระทบ กระทบใจ กระทบความรู้สึก เพราะคนเหล่านี้เสียสละเพื่อคนส่วนใหญ่ ข่าวสดให้พื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนกับความทุกข์ชาวบ้าน ทั้งที่ข่าว

นี้ประเมินด้านวิชาการไม่ได้ ต้องประเมินด้วยใจ แต่ที่ไม่มีข่าวก็เพราะไม่มีประเด็น ไม่มีกิจกรรม ไม่มีความคืบหน้าก็เลยไม่มีการนำเสนอ และจะต้องไปแข่งกับประเด็นอื่น ข่าวอื่นด้วย

2.4 มติชน : คุณค่าข่าวมีน้อย เกิดขึ้นมานานจนกลายเป็นความชิน เป็นเรื่องประจำ

การชุมนุมของชาวบ้านเขื่อนปากมูล เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานจนกลายเป็นความชิน เป็นเรื่องประจำ หากไม่มีเหตุการณ์เด่นก็จะไม่ได้รับการพิจารณาให้เป็นข่าว เพราะในแต่ละวันมีเรื่องราวที่น่าสนใจจำนวนมากให้ตัดสินใจ นอกจากคุณค่าของข่าวแล้ว อุปสรรคอีกอย่างก็คือ ความเห็นของนักข่าว ที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับการชุมนุมเรียกร้องของชาวบ้านก็เป็นปัญหา รวมทั้งสื่อเองก็ไม่แน่ใจว่า จะเชื่อถือข้อมูลของฝ่ายใด ระหว่างชาวบ้านกับตัวแทนของรัฐหรือ กพผ.

2.5 ไทยโพสต์ : ไม่คืบหน้า ไม่มีความเคลื่อนไหวสำคัญ หนังสือพิมพ์ต้องการขายข่าว

การชุมนุมในรอบ 1 ปีที่ไม่เป็นข่าวมากนักนั้น เพราะข่าวไม่มีความคืบหน้า ไม่มีความเคลื่อนไหว นักข่าวเองก็ไม่สามารถนำเสนอประเด็นที่สำคัญได้ ปฏิเสธไม่ได้ว่า หนังสือพิมพ์ทั่วไป ต้องการขายข่าว เมื่อข่าวไม่เด่นขายไม่ได้ก็ไม่นำเสนอและสนใจไปที่ข่าวที่มีความสำคัญมากกว่า

2.6 กรุงเทพธุรกิจ : คุณค่าข่าวมีน้อย ความสามารถและความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อปัญหาของนักข่าวและบรรณาธิการมีขีดจำกัด

คุณค่าความเป็นข่าวการชุมนุมกรณีปากมูลครั้งนี้มีน้อย แต่ที่น่าสนใจ คือ ความสามารถในการพลิกประเด็นของตัวนักข่าวและบรรณาธิการข่าวเองด้วย ขณะที่ชาวบ้านปากมูลได้ต่อสู้มายาวนาน การไม่เป็นข่าวอาจจะเป็นเพราะมุมมองของนักข่าว หรือบรรณาธิการข่าวเองไม่เข้าใจลึกซึ้งถึงรากเหง้าของปัญหา เพราะคนทำข่าวส่วนใหญ่ไม่ได้มีรากฐานมาจากลูกชาวบ้านยากจน รวมทั้งความสามารถของบรรณาธิการและนักข่าวเองก็มีขีดจำกัด ไม่สามารถพลิกเรื่องที่เป็นผลกระทบของชาวบ้านที่ถูกกระทำโดยนโยบายของรัฐให้เป็นประเด็นสาธารณะและมองว่าการชุมนุมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นประจำ จึงไม่ให้ความสำคัญมากนัก

คุณค่าเชิงข่าวกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลมีความน่าสนใจ กรณีที่ชาวบ้านมาตั้งหมู่บ้านที่สันเขื่อน แต่ที่เป็นข่าวน้อยเพราะ 10 ปีที่ผ่านมาถูกนำเสนอตลอด แต่นักข่าวใหม่ ๆ ก็ไม่ได้พยายามทำความเข้าใจและตั้งคำถามว่า ทำไมชาวบ้านต้องมาชุมนุมหลายครั้ง ในช่วงแรกก็

น่าสนใจ พอการชุมนุมไม่มีความเคลื่อนไหว กลายเป็นความเคยชินและรัฐบาลก็วางเฉยจนทำให้ไม่เป็นข่าว ทั้งที่ความเดือดร้อนก็ยังคงอยู่ ชาวบ้านต้องขยันเปลี่ยนกิจกรรม เพื่อให้เป็นข่าวต่อไป

สำหรับข้อจำกัดที่นอกเหนือจากคุณค่าของความเป็นข่าว ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจรายงานหรือนำเสนอข่าวการชุมนุม เป็นเพราะความไม่เข้าใจชาวบ้านของนักข่าวและบรรณาธิการข่าว เช่น บางครั้งนักข่าวในสนามอยากเขียนรายงานข่าว ส่งข่าวไป มีข้อจำกัดก็คือเรื่องพื้นที่ของหน้าหนังสือพิมพ์ที่ต้องไปแข่งกับข่าวอื่น และความสนใจของกองบรรณาธิการข่าวเองก็มีน้อย ซึ่งมีผลให้ความสนใจของนักข่าวที่ต้องการผลักดันเรื่องนั้นลดลง และกองบรรณาธิการไม่ให้ความสำคัญกับข่าวนี้อีกเลยไม่ลงทุนกับข่าวนี้อีก นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลครั้งนี้ คือ ข้อเรียกร้องของชาวบ้าน ที่จะต้องสมเหตุสมผล ไม่เกินความเป็นไปได้

3. ทัศนะต่อบทบาทหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการชุมนุมฯ

จากการสัมภาษณ์พบว่า การนำเสนอข่าวสารการชุมนุมค่อนข้างน้อย และรูปแบบการนำเสนอจะออกมาในรูปของรายงานพิเศษ สกู๊ป หรือสารคดี มากกว่าการเสนอในรูปของข่าว เนื่องจากนักหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มองว่า ข่าวดังกล่าวไม่มีความเคลื่อนไหวที่สำคัญ และไม่มีประเด็นใหม่ที่คืบหน้า หรือ คุณค่าของความเป็นข่าวนี้น้อย และประกอบด้วยเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมายาวนาน จนเห็นเป็นเรื่องปกติ รวมทั้งความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อปัญหาและจุดยืนเพื่อความเป็นธรรมของคนทำข่าวก็เป็นประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการนำเสนอข่าว ดังนี้

ตารางที่ 24 แสดงทัศนะนักหนังสือพิมพ์ต่อบทบาทหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการชุมนุม

หนังสือพิมพ์	ทัศนะต่อบทบาทหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการชุมนุม
ข่าวสด	เสนอข่าวน้อย รูปแบบการนำเสนอไม่น่าสนใจ/จุดยืนแตกต่างกัน เพิกเฉย คัดค้าน สนับสนุนการชุมนุม
กรุงเทพธุรกิจ	เสนอข่าวน้อย รูปแบบการนำเสนอไม่น่าสนใจ /ความสามารถและจุดยืนที่จะต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของคนทำข่าว มีปัญหา
เดลินิวส์	จุดยืนแตกต่างกัน เพิกเฉย คัดค้าน สนับสนุนการชุมนุม
ไทยโพสต์	หนังสือพิมพ์มุ่งชายข่าว

3.1 ข่าวสด และ กรุงเทพธุรกิจ : เสนอข่าวน้อย รูปแบบการนำเสนอไม่น่าสนใจ

ในช่วงดังกล่าว การนำเสนอส่วนใหญ่ออกมาในรูปของ สกู๊ป สารคดี รายงานพิเศษ เป็นการรายงานความเคลื่อนไหวที่ค่อนข้างยาว แต่ข่าวแทบจะไม่มี

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจมองว่า หนังสือพิมพ์เสนอข่าวการชุมนุมค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะการสร้างความสำเร็จต่อความเดือดร้อน จะมีแต่ สก๊อปยาว ๆ ที่น่าเบื่อ แทนที่จะมีบทบาทในการอธิบายได้มากกว่านี้ คือ มีทั้งข่าวและสก๊อป แต่หนังสือพิมพ์กลับไม่ได้ทำหน้าที่ตรงนั้น

3.2 เดลินิวส์ และ ข่าวสด : จุดยืนแตกต่างกัน เพิกเฉย สนับสนุน และคัดค้านการชุมนุม

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ได้วิเคราะห์และแยกบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล ตามจุดยืนของแต่ละฉบับออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ไม่ให้ความสำคัญหรือเพิกเฉย
- 2) สนับสนุนการชุมนุม
- 3) คัดค้านการชุมนุม

ทั้งนี้ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์จะไม่ให้ความสำคัญต่อการชุมนุมฯครั้งนี้มากนัก เพราะเห็นว่าเป็นการเรียกร้องที่ไม่สมเหตุผล เช่น ข้อเสนอจะให้เปิดเขื่อนหรือทุดเขื่อนทิ้งซึ่งเป็นเรื่องไร้สาระ เพราะบ้านเมืองต้องใช้ไฟฟ้าและไฟฟ้าที่มาจากเขื่อนพลังน้ำถือว่าต้นทุนต่ำที่สุด เมื่อมีทรัพยากรอยู่ก็ต้องใช้ประโยชน์ “ไม่มีอคติ เพียงแต่ไม่อยากจะ กฟผ.คิดค่าไฟแพง ไม่อยากให้เกิดทุนการผลิตสูงขึ้น ทำให้การแข่งขันมีปัญหา เราอยากให้ประชากรอยู่ดีกินดี และห่วงกระบวนการประชาชนจะเสื่อมไป เพราะกว่าจะได้มาเราเสียเลือดเสียเนื้อไปมาก อยากให้ใช้ในกรณีที่เป็นจริง ๆ เป็นเหตุเป็นผล ขบวนการประชาชนจึงจะศักดิ์สิทธิ์ หากใช้ฟุ่มเฟือย ในที่สุดก็จะเป็นอนาธิปไตยมากกว่าเป็นประชาธิปไตย พลังประชาชนเป็นพลังศักดิ์สิทธิ์ แต่ต้องไม่อยู่ภายใต้การชี้นำของต่างชาติ”

บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ได้แบ่งบทบาทหนังสือพิมพ์ เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เพิกเฉย เป็นส่วนใหญ่ เสนอข่าวปกติ กลุ่มที่ 2 ไม่เห็นด้วย และกลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มที่เชียร์โดยไม่มีเหตุผล เพราะบางเรื่องที่ชาวบ้านเรียกร้องไม่มีเหตุผล และหนังสือพิมพ์ควรจะเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา ให้ประชาชนตัดสินใจเอง ถ้าคนทั่วไปเห็นด้วย การชุมนุมคงไม่ยืดเยื้อ ถ้าไม่มีเหตุผล

ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์ข่าวสด ได้แบ่งหนังสือพิมพ์ออกเป็น 3 กลุ่มเช่นกัน คือ

- 1) กลุ่มที่อยู่ข้างชาวบ้าน
- 2) กลุ่มที่ต่อต้านการชุมนุมของชาวบ้าน
- 3) กลุ่มที่ไม่สนใจ ไม่ให้ความสำคัญ แต่จะเสนอข่าวเมื่อมีประเด็นข่าวหรือมีความเคลื่อนไหวสำคัญ

ทั้งนี้ หนังสือพิมพ์มีจุดยืนที่แตกต่างกัน แต่ไม่มีฉบับใดจริงจังในการตีแผ่ปัญหา เมื่อมีเหตุการณ์เด่นเท่านั้นจึงจะเป็นข่าว หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ทำข่าวปากมดูลโดยตาม กฟผ.ไป แต่ไม่เคยไปถามกับชาวบ้าน บางฉบับไม่เคยไปทำข่าวก็อ่านหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นแล้วเขียนด่าชาวบ้าน

3.3 ไทยโพสต์ : หนังสือพิมพ์มุ่งขายข่าว

หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์มองว่า หนังสือพิมพ์มุ่งจะขายข่าวเป็นหลัก กรณีการชุมนุมที่ไม่เป็นข่าว เพราะประเมินกันว่าข่าวขายไม่ได้ ไม่มีความคืบหน้า ไม่มีความเคลื่อนไหว นักข่าวเองก็ไม่สามารถนำเสนอประเด็นที่สำคัญได้ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า หนังสือพิมพ์ทั่วไปต้องการขายข่าว เมื่อข่าวไม่เด่น ขายไม่ได้ก็ไม่นำเสนอ จึงพุ่งความสนใจไปที่ข่าวที่เห็นว่าสำคัญมากกว่า

3.4 กรุงเทพธุรกิจ : ความสามารถและจุดยืนที่จะต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของคนทำข่าวมีปัญหา

บรรณาธิการข่าวภูมิภาค หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจมองว่า ปัญหาคือ ความสามารถของคนทำงานข่าวเองที่ไม่สามารถตีประเด็นข่าวกรณีปากมดูลให้เป็นประเด็นสาธารณะที่สามารถเข้าใจได้ง่าย และยังมองปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องซ้ำซาก จะให้ความสนใจก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ที่หมิ่นเหม่ เช่น กรณีที่ชาวบ้านเข้าไปชุมนุมที่ลานจอดรถใกล้โรงไฟฟ้า เมื่อกลางเดือนพฤษภาคม 2543 ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไม่ได้ให้ความสำคัญแต่อย่างใด และสื่อมวลชนรุ่นใหม่บางส่วนได้สูญเสียจุดยืนที่จะต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคมไปแล้ว แต่จะมีเรื่องความผูกพัน ความสนิทสนมส่วนตัวกับแหล่งข่าวเข้ามาแทนที่ จึงไม่แปลกที่นักข่าวบางส่วนจะมองการชุมนุมของชาวบ้านเป็นเรื่องการสร้างควมวุ่นวายในบ้านเมือง

“ปัญหาก็คือ บรรณาธิการก็ไม่ลึกซึ้งกับปัญหา นักข่าวก็เป็นกันได้ง่าย ไม่มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง ไม่รู้กว้าง ไม่ได้ลงไปเกาะติดกับปัญหาในสนามข่าว และมักตกเป็นเครื่องมือ ชาวบ้าน

ถูกทอดทิ้ง ขณะที่รัฐเองก็เลี้ยงสื่อ ครอบครัวสื่อ จึงพบว่า ไม่ค่อยมีสื่อกล่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลที่เพิกเฉยต่อการแก้ปัญหาชาวบ้าน สื่อมวลชนควรจะลงไปดูข้อเท็จจริง ไปสอบถามชาวบ้านว่าเขาเดือดร้อนอะไร จึงรวมกลุ่มกันชุมนุม แล้วนำเสนอข้อเท็จจริงนั้นอย่างตรงไปตรงมา”

4. ความเห็นและข้อเสนอ ต่อการชุมนุมฯ

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนนักหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง 6 ฉบับ พบว่า มีความเห็นต่อการชุมนุมครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการชุมนุม คือ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ กับฝ่ายที่เห็นด้วยกับการชุมนุม คือ ไทยรัฐ ข่าวสด มติชน ไทยโพสต์ และกรุงเทพธุรกิจ โดยตัวแทนนักหนังสือพิมพ์เหล่านั้นได้แสดงเหตุผลประกอบ พร้อมทั้งมีข้อเสนอต่อการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลด้วย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 25 ความเห็นและข้อเสนอของนักหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุม

หนังสือพิมพ์	ความเห็นและข้อเสนอต่อการชุมนุม
เดลินิวส์	ไม่เห็นด้วย การประท้วงต้องมีเหตุผล มองผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก
ไทยรัฐ	เห็นด้วย แต่ต้องไม่ใช้ความรุนแรง ทำความเข้าใจกับสังคมกับสื่อมวลชน
ข่าวสด	เห็นด้วย
มติชน	เห็นด้วย แต่ต้องมีท่าทีสมานฉันท์
ไทยโพสต์	เห็นด้วย แต่ข้อเรียกร้องสุดโต่ง สังคมเข้าใจได้ยาก
กรุงเทพธุรกิจ	เห็นด้วย ไม่สนับสนุนการใช้ความรุนแรง

4.1 ไม่เห็นด้วย : การประท้วงต้องมีเหตุผล ควรมองผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ไม่เห็นด้วยกับการเรียกร้องให้เปิดเขื่อนให้ปลาขึ้นไปวางไข่ เพราะไม่มีเหตุผล ไม่มีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ไปสนับสนุน และทราบว่าปัจจุบันมีชาวประมงกลุ่มใหญ่จับปลาขายได้วันละ 200-300 บาท พร้อมทั้งให้ทัศนะเกี่ยวกับการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลว่า เป็นเรื่องของกลุ่มจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ต้องการขัดขวางความเจริญของประเทศไทย พร้อมทั้งเสนอให้คนที่ประท้วงทบทวนบทบาทตนเองมากขึ้น และมองผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก

“อยากให้คนไทยประท้วงตามระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง โดยไม่ให้คนอื่นเดือดร้อน ไม่ใช้ปิดถนน แต่ประท้วงให้คนอื่นรู้ว่าเดือดร้อนอย่างไร โดยอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย อยากให้การประท้วงประสบความสำเร็จ จะเป็นเรื่องที่เห็นด้วยหรือขัดแย้งก็ตาม แต่ขอให้อยู่ในขอบเขตคนจนไม่ได้ทำอะไรถูกต้องเสมอไป ความจนคือความน่าเห็นใจที่น่าช่วยเหลือ ถ้าคนจนมีมิจฉาที่สู้ก็น่ากลัว ถ้าเป็นคนรวยเราก็อ้วเขาโกง แต่พอคนจนโกงด้วยมันน่าเป็นห่วง”

4.2 ไทยรัฐ ข่าวสด มติชน ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ : เห็นด้วย แต่ข้อเรียกร้องต้องชัดเจน และไม่ใช้ความรุนแรง

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐมองการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญ เพราะเมื่อรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมในกรณีการชดเชยที่รัฐได้ให้สัญญาไว้ เป็นสิทธิอันชอบธรรมที่จะเรียกร้องให้มีการชดเชยและได้รับการเยียวยาความทุกข์ยาก แต่วิธีการชุมนุมนั้นเป็นความละเอียดอ่อน เพราะสังคมไทยค่อนข้างอ่อนไหว ต้องพยายามทำความเข้าใจกับคนทั้งประเทศ ทำความเข้าใจกับสื่อมวลชน เพราะชาวบ้านจำเป็นจะต้องมีแนวร่วม และที่สำคัญข้อเรียกร้องนั้นต้องชัดเจนมีเหตุผลอันสมควร หากเป็นเช่นนั้นก็เป็นสิทธิอันชอบธรรมที่จะเรียกร้อง แม้จะไม่ใช่ชาวบ้านก็จะได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

หนังสือพิมพ์ข่าวสดเห็นด้วยกับการชุมนุมฯ เพราะในเมื่อหน่วยงานรัฐไม่ฟังเสียงของคนจำนวนน้อย จนมีข้อเปรียบเทียบว่า “ไปคนเดียวจะได้พบเจ้าหน้าที่รับเรื่องวาร์วทุกข์ ไป 50 คนจะได้พบรองเลขาธิการรัฐมนตรี ไป 2,000 คนจะได้พบรัฐมนตรีว่าการ” ดังนั้น การรวมกลุ่มกันเป็นหลายเสียงจะทำให้มีพลังทำให้รัฐหันมาสนใจปัญหา กรณีสมัชชาคนจน แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านได้ข้อสรุปและเรียนรู้วิธีการร้องเรียนปัญหาว่า จะต้องมีการขออย่างไรจะทำให้รัฐหันมาสนใจ เมื่อเดือดร้อนก็ต้องร่วมกลุ่มชุมนุม เพราะรัฐบาลไทยไม่ฟังเสียงคนจำนวนน้อย

หนังสือพิมพ์มติชน เห็นด้วยกับการชุมนุมของชาวบ้านที่ชุมนุม เพราะชาวบ้านเดือดร้อนจริง และอยากให้อาสาสมัครโดย กฟผ.เองควรจะมีท่าทีโอนอ่อนพร้อมรับฟังปัญหาอย่างเข้าใจเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาาร่วมกัน เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ที่เห็นด้วยกับการชุมนุมของชาวบ้าน เพราะได้ติดตามความเคลื่อนไหวของชาวบ้านตั้งแต่เริ่มต้นคัดค้านเขื่อนและพบว่า การสร้างเขื่อนปากมูลได้สร้างผลเสียมากกว่าได้ เพราะประโยชน์จากการผลิตไฟฟ้าค่อนข้างน้อย แต่การชุมนุมครั้งนี้ชาวบ้านค่อนข้างโดดเดี่ยว เพราะคนไม่ค่อยเข้าใจ เพราะข้อเรียกร้องไม่ชัดเจน และบางประเด็นก็สุดโต่ง การหาทางแก้ปัญหาจึงยาก

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ เห็นด้วยกับการชุมนุม เพราะชาวบ้านต่อสู้มายาวนานและได้รับผลกระทบจริง แม้ชาวบ้านจะเข้ายึดโรงจักรไฟฟ้า ก็เห็นด้วย ถึงจะมีคนมองว่าเป็นการสร้าง ความเสียหายแต่ต้องกลับไปมองด้วยว่า ชาวบ้านเหล่านี้ได้สูญเสียที่ดิน ที่อยู่อาศัย อาชีพและวิถีชีวิตดั้งเดิมไป สังคมกลับไม่ใส่ใจ ไม่ได้รู้สึก และสื่อมวลชนเองก็ไม่ได้ให้ความสนใจเลย แต่ไม่สนับสนุนให้ชาวบ้านชุมนุมโดยใช้ความรุนแรง และวิธีการของชาวบ้านก็เป็นสันติวิธี คือ ดื้อแพ่ง

แสดงออกถึงความเดือดร้อนที่เกิดจากผลกระทบของเขื่อน และอยากให้เป็นข่าว เพื่อจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของชาวบ้าน

5. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่ควรจะมีต่อการชุมนุมฯ

ตัวแทนหนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ คือ ข่าวสด ไทยรัฐ และมติชน ได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทหนังสือพิมพ์ที่ควรจะมีต่อการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล โดยข่าวสด และไทยรัฐเสนอว่า ควรให้ความสำคัญ นำเสนอข้อมูลข่าวสารของชาวบ้านแบบเจาะลึกเพื่อสร้างความเข้าใจ ขณะที่มติชน มีข้อเสนอว่า ควรเสนอข่าวอย่างเป็นกลาง และถ่วงดุลข้อมูลระหว่าง กฟผ.กับสมัชชาคนจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 26 ข้อเสนอต่อบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมฯ

หนังสือพิมพ์	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมฯ
ข่าวสด	ควรให้ความสำคัญ นำเสนอข้อมูลข่าวสารของชาวบ้านแบบเจาะลึก เพื่อสร้างความเข้าใจ
ไทยรัฐ	ต้องให้ความสำคัญติดตามความเคลื่อนไหวของชาวบ้านที่เดือดร้อน
มติชน	ควรเป็นกลาง และถ่วงดุลข้อมูลระหว่าง กฟผ.กับสมัชชาคนจน

5.1 ข่าวสด : ควรให้ความสำคัญ นำเสนอข้อมูลข่าวสารของชาวบ้านแบบเจาะลึก เพื่อสร้างความเข้าใจ

หนังสือพิมพ์ควรนำเสนอข่าวสารข้อมูลของชาวบ้าน เพราะที่ผ่านมากการต่อสู้ของชาวบ้านมักจะถูกเบี่ยงเบนประเด็น สก๊ิปจะนำมาสู่ความเข้าใจของคนในสังคม ควรจะนำเสนอข้อมูลเชื่อมโยงอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่หนังสือพิมพ์ไม่ได้ทำหน้าที่ตรงนั้น จะเสนอข่าวแค่เพียงข้อเรียกร้องแล้วฝ่าย กฟผ.มาพลิกประเด็นได้ตอบวันต่อวัน ก็กลายเป็นว่าชาวบ้านไม่รู้จักพอ

“ในเมื่อหนังสือพิมพ์สามารถมีเนื้อที่ไว้ให้รายละเอียดได้มากกว่าโทรทัศน์ วิทยู ก็ควรจะให้เนื้อที่ตรงนั้นสำหรับให้ข้อมูล ข่าวเบื้องต้นและเหตุการณ์เฉพาะหน้าอย่างเร่งด่วนได้ปลาใจคนไทยเข้าใจกันก็คน หนังสือพิมพ์ก็ไม่ได้ถ่ายทอดอย่างละเอียด แต่ที่ไม่นำเสนอก็เพราะไม่สนใจและมีข่าวอื่นที่สำคัญกว่า บ้างก็กลัวว่า กฟผ.จะไม่ลงโฆษณา”

5.2 ไทยรัฐ : ต้องให้ความสำคัญ

หนังสือพิมพ์ต้องให้ความสำคัญและติดตามความเคลื่อนไหวของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน จะสำคัญเพียงใดขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องของชาวบ้านว่าชัดเจนเพียงใด จะต้องชี้แจงให้เข้าใจชัดเจน เพราะโดยธรรมชาติแล้วหนังสือพิมพ์จะอยู่ข้างชาวบ้าน แต่เมื่อมีบางครั้งที่ข่าวไม่ถูกต้อง ไทยรัฐเองก็พร้อมจะเปิดโอกาสให้ชี้แจง

“ไม่ปฏิเสธว่า สื่อมวลชนมีความใกล้ชิดกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีเครื่องมือการสื่อสารและระบบข้อมูลข่าวสารที่พร้อมกว่าชาวบ้าน ชาวบ้านต้องทบทวนว่าจะทำอะไรให้สื่อเข้าใจ เพราะสื่อที่ดีจะต้องให้ข้อมูลทุกฝ่ายอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ไทยรัฐเปิดโอกาสให้ชาวบ้านชี้แจง เช่นเดียวกับเปิดโอกาสให้ฝ่ายรัฐได้ชี้แจงเช่นกันในกรณี que เห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม นอกจากนี้ นักข่าวประจำจังหวัดเองก็ยังขาดความใส่ใจที่จะรับฟังชาวบ้าน ซึ่งกองบรรณาธิการส่วนกลางเองได้กำชับเสมอว่า ให้รายงานข่าวอย่างถูกต้องและเป็นธรรม แต่ทั้งนี้ต้องเข้าใจผู้สื่อข่าวเหล่านี้ที่มีความใกล้ชิดกับกลไกรัฐ ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จึงมาจากหน่วยงานรัฐมากกว่าจากชาวบ้าน เพราะข้าราชการ ฝ่ายปกครองกับ กฟผ. เป็นพวกเดียวกัน พอใกล้ชิดมากก็ลืมตรวจสอบข้อเท็จจริง กองบรรณาธิการได้ย้ำเสมอ ซึ่งในการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลครั้งนี้ ก็มีกรณีที่ชาวบ้านปากมูลทำหนังสือร้องเรียนไปยังสภาการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ทางไทยรัฐก็ตรวจสอบข้อเท็จจริงทันที และกำชับว่าทุกครั้งที่มีข้อมูลกล่าวหาชาวบ้านให้ตรวจสอบชาวบ้านด้วยเสมอ”

5.3 มติชน : สื่อมวลชนควรเสนอข่าวอย่างเป็นกลาง และถ่วงดุลข้อมูล

สื่อมวลชนควรจะนำเสนอข่าวอย่างเป็นกลาง เพราะหากมองปัญหาที่ต่อเนื่องมาเป็นเวลา 10 ปีจะพบว่า กฟผ.เองมีงบประมาณที่สามารถซื้อหน้าหนังสือพิมพ์ลงโฆษณาได้ แต่สื่อมวลชนจะถ่วงดุลตรงนี้ได้อย่างไร เพราะสมัชชาคนจนไม่มีงบประมาณสำหรับซื้อโฆษณาเหมือน กฟผ. แต่กฟผ.เองก็ไม่ผิดที่มีงบประมาณซื้อหน้าโฆษณา แต่เป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่จะต้องเสาะแสวงหาข่าวสารข้อมูลของ ชาวบ้านให้ได้มีพื้นที่ มีกระบอกเสียง เพื่อถ่วงดุลกัน

“อยากให้สื่อมวลชนรายงานข่าว แต่ก็มีขอบเขตว่า จะต้องมีความรู้ที่สำคัญซึ่งอาจจะนำไปสู่ข้อสรุป ไม่ใช่ว่าผู้ชุมนุมจะต้องเคลื่อนไหวตลอดเพื่อเรียกร้องความสนใจ ซึ่งอาจจะนำไปสู่เหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ตรงนี้จะต้องหาจุดพอดีให้ได้ เพราะประเด็นก็คือ จะแก้ปัญหาชาวบ้านอย่างไร ? ปัญหาก็คือ ผู้ที่รับผิดชอบจะต้องมาแก้ปัญหา ไม่ใช่ให้ชาวบ้านกับ กฟผ. มาปะทะกัน

การตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ปัญหา ก็ถือเป็นแนวโน้มที่ดี แต่ผลจะออกมาอย่างไร จะต้องหาจุดสมานฉันท์ให้ได้”

จ. การทดสอบสมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐานที่ 1 กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล พึ่งพาหนังสือพิมพ์ส่วนกลางรายงานข่าวการชุมนุมของกลุ่มมากกว่าสื่ออื่น ๆ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ชุมนุมพึ่งพาหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 ทั้งการติดตามหรือเปิดรับข่าวสาร โดยต้องการพึ่งพาบทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าสื่ออื่น ๆ อย่างไรก็ดี เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อบุคคลปรากฏว่า ชาวบ้านพึ่งพากลุ่มแกนนำมากที่สุด ซึ่งผลการวิจัยได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้

1.1 การเปิดรับข่าวสาร

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สื่อมวลชน และสื่อบุคคล ดังนี้

1.1.1 สื่อมวลชน

ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 2.80) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 รองลงมาคือ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.69) และวิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.21) ตามลำดับ ขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเป็นสื่อมวลชนที่ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.67)

แต่เมื่อเปรียบเทียบโดยใช้ Paired Samples Test ทดสอบที่ความเชื่อมั่น 95% พบว่า ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและโทรทัศน์ เท่ากัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้ชุมนุมเริ่มเปิดรับข่าวสารจากโทรทัศน์มากขึ้นและใกล้เคียงกับหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง

1.1.2 สื่อบุคคล

กลุ่มผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากแกนนำมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.45) รองลงมาคือ ผู้ร่วมชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 3.76) ญาติพี่น้อง (ค่าเฉลี่ย 3.47) ส่วนผู้นำท้องถิ่นนั้น กลุ่มผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 1.73)

เมื่อจัดลำดับตามค่าเฉลี่ยของสื่อต่าง ๆ จะพบว่า แขนงนำผู้ชุมนุมมีบทบาทสำคัญต่อการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุมสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.45) รองลงมาคือ ผู้ร่วมชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 3.76) ญาติพี่น้อง (ค่าเฉลี่ย 3.47) หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.80) โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.69) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.21) และผู้นำท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 1.73) โดย ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.67)

เมื่อทดสอบโดยใช้ Paired Samples T-Test ทดสอบที่ความเชื่อมั่น 95 % พบว่า ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เท่ากัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 สามารถลำดับการเปิดรับข่าวสารดังนี้ คือ 1) แขนงนำผู้ชุมนุม 2) ผู้ร่วมชุมนุม 3) ญาติพี่น้อง 4) หนังสือพิมพ์ส่วนกลางและโทรทัศน์ 6) วิทยุ 7) หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น ดังตารางที่ 27

ตารางที่ 27 ทดสอบการพึ่งพาของกลุ่มผู้ชุมนุมในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ

สื่อ	ค่าเฉลี่ย	อันดับ(ตามกลุ่ม)	อันดับ(รวม)
สื่อมวลชน			
-หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง	2.80	1	4
-โทรทัศน์	2.69	2	4
-วิทยุ	2.21	3	6
-หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น	1.67	4	7
สื่อบุคคล			
- แขนงนำผู้ชุมนุม	4.45	1	1
- ผู้ร่วมชุมนุม	3.76	2	2
- ญาติพี่น้อง	3.47	3	3
- ผู้นำท้องถิ่น	1.73	4	7

Paired Samples T-Test ; Significance level < 0.05

1.2 ความต้องการพึ่งพาข่าวสาร

แบ่งผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ สื่อมวลชน และ สื่อบุคคล ดังนี้

1.2.1 สื่อมวลชน

กลุ่มผู้ชุมนุมต้องการพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.51) สูงกว่าสื่อมวลชนสาขาอื่น รองลงมาคือ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.06)

วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.56) โดยฟังข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.06) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1

เมื่อทดสอบทางสถิติด้วย Paired Samples T-Test โดยใช้ความเชื่อมั่นที่ 95% โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ผลปรากฏว่า ผู้ชุมนุมติดตามข่าวสาร และ ฟังข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากที่สุด ตามสมมติฐานที่ 1

1.2.2 สื่อบุคคล

ผู้ชุมนุมต้องการฟังข่าวสารจากแกนนำผู้ชุมนุมสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.41) รองลงมาคือ กลุ่มผู้ร่วมชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 3.75) และญาติพี่น้อง (ค่าเฉลี่ย 3.51) โดยมีค่าเฉลี่ยความต้องการฟังข่าวสารจากผู้นำท้องถิ่นต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 1.72) เมื่อทดสอบทางสถิติด้วย Paired Samples T-Test โดยใช้ความเชื่อมั่นที่ 95% โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ผลปรากฏว่า เป็นไปตามการจัดลำดับตามค่าเฉลี่ยเบื้องต้น

ภาพรวม เมื่อทดสอบทางสถิติด้วย Paired Samples T-Test โดยใช้ความเชื่อมั่นที่ 95% โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 สามารถจัดลำดับการฟังข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุมได้ดังนี้ คือ 1) แกนนำผู้ชุมนุม 2) ผู้ร่วมชุมนุม 3) หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง และ ญาติพี่น้อง 4) โทรทัศน์ 6) วิทยุ 7) หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น ดังตารางที่ 28

ตารางที่ 28 ทดสอบความต้องการฟังข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ของผู้ชุมนุมฯ

สื่อ	ค่าเฉลี่ย	อันดับ(ตามกลุ่ม)	อันดับ(รวม)
สื่อมวลชน			
-หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง	3.51	1	3
-โทรทัศน์	3.06	2	5
-วิทยุ	2.56	3	6
-หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น	2.06	4	7
สื่อบุคคล			
- แกนนำผู้ชุมนุม	4.41	1	1
- ผู้ร่วมชุมนุม	3.75	2	2
- ญาติพี่น้อง	3.51	3	3
- ผู้นำท้องถิ่น	1.72	4	7

Paired Samples T-Test; Significance level < 0.05

การทดสอบสมมติฐานที่ 2 กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางต่อการรายงานข่าวการประชุมครั้งนี้ในทิศทางบวกมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ทดสอบด้วยผลการสำรวจทัศนคติหรือแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มผู้ชุมนุมซึ่งประกอบด้วยการประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่ทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นต่อการชุมนุมครั้งนี้ ทั้งการรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา การวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม หรือส่งผลต่อนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งความสม่ำเสมอในการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น นอกจากจะทดสอบด้วยค่าเฉลี่ยแล้ว ยังมีการทดสอบความเชื่อมั่นทางสถิติด้วย T- test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งการวิจัยแบ่งหนังสือพิมพ์เป็น 2 ส่วน คือ หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง 7 ฉบับ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี 2 ฉบับ

ผลการทดสอบ ปรากฏว่า เป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 คือ กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ประเมินบทบาทการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางเกี่ยวกับการชุมนุมครั้งนี้ในทิศทางบวกมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

2.1 การประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุม เปรียบเทียบหนังสือพิมพ์ส่วนกลางกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

จากการทดสอบด้วย Paired Samples T-Test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 พบว่า กลุ่มผู้ชุมนุมประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางว่ารายงานข่าวการประชุมครั้งนี้ในทิศทางบวกมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ดังตาราง ที่ 29

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 29 ทดสอบเปรียบเทียบการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและท้องถิ่น

บทบาทหนังสือพิมพ์	ค่าเฉลี่ยการประเมิน		T-Test (sig)
	น.ส.พ.ส่วนกลาง	น.ส.พ.ท้องถิ่น	
1.รายงานข่าวตรงไปตรงมา	2.90	1.51	0.00
2.วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม	2.80	1.39	0.00
3.ให้ข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก	2.56	1.28	0.00
4.กระตุ้นให้เกิดความสนใจ การเคลื่อนไหวทางสังคม เปลี่ยนนโยบายของรัฐบาล	2.70	1.48	0.00
5.นำเสนอข่าวอย่างสม่ำเสมอ	2.90	1.59	0.00

Paired Samples T-Test ; significance level < 0.05

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย เป็นบวก = มากกว่า 3.5
 ค่าเฉลี่ยกลาง ๆ = 2.5 – 3.5
 ค่าเฉลี่ยเป็นลบ = น้อยกว่า 2.5

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลใช้เวลา นาน จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 2 ปี และข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมก็คือ การฟื้นฟูวิถีชีวิตของผู้นใน กลุ่มน้ำหลังจากการสร้างเขื่อน การชดเชยค่าเสียหายโอกาสตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540 ซึ่งข้อเรียกร้องดังกล่าว ต้องการให้หน่วยงานของรัฐได้ตระหนักถึงผลกระทบจากโครงการ พัฒนาขนาดใหญ่ที่มีต่อชาวบ้านบริเวณเขื่อน

การวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้มุ่งหวังที่จะพลิกฟื้นวิถีชีวิตของชุมชนหรือเปลี่ยนวิถีชีวิตของหน่วยงาน รัฐในการพัฒนาด้วยโครงการราคาพันล้านบาท แต่มุ่งศึกษาบทบาทและวิเคราะห์ของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร ผู้เป็นกระบอกบานใหญ่ที่สะท้อนความเป็นไปของสังคม รวมทั้งต้องการ สะท้อนบทบาทของสื่อมวลชนเองด้วยทัศนคติของกลุ่มผู้ติดตามข่าวสารไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านหรือนักวิชาการ อย่างน้อยก็เป็นการกระตุ้นให้สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ของตน เพื่อรับใช้คนส่วนใหญ่ใน สังคมซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสที่ทุกซี่ยากเข็ญ

ทั้งนี้เพราะสังคมยกให้สื่อมวลชนเป็น ฐานันดรที่ 4 ที่มีบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสาร กำหนดการรับรู้ วิพากษ์วิจารณ์ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งการทำหน้าที่ของสื่อย่อมส่งผล สะท้อนต่อสมาชิกในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือเหตุการณ์ที่สื่อมวลชนหยิบ ยกมานำเสนอ

การศึกษาเรื่อง บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ จากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล แบ่งออกเป็น 5 ส่วนหลักคือ

- 1) การวิเคราะห์เนื้อหาข่าว จากหนังสือพิมพ์ภาษาไทย 9 ฉบับ โดยแบ่งเป็นหนังสือพิมพ์ ส่วนกลาง 7 ฉบับ ได้แก่ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ สยามรัฐ และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัดอุบลราชธานี 2 ฉบับ คือ ปทุมมาลัย และอุบลรัตน์ การศึกษาข้อมูลข่าวสารเน้นศึกษาช่วงเวลา 1 ปีแรกของการชุมนุม คือ ระหว่างวันที่ 23 มีนาคม 2542 ถึงวันที่ 23 มีนาคม 2543
- 2) การวิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์และความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล โดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นของกลุ่ม ผู้ชุมนุมเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์
- 3) การวิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาว บ้าน จากมุมมองของแกนนำและผู้ชุมนุมรวม 13 คน โดยการสัมภาษณ์

- 4) การวิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้าน จากมุมมองของกลุ่มผู้สนใจปัญหา ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรเอกชน นักกฎหมายนักการเมือง โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้สนใจปัญหารวม 14 คน
- 5) การวิเคราะห์ทัศนคติหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับบทบาทและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกนำเสนอข่าวสารการชุมนุม โดยการสัมภาษณ์บรรณาธิการข่าว ผู้สื่อข่าว รวม 7 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ใช้การคำนวณผนวกกับโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ประกอบกับการวิเคราะห์เนื้อหาทั่วไปโดยใช้สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนา ได้แก่ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และสถิติวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

1. กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลจะพึ่งพาหนังสือพิมพ์ส่วนกลางในการรายงานข่าวการชุมนุมของกลุ่มมากกว่าสื่ออื่น ๆ การทดสอบสมมติฐานใช้การคำนวณหาค่าเฉลี่ย และทดสอบความเชื่อมั่นด้วย Paired samples test ที่ค่าความเชื่อมั่น 95% เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง
2. กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางต่อการรายงานข่าวการชุมนุมครั้งนี้ในทิศทางบวกมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ทดสอบสมมติฐานโดยการคำนวณค่าเฉลี่ย และทดสอบความเชื่อมั่นด้วย T-Test ที่ค่าความเชื่อมั่น 95%

สรุปผลการวิจัย

ก. การวิเคราะห์เนื้อหาข่าว

1. ความถี่และรูปแบบการนำเสนอ

ในรอบ 1 ปีที่ชาวบ้านชุมนุมการศึกษาพบว่า มีการนำเสนอข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ รวม 61 ชิ้น โดยหนังสือพิมพ์ที่เสนอมากที่สุดคือ ข่าวสดและกรุงเทพธุรกิจ ฉบับละ 15 ชิ้นเท่ากัน ขณะที่หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ และปทุมมาลัยเสนอเพียงฉบับละ 1 ชิ้นในรอบ 1 ปี

ส่วนรูปแบบการนำเสนอ นั้น ร้อยละ 50.82 หรือ 31 ชิ้นเสนอในรูปแบบของข่าว และที่น่าสนใจก็คือ มีการนำเสนอในรูปแบบของฉบับพิเศษ ในพื้นที่โฆษณาของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตจำนวน 2 ชิ้น

จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ขณะเดียวกันในรอบ 1 ปีไม่มีการนำเสนอในรูปแบบของการสัมภาษณ์ พิเศษและบทบรรณาธิการ ซึ่งสื่อถึงการไม่ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาการชุมนุมมากนักและพบว่า ข่าวสด นำเสนอ หน้า 1 จำนวน 3 ชิ้น สยามรัฐ นำเสนอ 1 ชิ้น และกรุงเทพธุรกิจเสนอเป็น ข่าวหน้า 1 จำนวน 1 ชิ้นพร้อมเสนอเป็นภาพข่าว 2 ภาพ ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นคืออุบลรัตน์ ซึ่ง นำเสนอเพียงข่าวเดียว แต่เป็นการนำเสนอหน้า 1 ขณะที่อุบลรัตน์นำเสนอพาดหัวเป็นข่าวหน้า 1 จำนวน 5 ชิ้น

หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มุ่งนำเสนอประเด็นความขัดแย้งถึงร้อยละ 36.94 ประเด็นรองลงมา คือ การต่อต้านเขื่อนร้อยละ 29.73

2. ทิศทางการนำเสนอ

โดยภาพรวมร้อยละ 25.00 ของการนำเสนอข่าวสารทั้งหมดของหนังสือพิมพ์ในรอบ 1 ปี มีผลลบท่อรัฐบาล และมีผลลบท่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยร้อยละ 24.17 แต่มีข้อสังเกต เกี่ยวกับการนำเสนอของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมักมีทิศทางการนำเสนอที่เป็นผลลบท่อชาวบ้านและเป็นผลลบท่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯและรัฐบาล

3. คุณค่าความเป็นข่าว

หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความขัดแย้งถึงร้อยละ 37.32 และผลกระทบร้อยละ 27.46 รองลงมาคือความสดของเหตุการณ์ร้อยละ 16.90 ขณะที่หนังสือพิมพ์ส่วนท้องถิ่นอย่าง อุบลรัตน์มุ่งเร้าความรู้สึกซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายรัฐและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ซึ่งความรู้สึกค่อนข้าง เป็นไปในทิศทางลบท่อผู้ชุมนุม

โดยภาพรวมแล้ว หนังสือพิมพ์มุ่งนำเสนอเหตุการณ์เฉพาะหน้า เมื่อมีความขัดแย้งและ เกิด ผลกระทบรวมทั้งความสดของเหตุการณ์เป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจนำเสนอข่าวสาร

4. แหล่งข่าว

ในการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมครั้งนี้ แหล่งข่าวส่วนใหญ่จะมาจากองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ เอ็นจีโอร้อยละ 17.57 รองลงมาคือ แหล่งข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ร้อยละ 16.22 และ แหล่งข่าวจากผู้ชุมนุมร้อยละ 12.16 ซึ่งส่วนใหญ่ในการนำเสนอในแต่ละข่าวนั้น ใช้แหล่งข่าวเดียว

ซึ่งทำให้ชาวมี ทิศทางที่ชัดเจนว่าเป็นบวกรหรือลบตามทัศนะของแหล่งข่าว เพราะไม่มีการตรวจสอบและสร้างสมดุลด้วยการสัมภาษณ์แหล่งข่าวที่เห็นแตกต่าง

นอกจากนี้ยังพบว่า ไม่มีแหล่งข่าวจากนักศึกษา ซึ่งเดิมทีถือเป็นแนวร่วมของกลุ่มชาวบ้าน และที่สำคัญในช่วงเวลา 1 ปีนั้น หนังสือพิมพ์ใช้แหล่งข่าวจากการรายงานข่าวโดยคอลัมนิสต์ นักเขียนซึ่งมีความเห็นในทิศทางที่ชัดเจนถึงร้อยละ 32.43 ทำให้ขาดความสมดุลในตัวข่าวสารเอง

ข.วิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์และการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุม

ข้อมูลพื้นฐาน

วิเคราะห์จากการใช้แบบสอบถามความคิดเห็นตัวแทนกลุ่มผู้ชุมนุมจำนวน 122 ชุด แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็นชาย 85 คน และหญิง 37 คน ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ใน อ.พิบูลมังสาหาร ร้อยละ 63.90 และพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 50 ปีถึงร้อยละ 44.30 และร้อยละ 67.20 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น (ป.1 ถึง ป.4) โดยส่วนใหญ่มีอาชีพประมงน้ำจืดหรือหาปลาถึงร้อยละ 81.10 รองลงมาคืออาชีพเกษตรกรรวมเพาะปลูกร้อยละ 13.10 ขณะที่รายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 94.30 ต่ำกว่า 3,000 บาท

ส่วนผลกระทบที่ได้รับนั้น กลุ่มผู้ชุมนุมได้รับผลกระทบด้านอาชีพร้อยละ 88.03 รองลงมาคือด้านที่ทำกินและผลกระทบด้านที่อยู่อาศัย รวมทั้งพบว่า มีผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำคั้น ร้อยละ 7.37 ซึ่งเป็นปัญหาผลกระทบด้านมลภาวะทางน้ำที่เพิ่มขึ้นจากผลกระทบต่อวิถีชีวิตปกติของชุมชน

ขณะเดียวกัน กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมการชุมนุมรวมทั้งการชุมนุมครั้งล่าสุดมากกว่า 1 ครั้ง โดยผู้ชุมนุมร้อยละ 38.5 เป็นผู้ร่วมชุมนุมที่เขื่อนปากมูลเป็นครั้งแรก แต่ร้อยละ 34.4 เคยร่วมชุมนุมที่เขื่อนปากมูล 2 ครั้ง และพบว่า ร้อยละ 57.38 ของกลุ่มเป้าหมายเคยร่วมชุมนุมกรณีเขื่อนปากมูลที่กรุงเทพฯ 1 ครั้ง และที่น่าสนใจ คือ มีผู้เคยเข้าร่วมชุมนุมที่เขื่อนปากมูลมากกว่า 5 ครั้ง ร้อยละ 9.8 และร้อยละ 11.47 เคยร่วมชุมนุมที่กรุงเทพฯมากกว่า 5 ครั้ง

ร้อยละ 95.9 ของกลุ่มตัวอย่างใช้เวลาร่วมชุมนุมนานกว่า 1 เดือน ร้อยละ 3.28 ใช้เวลาร่วมชุมนุมประมาณ 2 สัปดาห์ถึง 1 เดือน และมีเพียง 1 รายหรือร้อยละ 0.82 เท่านั้นที่ใช้เวลาชุมนุม 1 ถึง 2 สัปดาห์ การที่สามารถชุมนุมได้ครั้งละนาน ๆ เพราะกลุ่มผู้ชุมนุมมีการผลัดเปลี่ยนกันภายในครอบครัวเพื่อเตรียมเสบียงอาหารให้เพียงพอสำหรับการชุมนุมที่ยาวนานในแต่ละครั้ง

การเปิดรับข่าวสาร

1. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ชุมนุมเปิดรับหรือติดตามข่าวสารจากสื่อบุคคลซึ่งเป็นแกนนำมากกว่าสื่อมวลชน แต่ถ้าหากแยกเฉพาะสื่อมวลชนจะพบว่า หนังสือพิมพ์ส่วนกลางเข้ามามีบทบาทต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มผู้ชุมนุมมากที่สุด และก็มีแนวโน้มที่โทรทัศน์จะกลายเป็นสื่อที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดเท่ากันหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง ส่วนวิทยุและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้นกลุ่มผู้ชุมนุมให้ความสนใจติดตามหรือเปิดรับข่าวสารจากสื่อทั้ง 2 ประเภทนี้น้อยมาก

ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มสื่อบุคคลจะพบว่านอกจากแกนนำจะมีบทบาทอย่างสูงแล้ว ยังพบความแตกต่างสุดขั้วกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่น ซึ่งเป็นสื่อบุคคลที่กลุ่มผู้ชุมนุมให้ความสนใจติดตามข่าวสารน้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะผู้นำท้องถิ่นเป็นกลไกการปกครองของรัฐ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ อำเภอพิบูลมังสาหาร และมักรวมตัวกันเป็นกลุ่มพลังกดดัน ต่อต้านการชุมนุมของกลุ่มชาวบ้าน และมีเพียงในพื้นที่อำเภอโขงเจียมเท่านั้นที่ผู้นำท้องถิ่นได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้ชุมนุม เพราะเป็นผู้ได้รับผลกระทบและร่วมชุมนุมในครั้งนี้ด้วย

2. การเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์

ข่าวสด เป็นหนังสือพิมพ์ที่ผู้ชุมนุมเปิดรับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.09) รองลงมาคือ ไทยรัฐ (ค่าเฉลี่ย 3.40) มติชน (ค่าเฉลี่ย 3.39) เดลินิวส์ (ค่าเฉลี่ย 2.99) และไทยโพสต์ (ค่าเฉลี่ย 2.80) โดยกรุงเทพธุรกิจเป็นหนังสือพิมพ์ส่วนกลางที่ได้รับความสนใจน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.26) ขณะที่ปทุมมาลัยและอุบลรัตน์ ได้รับความสนใจน้อย มีค่าเฉลี่ยเพียง 1.8 และ 1.9 ตามลำดับ

3. วัตถุประสงค์การเปิดรับข่าวสาร

ผู้ชุมนุมมีวัตถุประสงค์การเปิดรับข่าวสารเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

- 3.1 เพื่อทราบความเคลื่อนไหวของรัฐบาลต่อการแก้ปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.95)
- 3.2 เพื่อติดตามข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 3.83)
- 3.3 เพื่อรับฟังการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน (ค่าเฉลี่ย 3.63)
- 3.4 เพื่อทราบปฏิกิริยาของผู้คนในสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.49)

3.5 เพื่อให้รู้เท่าทันสถานการณ์ (ค่าเฉลี่ย 3.44) และ

3.6 เพื่อกำหนดท่าทีการชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 3.23)

4. ความเชื่อถือในความเที่ยงธรรมของสื่อ

ผู้ชุมนุมให้ความเชื่อถือในความเที่ยงธรรมของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.05) ซึ่งมากกว่าสื่อมวลชนแขนงอื่น รองลงมาคือ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.77) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.41) และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 1.74)

ขณะที่สื่อบุคคลนั้น แขนงนำผู้ชุมนุมได้รับความเชื่อถือในความเที่ยงธรรมในการให้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.50) ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้นำท้องถิ่นซึ่งได้รับความเชื่อถือน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.74) เท่ากับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

5. การวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อ

ผู้ชุมนุมให้คำตอบเกี่ยวกับบทบาทโทรทัศน์ว่า มีความเป็นธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.54) เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.08) ส่วนวิทยุนั้นผู้ชุมนุมเห็นว่า วิพากษ์วิจารณ์ในด้านลบ (ค่าเฉลี่ย 2.30) ขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้นผู้ชุมนุมเห็นว่าวิพากษ์วิจารณ์อย่างไม่เป็นธรรมหรือเป็นลบมากที่สุดในบรรดาสื่อมวลชน (ค่าเฉลี่ย 2.06) และจะพบว่าสื่อบุคคลนั้น แขนงนำผู้ชุมนุมมีค่าเฉลี่ยสูงถึง 4.58 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้ชุมนุมยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ของแกนนำมากที่สุด ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้นำท้องถิ่น ซึ่งผู้ชุมนุมเห็นว่าวิพากษ์วิจารณ์ในด้านลบ (ค่าเฉลี่ย 1.85)

6. การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์

เมื่อพิจารณาเฉพาะหนังสือพิมพ์จะพบว่า ผู้ชุมนุมเห็นว่า ข่าวสด วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.70) รองลงมาคือ มติชน (ค่าเฉลี่ย 3.02) ไทยโพสต์ (ค่าเฉลี่ย 2.66) สยามรัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.30) ไทยรัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.28) กรุงเทพธุรกิจ (ค่าเฉลี่ย 2.14) โดยผู้ชุมนุมเห็นว่า เดลินิวส์ เป็นหนังสือพิมพ์ส่วนกลางที่วิพากษ์วิจารณ์เป็นธรรมน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.13) ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นทั้งปทุมมาลัยและอุบลรัตน์มีค่าเฉลี่ยความเที่ยงธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์ต่ำหรือในทิศทางที่เป็นลบที่ 1.28 และ 1.14 ตามลำดับ

บทบาทหนังสือพิมพ์

1. บทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง

ผู้ชุมนุมประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ส่วนกลางในด้านบวกทั้งการรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา การนำเสนออย่างสม่าเสมอ (ค่าเฉลี่ย 2.90 เท่ากัน) การวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม (ค่าเฉลี่ย 2.80) การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม หรือเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล (ค่าเฉลี่ย 2.70) แต่ประเมินบทบาทการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึกค่อนข้างลบ (ค่าเฉลี่ย 2.56) ซึ่งทดสอบทางสถิติด้วย T-Test ที่ค่าความเชื่อมั่นระดับ 95%

2. บทบาทหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ขณะที่การประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น กลุ่มผู้ชุมนุมประเมินในทิศทางลบ โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ 1.29 เท่านั้น

3. ความเที่ยงธรรม ตรงไปตรงมาของหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ข่าวสด (ค่าเฉลี่ย 3.72) ได้รับความเชื่อถือในความเที่ยงธรรมตรงไปตรงมาสูงสุดจากหนังสือพิมพ์ทั้ง 9 ฉบับที่ทำการศึกษา รองลงมา คือ มติชน (ค่าเฉลี่ย 3.00) ไทยโพสต์ (ค่าเฉลี่ย 2.59) เดลินิวส์ (ค่าเฉลี่ย 2.40) ไทยรัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.33) สยามรัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.29) และกรุงเทพธุรกิจ (ค่าเฉลี่ย 2.26) ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นทั้งปทุมมาลัย และอุบลรัตน์มีค่าเฉลี่ยจากการประเมินความเที่ยงธรรม ตรงไปตรงมาจากกลุ่มผู้ชุมนุมเพียง 1.18 และ 1.15 เท่านั้น

ความต้องการพึ่งพาข่าวสาร

1. ความต้องการพึ่งพาบทบาทหนังสือพิมพ์

สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยก็คือ กลุ่มผู้ชุมนุมส่วนใหญ่ต้องการให้หนังสือพิมพ์รายงานข่าวการชุมนุมอย่างสม่าเสมอ (ค่าเฉลี่ย 4.84) วิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมอย่างตรงไปตรงมา (ค่าเฉลี่ย 4.82) การให้ข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก และเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจ เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม และเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาลต่อการแก้ปัญหา

(ค่าเฉลี่ย 2.80 เท่ากัน) ขณะที่ความต้องการให้สื่อมวลชนเป็นแนวร่วมนั้นเป็นสิ่งที่ต้องการน้อยกว่า 4 บทบาทข้างต้น เพราะมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.71 ซึ่งเมื่อทดสอบเปรียบเทียบกับบทบาทการรายงานข่าวอย่างสม่ำเสมอด้วย Paired samples test แล้วพบว่า ความต้องการให้หนังสือพิมพ์เป็นแนวร่วม น้อยกว่าความต้องการให้เสนอข่าวอย่างสม่ำเสมอ

2.ความต้องการพึ่งพาข้อมูลข่าวสารจากสื่อ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์ส่วนกลางเป็นสื่อมวลชนที่ผู้ชุมนุมต้องการเปิดรับข้อมูลข่าวสารสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 3.51) รองลงมาคือ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.06) วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 2.56) และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 2.06)

ขณะที่สื่อบุคคลนั้น แกนนำผู้ชุมนุมยังเป็นที่พึ่งพาด้านข้อมูลข่าวสารสูงสุดของผู้ชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 4.41) ซึ่งมากกว่ากลุ่มผู้ชุมนุมด้วยกัน (ค่าเฉลี่ย 3.75) และญาติพี่น้อง (ค่าเฉลี่ย 3.51) ส่วนผู้นำท้องถิ่นเป็นที่ต้องการพึ่งพาด้านข้อมูลข่าวสารต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 1.72)

ค.การวิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และความต้องการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มชาวบ้านจากมุมมองของแกนนำและผู้ชุมนุม

เพื่อให้เนื้อหาครอบคลุม การวิจัยครั้งนี้ได้สัมภาษณ์กลุ่มแกนนำและตัวแทนผู้ชุมนุมจำนวน 13 คน เพื่อวิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์กับความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้าน ดังนี้

1.ทัศนคติต่อบทบาทการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์

1.1 การให้ความสำคัญ หนังสือพิมพ์ให้ความสำคัญในการเสนอข่าวค่อนข้างน้อย ทำให้ข้อเรียกร้อง ประเด็นปัญหาของชาวบ้านไม่ถูกตีแผ่หรือนำไปสู่การแก้ไข แต่จะเป็นข่าวก็ต่อเมื่อมีสถานการณ์หรือความเคลื่อนไหวที่ส่อไปในทางรุนแรงหรือ ทำทายนานาชาติ

1.2 ความสมดุลและเที่ยงธรรม แม้จะมีข่าวการชุมนุมอยู่เพียง 61 ชิ้นในรอบ 1 ปี แต่กลุ่มแกนนำก็พบว่า บางส่วนของข่าวสารเหล่านั้นบิดเบือนข้อเท็จจริง ไม่ให้ความเป็นธรรมกับกลุ่มผู้ชุมนุม โดยเฉพาะข่าวจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และหนังสือพิมพ์จากส่วนกลางบางฉบับ

2. ความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้าน

- 2.1 หนังสือพิมพ์รายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา นำข้อเท็จจริงมาตีแผ่
- 2.2 หนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก
- 2.3 หนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวการชุมนุมอย่างสม่าเสมอ

3. ผลกระทบจากบทบาทหนังสือพิมพ์

- 3.1 ด้านบวก หากหนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา จะทำให้สาธารณชนเข้าใจปัญหา และรัฐบาลจะต้องสนใจหาทางแก้ไขปัญหา
- 3.2 ด้านลบ ในกรณีที่เสนอข่าวแต่บิดเบือนหรือนำเสนอข้อมูลเพียงด้านเดียว จะสร้างความเข้าใจผิดให้กับสังคมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อขบวนการต่อสู้ของชาวบ้าน และการไม่เสนอข่าวก็เป็นกรปิดช่องทางรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสังคม อาจจะทำให้รัฐใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมได้

กล่าวโดยสรุป กลุ่มแกนนำมีทัศนคติที่ค่อนข้างเป็นลบต่อบทบาทหนังสือพิมพ์ เพราะในช่วงเวลา 1 ปีดังกล่าว หนังสือพิมพ์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเสนอข่าวการชุมนุม และเห็นว่าข่าวบางส่วนที่นำเสนอก็บิดเบือนความจริง

ง. การวิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์และความต้องการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มชาวบ้าน จากมุมมองของกลุ่มผู้สนใจปัญหา

การวิจัยครั้งนี้ได้สัมภาษณ์ทัศนคติของกลุ่มผู้สนใจปัญหา ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ เอ็นจีโอ นักกฎหมาย และนักการเมือง จำนวน 14 คน เพื่อวิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์กับความต้องการพึ่งพาข่าวสารของกลุ่มชาวบ้าน พอสรุปได้ ดังนี้

1. ทัศนคติต่อบทบาทการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์

- 1.1 การให้ความสำคัญ กลุ่มแนวร่วมให้ทัศนะที่ตรงกันว่า ในรอบ 1 ปีมีการเสนอข่าวการชุมนุมทางหนังสือพิมพ์ในปริมาณค่อนข้างน้อย โดยวิเคราะห์ว่า อุปสรรคสำคัญก็คือ การปิดกั้นข่าวสารโดยกลไกของรัฐที่มีความใกล้ชิดกับนักข่าวท้องถิ่น และนักข่าวส่วน

กลางก็มีอุดมการณ์รับใช้กลุ่มทุน กลุ่มผลประโยชน์ จึงไม่มีเวลามาคลุกคลีหรือทำความเข้าใจกับปัญหาของชาวบ้าน แม้บางครั้งจะมีข่าวการชุมนุมอยู่บ้างแต่ก็เป็นการบิดเบือนจากความเป็นจริง ส่งผลให้ปัญหาไม่ได้รับการเอาใจใส่ ทำให้กลุ่มชาวบ้านต้องหารูปแบบการชุมนุมที่เรียกความสนใจมากขึ้น ทำทนายมากขึ้นจึงได้รับความสนใจ และวิเคราะห์ว่า ผลพวงจากวิกฤตเศรษฐกิจเป็นเหตุให้นักข่าวที่มีอุดมการณ์เพื่อชาวบ้านต้องเปลี่ยนอาชีพไป หรือ ที่ยังเป็นผู้สื่อข่าวอยู่ก็ต้องเปลี่ยนหน้าที่ความรับผิดชอบไปทำข่าวกระทรวงหลัก แทนที่จะมาติดตามข่าวการชุมนุมของชาวบ้านเหมือนในอดีต

1.2 การทำความเข้าใจให้ปรากฏ กลุ่มผู้สนใจปัญหาวิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์ว่า ทำหน้าที่เพียงเป็นผู้แจ้งเหตุ และเสนอข่าวเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญหรือเร้าความรู้สึกของผู้อ่านเท่านั้น แต่ไม่ได้ทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงความเข้าใจให้สังคมโดยการเจาะลึกลงไปในรากเหง้าของปัญหา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปิดล้อมทางการข่าวโดยอำนาจรัฐ และทุนที่ใกล้ชิดกับนักข่าวประจำจังหวัด แม้บางครั้งจะมีการเสนอข่าวก็เป็นการเสนอความจริงเพียงครั้งเดียว โดยไม่มีการตรวจสอบหรือถ่วงดุลในเนื้อหาข่าว

1.3 ความสมดุลและเที่ยงธรรม กลุ่มผู้สนใจปัญหาวิเคราะห์ว่า หนังสือพิมพ์ไม่ได้ทำความเข้าใจให้ปรากฏและหลายครั้งเปิดโอกาสให้อำนาจรัฐและทุนนำเสนอข่าวเพียงด้านเดียว โดยไม่มีการตรวจสอบรอบด้าน ทั้งสื่อท้องถิ่น และสื่อส่วนกลางบางส่วน

2. ปัจจัยปัญหาในการนำเสนอข่าว

2.1 รากฐานสังคม 'นิยมอำนาจ' โดยวิเคราะห์ไปที่รากฐานการศึกษาตั้งแต่อดีตที่มุ่งให้คนมุ่งตรงสู่ฐานอำนาจ และสื่อมวลชนเองก็มองว่า อำนาจเป็นเรื่องสำคัญจนล้มรากฐานของสังคมที่เต็มไปด้วยคนยากจน และการต่อสู้ของชาวบ้านปากมดลูกเองเป็นการต่อสู้ของกลุ่มที่ไม่มีพลังอำนาจต่อรองทางการเมือง แต่จะมีผลทางการข่าวทันทีที่เข้าไปทับหรือขัดขวางอำนาจ หรือกระทบกับกลุ่มทุนธุรกิจ และกลุ่มอำนาจทางการเมือง

2.2 การรับรู้และประเมินคุณค่าความเป็นข่าว ความซาซึนกับการชุมนุมที่เกิดขึ้นของ นักหนังสือพิมพ์เป็นประเด็นที่กลุ่มแนวร่วมวิเคราะห์ว่า เป็นปัญหาสำคัญ และสื่อเองมักจะนำเสนอข่าวต่อเมื่อมีเหตุการณ์หรือหว่า เพราะมีการเล็งผลด้านการขายข่าว ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการนำเสนอปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ทั้งที่ผู้สื่อข่าวส่วนใหญ่มีความรู้และมีฝีมือแต่กลับนำไปใช้สร้างสรรคข่าวอาชญากรรมแทนที่จะทำให้เรื่องจริงที่มีผลกระทบกับคนจำนวนมากให้เป็นเรื่องที่นำเสนอติดตาม และนักหนังสือพิมพ์เองก็ต้อง

พิจารณาถึงความสามารถในการจัดลำดับความสำคัญของข่าวหรือแม้แต่อิทธิพลของการทุ่มงบประมาณโฆษณาที่อาจมีผลต่อทิศทางการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์

2.3 การให้ความสำคัญกับข่าวเร้าความรู้สึกเพื่อหวังผลทางการตลาด โดยกลุ่มผู้สนใจปัญหาวิเคราะห์ว่า นักหนังสือพิมพ์ไม่สนใจเนื้อหาข่าว แต่สนใจรูปแบบที่จะเป็นข่าวว่าดึงดูดความสนใจ ช้อคความรู้สึกของคนอ่านมากเพียงใด เป็นผลให้ชาวบ้านต้องสรรหาวิธีการและรูปแบบการชุมนุมที่หมิ่นเหม่ต่อการถูกสลายการชุมนุมเพื่อให้เป็นข่าวสู่สาธารณะ

2.4 ทัศนคติของนักข่าวต่อกลุ่มคนด้อยโอกาสในสังคม กลุ่มผู้สนใจปัญหาวิเคราะห์ว่า นักหนังสือพิมพ์บางส่วนมองการชุมนุมของชาวบ้านเป็นการขัดขวางความเจริญ ทำให้การพัฒนาสะดุด ซึ่งอาจเป็นเพราะระบบการศึกษาที่ผิดพลาดไม่ได้เน้นความเข้าใจ เห็นใจผู้ทุกข์ยาก แต่มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ บางครั้งสื่อจึงเพิกเฉยต่อความเดือดร้อนของคนในชาติ แสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์เพื่อคนยากจนได้ลบลหายไป แต่กลับไปรับใช้กลุ่มผลประโยชน์ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่า

2.5 ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ผลพวงจากวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ทำให้ธุรกิจหนังสือพิมพ์ปิดกิจการลงจำนวนหนึ่ง หนังสือพิมพ์หลายฉบับลดหรือตัดหน้าข่าวสิ่งแวดล้อม นักข่าวที่ยืนหยัดข้างชาวบ้านต้องประคองตัวเองด้วยการเปลี่ยนไปทำข่าวหลักตามกระทรวง หรือ บางส่วนเปลี่ยนอาชีพ

2.6 อิทธิพลและผลประโยชน์ นักข่าวประจำจังหวัดส่วนใหญ่เกาะติดกับหน่วยงานรัฐ และกลไกของทางราชการ การเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้านจึงถูกควบคุมโดยโครงสร้าง และสื่อเหล่านี้กลายเป็นเครื่องมือในการทำลายความชอบธรรมของชาวบ้านถึงขนาดมีสื่อมวลชนท้องถิ่นบางกลุ่มตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อต่อต้านการชุมนุมของชาวบ้านเอง

2.7 ยุทธศาสตร์การชุมนุมและข้อเรียกร้องของชาวบ้าน เพราะการชุมนุมห่างไกลศูนย์กลางอำนาจ นักข่าวจึงไม่ให้ความสนใจมากนัก ยกเว้นนักข่าวที่มีอุดมการณ์เพื่อคนจนจึงจะลงพื้นที่ทำข่าว ขณะที่กลไกราชการเองไม่ได้สนใจรายงานข่าวการชุมนุมต่อหน่วยงานส่วนกลาง

3. ผลกระทบจากบทบาทของหนังสือพิมพ์

กลุ่มผู้สนใจปัญหาได้แบ่งผลกระทบจากบทบาทหนังสือพิมพ์เบื้องต้นไว้ 2 แนวทาง คือ ผลกระทบในทางบวก และผลกระทบในทางลบ ดังนี้

3.1 ผลกระทบในทางลบ

3.1.1 เป้าหมายการชุมนุมยืดเยื้อออกไป เพราะเมื่อไม่มีการเสนอข่าวความเดือดร้อนของชาวบ้านออกไป นักการเมืองฉวยโอกาสสร้างภาพว่าไม่มีความเดือดร้อนเกิดขึ้น ขณะที่วิถีชีวิตของผู้ชุมนุมได้รับผลกระทบเต็มที่

3.1.2 ภาพลักษณ์การชุมนุมถูกบิดเบือน เพราะการผูกติดกับอำนาจรัฐทำให้สื่อเสนอข่าวเพียงด้านเดียว และบางส่วนของที่กระทบกลไกรัฐก็ปิดกั้นไม่นำเสนอ และชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้รับสาร ก็ยังเชื่อมั่นในคนของรัฐมากกว่าเชื่อชาวบ้านด้วยกัน

3.1.3 สร้างความชอบธรรมให้รัฐใช้กำลังสลายการชุมนุม เมื่อสังคมไม่ทราบข่าวการชุมนุม มีผลต่อการรับรู้ของผู้สนใจปัญหา หรือพันธมิตรเก่า รวมทั้งพันธมิตรใหม่ก็ไม่เพิ่มขึ้น ที่สำคัญทำให้รัฐใช้กำลังสลายการชุมนุมได้ง่าย

3.1.4 ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข เป็นผลพวงจากการปิดกั้นทางการข่าว ทำให้ปัญหาไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาล เพราะไม่มีพลังกดดันทางสังคมและบางครั้งสื่อมวลชนเองก็เป็นตัวละครในความขัดแย้งนั้นด้วย

3.2 ผลกระทบในทางบวก

3.2.1 สร้างความเข้าใจ หากสื่อเสนอข่าวการชุมนุมอย่างต่อเนื่อง และเจาะลึกจะสร้างความเข้าใจให้กับผู้คนในสังคมเกี่ยวกับความเดือดร้อนหรือข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม

3.2.2 สร้างประสามติ การพยายามยึดกุมพื้นที่ในสื่อทั้งหน่วยงานรัฐและชาวบ้านก็เพื่อเป็นกระบอกเสียงในการสร้างความชอบธรรมให้เกิดประสามติ เพราะสื่อทำให้คนในสังคมมีมติทางใดทางหนึ่งได้

3.2.3 ปลุกระดม โฆษณาชวนเชื่อ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้การชุมนุม

3.2.4 กระตุ้นให้รัฐบาลแก้ปัญหา รัฐบาลจะสนใจและหาทางแก้ปัญหา หากสื่อตีแผ่ให้เห็นความสำคัญของปัญหา

4. ข้อเสนอแนะและทางเลือกเกี่ยวกับบทบาทหนังสือพิมพ์กรณีข่าวการชุมนุมฯ

- 4.1 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 40 เปิดทางปฏิรูปให้ประชาชนเป็นเจ้าของสื่อ เพื่อตีแผ่ปัญหาความเดือดร้อนของตนเอง
- 4.2 เสริมสร้างจรรยาบรรณและจิตสำนึกสื่อมวลชน ต้องปรับทัศนคติของสื่อมวลชนต่อปัญหาความเดือดร้อนของคนจน และนำเสนอตีแผ่ปัญหาอย่างเจาะลึก และรอบด้าน สร้างความสมดุลในการนำเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมา
- 4.3 สร้างสื่อทางเลือกขึ้นมาเอง เพื่อตีแผ่ปัญหา ทั้งสื่อพื้นบ้านหรือสื่อสมัยใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น
- 4.4 สร้างพันธมิตรจากประชาสังคม กลุ่มผู้สนใจปัญหาวิเคราะห์ว่า แม้สื่อมวลชนจะสนใจปัญหาการชุมนุมจำนวนน้อย แต่ยังมีเครือข่ายอื่น ๆ ที่สนใจ เช่น สมาชิกวุฒิสภา นักพัฒนาองค์กรเอกชนทั้งไทยและต่างประเทศ นักวิชาการ โดยเฉพาะนักวิชาการจำเป็นจะต้องสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับคนจน และตั้งคำถามเกี่ยวกับความยากจนและมองปัญหาของชาวบ้านบนพื้นฐานของความยากจน

จ. การวิเคราะห์ทัศนชนักหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับบทบาทและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกนำเสนอข่าวสารการชุมนุม

การสัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง 7 คน จาก 6 ฉบับ คือ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำเสนอข่าวการชุมนุมฯ ได้ข้อสรุป ดังนี้

1. นโยบายหนังสือพิมพ์

- 1.1 เดลินิวส์ นำเสนอเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ ตรงไปตรงมา ไม่มีการบิดเบือน แต่ไม่ให้ความสำคัญ เพราะมีความเคลือบแคลงในเนื้อหาข่าว
- 1.2 ไทยรัฐ นำเสนอตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น มีกระบวนการคัดเลือกข่าวครบถ้วน กรณีการชุมนุมที่มีความเคลื่อนไหวจะเป็นข่าวย่อย แต่จะเป็นข่าวใหญ่เมื่อมีแนวโน้มเกิดเหตุรุนแรง
- 1.3 ข่าวสด เป็นกระบอกเสียงแทนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ ตีแผ่ความทุกข์ยากของผู้คนในสังคม หนังสือพิมพ์ต้องทำหน้าที่แทนชาวบ้าน

- 1.4 มติชน เสนอข่าวเมื่อมีประเด็นสำคัญหรือมีความคืบหน้า และทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รายงานข่าว จำกัดตัวเองไม่ให้มีส่วนร่วมแบบนักเคลื่อนไหว โดยไม่ได้มีนโยบายชัดเจนต่อกรณีนี้
- 1.5 ไทยโพสต์ เสนอข่าวการประท้วงเพื่อเป็นปากเสียงให้ผู้ได้รับความเดือดร้อน แต่จะเลือกนำเสนอเฉพาะข่าวที่มีประเด็นสำคัญ
- 1.6 กรุงเทพธุรกิจ เสนอข่าวเมื่อมีความเคลื่อนไหว มีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ แต่ไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการชุมนุมครั้งนี้

2. การพิจารณาคูณค่าความเป็นข่าวและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจนำเสนอข่าว

หนังสือพิมพ์ทั้ง 6 ฉบับมองคุณค่าความเป็นข่าวกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมูลต่างอันออกไป และมีปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจนำเสนอข่าวดังต่อไปนี้

- 2.1 เดลินิวส์ มองคุณค่าความเป็นข่าวกรณีการชุมนุมว่ามีน้อย และวัตถุประสงค์การชุมนุมไม่ชัดเจน การตัดสินใจนำเสนอข่าวจึงมีความรู้สึกกลัวจะตกเป็นเครื่องมือ
- 2.2 ไทยรัฐ มองคุณค่าความเป็นข่าวว่า เป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ชาวบ้านกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ แต่ปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอข่าวคือ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานจนถูกมองว่า เป็นเรื่องปกติ
- 2.3 ข่าวสด มองเป็นเรื่องผลกระทบและกระทบความรู้สึก แต่ปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอคือ ต้องแข่งขันกับข่าวอื่น แต่ข่าวนี้ก็ไม่มีมีความเคลื่อนไหว ไม่มีความคืบหน้า
- 2.4 มติชน มองว่ามีคุณค่าความเป็นข่าวน้อย เมื่อไม่มีเหตุการณ์เด่นก็ไม่นำเสนอ ประกอบกับเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานจนกลายเป็นความชินชา หรือรู้สึกเป็นเรื่องประจำ
- 2.5 ไทยโพสต์ ปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอข่าวนอกเหนือจากคุณค่าของข่าว คือ ไม่มีความคืบหน้า และหนังสือพิมพ์เองก็ต้องการขายข่าว
- 2.6 กรุงเทพธุรกิจ มองว่าคุณค่าความเป็นข่าวน้อย แต่ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจนำเสนอ คือ ความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อปัญหาและความสามารถของนักข่าวและบรรณาธิการมีปัญหา

3. วิเคราะห์ทัศนคติต่อบทบาทหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการชุมนุมฯ

นักหนังสือพิมพ์วิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมครั้งนี้แตกต่างกันออกไป ดังนี้

3.1 ปริมาณการนำเสนอที่น้อย และรูปแบบการนำเสนอไม่น่าสนใจ ชาวสขและกรุงเทพมหานครทำให้ทัศนะว่า ปริมาณการนำเสนอข่าวค่อนข้างน้อยซึ่งไม่สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก และรูปแบบการนำเสนอส่วนใหญ่ก็ไม่น่าสนใจ เพราะส่วนใหญ่เป็นสารคดี สกู๊ปพิเศษ รายงานพิเศษที่มีความยาวเกินไป

3.2 จุดยืนของหนังสือพิมพ์แตกต่างกัน ตัวแทนหนังสือพิมพ์ชาวสขและเดลินิวส์ จำแนกสื่อออกเป็น 3 ส่วนตามจุดยืน คือ

3.2.1 เพิกเฉย

3.2.2 คัดค้านการชุมนุม

3.2.3 สนับสนุนการชุมนุม

3.3 ความสามารถและอุดมการณ์ของคนทำข่าวมีปัญหา ตัวแทนกรุงเทพมหานครวิเคราะห์ว่า จุดยืนของนักหนังสือพิมพ์รุ่นใหม่ที่จะหยัดยืนเพื่อความเป็นธรรมมีปัญหา เพราะมีเรื่องความสัมพันธ์สนมกับแหล่งข่าวเข้ามาเกี่ยวข้อง และการตีความประเด็นข่าว ปากมูลให้เป็นที่ประเด็นสาธารณะก็เป็นปัญหาเรื่องความสามารถของคนทำข่าวเช่นกัน

3.4 หนังสือพิมพ์มุ่งขายข่าว ไทยโพสต์วิเคราะห์ว่า หนังสือพิมพ์มุ่งขายข่าวเกินไป และวิเคราะห์ว่า ชาวปากมูลขายไม่ได้จึงไม่นำเสนอ และนำเสนอข่าวอื่นที่น่าสนใจกว่า

4. ความเห็น และ ข้อเสนอต่อการชุมนุม

ผลการวิจัยแบ่งกลุ่มความเห็นต่อการชุมนุมออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย โดยมีข้อเสนอจากนักหนังสือพิมพ์ในแต่ละกลุ่มความเห็นดังนี้

4.1 กลุ่มเห็นด้วยกับการชุมนุม ประกอบไปด้วย ไทยรัฐ มติชน ชาวสข ไทยโพสต์ และกรุงเทพมหานคร โดยมีข้อเสนอ 2 ประเด็นคือ

4.1.1 ไม่สนับสนุนการใช้ความรุนแรง และต้องมีท่าทีสมานฉันท์

4.1.2 ข้อเรียกร้องไม่สุดโต่ง และสามารถอธิบายให้สังคมเข้าใจได้

4.2 กลุ่มไม่เห็นด้วย มีเพียงเดลินิวส์ฉบับเดียว โดยมองประเด็นการเรียกร้องเฉพาะการเปิดเขื่อนเพื่อให้ปลาขึ้นมาวางไข่ว่าเป็นเรื่องไร้สาระ เพราะเห็นว่าไม่มีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มารองรับ และการประท้วงต้องมองผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง

5. ข้อเสนอต่อบทบาทหนังสือพิมพ์ที่ควรจะมีต่อการชุมนุมฯ

แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.1 ควรให้ความสำคัญ หนังสือพิมพ์ข่าวสดเสนอว่า หนังสือพิมพ์ควรนำเสนอข่าวสารของชาวบ้านแบบเจาะลึกเพื่อสร้างความเข้าใจ ขณะที่ไทยรัฐ เสนอว่า ต้องให้ความสำคัญติดตามความเคลื่อนไหวปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านจะมากน้อยอย่างไรขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหา

5.2 ควรเป็นกลาง หนังสือพิมพ์มติชน เสนอว่า หนังสือพิมพ์ควรทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อถ่วงดุลระหว่างกรไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯกับสมัชชาคนจนด้วยข้อมูลและข้อเท็จจริงที่อธิบายได้

อภิปรายผลการวิจัย

แม้ผลการวิจัยจะเป็นไปตามสมมติฐาน คือ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูลต้องการพึ่งพาและคาดหวังต่อการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าสื่ออื่นรวมทั้งประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางในทิศทางบวกมากกว่าหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นก็ตามที แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดสามารถแยกอภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์ด้านข่าวสารต่อการชุมนุมครั้งนี้ได้เป็น บทบาทหนังสือพิมพ์ และการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้าน ดังนี้

1. บทบาทหนังสือพิมพ์

หากมองบทบาทหนังสือพิมพ์ในฐานะผู้แจ้งข่าวสาร (Messenger) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ภาษาไทย 9 ฉบับ ในรอบ 1 ปีพบว่า มีข่าวสารการชุมนุมครั้งนี้ 61 ชิ้น โดย ข่าวสด และกรุงเทพธุรกิจเป็นหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอมากที่สุด จำนวน 15 ชิ้นเท่ากันรองลงมา ได้แก่ อุบลรัตน์ 12 ชิ้น มติชน 7 ชิ้น โดย ไทยโพสต์และปทุมมาลัยเสนอฉบับละ 1 ชิ้นในรอบ 1 ปี

กลุ่มแกนนำผู้ชุมนุมและกลุ่มผู้สนใจปัญหาการชุมนุมครั้งนี้สรุปตรงกันว่า หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่ผู้แจ้งข่าวสารค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับการชุมนุมของชาวบ้านนับพันคนที่ใช้เวลานาน 1 ปี

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ในฐานะนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน ให้ภาพปรากฏการณ์ด้านข่าวสารว่า ปัญหาคือ หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่แต่ทำน้อย ไม่ได้ให้ข้อมูลที่เพียงพอที่จะเป็นประจักษ์ได้ และ สื่อไม่มีพื้นที่ให้ชาวบ้าน

ส่วน ศ.นิตติ เอียวศรีวงศ์มองว่า หนังสือพิมพ์ไม่ได้ทำความจริงให้ปรากฏ เพราะไม่สนใจลงข่าวการชุมนุมของชาวบ้าน หรือลงข่าวแต่ไม่ครอบคลุม โดยอ้างว่าข่าวนี้ขายไม่ได้ หรือ มีคุณค่าความเป็นข่าวน้อย

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาข่าวจากข่าวสารทั้ง 61 ชิ้นพบว่า หนังสือพิมพ์มุ่งนำเสนอความขัดแย้งถึงร้อยละ 37.32 รองลงมาคือ เรื่องผลกระทบ ร้อยละ 27.46 และความสดของเหตุการณ์ ร้อยละ 16.90 โดยไม่พบคุณค่าความเป็นข่าวที่เป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งแสดงว่า หนังสือพิมพ์ในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper) ใช้เรื่องความขัดแย้ง ผลกระทบ และความสดของเหตุการณ์เป็นประกอบเกณฑ์การตัดสินใจนำเสนอข่าวสาร

ศ.นิตติ เอียวศรีวงศ์ วิเคราะห์ว่า หนังสือพิมพ์มีหน้าที่เพียงแค่ป้อนความมั่นใจให้อ่าน เช่นเดียวกับ น.พ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ ที่มองว่า ในช่วง 1ปีดังกล่าว หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้แจ้งเหตุ เมื่อมีเหตุการณ์มีความขัดแย้งที่เร้าความสนใจ หนังสือพิมพ์จึงจะเสนอข่าว โดยมองว่าข่าวเป็นจุดขาย แต่ไม่ได้มองว่า การชุมนุมครั้งนี้เป็นเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตชาวบ้าน ที่จำเป็นต้องสร้างความเชื่อมโยงทางสังคมเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ วิเคราะห์ว่า หนังสือพิมพ์ต้องการหาจุดขายโดยการนำเอาความขัดแย้งทางสังคมเป็นจุดขาย แต่กลับละเลยข้อเรียกร้องของชาวบ้านต่อรัฐ ส่งผลให้ชาวบ้านต้องการรูปแบบการชุมนุมเพื่อดึงดูดความสนใจของนักข่าวซึ่งเลือกนำเสนอเฉพาะรูปแบบมากกว่าเนื้อหาการชุมนุม ทั้งที่เป็นเรื่องผลกระทบต่อคนจำนวนมากที่เกิดจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ

กลุ่มตัวแทนนักหนังสือพิมพ์ให้คำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ด้านข่าวสารกรณีปากมูลว่า คุณค่าความเป็นข่าว (News Value) กรณีการชุมนุมครั้งนี้มีน้อย มีเพียงข่าวสดและไทยรัฐเท่านั้นที่มองว่าเป็นเรื่องผลกระทบ เร้าความรู้สึก และความขัดแย้ง จึงทำให้บทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสาร

(Gatekeeper) ที่จะตัดสินใจนำเสนอข่าวสารการชุมนุมครั้งนี้ขาดแรงผลักดัน ปริมาณข่าวสารที่นำเสนอจึงมีน้อย

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการตัดสินใจนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวสารการชุมนุมครั้งนี้ ทั้งความรู้สึกเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นประจำจนไม่น่าสนใจ หรือข้อเรียกร้องของชาวบ้านยากต่อการอธิบายให้สังคมเข้าใจ บรรณาธิการข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์มองวัตถุประสงค์การชุมนุมครั้งนี้ไม่ชัดเจนและกลัวตกเป็นเครื่องมือชาวบ้าน

อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้สนใจปัญหาและแกนนำผู้ชุมนุมได้วิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์บางส่วนต่อการชุมนุมครั้งนี้ว่า ไม่ได้ยืนอยู่บนความสมดุลและเที่ยงธรรม (Balance and Fairness) ทั้งนี้ นอกจากปริมาณข่าวสารที่นำเสนอจะมีน้อยแล้ว ยังพบว่าหนังสือพิมพ์บางส่วนก็บิดเบือนความจริง โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และหนังสือพิมพ์ส่วนกลางบางฉบับ

จากผลการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มผู้ชุมนุม 122 คนในการประเมินบทบาทหนังสือพิมพ์ ทั้ง การรายงานข่าวตรงไปตรงมา การวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม การให้ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคมหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล รวมทั้งการรายงานข่าวอย่างสม่ำเสมอ พบว่า หนังสือพิมพ์ส่วนกลางมีค่าเฉลี่ยรวมเพียง 2.77 ซึ่งอยู่ในระดับกลาง ๆ ค่อนข้างไปทางลบ (ค่าเฉลี่ย 2.5-3.5 = กลาง ๆ) ขณะที่ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยรวมเพียง 1.45 ซึ่งถือว่าถูกประเมินในทิศทางลบ

เมื่อพิจารณาเป็นรายฉบับจะพบว่า ข่าวสด เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวที่ถูกประเมินบทบาทในทิศทางบวก (3.72) โดยมติชน และไทยโพสต์ ถูกประเมินในระดับกลาง ๆ (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.59 ตามลำดับ) ส่วนเดลินิวส์ (ค่าเฉลี่ย 2.40) ไทยรัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.33) สยามรัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.29) และกรุงเทพธุรกิจ (ค่าเฉลี่ย 2.26) ถูกประเมินในทิศทางลบ เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

จากการวิเคราะห์ทัศนะของกลุ่มแกนนำและผู้ชุมนุม นอกจากจะมองว่า หนังสือพิมพ์ไม่ให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมและการนำเสนอบางส่วนก็มีปัญหาเรื่องความสมดุลและเที่ยงธรรมแล้ว ยังพบว่า หนังสือพิมพ์ไม่ได้ทำความจริงให้ปรากฏ โดยไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เป็นข่าวทั้งที่มีความเดือดร้อน มีความเคลื่อนไหวเรียกร้องการแก้ไขปัญหา ในทางตรงกันข้าม กลับเปิดโอกาสให้ฝ่ายรัฐหรือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ นำเสนอข้อมูลเพียงด้านเดียว

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ วิเคราะห์ว่า อุดมการณ์สื่อที่จะทำเพื่อคนที่เสียเปรียบในสังคม เริ่มลบเลือนไป กลายเป็นตัวแทนกลุ่มทุน กลุ่มผลประโยชน์ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดีกว่า แต่ที่เป็นตัวแทนคนจนกลับน้อยลง เช่นเดียวกับ น.พ.ประเวศ วชิร ที่มองว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มารากฐานมาจากปัญหาการศึกษาที่สอนให้คนสนใจเรื่องอำนาจมากกว่าสนใจปัญหาของคนยากจน

ในฐานะนักวิชาการสื่อสารมวลชน รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ระบุว่า มีการใช้รูปแบบโฆษณาแอบแฝงในรูปลักษณะการรายงานข่าวของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และมีการจัด Press Tour โดยการนำนักเขียน หรือ คอลัมนิสต์ ลงพื้นที่โครงการเขื่อนปากมูลเพื่อให้นักเขียนเหล่านั้นเป็นปากเป็นเสียงให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ โดยออกมาในรูปของสื่อบู๊ป สารคดี หรือรายงานพิเศษที่มีผลทางบวกต่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

รูปธรรมที่ชัดเจนของปรากฏการณ์ดังกล่าว พบในการวิเคราะห์เนื้อหาข่าว ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์นำเสนอข่าวการชุมนุมครั้งนี้ เพียง 4 ชิ้นในรอบ 1 ปี แต่มี 3 ชิ้น เป็นข่าวสารที่มาจาก การเขียนของคอลัมนิสต์ที่ลงพื้นที่โครงการกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯแล้วเขียนรายงานพิเศษ และอีก 1 ชิ้นเป็นรายงานข่าว โดยใช้แหล่งข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

นอกจากนี้ ยังพบการโฆษณาแอบแฝงในรูปลักษณะของข่าวจากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ จำนวน 2 ชิ้น โดยใช้คำว่า ‘ฉบับพิเศษ’ ที่มีตัวอักษรขนาดเล็กกว่าปกติได้หัวเรื่อง โดยเนื้อหาเป็นการตอบโต้ประเด็นที่ชาวบ้านคัดค้าน และมีผลด้านบวกกับโครงการสร้างเขื่อนปากมูล

โดยภาพรวมเบื้องต้น หากมองตามภารกิจบทบาทของหนังสือพิมพ์ในด้านสารสนเทศ (Surveillance) หรือด้านการผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม (Mobilization) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาทางสังคม ตามภารกิจบทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสารหรือผู้กำหนดวาระข่าวสารแล้ว จะพบว่า หนังสือพิมพ์ได้ทำเพียงด้านสารสนเทศด้วยการนำเสนอข่าวสารปริมาณน้อย แต่ไม่ได้ทำหน้าที่กระตุ้นให้สังคมหันมาสนใจเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวเป็นพลังทางสังคม

ส่วนนักหนังสือพิมพ์นั้น นอกจากมองคุณค่าความเป็นข่าวของการชุมนุมครั้งนี้ว่ามีน้อยแล้ว ผลการวิจัยยังพบว่า หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับไม่มีนโยบายข่าวต่อการชุมนุมครั้งนี้ โดยส่วนใหญ่ให้คำตอบว่า จะนำเสนอเมื่อมีเหตุการณ์ มีความเคลื่อนไหว หรือมีความคืบหน้าสำคัญ โดยมี

เพียงข่าวสดและไทยโพสต์เท่านั้นที่ยึดเป็นแนวทางหลักที่จะนำเสนอความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐ หรือเป็นปากเป็นเสียงให้กับชาวบ้านผู้เดือดร้อน แต่ทั้งนี้ ก็พบว่า ในรอบ 1 ปี ดังกล่าว ไทยโพสต์นำเสนอข่าวสารการชุมนุมเพียง 1 ชิ้นเท่านั้น แต่ทิศทางการนำเสนอก็เป็นบวกกับชาวบ้าน เป็นลบกับรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

เมื่อหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับไม่ให้ความสำคัญในระดับนโยบายกับข่าวสารการชุมนุมครั้งนี้เป็นพิเศษ ก็พอสรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์ในฐานะผู้กำหนดวาระข่าวสาร (Agenda – Setter) ไม่ได้ให้ความสำคัญที่จะมุ่งตีแผ่ปัญหาเพื่อผลักดันให้กลายเป็นประเด็นสาธารณะ เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนสนใจ เข้าใจและเห็นความสำคัญจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวที่เป็นพลังกดดันทางสังคมเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาครั้งนี้

นอกจากนี้ การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวพบว่า การนำเสนอส่วนใหญ่เป็นรูปแบบข่าวถึงร้อยละ 50.82 แต่ไม่พบว่ามีกรนำเสนอในรูปของบทบรรณาธิการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่จะบอกจุดยืนหรือทิศทางข่าวของหนังสือพิมพ์ต่อประเด็นเรื่องราวที่นำเสนอ รวมทั้ง ไม่มีการนำเสนอในรูปของการสัมภาษณ์พิเศษในกรณีการชุมนุมครั้งนี้

ส่วนการรายงานข่าวนั้นมีเพียงข่าวสด กรุงเทพธุรกิจและสยามรัฐ ที่เป็นหนังสือพิมพ์ส่วนกลางที่นำเสนอข่าวการชุมนุมขึ้นหน้า 1 โดย ข่าวสดนำเสนอ 3 ชิ้น กรุงเทพธุรกิจนำเสนอข่าว 1 ชิ้น และภาพข่าว 2 ชิ้น ส่วนสยามรัฐเสนอ 1 ชิ้น (รายละเอียดในหน้า 32) ขณะที่หนังสือพิมพ์อุบลรัตน์ นำเสนอข่าวการชุมนุมขึ้นหน้า 1 จำนวน 5 ชิ้น (รายละเอียดหน้า 33) โดยเนื้อหาข่าวส่วนใหญ่มีทิศทางที่เป็นลบต่อการชุมนุม

จึงอาจกล่าวได้ว่า หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดประเด็นหรือกำหนดวาระข่าวสารเรื่องการชุมนุมครั้งนี้ให้เป็นประเด็นสำคัญเพื่อนำไปสู่การรับรู้ การเข้าใจ เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสารแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม บรรณาธิการข่าวภูมิภาคหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจมองว่า ปัญหาของคนทำข่าวปัจจุบันก็คือ ความสามารถในการตีความเหตุการณ์ให้เป็นประเด็นข่าวที่น่าสนใจ รวมทั้งจุดยืนที่จะยืนเคียงข้างผู้ทุกข์ยากลำบากได้เปลี่ยนไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ที่มองว่า อุดมการณ์เพื่อคนที่เสียเปรียบในสังคมของหนังสือพิมพ์ได้เริ่มลบเลือนไปและ

แตกเป็นหลายกลุ่ม ทั้งทำหน้าที่เป็นตัวแทนกลุ่มทุน กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มคนชั้นนำที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า

เช่นเดียวกับ ดร.เกษียร เตชะพีระ ที่มองว่า นักหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ ไม่ได้มีอุดมการณ์เพื่อคนด้อยโอกาส การมองปัญหาการชุมนุม เป็นการมองจากสายตาของอำนาจ จะให้ความสำคัญต่อเมื่อการต่อสู้ของชาวบ้านไปปะทะกับอำนาจโดยตรง

นอกจากนี้ยังพบว่า นักหนังสือพิมพ์บางส่วนเองก็ต่อต้านการชุมนุมของชาวบ้าน โดยตัวแทนนักหนังสือพิมพ์ได้แบ่งกลุ่มหนังสือพิมพ์ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่วางเฉย กลุ่มที่เห็นด้วยกับการชุมนุมและกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการชุมนุม

แม้ว่า นักหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับการชุมนุม แต่ก็มีข้อเสนอว่า วัตถุประสงค์การชุมนุมต้องชัดเจน ครั้นมองที่เหตุปัจจัยที่มีผลการนำเสนอข่าวก็จะพบว่า ต่างวางเงื่อนไขว่า ต้องมีความเคลื่อนไหวสำคัญหรือมีความคับขัน ซึ่งเท่ากับว่า หนังสือพิมพ์เป็นเพียงผู้คอยติดตามรายงานเหตุการณ์มากกว่าจะเป็นผู้กำหนดประเด็นแล้วนำเสนออย่างเจาะลึกและมีพลัง

ส่วนกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการชุมนุมนั้น น.ส.สมศรี ชัยวณิชยา อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีระบุว่า สื่อมวลชนท้องถิ่นของอุบลราชธานีบางส่วนได้ตั้งกลุ่มขึ้นมาต่อต้านการชุมนุมของชาวบ้านและมีการปลุกระดมให้สลายการชุมนุมด้วย ซึ่งตรงกับความเห็นของนายชัยณรงค์ เศรษฐเชื้อ ที่ว่า สื่อมวลชนท้องถิ่นไม่ได้ทำหน้าที่สื่อกลางเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่กลับเป็นตัวละครในความขัดแย้งเอง โดยอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับชาวบ้าน และหันไปรับใช้อำนาจรัฐ อำนาจผลประโยชน์

ดังนั้น บทบาทหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมครั้งนี้ จึงออกมาในรูปของการทำหน้าที่แต่ทำน้อย ด้วยข้อจำกัดด้านการมอง การตีความเหตุการณ์ในเชิงข่าวที่สวนทางกับมุมมองของชาวบ้านหรือกลุ่มผู้สนใจปัญหา และถูกมองว่า มุ่งขายข่าวที่เร้าความสนใจหรือมีเหตุการณ์สำคัญ โดยไม่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาหลักของปรากฏการณ์นั้น และข่าวที่นำเสนอบางส่วนถูกมองว่า บิดเบือนความจริง ไม่ได้ทำความจริงให้ปรากฏ หรือไม่ได้ยืนอยู่บนความสมดุลและเที่ยงธรรม รวมทั้งปัญหาจุดยืนเพื่อคนที่เสียเปรียบในสังคมได้เริ่มลบเลือนไป โดยมีอุดมการณ์กลุ่มใหม่ ทั้งกลุ่มทุน กลุ่มผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเข้ามาแทนที่

บทบาทของผู้เฝ้าประตูข่าวสารเองก็มีข้อจำกัดที่นอกเหนือจากคุณค่าความเป็นข่าวที่เห็นว่ามีน้อยแล้ว ยังมีความรู้สึกที่มีต่อการชุมนุมว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นประจำจนชินชา และปัจจัยเรื่องวัตถุประสงค์การชุมนุมของชาวบ้านเองก็ยากต่อการทำความเข้าใจ ขณะที่มองนโยบายข่าวของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับจะพบว่า ไม่ได้ให้ความสำคัญกับข่าวสารการชุมนุมครั้งนี้ ก็เท่ากับว่าหนังสือพิมพ์ไม่ได้ทำหน้าที่ในการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda – Setting) ต่อการชุมนุมครั้งนี้

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า จุดยืนเพื่อคนที่เสียเปรียบและความสามารถของนักหนังสือพิมพ์ได้ถูกตั้งข้อสงสัยอย่างต่อเนื่องเนื่องจากกลุ่มแกนนำชาวบ้าน กลุ่มผู้สนใจปัญหาการชุมนุมครั้งนี้ หรือแม้แต่จากนักหนังสือพิมพ์ด้วยกันเอง

2. การพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้าน

ผลการสำรวจความคิดเห็นผู้ชุมนุมพบว่า นอกจากแกนนำผู้ชุมนุม ผู้ร่วมชุมนุม และญาติพี่น้อง ซึ่งเป็นสื่อบุคคลแล้ว ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.80) รองลงมาคือ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.69) วิชชุ (ค่าเฉลี่ย 2.21) และเปิดรับจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.67) และยังเชื่อถือในความเที่ยงธรรมของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าสื่อมวลชนสาขาอื่น (ค่าเฉลี่ย 3.05 - รายละเอียดในตาราง 14) และต้องการพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากกว่าสื่อมวลชนอื่น (ค่าเฉลี่ย 3.51 - รายละเอียดในตาราง 21)

จากการทำวิจัยในพื้นที่พบว่า กลุ่มผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารจากการอ่านหนังสือพิมพ์ หรือจากการชมโทรทัศน์ซึ่งได้มีการจัดเตรียมไว้ให้ใกล้ ๆ เวทีกลาง และมีการตัดข่าวปิดประกาศให้ผู้ร่วมชุมนุมได้อ่าน รวมทั้งมีการอ่านข่าวและวิเคราะห์ข่าวผ่านเครื่องขยายเสียงของที่ชุมนุมโดยแกนนำผู้ชุมนุม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ชุมนุมเป็นกลุ่มผู้รับสารที่กระตือรือร้นต่อการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ

ผลการสำรวจทัศนคติของกลุ่มผู้ชุมนุม พบว่า วัตถุประสงค์สำคัญของการเปิดรับข่าวสารคือ เพื่อทราบความเคลื่อนไหวของรัฐบาลต่อการแก้ไขปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.95) เพื่อติดตามข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 3.83) เพื่อฟังการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน (ค่าเฉลี่ย 3.63) รวมทั้งเพื่อทราบปฏิกิริยาของผู้คนในสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.49) และกำหนดท่าทีการชุมนุม (ค่าเฉลี่ย 3.23) ซึ่งเท่ากับ

ว่า ผู้ชุมนุมเปิดรับข่าวสารเพื่อหวังผลทางการชุมนุม เพราะให้ความสำคัญกับความเคลื่อนไหวของรัฐบาลต่อการแก้ไขปัญหา

แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในรอบปีดังกล่าวนี้ ข่าวสารการชุมนุม หรือ ข่าวสารความเคลื่อนไหวของรัฐบาลต่อการชุมนุม กลับมีปริมาณน้อย ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะหายุทธวิธีที่จะใช้สื่อให้เป็นเครื่องมือนำเสนอข่าวสารของกลุ่มทั้งเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวการชุมนุม รวมทั้งผลกระทบ และข้อเรียกร้อง ซึ่งมีเป้าหมายหลักก็คือ การได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบปัญหา จึงพบว่า กลุ่มผู้ชุมนุมได้เปลี่ยนพฤติกรรม แทนที่จะเป็นผู้รับสารเพียงอย่างเดียวก็ทำหน้าที่ของแหล่งข่าวสารหรือผู้ส่งสารเองด้วยตามวาระที่แตกต่างกันออกไป

ดังนั้น จึงเกิดความเคลื่อนไหวสำคัญ ๆ ของกลุ่มผู้ชุมนุมตามมา เช่น การยึดรถไฟฟ้าจากสถานีอุบลราชธานีเข้ากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2543 หรือ การบุกเข้าชุมนุมที่ลานจอดรถของโรงไฟฟ้าเขื่อนปากมูลเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2543 หรือ แม้แต่การบุกเข้าทำเนียบรัฐบาลและเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2543 โดยกิจกรรมเหล่านี้ได้กลายเป็นข่าวสู่สาธารณชนมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านได้เรียนรู้วิธีการที่จะทำให้สื่อหันมาสนใจ ด้วยการกำหนดกิจกรรมที่หมิ่นเหม่ต่อการถูกใช้ความรุนแรง หรือ มีผลลบต่อการชุมนุม

นายพนา ใจตรง ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรปากมูล จำกัด อธิบายว่า ในอดีต เมื่อชาวบ้านชุมนุมมักจะมีสื่อมาเสนอข่าว แต่การชุมนุมครั้งนี้กลับไม่มีข่าวทั้งจากฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านอึดอัด จำเป็นจะต้องหาวิธีที่จะเป็นข่าว เพราะเชื่อว่า เป็นข่าวแล้วจะทำให้ผู้คนหันมาสนใจ และเกิดเป็นกระแสสังคมที่จะกดดันให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมระดมคนในเวทีสาธารณะ การจัดกิจกรรมด้านวิชาการ หรือแม้แต่การเขียนข่าวส่งสื่อหรือสำนักพิมพ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ตด้วยตัวเอง เพื่อผลักดันให้ปัญหาการชุมนุมได้รับการตีแผ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้ชุมนุมได้ข้อสรุปจากการชุมนุมในอดีตแล้วว่า สื่อมีอิทธิพลต่อการแก้ไขปัญหา การจะเร่งให้รัฐบาลหันมาสนใจปัญหาก็คือ การเรียกร้องผ่านสื่อ หรือ มีสื่อเป็นกระบอกเสียงให้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด “การรวมกลุ่มชุมนุมเรียกร้อง” (Protest as Political Resource) ของ Michael Lipsky ที่ว่า การชุมนุมเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของกลุ่มคนไม่มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งจะเป็นหนทางไปสู่เป้าหมายของการเรียกร้องด้วยหวังว่าจะเกิดข่าวสำคัญขึ้นมา โดยผ่านหนังสือพิมพ์ที่กระจายข่าวและจะเป็นผลดี คือ ทำให้การประท้วงให้เป็นประเด็นสาธารณะ ทำให้เกิดการยอมรับถึงความชอบธรรมในการเรียกร้อง

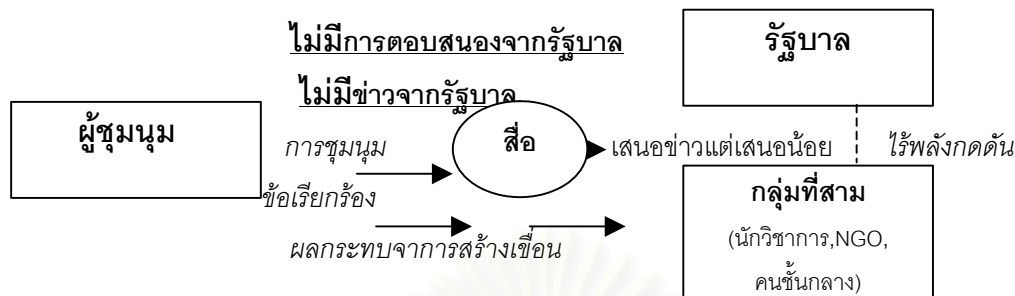
จากการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำผู้ชุมนุมได้ข้อสรุปว่า กลุ่มผู้ชุมนุมต้องการให้หนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวสารการชุมนุม ต้องการให้หนังสือพิมพ์อาศัยความได้เปรียบในการอธิบายเชิงลึก ตีแผ่ปัญหาเขื่อนปากมูลและนำเสนออย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้สังคมเรียนรู้ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาที่ผิดพลาดของรัฐบาลไทยจากการชุมนุมของชาวบ้านที่เขื่อนปากมูล และให้สังคมตัดสินใจโดยใช้วิจารณญาณจากข้อมูลที่เป็นธรรมไม่มีการชี้นำใด ๆ ทั้งนี้ หนังสือพิมพ์จะต้องทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา

รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ อธิบายว่า การเสนอข่าวถือเป็นกระบวนการสร้างประชาคมที่คู่ขัดแย้งพยายามเสนอความคิด เหตุผล การปฏิบัติของตน เช่น ชาวบ้านพยายามขยายความคิดเพื่อสร้างประชาคมเรื่องผลกระทบ ความเดือดร้อนที่ได้รับ เมื่อไม่ได้รับการยอมรับก็จะแสดงออกมา เมื่อไม่มีพื้นที่ในสื่อมากพอก็จะใช้วิธีการชุมนุมเพื่อให้ได้รับความสนใจ

ข้อสรุปจากการวิเคราะห์ทัศนคติของแกนนำและกลุ่มผู้สนใจปัญหาชุมนุมครั้งนี้ออกมาในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนว่า หากสื่อทำหน้าที่รายงานข่าวการชุมนุมอย่างสม่ำเสมอ ทำความจริงให้ปรากฏ อยู่บนพื้นฐานของความสมดุลและเที่ยงธรรมแล้ว ย่อมจะส่งผลให้เกิดการสร้าง ความเข้าใจ ทำให้สังคมเกิดความเห็นอกเห็นใจกลุ่มชาวบ้านที่ชุมนุม รวมทั้งสร้างประชาคม โดยสื่อมวลชนจะเป็นตัวกลางที่เปิดกว้างสำหรับข้อมูลทุกด้าน และที่สำคัญคือ การกระตุ้นให้รัฐบาลหันมาแก้ปัญหา

ครั้นเมื่อมองปรากฏการณ์ที่เป็นจริงก็จะพบว่า ความต้องการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านไม่ได้รับการตอบสนองจากสื่อผลที่สะท้อนกลับมาก็คือ การชุมนุมยืดเยื้อออกไป ภาพลักษณ์การชุมนุมถูกบิดเบือน และอาจสร้างความชอบธรรมให้รัฐใช้กำลังสลายการชุมนุมได้ ในที่สุด ปัญหาของชาวบ้านก็ไม่ได้รับการแก้ไข

แต่ในที่สุดแล้ว กลุ่มผู้ชุมนุมก็ยังหวังพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลางมากที่สุด แม้ว่าจะไม่สามารถบรรลุความต้องการ เพราะสื่อเองไม่ได้ตอบสนอง ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง การให้ความสำคัญ ทัศนคติที่มองการชุมนุมครั้งนี้ และประเมินคุณค่าความเป็นข่าวค่อนข้างต่ำ จึงอธิบายได้ด้วยแบบจำลองผลการวิจัยครั้งนี้ได้ ดังนี้

แผนภาพประกอบที่ 5 : รูปแบบความสัมพันธ์ของบทบาทหนังสือพิมพ์กับความต้อการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล

แบบจำลองเบื้องต้น แบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ชุมนุม ใช้เวลาชุมนุม 1 ปี เพื่อนำเสนอข้อเรียกร้อง ผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล และพยายามร้องเรียนต่อรัฐบาลด้วยการชุมนุมเพื่อหวังจะเป็นข่าวสำคัญ ตามแนวคิดของ Lipsky

กลุ่มที่ 2 สื่อมวลชน ซึ่งได้แก่หนังสือพิมพ์ วิทยุ การชุมนุมและเสนอข่าวการชุมนุม แต่ในรอบ 1 ปีดังกล่าว เสนอข่าวสารการชุมนุมเพียง 61 ชิ้น และมีทัศนคติต่อการชุมนุมว่าเป็นเรื่องปกติ จึงไม่ให้ความสำคัญมากนัก บางส่วนวางเฉย และในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสาร หรือผู้กำหนดวาระข่าวสาร นักหนังสือพิมพ์ได้ประเมินคุณค่าความเป็นข่าวการชุมนุมครั้งนี้ค่อนข้างต่ำ ทำให้ภารกิจบทบาทของหนังสือพิมพ์ในฐานะผู้แจ้งข่าวสาร (Messenger) และบทบาทสื่อกลาง (Intermediary) ที่คอยกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคม ชะงักงัน หรือไม่เป็นไปตามความมุ่งหวังที่เชื่อว่า สื่อมีอิทธิพลทำให้เกิดความรู้ ความรู้สึกนึกคิด และมีผลต่อพฤติกรรมของผู้รับสาร ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นพลังกดดันทางสังคมที่ส่งผลต่อนโยบายของรัฐบาล

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้สนใจปัญหา ผลการศึกษาพบว่า มี 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เกาะติดกับปัญหา เพราะตระหนักว่า ภารกิจบทบาทของหนังสือพิมพ์ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง และกลุ่มที่ไม่ได้ติดตามอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นผลมาจากการชะงักงันของภารกิจบทบาทของหนังสือพิมพ์ ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ผู้ชุมนุมต้องการให้เป็นกลุ่มพลังกดดันทางสังคมร่วมกัน แต่ภารกิจบทบาทหนังสือพิมพ์ที่ไม่สนองต่อการชุมนุม จึงทำให้กลุ่มนี้ถูกแยกย่อยออกไปและไม่สามารถรวมกลุ่มเป็นพลังกดดันทางสังคมได้ หรือมีพลังก็ค่อนข้างอ่อนล้า

กลุ่มที่ 4 รัฐบาล ซึ่งเป็นเป้าหมายของการชุมนุมเรียกร้องที่ต้องการจะให้ทราบข่าวการชุมนุม และข้อเรียกร้องทั้งจากการชุมนุมเองและผ่านสื่อมวลชน หรือพลังกดดันของกลุ่มผู้สนใจปัญหา เพื่อจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย

เมื่อบทบาทหนังสือพิมพ์หรือสื่อกลางชะงักงันก็ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มที่ 1 กับกลุ่มที่ 4 ที่ออกมาในรูปแบบ ไม่มีการตอบสนองหรือไม่มีข่าวจากรัฐบาล ซึ่งหมายถึง ปัญหาจะไม่ได้รับการแก้ไข การชุมนุมจึงยืดเยื้อออกไป

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังได้ข้อสรุปเพิ่มเติมว่า สื่อโทรทัศน์เริ่มมีบทบาทในการเป็นที่พึ่งพา ด้านข้อมูลข่าวสารของชาวบ้านปากมุลใกล้เคียงกับหนังสือพิมพ์มากที่สุด แต่ทั้งนี้ สื่อบุคคล โดยเฉพาะแกนนำก็มีบทบาทสำคัญต่อกลุ่มผู้ชุมนุมอย่างสูงที่สุด

ข้อจำกัดการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งเน้นการศึกษาความต้องการพึ่งพาบทบาทหนังสือพิมพ์โดยกลุ่มชาวบ้านที่ชุมนุม ซึ่งเป็นการศึกษาในภาพกว้างที่ต้องศึกษาจากข้อมูลหลายทาง แต่จากการลงมือศึกษาพบว่า ยังมีประเด็นปลีกย่อยจำนวนมากที่ควรจะให้รายละเอียดได้มากกว่านี้ เช่น การศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นโดยเฉพาะ หรือการศึกษาการพึ่งพาสื่อทางเลือกของกลุ่มผู้ชุมนุม ทั้งสื่อบุคคล เช่นแกนนำผู้ชุมนุมหรือผู้นำท้องถิ่น ซึ่งมีอิทธิพลต่อการชุมนุมทั้งด้านบวกและลบ ซึ่งหากได้ศึกษาที่จำเพาะเจาะจงลงไปมากกว่านี้ น่าจะได้คำตอบในเชิงลึกมากกว่านี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ในกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมุล โดยเฉพาะเรื่อง การลงโฆษณาประชาสัมพันธ์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตที่มีผลต่อทิศทางการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์มากน้อยเพียงใด หรือ ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมเชิงของการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ในกรณีการชุมนุมของชาวบ้านแต่ละครั้ง เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับทิศทางและแนวโน้มบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐ ซึ่งจะช่วยตรวจสอบความสมดุลและเที่ยงธรรมในการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์อีกทาง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรรณิการ์ กิจติเวชกุล. ความสมดุลงของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของ
กลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน,วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาคศึกษาวารสารสนเทศ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2541.

กิ่งอ้อ เล่าสง.10ปี 'เพื่อนปากมูล' ความคับแค้นยังไม่จางหาย.กรุงเทพฯธุรกิจ จุดประกาย (22
ธันวาคม 2542): 1,2.

เกษียร เตชะพีระ,ดร.อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.สัมภาษณ์,4กรกฎาคม
2543.

คติพร ดลกิจ.ชวนาหญิงต่างประเทศเยือน'แม่มูลมันยืน'แลกเปลี่ยนปัญหาคนจน.ข่าวสด(22
สิงหาคม 2542) : 5,6.

จรัญ โยบรยงค์. "นักข่าวกับภารกิจทางการเมือง", วันนักข่าว 5 มีนาคม 2540. อ้างถึงใน
กรรณิการ์ กิจติเวชกุล,ความสมดุลงของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวการชุมนุม
เรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน,วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาคศึกษาวาร
สารสนเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2541.

จุ่น วงศ์ศิริ.ผู้ชุมนุมจากอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์,2 กรกฎาคม 2543.

เจริญ กองสุข.แกนนำชาวบ้านอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์,1 กรกฎาคม 2543.

ฉอาน วุฑฒิกกรรมรักษา. "สู่เส้นทางนักข่าว",วันนักข่าว 5 มีนาคม พ.ศ.2536,อ้างถึงใน กรรณิการ์
กิจติเวชกุล,ความสมดุลงของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของ
กลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน,วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาคศึกษาวารสารสนเทศ
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2541.

ชวงรงค์ ลิ้มปี๋ทมปาณี.หัวหน้าศูนย์ข้อมูลหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. สัมภาษณ์,15 กรกฎาคม 2543.

ชวลิต เฟ่างม.บรรณาธิการข่าวภูมิภาค หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯธุรกิจ. สัมภาษณ์,14 มิถุนายน 2543.

ชัยณรงค์ เศรษฐฐิติ. เครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงใต้.สัมภาษณ์,21 เมษายน 2543.

ชัยพันธ์ ประภาสวัต.ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน. สัมภาษณ์,21 เมษายน 2543.

ทวี ทองเทพ.แกนนำชาวบ้านอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์,2 กรกฎาคม 2543.

ทองเจริญ สีหาธรรม.แกนนำสมัชชาคนจน. สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2543.

ทองสุข สมเทพ.ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์,2 กรกฎาคม 2543.

- นิกร วิสเพ็ญ.สมาคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน อุบลราชธานี .สัมภาษณ์,8มิถุนายน 2543.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์.หมู่บ้านแม่มน้ำมันยืน.มติชน(27 สิงหาคม 2542) : 6.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์,ศาสตราจารย์.อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.สัมภาษณ์,21 เมษายน 2543.
- นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ,นายแพทย์.สมาชิกวุฒิสภา จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์,7 มิถุนายน 2543.
- บุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล.เบิกโรง-ธรรมชาติวิทยาตราเพื่อ 'แม่น้ำมูล'.ไทยโพสต์(10 ตุลาคม 2542) :5.
- บัณฑูร อ่อนดำ.ผู้อำนวยการมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย.สัมภาษณ์,20 เมษายน 2543.
- ประมะ สตะเวทิน. การสื่อสารมวลชน : กระบวนการและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์,2541.
- ประกาศ ปับตบแต่ง.การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวน การชุมนุมประท้วงในสังคมไทย.พิมพ์ครั้งแรก.กรุงเทพฯ:ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก,สิงหาคม 2541.
- ประกาศ ปับตบแต่ง.4ปีสมัชชาคนจน 10 เชื้อนปากมูล บทเรียนถ้อยแท้แก่สังคม.ข่าวสด(12 ธันวาคม 2542) : 5,6.
- ประกาศ ปับตบแต่ง.อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา.สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2543.
- ประเวศ วะสี,นายแพทย์.ราษฎรอาวุโส.สัมภาษณ์,21 เมษายน 2543.
- ปรีดา เตชะคำภู่.แกนนำชาวบ้านจากอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2543.
- พงษ์สันต์ เตชะเสน.หมู่บ้านแม่มน้ำมันยืน พลังฮึดคนจน สู้คำหยาม'โง่งเงาเต่าตุ่น'.ข่าวสด(10 ตุลาคม 2542): 5,6.
- พนา ใจตรง.ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรปากมูล จำกัด.สัมภาษณ์,21 มกราคม 2543,10 กรกฎาคม 2543.
- พิเชษฐ บุตรปาละ.ล่องเรือ 641กิโลฯ ดู 'แม่มูล'ที่เปลี่ยนไป.ข่าวสด(19 ธันวาคม 2542) : 5,6.
- พิเชษฐ (ยสินธโร) เพชรน้ำรอบ,พระภิกษุ.อดีตที่ปรึกษาสมัชชาคนจน.สัมภาษณ์,1 กรกฎาคม 2543.
- พันธ์ ทองเหลือ.ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 2กรกฎาคม 2543.
- มนทิวา ภูปากน้ำ.สำรวจวิถี'แม่มน้ำมันยืน'ชุมชนเฉพาะกิจ ร้างบ้านเพราะสร้างเขื่อน.มติชน (17 ธันวาคม 2542) :20,21.

- มาลี พูลฉนวน. “ความหวังหมด “บันไดปลาโจน” “ปลาร้าเบ็ดไหน”ทุกซ์ชาวแม่มูล.เดลินิวส์(9 มกราคม 2543) : 20.
- วนิดา ตันติวิททยาพิทักษ์.แม่มน่มั่นยืน การต่อสู้เพื่ออิสรภาพของสายน้ำ.ข่าวสด (28 พฤศจิกายน 2542) : 5,6.
- วนิดา ตันติวิททยาพิทักษ์.ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน.สัมภาษณ์,7 มิถุนายน 2543.
- วรวิทย์ ศรีอนันตรักษา.บรรณาธิการข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์. สัมภาษณ์,16 มิถุนายน 2543.
- วิจิต มีสวัสดิ์.ท่องเที่ยวชายแดนอุบลฯ ยลแก่งตะนะ-ถ้าพระพันปี ของดีอำเภอสิรินธร.มติชน (17 กรกฎาคม 2542) : 21,22.
- วิลาสินี พิพิธกุล.บทบาทของหนังสือพิมพ์ในการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม ศึกษากรณี มลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะจังหวัดลำปาง,วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2538.
- สมปอง เวียงจันทร์.แกนนำชาวบ้านอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์,1 กรกฎาคม 2543.
- สมภาร คินดี.ผู้ประสานงานหมู่บ้านแม่มน่มั่นยืน. สัมภาษณ์,6 กุมภาพันธ์ 2543.
- สมศรี ชัยวณิชยา.งานวิจัยเรื่องเขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย(พ.ศ.2530-2538),2540. (อัดสำเนา)
- สมศรี ชัยวณิชยา.อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. สัมภาษณ์,10 มิถุนายน 2543.
- สิรินาฏ ศิริสุนทร.ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. สัมภาษณ์,21 เมษายน 2543.
- สุดใจ มหาไชย.แกนนำชาวบ้านอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์,2 กรกฎาคม 2543.
- สุนทร หอมสิน.แกนนำชาวบ้านอำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์,1 กรกฎาคม 2543.
- สุนีรัตน์ ศิริสุวรรณชน.เขื่อนปากมูล ปลาร้าเบ็ดไหน?.มติชน(18 มิถุนายน 2542) : 11.
- สุวพงศ์ จันผิงเพชร.บรรณาธิการข่าวหนังสือพิมพ์มติชน. สัมภาษณ์,13 มิถุนายน 2543.
- สุวิทย์ เกียรติเสวี,นายแพทย์.บันไดปลาโจน-ทางผ่านปลาข้ามเขื่อนที่คนชอบดู.เดลินิวส์(23 มิถุนายน 2542) : 20.
- เสริม หอมขจร.ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์,2 กรกฎาคม 2543.
- ไสว สายศรี.ผู้ชุมนุมจากอำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์,2 กรกฎาคม 2543.
- อธิกิต แสงสุข.หัวหน้าข่าว หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์. สัมภาษณ์,16 มิถุนายน 2543.

อุทัย วงศ์พันธ์. ผู้ชุมนุมจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2543.
 อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2543.
 เอมพงศ์ บุญญานุกองศ์. ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมหนังสือพิมพ์ข่าวสด. สัมภาษณ์, 13 มิถุนายน 2543.

ภาษาอังกฤษ

Baran, Stanley J. Mass communication Theory : Foundation, Ferment, and Future/Stanley J. Baran, Dennis K. Davis. (Wadworth, Inc., 1995) ,P.233-236.
 Maxwell E. McCombs and Donald L. Shaw. The Agenda – Setting Function of Mass Media.(Public Opinion Quarterly. Vol.36, 1972), p.176-187.
 William A. Gamson, The Strategy of social Protest, (Homewood, Ill.: The Dorsey Press, 1975) Michael Lipsky, Protest as a Political Resource. IN Betty H Zisk (ed) American Interest Groups, p.268 .อ้างถึงใน สมศรี ชัยวนิชยา. งานวิจัยเรื่องเงื่อนไขปกมุล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย(พ.ศ.2530-2538). 2540. (คัดสำเนา)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก 2 แบบสำรวจความคิดเห็นกลุ่มผู้ชุมนุม

แบบสำรวจความคิดเห็น

- เรื่อง** บทบาทหนังสือพิมพ์กับการพึ่งพาข่าวสารของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมูล
- คำชี้แจง** บทบาทหนังสือพิมพ์ หมายถึง การทำหน้าที่แจ้งข่าวสาร ให้ความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ กระตุ้นความสนใจ โน้มน้าวใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การพึ่งพาข่าวสาร หมายถึง ความคาดหวัง การเปิดรับข่าวสารจากสื่อ การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน
- หมายเหตุ** แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังนั้น จึงขอให้ท่านตอบคำถามตามความเป็นจริง และคำตอบของท่านจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง หรือ เขียนข้อความลงในช่องที่เตรียมไว้ให้ ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

- 1.เพศ** () ชาย
 () หญิง
- 2.อายุ** () ต่ำกว่า 20 ปี
 () 20 – 30 ปี
 () 31-40 ปี
 () 41-50 ปี
 () มากกว่า 50 ปี
- 3.การศึกษา** () ประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-ป.4)
 () ประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5-ป.6)
 () มัธยมต้น (ม.3)
 () มัธยมปลาย (ม.6)
 () ปวช. - ปริญญาตรี
 () อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

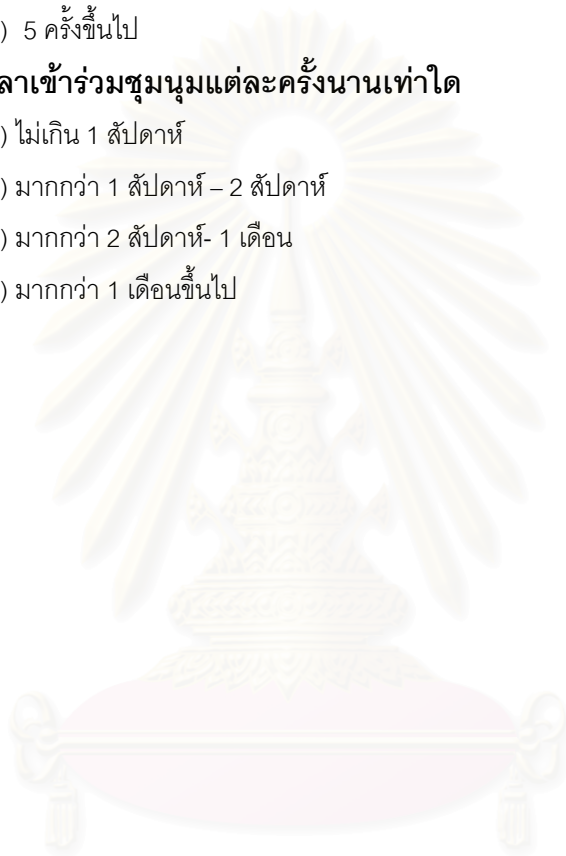
- 4.สถานภาพ () โสด
() สมรส
() หย่า
() ม่าย
- 5.การมีบุตร () ไม่มี
() 1-3 คน
() 4-6 คน
() มากกว่า 6 คน
- 6.อาชีพ () ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว
() เกษตรกรรมเพาะปลูก
() ประมงน้ำจืด
() รับจ้างทั่วไป
() อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
7. รายได้ต่อเดือน () น้อยกว่า 3,000 บาท
() 3,001-5,000 บาท
() 5,001-7,000 บาท
() 7,001 – 10,000 บาท
() มากกว่า 10,000 บาท
8. ภูมิลำเนา (อำเภอ) () พิบูลมังสาหาร
() ไชยเกษม
() สิรินคร
() อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
9. ผลกระทบจากเขื่อนปากมูลในแต่ละด้านมากน้อยเพียงใด?
ด้านอาชีพ () มาก () ปานกลาง () เล็กน้อย () ไม่ได้รับผลกระทบ
ด้านที่อยู่อาศัย () มาก () ปานกลาง () เล็กน้อย () ไม่ได้รับผลกระทบ
ด้านที่ทำกิน () มาก () ปานกลาง () เล็กน้อย () ไม่ได้รับผลกระทบ
ด้านอื่น ๆ (ระบุ) () มาก () ปานกลาง () เล็กน้อย () ไม่ได้รับผลกระทบ
10. ท่านเคยร่วมชุมนุมกรณีเขื่อนปากมูลที่กรุงเทพฯกี่ครั้ง(รวมทั้งปัจจุบัน)
() 1 ครั้ง
() 2 ครั้ง
() 3 ครั้ง
() 4 ครั้ง
() 5 ครั้ง
() มากกว่า 5 ครั้ง

11. ท่านเคยร่วมชุมนุมที่บริเวณเขื่อนปากมูลกี่ครั้ง(รวมทั้งปัจจุบัน)

- () 1 ครั้ง
- () 2 ครั้ง
- () 3 ครั้ง
- () 4 ครั้ง
- () 5 ครั้ง
- () 5 ครั้งขึ้นไป

12. ท่านใช้เวลาเข้าร่วมชุมนุมแต่ละครั้งนานเท่าใด

- () ไม่เกิน 1 สัปดาห์
- () มากกว่า 1 สัปดาห์ – 2 สัปดาห์
- () มากกว่า 2 สัปดาห์- 1 เดือน
- () มากกว่า 1 เดือนขึ้นไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2 การเปิดรับข่าวสาร

กรุณาใส่เครื่องหมาย / ลงในช่องที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

1. ท่านได้ติดตามและรับทราบข่าวสารการประชุมฯ จากสื่อและแหล่งข่าวสารต่อไปนี้ มากน้อยเพียงใด

สื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.โทรทัศน์					
2.วิทยุ					
3. หนังสือพิมพ์					
3.1 น.ส.พ.ส่วนกลาง					
3.2 น.ส.พ.ท้องถิ่น					
4. สื่อบุคคล					
4.1 ผู้นำท้องถิ่น					
4.2 แกนนำผู้ชุมนุม					
4.3 ผู้ร่วมชุมนุม					
4.4 ญาติ พี่น้อง					
5. สื่ออื่น ๆ ระบุ.....					

2. หนังสือพิมพ์ต่อไปนี้ ท่านติดตามอ่านบ่อยเพียงใด

หนังสือพิมพ์	ประจำ	บ่อยพอสมควร	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก	ไม่เคย
1.มติชน						
2.ข่าวสด						
3.ไทยรัฐ						
4.เดลินิวส์						
5.ไทยโพสต์						
6.กรุงเทพธุรกิจ						
7.สยามรัฐ						
8.ปทุมมาลย์						
9.อุบลรัตน์						

3. ท่านมีวัตถุประสงค์การติดตามข่าวสารการประชุมฯ จากสื่อมวลชนอย่างไรในประเด็นต่อไปนี้

วัตถุประสงค์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. เพื่อติดตามข่าว					
2. เพื่อฟังการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน					
3. เพื่อทราบปฏิกิริยาของผู้คนในสังคม					
4. เพื่อทราบความเคลื่อนไหวของรัฐบาลต่อการแก้ปัญหา					
5. เพื่อให้รู้เท่าทันกัน					
6. เพื่อกำหนดท่าทีการประชุม					
7. อื่น ๆ ระบุ.....					

4. ท่านให้ความสำคัญถือในความเที่ยงตรงจากการรายงานข่าวของสื่อหรือแหล่งข่าวสารต่อไปนี้ ในกรณีการประชุมฯ อย่างไร

สื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. โทรทัศน์					
2. วิทยุ					
3. หนังสือพิมพ์					
3.1 น.ส.พ. ส่วนกลาง					
3.2 น.ส.พ.ท้องถิ่น					
4. สื่อบุคคล					
4.1 ผู้นำท้องถิ่น					
4.2 แกนนำผู้ชุมนุม					
4.3 ผู้ร่วมชุมนุม					
4.4 ญาติ พี่น้อง					
5. สื่ออื่น ๆ ระบุ.....					

5. ท่านคิดว่าสื่อต่อไปนี้ แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมฯ เป็นธรรมเพียงใด ?

สื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.โทรทัศน์					
2.วิทยุ					
3. หนังสือพิมพ์					
3.1 น.ส.พ.ส่วนกลาง					
3.2 น.ส.พ.ท้องถิ่น					
4. สื่อบุคคล					
4.1 ผู้นำท้องถิ่น					
4.2 แกนนำผู้ชุมนุม					
4.3 ผู้ร่วมชุมนุม					
4.4 ญาติ พี่น้อง					
5. สื่ออื่นๆ ระบุ.....					

6. ท่านคิดว่าหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับต่อไปนี้ แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์การชุมนุมฯ อย่างไร เป็นธรรมเพียงใด?

หนังสือพิมพ์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.มติชน					
2.ข่าวสด					
3.ไทยรัฐ					
4.เดลินิวส์					
5.ไทยโพสต์					
6.กรุงเทพธุรกิจ					
7.สยามรัฐ					
8.ปทุมมาลัย					
9.อุบลรัตน์					

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 3 บทบาทหนังสือพิมพ์

กรุณาใส่เครื่องหมาย / ลงในช่องที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

1. ท่านประเมินการทำหน้าที่รายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง อันได้แก่ มติชน ข่าวสด ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ กรุงเทพธุรกิจ และสยามรัฐ ต่อการชุมนุมฯ ในประเด็นต่อไปนี้

บทบาทของหนังสือพิมพ์	เหมาะสมที่สุด	เหมาะสมดี	ปานกลาง	เหมาะสมน้อย	เหมาะสมน้อยที่สุด
1. การรายงานข่าวตรงไปตรงมา					
2. วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม					
3. ให้ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก					
4. เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายของภาครัฐ					
5. ความสม่ำเสมอในการนำเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้าน					
6. อื่น ๆ (ระบุ).....					

2. ท่านประเมินการทำหน้าที่รายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ส่วนท้องถิ่น คือ อุบลรัตน์ ปทุมมาลัย ต่อกรณีการชุมนุมฯ ในประเด็นต่อไปนี้อย่างไร

บทบาทของหนังสือพิมพ์	เหมาะสมมากที่สุด	เหมาะสมดี	ปานกลาง	เหมาะสมน้อย	เหมาะสมน้อยที่สุด
1. การรายงานข่าวตรงไปตรงมา					
2. วิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นธรรม					
3. ให้ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก					
4. เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายของภาครัฐ					
5. ความสม่ำเสมอในการนำเสนอข่าวการชุมนุมของชาวบ้าน					
6. อื่น ๆ (ระบุ).....					

3. ท่านคิดว่า หนังสือพิมพ์ต่อไปนี้เสนอข่าวการประชุมฯ อย่างตรงไปตรงมา เป็นธรรม อย่างไร ?

หนังสือพิมพ์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.มติชน					
2.ข่าวสด					
3.ไทยรัฐ					
4.เดลินิวส์					
5.ไทยโพสต์					
6.กรุงเทพธุรกิจ					
7.สยามรัฐ					
8.ปทุมมาลัย					
9.อุบลรัตน์					

ส่วนที่ 4 ความต้องการพึ่งพาข่าวสาร

กรุณา ใส่เครื่องหมาย / ลงในช่องที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

1. ท่านต้องการให้หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่ต่อไปนี้ อย่างไร?

หน้าที่หนังสือพิมพ์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.รายงานข่าวสารการประชุมอย่างสม่ำเสมอ					
2.วิพากษ์วิจารณ์ การชุมนุมอย่างตรงไปตรงมา					
3.ให้ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการชุมนุมแบบเจาะลึก					
4.เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความสนใจการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายของภาครัฐ					
5.เพื่อเป็นแนวร่วมในการชุมนุมเรียกร้อง					

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ถ้าท่านมีปัญหาหรือข้อสงสัยในเรื่องโครงการสร้างเขื่อนปากมูล ท่านมักจะติดต่อปรึกษาหรือหาข้อมูลจากแหล่งต่อไปนี้ มากน้อยเพียงใด ?

สื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. โทรทัศน์					
2. วิทยุ					
3. หนังสือพิมพ์					
3.1 น.ส.พ. ส่วนกลาง					
3.2 น.ส.พ.ท้องถิ่น					
4. สื่อบุคคล					
4.1 ผู้นำท้องถิ่น					
4.2 แกนนำ					
4.3 เพื่อน					
4.4 ญาติ พี่น้อง					
5. สื่ออื่น ๆ ระบุ.....					

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก 3 แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำหรือผู้ชุมนุม และ กลุ่มผู้สนใจปัญหา

1. ท่านวิเคราะห์บทบาทการนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ต่อการชุมนุมครั้งนี้อย่างไรบ้าง ?
2. ท่านคิดว่า การนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวสารการชุมนุม มีผลต่อการชุมนุมอย่างไรบ้าง ?
3. ท่านประเมินว่า ผู้ชุมนุมมีความต้องการพึ่งพาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์หรือไม่อย่างไร ?
4. ท่านประเมินผลดี ผลเสียจากบทบาทหนังสือพิมพ์ว่ามีต่อการชุมนุมของชาวบ้านอย่างไร ?
5. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการชุมนุมครั้งนี้ อย่างไร ?

ผนวก 4 แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ตัวแทนนักหนังสือพิมพ์

1. หนังสือพิมพ์ของท่านมีนโยบายข่าว ต่อกรณีการชุมนุมของชาวบ้านปากมดลครั้งนี้ อย่างไร ?
2. ท่านใช้องค์ประกอบใดในการตัดสินใจนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าวสารการชุมนุมของชาวบ้านปากมดล ?
3. ท่านวิเคราะห์คุณค่าความเป็นข่าว กรณีการชุมนุมครั้งนี้อย่างไรบ้าง ?
4. มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นข้อจำกัดที่นอกเหนือจากคุณค่าความเป็นข่าว ซึ่งมีผลต่อการนำเสนอข่าวสารการชุมนุมของชาวบ้านปากมดล ?
5. ท่านวิเคราะห์บทบาทหนังสือพิมพ์โดยรวม ต่อการชุมนุมครั้งนี้อย่างไรบ้าง ?
6. ท่านมีความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อการชุมนุมครั้งนี้ อย่างไร ?

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

MATCHON INFORMATION CENTER		Subject Heading : 8408 หนีบปากมุล	
Date : ๕2 พ.ค. 2547	Page : 6	Source : ยศิขณ	42107470
Keyword			

ค้านขย้ายชาวบ้าน'เขื่อนปากมุล'แจ้ง บีบบังคับโลกเก็บข้อมูลยังไม่สมบูรณ์

นายวิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ ผู้อำนวยการโครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า กล่าวว่า จากการศึกษาประเมินผลธนาคารโลกได้ดีพิมพ์รายงานประสพการณ์ล่าสุดว่าด้วยการอพยพโยกย้ายโดยไม่ได้ตั้งใจ โดยตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการอพยพชาวบ้านในพื้นที่โครงการสร้างเขื่อนที่ธนาคารโลกให้การสนับสนุน 8 แห่งทั่วโลก ทั้งนี้ ได้สรุปว่าเขื่อนปากมุล

ที่สร้างในประเทศไทย เป็นตัวอย่างที่ประสพความสำเร็จสูงสุดนั้น คนว่ารายงานฉบับดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์แบบ และธนาคารโลกเองยังเก็บข้อมูลเพื่อประเมินผลเรื่องนี้ไม่สมบูรณ์ เพราะไม่ได้ประมุลทั้งโครงการ แต่เก็บเฉพาะข้อมูลบางตัวที่ไม่สมบูรณ์แบบแล้วมาประเมินเท่านั้น จึงไม่ถือว่าสามารถนำไปอ้างอิง เพื่อยกย่อง หรือเป็นตัวอย่างเพื่อนำไปปฏิบัติครั้งต่อไปได้

นายวิฑูรย์กล่าวว่า จากรายงานฉบับดังกล่าวตัวหนึ่งธนาคารโลก ระบุว่า ชาวบ้าน 2,000 คนในบริเวณรอบๆ พื้นที่ ที่มีการสร้างเขื่อนปากมุลมีรายได้จากการจับกุ้งเฉลี่ย 4-8 เหยียดสหรัฐต่อคนต่อวัน และโดยสรุปทุกคนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นกว่าตอนที่ยังไม่มีการสร้างเขื่อน ซึ่งคนคิดว่าระบบการประเมินผลจากรายงานดังกล่าวยังไม่เพียงพอที่จะสรุปได้ว่าการมีรายได้เพิ่มขึ้นของชาวบ้านภายหลังจากการสร้างเขื่อนแล้วถือว่าเป็นผลดี เพราะในรายงานยังขาดรายละเอียดเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนหลังจากนั้นคือ ไม่ได้สำรวจว่า แม้ชาวบ้านจะมีรายได้มากขึ้นแต่เป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น และมีความเป็นอยู่ด้านอื่นๆ ดีขึ้นหรือไม่

"ผมคิดว่ารายงานที่ธนาคารโลกทำขึ้นมายกย่องว่าเขื่อนปากมุลเป็นตัวอย่างโครงการที่ประสพความสำเร็จอย่างยิ่งยวดนั้น เป็นเพียงรายงานที่ทำขึ้นเพื่อปกป้องและสร้างความชอบธรรมให้กับตัวเองในฐานะผู้ให้เงินกู้มาดำเนินการโครงการนี้เท่านั้น ยังไม่สามารถนำมาอ้างอิงหรือสร้างความเชื่อถือเพื่อนำมาเป็นตัวอย่างสำหรับโครงการอื่นๆ ได้ เพราะยังเก็บข้อมูลเพียงด้านเดียว จึงทำให้การประเมินผลเป็นไปอย่างไม่สมบูรณ์แบบ จึงไม่อยากให้หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ นำกรณีดังกล่าวเข้ามาอ้างอิงไม่ว่ากรณีใดๆ" นายวิฑูรย์กล่าว

MATICHON INFORMATION CENTER		Subject Heading :	42306517
Date : 17 พ.ย. 2542	Page : 112	Source :	ข่าวสด No :
Keyword			

เล่นไม่เลิก จับแค้นน้ำ มือปากมูล

สัมภาษณ์คนจน
ออกแถลงการณ์

อ่านต่อหน้า

● มือปากมูล ต่อจากหน้า 1

ถูกรุกคามมือเขียนปากมูล ระบุรัฐบาลชวนตั้งตำรวจจับ 3 แคนนำสมัครชกเงิน ขอลาหยุดที่ดินของกฟผ. รวมทั้งทำให้เสียทรัพย์สิน 'วนิดา ดันติวิทยาทัทกัม' 1 โมง 3 แคนนำที่ถูกแจ้งจับประกาศไม่ยอมมอบตัวเด็ดขาด แม้จริงตำรวจมาจับไปเลย หากถูกจับจะไม่ขอประกันตัวอีกด้วย ยันไม่ได้ทำผิดกฎหมาย แต่มีสิทธิชุมนุมตามกฎหมาย และเป็นแผนแรกของรัฐบาล เมื่อจับ 3 แคนนำหลักแล้ว จะจับแกนนำคนอื่นอีก 60 คน ระบุจนท.รัฐยังคุกคามแกนนำชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ด้วย

เมื่อวันที่ 16 พ.ย. สมัชชาคนจน ออกแถลงการณ์ว่า เมื่อเวลา 10.00 น. วันที่ 15 พ.ย. ตำรวจสภ.อ.โงเจียม จ.อุบลราชธานี แจ้งต่อชาวบ้านที่ชุมนุมกันที่เขื่อนปากมูล จำนวน 2,000 คนว่า ให้ 3 แคนนำสมัครชกเงิน ประกอบด้วยนายทองเจริญ ศรีหารธรรม น.ส.วนิดา ดันติวิทยาทัทกัม และพระพิเชษฐ ยสินธโร เข้ามอบตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสภ.อ.โงเจียม ขอลาหยุดที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และทำให้เสียทรัพย์สิน หากไม่เข้ามามอบตัวจะนำกำลังเจ้าหน้าที่เข้าจับกุม ตำรวจแจ้งว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยโดยความเห็นชอบของรัฐบาล นายชวน หลีกภัย แจ้งความไว้ให้ดำเนินคดีแล้วตั้งแต่วันที่ 28 ก.ย.ที่ผ่านมา

หลังจากได้รับแจ้งแกนนำทั้ง 3 คนปฏิเสธที่จะมอบตัว เพราะไม่ได้ทำผิดและการชุมนุมเป็นไปตามสิทธิที่มีอยู่ดี ไว้ในรัฐธรรมนูญ การชุมนุมเพื่อจะประท้วงนโยบายการพัฒนาของรัฐที่ผิดพลาด ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคนรวย ขณะเดียวกันรัฐบาลไม่ได้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น กับมุ่งแต่ช่วยเหลือหรืออุ้มคนรวย ดังนั้น หากรัฐบาลจะดำเนินคดี พวกคนจะไม่เข้ามามอบตัว แต่ขอให้เจ้าหน้าที่มาจับกุมไปเลย และจะไม่ประกันตัวแม้จะต้องขึ้นศาลก็ไม่ต้องยอม

แหล่งข่าวระบุว่า การจับกุมแกนนำทั้ง 3 คนนั้น เป็นเพียงขั้นตอนแรกของแผนการสลายการชุมนุมของชาวบ้านปากมูล โดยมีตำรวจแผนว่า จะจับกุมแกนนำทั้งสามก่อนแล้วจึงจับกุมแกนนำอื่นๆ ตามมาอีกประมาณ 60 คน ซึ่งจะต้องดำเนินการให้เสร็จก่อนการจัดงานธรรมชาติ

ชาติราแม่ น้ำมูล และการจัดพิธีฉลองครบรอบ 10 ปี การต่อสู้ของชาวบ้านปากมูล ที่จะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 27 พ.ย.-12 ธ.ค. ระหว่างวันที่ 10-12 ธ.ค.จะจัดพิธีปิดที่หมู่บ้านแม่มนันอินซึ่งชาวบ้านกำลังชุมนุมกัน ทั้งนี้งานดังกล่าวจะมีนักวิชาการ สื่อมวลชน นักศึกษา ประชาชน และเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนจำนวนมากเข้าร่วม หากให้มีการจัดงานดังกล่าวจะเท่ากับทำให้มีประชาชนจำนวนมากเข้าสนับสนุนการสู้ของชาวบ้าน ซึ่งจะไม่เป็นผลคือการไฟฟ้าฝ่าย และรัฐบาล

นอกจากนี้ การใช้อำนาจรัฐเข้าคุกคามแกนนำที่เขื่อนปากมูลแล้ว ยังปรากฏว่าที่เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จ.ชัยภูมิ เมื่อวันที่ 10 พ.ย.ที่ผ่านมา กำลังตำรวจพร้อมอาวุธเข้าไปยังบ้านห้วยทับนาค 1 โมง 4 หมู่บ้านที่จะได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนดังกล่าว พร้อมทั้งข่มขู่ให้ชาวบ้านทั้งหมดย้ายออกไปจากหมู่บ้านโดยด่วน หากไม่รีบย้ายออกไป จะส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาจับกุม โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้แจ้งเหตุผลใดๆ

สำหรับชาวบ้านที่บ้านทับนาคต่อต้านการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โดยใช้วิธีการคือแฉง ไม่อพยพออกจากพื้นที่ และเรียกร้องให้รัฐบาลสรุปผลการศึกษาของคณะกรรมการศึกษาเขื่อน 4 เขื่อน ที่มีนายวรัญญู เจริญเลิศ เป็นประธานก่อน ก่อนหน้านี้พวกเขาต้องเผชิญกับการคุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองท้องถิ่นมาแล้วหลายครั้ง มีการนำกำลังเจ้าหน้าที่เข้าปิดล้อมหมู่บ้าน ลักลอบเผาหมู่บ้านและผู้นำชาวบ้านเคยถูกเจ้าหน้าที่วิสามัญด้วย การคุกคามชาวบ้านที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัยนั้น มิได้มีการใส่ใจปัญหาคนจน ครบถ้วนข้ามกลับปล่อยให้บรรดาเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจเข้าคุกคามชาวบ้านที่เดือดร้อน เหตุการณ์เช่นนี้ เคยเกิดขึ้นมาแล้วหลายครั้ง ล่าสุดคือการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังทำร้ายผู้ที่คัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย

สมัชชาคนจนจึงขอเรียกร้องต่อสังคมไทยให้จับตามองพฤติกรรมของรัฐบาลชวนและช่วยกันเรียกร้องให้รัฐบาลตั้งการให้เจ้าหน้าที่รัฐยุติการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมต่อชาวบ้านโดยด่วนที่สุด

ด้านน.ส.วนิดา ดันติวิทยาทัทกัม ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อวันที่ 15 พ.ย.ที่ผ่านมา ชาวบ้านที่ร่วมตัวกันชุมนุมเรียกร้องกรณีเขื่อนปากมูลที่สันเขื่อนปากมูล ได้รับการประสานจากเจ้าหน้าที่ตำรวจสภ.อ.โงเจียมว่า ให้ตนพร้อมพระพิเชษฐ ยสินธโร นายทองเจริญ ศรีหารธรรม ไปมอบตัวกับตำรวจ ตามที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยแจ้งความขอหมายจับพื้นที่ของการไฟฟ้าฯ ตั้งแต่วันที่ 28 ก.ย.ที่ผ่านมา ตนพร้อมด้วยแกนนำอีก 2 คนขอปฏิเสธทุกข้อกล่าวหาที่ทางการไฟฟ้าฯ กล่าวหา และพร้อมที่จะให้รัฐบาลจับกุมดำเนินคดี ขอให้ตำรวจเข้ามาจับกุมได้เลย แต่จะไม่ยอมมอบตัวเด็ดขาด หากมีการจับกุมจริงจะไม่ขอประกันตัวใดๆ ทั้งสิ้น เพราะถือว่าการชุมนุมครั้งนี้เป็น เราชุมนุมตามสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากเห็นว่ารัฐดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด ทำลายจนอดทนคนรวย

เมื่อเวลา 04.30 น. วันเดียวกัน ที่ห้องประชุมชาติกรทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม 1 สันหัด สมชิวดา ปกติกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ พร้อมศรีศักร วัลลิโภดม ประธานคณะกรรมการจัดงานโครงการธรรมชาติวิทยาเพื่อแม่ น้ำมูล นายเฉลิมศักดิ์ วานิชสมบัติอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม นายสนั่น ชุตตกุล ประธานงานโครงการธรรมชาติวิทยาเพื่อแม่ น้ำมูล และตัวแทนชาวบ้านกลุ่มน้ำมูล ร่วมกันแถลงข่าวโครงการธรรมชาติวิทยาเพื่อแม่ น้ำมูล

นายสนั่นศักดิ์กล่าวว่า กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ร่วมกับภาครัฐและเอกชน ทำโครงการนี้ขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงความสำคัญของแม่น้ำมูลที่มีต่อชุมชนชาวอีสาน และตระหนักสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำแห่งนี้ การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากมายต่อระบบนิเวศลุ่มแม่น้ำมูล และส่งผลกระทบต่อชีวิตของชุมชนทั้งสองฝั่งน้ำ การเปลี่ยนแปลงนี้มีทั้งดีและไม่ดี หลายอย่างที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ได้ติดตามปัญหาลุ่มน้ำในท้องถิ่น กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ได้ติดตามปัญหาเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาของชุมชนนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ แสวงหาสภาพปัญหาชุมชนและสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำมูล ระบุพลังของท้องถิ่นให้พัฒนา และสนองต่อประชาชนภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืนรองรับปลูกจิตสำนึกของชุมชน เพื่อฟื้นฟูธรรมชาติ และพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ขึ้น

ด้านรศ.ศรีศักรกล่าวว่า ภาคอีสานเป็นพื้นที่ที่มีอารยธรรมผูกพันกับแม่น้ำยาวนานกว่า 3,500 ปี นับตั้งแต่การเริ่มตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในภาคอีสาน ในอดีตชาวบ้านจะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามสองฝั่งแม่น้ำ หากบริเวณใดไม่มีแม่น้ำ ก็จะขุดอ่างเก็บน้ำเล็กๆ เป็นการใช้น้ำอย่างรักษาแม่น้ำ คำว่ามีการนำการพัฒนาที่ไม่เหมาะสมเข้าไปยังภาคอีสาน พื้นที่ที่มีความแห้งแล้งอยู่แล้ว จึงแห้งแล้งยิ่งขึ้น แม่น้ำลำคลองต่างๆ ก็เกิดวิกฤต การพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะการสร้างเขื่อนและสิ่อร์ตริมสองฝั่งแม่น้ำเป็นอภิวินัยมาดกระทบทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะในภาคอีสานจะได้รับผลกระทบมากที่สุด เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำมูลนั้น ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นคนรวย และคนจนจะต้องร่วมกันฟื้นฟูดูแลรักษาในแม่น้ำคงอยู่ต่อไป เพราะหากไม่ร่วมมือกันแล้ว ต่อปลุกหลานของเราจะไม่มีน้ำใช้อีก

ผู้สื่อข่าวรายงานว่า สำหรับโครงการธรรมชาติวิทยาเพื่อแม่ น้ำมูลนั้น จะมีทั้งการจัดสัมมนา และนิทรรศการทางวิชาการ รวมทั้งรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแม่น้ำที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนในสองฝั่งแม่น้ำ โดยโครงการนี้จะมีขึ้นระหว่างวันที่ 27 พ.ย.-12 ธ.ค.นี้

“ธรรมยาตราเพื่อแม่บ้านมูล” สะท้อนบทบาทกรรมชชาวอีสาน

หยุด...ชาวเราสายน้ำ!

“ทิวไม้เรียงรายริมแม่น้ำมูล ชันสีปูน
เสียงแคนเจื้อยแจ้วแว่วมา สายน้ำกำลังริน
ไหลเอื่อยช้า ดังสัญญาณว่าลมหนาวถึงคราวมา
เยือน...”

บทเพลงเพื่อชีวิต “หมู่บ้านมูล” เปรียบ
เสมือนตัวแทนที่ถ่ายทอดภาพอันชัดเจน ถึงความ
สวยงามของสายน้ำมูล แม่น้ำต้นตอเกิดสายใหญ่ที่
หล่อเลี้ยงผู้คนท่ามกลางป่าดง และผสมผสานเป็น
หนึ่งเดียวกับวิถีชีวิตของชนอิสานมาช้านาน

“แม่น้ำมูล” ถิ่นที่มีความยาวตลอดเกือบกว่า
64 กิโลเมตร มีต้นกำเนิดจากเขาเขมร โขงเจ็ด
จินบุรี และนครราชสีมา ไหลผ่านบุรีรัมย์ สุรินทร์
ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่ อ.โขง
เจียม จ.อุบลราชธานี แหล่งกำเนิดของทรัพยากร
ธรรมชาติที่เป็นหัวใจหลักของชาวอิสานมาช้านาน
ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งป่าดงดิบ ป่าโคก ป่าเบญจพรรณ
ที่ร่วมกันเป็นป่าบกอันเป็นแหล่งต้นน้ำ และป่าทุ่ง
ป่าทาม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านทั่วถึงต้องพึ่งแม่น้ำ
ซึ่งประชาชนสองฝั่งแม่น้ำมูลได้ใช้ เป็นแหล่งทำมา
หากิน เลี้ยงชีพและทำนุถนอมกรรมชชาวอิสาน
มาช้านาน

และไม่ใช่ว่าเพียงแค่นั้น แต่ลำน้ำก็ยังเป็นเส้น
ทางคมนาคม เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่ง
ก่อเกิดวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน
อิสานที่มีความผูกพันกับสายน้ำอีกด้วย

แต่น่าเสียดายที่ถึงวันนี้ วิถีชีวิตอันเรียบง่าย
สงบสุข และรื่นรมย์ของพี่น้องชาวอิสาน
สองฟากฝั่งลำน้ำมูลต้องแปรเปลี่ยนไป และตก
อยู่ในสภาพบอบช้ำจากความเจริญที่ถูกลูกกรง
“ยึดยึดยึด” ให้อย่างไรหนทางปฏิเสธ

ความสูญเสียที่เกิดขึ้นจึงใหญ่หลวงนัก ทั้ง
สภาพความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิต ตลอดจนความ
งมงายที่เคยมีมาแต่ครั้งปู่ย่าตายาย และซากที่จะผู้
ให้กลับคืนมาได้ในเร็ววัน

ครั้งแล้วครั้งเล่าที่คนจน รวมตัวกันเดิน
ขบวนชุมนุมร้อง ประท้วงโครงการก่อสร้างเขื่อน
สองฝากฝั่งลำน้ำมูล เป็นเรื่องชนชั้นค่า ที่ยังทิ้ง
เผด็จการเผด็จการบ้านเมือง และเผด็จการบ้านเมือง
เผด็จการบ้านเมือง เผด็จการบ้านเมือง เผด็จการบ้านเมือง
เผด็จการบ้านเมือง เผด็จการบ้านเมือง เผด็จการบ้านเมือง

วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่ง
แวดล้อม หรือแม้แต่เชิงเทคโนโลยี
ของการใช้ไฟฟ้าและสิ่งประดิษฐ์
ของไทย (nrls.) รวมทั้งข้อเสนอแนะ
ในลำโพงน้อย ซึ่งเป็นการ
รวมตัวกันเรียกร้อง
แคววามเป็น
ธรรมจากรัฐ

เมื่อเดือนและไปจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าประโยชน์
มากมาย ทั้งการป้องกันภัยน้ำท่วม เป็นที่กักเก็บ
น้ำ และปล่อยออกมาเมื่อถึงช่วงฤดูแล้ง รวมถึงการ
ใช้กระแสไฟฟ้าในการเป็นแหล่งรวมผลิตไฟฟ้าอีกด้วย ทั้งนี้
แต่การจะสร้างเขื่อนหรือเขื่อนแต่ละแห่ง ต้องคำนึงถึง
ต้องแลกด้วยการสูญเสียเอกลักษณ์ และความเป็นตัว
ของตัวเองของท้องถิ่นถิ่นๆไป

ผลสรุปจากการศึกษาของ อรุณ พวงสุข อาจารย์
ประจำสาขาวิชาเกษตรและวัฒนธรรม ภาควิชาเกษตรสังคม
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี บ่งชี้ชัดเจน ในช่วง 10 ปีของ
เขื่อนปากมูล ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาและ
สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แม่น้ำที่ที่เคยอุดมสมบูรณ์
ด้วยปลาแม่น้ำทั้ง 5 เริ่มลดน้อยลง เพราะการปิดปากน้ำ
เขื่อน การสูญเสียแหล่งอาหารและแหล่งสืบสวนงาน
ปลาน้ำจืดถูกทำลาย เพราะการตัดไม้บริเวณริมตลิ่ง
ถล่มถล่มเริ่มมีใช้ชัดเจนคือประกาศอิสรภาพ ความเปลี่ยนแปลง
ด้านวิถีชีวิต การประกอบอาชีพของชนอิสาน จากที่เคย
ยึดอาชีพประมง ก็กลับต้องอพยพมุ่งเมืองหลวง “ขาย
แรงงาน” เพราะไม่สามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมนอก

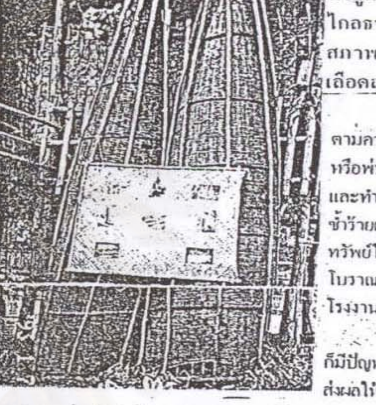

ที่เข้ามาบุกรุก ที่กำลังสูญพันธุ์ไปเกิดจากความล่มสลายของ
วัฒนธรรมที่แสดงถึงความป็นคนอิสาน ความเชื่อ
ประเพณี สำนวนและวัฒนธรรม ที่เคยปฏิบัติมาอย่าง
สละสลวย จากถูกทำลายและถูกทำลายไปมากที่สุด

นั่นก็คือ “ความเจ็บปวด” อันน้อยนิดของ
คนแม่บ้านมูล ที่ถูกทำลายโดยความเจริญที่ได้รับทราบ
แล้วความซอกจำ ด้วยเพิ่มแรงให้ “เสียง” สะท้อนจาก
ความบริสุทธิ์ใจใสใจใสไปถึง “หู” และส่องไปถึง “ตา”
ของผู้มีอำนาจโยนขว้างเมืองบ้านไม้ภาคที่ถือ
และถือป้าถิ่นที่เสียสะท้อนเหล่านี้ไป
เป็นเรื่องอุปโลกน์ เรื่องอุปโลกน์ เพราะ กรมส่งเสริม
คุณภาพแหล่ง วัสดุดิบ เริ่มสิ้นตระหนักถึงปัญหาที่

ชาวอิสานต้องเผชิญ จึงเป็นทิวเรือใหญ่จุดประกายใน
การ “ปลดปล่อยปัญหา” ของชนสองฟากฝั่งลำน้ำ
โดยระดมแนวร่วมจากทุกฝ่ายในสังคม ด้วยการจับมือ
กับ 8 องค์กรพัฒนาเอกชนจัด “โครงการธรรมยาตรา
เพื่อแม่บ้านมูล” ขึ้น

เป้าหมายเพื่อรณรงค์และเผยแพร่ความรู้ความสภาวะ

ปัญหา และปลูกจิตสำนึก ตลอดจนระดมพลัง
ของคนในท้องถิ่นและเสนอทางเลือก
ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
หมู่บ้านมูล ตั้งแต่วันที่ 28 พ.ย.-
12 ธ.ค.ที่ผ่านมามี

เรือธรรมยาตราที่
แม่บ้านมูล ซึ่งประกอบด้วย
ตัวแทนจากภาครัฐ ภาควิชาการ
พระสงฆ์ เข็มชื้อ และนักเขียน
นักศึกษาคิดปิ่นที่หมู่บ้าน
นั้นเขียน และชุมชนท้องถิ่น
ถ้อยรำลึกความดีแห่งทางของ
แม่บ้านมูล เริ่มตั้งแต่เขา
แม่แก้ว อ.วังน้ำเขียว
จ.นครราชสีมา และไป
ถึงที่สุดที่เขื่อนปากมูล
อ.โขงเจียม จ.อุบล-
ราชธานี

เร 5 วันแห่งการ
เดินทางไกลตามสาย

ทั้งหมคนึกคือ “กระจุกเงา” ที่ถูกสะท้อน
ออกมามี “เรือธรรมยาตรา” และถือเป็นการรับรู้ถึง
ปัญหาของพี่น้องชาวอิสานที่อาศัยริมสองฝั่งลำน้ำมูล
อย่างเป็นระบบครั้งแรก และอาจถือว่าเป็นเพียง “จุด
เริ่มต้นแห่งการเดินทางไกลเพื่อสายน้ำ” เท่านั้น
หลังจากที่ “สายน้ำเดินทางไกลเพื่อคน” มา
ช้านาน
ทีมข่าวสิ่งแวดล้อม ขอฝากเพียงว่า กระบวน
การธรรมยาตราเพื่อแม่บ้านมูล คงไม่ยุติเพียงแค่การ
ส่งสาส์นที่เรียกร้องปัญหาเท่านั้น แต่ตราหวังที่จะ
เป็นเจตนาเริ่มต้นที่แน่แท้ และก้าวรวมพลังกันเป็น
แนวร่วมในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะนำสิ่งที่ได้รับรู้
จากความบอบช้ำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคปฏิบัติ
ที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับรู้
ถึงปัญหาที่แท้จริงและนำไปสู่การแก้ไขที่ตรงจุด

ความหวังหมด "บันไดปลาโจน" "ปลาร้าเปิดไห" ทุกข์ชาวแม่มุล

ปลาร้าเปิดไห..ถ้ามีบันไดปลาโจน !!!
นี่คือข้อความโฆษณาของการไฟฟ้าฝ้ายผลิตแห่งประเทศไทย หรือ กฟผ. ที่ไว้กับชาวบ้านสองฟากลำน้ำมูล เพื่อเป็นการยืนยันว่าปลาที่ต้องการจะผสมพันธุ์ และวางไข่ทางคืนแม่น้ำและไม้สูญหายไปรวมทั้งแหล่งอาหารของชาวบ้านจะยังคงอยู่ในอดีตก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อนปากมูล

ธรรมชาติบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์มาก สายน้ำไหลเอ่อล้นคลั่ง ปลาน้อยใหญ่แหวกว่ายหอยกัลลัดกันไปมา พรรณไม้บานาพันธุ์ที่อาศัยอยู่บริเวณที่ราบน้ำสามารถท่วมขังถึง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ป่าทาม (ป่าเบญจพรรณ) ความร่มรื่นยัง คงมีให้เห็นเป็นสีเขียวจืด ชาวบ้านก็ได้อาศัยแหล่งอาหารธรรมชาติแห่งนี้เป็นร้านค้าจับจ่ายใช้สอยได้โดยไม่คิดมูลค่า แต่เมื่อ เขื่อน สิ่งประดิษฐ์ที่บางคนเชื่อว่าสร้างผลประโยชน์ได้มากมายมหาศาล มาวางกั้นขวางลำน้ำมูลอย่างไม่เกรงใจใคร ส่งผลให้ธรรมชาติของแม่น้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์ผกผันไปอย่างสิ้นเชิง

ในการสร้างเขื่อนปากมูล นอกจากจะเป็นการปิดกั้นทางน้ำแล้ว ยังเป็นการทำลายทั้งทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทัศนียภาพอันสวยงามโดยเฉพาะอย่าง

เช่น กุ้ง หอย ปู และปลาบางชนิด ธรรมชาติของสัตว์น้ำเหล่านี้ จะว่ายทวนกระแสน้ำจากฝั่งลำน้ำโขงไปผสมพันธุ์และวางไข่ในแม่น้ำมูลและแม่น้ำสาขาในฤดูน้ำหลาก โดยเฉพาะบริเวณเกาะแก่งหินและป่า

บึงป่าทาม เพื่อขยายพันธุ์ของตัวมันเอง และเพื่อให้อาหารแก่ลูกของมันทุกตัวจะเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

บันไดปลาโจนที่ กฟผ. หวังจะอุปกรณช่วยให้อัตราการวางไข่ ปลา ปู สามารถเดินผ่านเขื่อนที่สร้างขึ้นกลางลำน้ำมูล ไปสู่แหล่งผสมเพื่อวางไข่และแหล่งอาหารตามธรรมชาติของมัน ไม่ได้คำนึงถึงธรรมชาติของสัตว์น้ำเหล่านั้น ความระแวงที่ปลอยออกมาความขุ่นขมในน้ำนั้นมีความมากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับกระแสน้ำตามธรรมชาติที่ถูกระเบิดไปมีความต่างกันขนาดไหน ทั้งนี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานของ กฟผ. เท่านั้น

แต่ความจริงแล้วบันไดปลาโจนที่สร้างไม่ได้มีประโยชน์คุ้มค่าอย่างที่คาดหวังไว้ เพราะกีดขวางอันสูงชัน กม. แข็งยิ่งกว่ากม. มีด กระแสเชี่ยวกราก ล้วนเป็นอุปสรรคที่ยากเกินกว่าปลาตัวจะฟันฝ่าได้ แม้ว่าปลาตัวที่แข็งแรงจะผ่านบันไดปลาโจนไปได้ แต่ร่างกายต้องได้รับความเจ็บปวด บอบสุดแสนจะทรมาณ สิ่งที่อยู่ในท้องของมันเต็มไปด้ไข่เล็ก ๆ หลายล้านฟองก็ได้รับความกระทบกระเทือนไม่แพ้ผู้เป็นแม่เช่นกัน แล้วจะมีสักกี่ตัวที่ล้มตายไ้ขึ้นมาแล้วจะเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ และสามารถเผยเผ่าพันธุ์ต่อไป

เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2542 ที่ผ่านมา

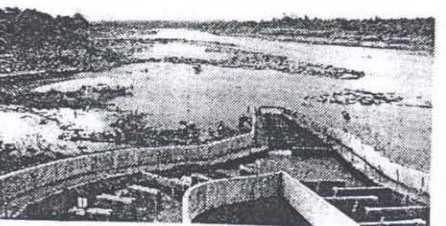

ยังอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ ซึ่งถือว่าเป็นเกาะแก่งที่สวยงามที่สุดในประเทศไทยและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี

ที่ผ่านมาการระเบิดแก่งต่าง ๆ มากกว่า 60 แก่ง สร้างความเสียหายให้แก่ระบบนิเวศเป็นอย่างมาก เพราะแก่งต่าง ๆ นี้เป็นทั้งบ้านที่ให้ความอบอุ่น เป็นที่หลบภัยจากภัยอันตรายของสัตว์ที่ใหญ่กว่า และเป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำจำนวนมาก

ในเมื่อแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ที่สุดถูกทำลายไป ชาวบ้านที่อยู่บริเวณแม่น้ำมูลซึ่งมีอาชีพหลักเป็นพรานปลา มีกินมีใช้โดยการใช้ปลาไปขายเพื่อยังชีพที่สำคัญไปกว่านั้นทุกวันนี้ในน้ำมีปลา ไหปลาร้าก็วางเปล่าแล้วจะอย่างไร นอกจากเรียกร้องให้ทางผู้รับผิดชอบในการสร้างเขื่อนออกมาแก้ไขปัญหาโดยเร่งด่วน

ดังนั้นการสร้าง บันไดปลาโจน (Fish Ladder) เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้านจึงเกิดขึ้น โดย กฟผ. หวังว่าจะเป็นหนทางแก้ปัญหาของปลาที่ไม่สามารถผสมพันธุ์และวางไข่ตามฤดูกาลของมันได้

บ้านหมู่บ้านหัวเหว ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ได้จับ ปลากะรังไห หรือที่เรียกกันในภาษาท้องถิ่นว่า ปลากะมัน ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดใหญ่ น้ำหนักตัวถึง 80 กิโลกรัม 160 เซนติเมตร วัดรอบคอคได้ 126 เซนติเมตร หางห่าง 47 เซนติเมตร รอบหัว 100 เซนติเมตร เกล็ด 36 แถว ที่ได้รับบาดเจ็บจากกาคัดตัวปีนบันไดปลาโจนของเขื่อนปากมูล มันพยายามดิ้นตัวตั้งแต่ยามฟ้าสาง แต่ความพยายามนั้นไม่ประสบความสำเร็จ ขณะที่ชาวบ้านพบมันมีอาการหัวบวม แก้มช้ำ เกล็ดหลุด หนวดเรียวยาวและในที่สุดต้องลอยคืนกระแสน้ำได้เขื่อนมาติดมอง (คาซาช) ของชาวบ้าน

นี่ก็เป็นอีกหลักฐานหนึ่งที่ตอกย้ำให้เห็นว่าบันไดปลาโจนไม่ใช่คำตอบที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาของการสร้างเขื่อนปากมูล

อย่างไรก็ตามเขื่อนปากมูลและบันไดปลาโจนที่รังสรรค์จากความคิดที่จะใช้ประโยชน์จากสิ่งดังกล่าวเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าในภาคอีสาน การส่งเสริมการท่องเที่ยว การประมงและการชลประทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบันไดปลาโจนที่คาดหวังจะให้เป็นที่ผสมและขยายพันธุ์ปลา ทดแทนเกาะแก่งที่เสียหายไปเพียงแต่ตัวบันไดนั้นจะได้ผลมากน้อยเพียงใดต้องไปตามชาวบ้านสองฟากลำน้ำมูลกันเอาเอง

ปลาร้าเปิดไห ถ้าไม่มีบันไดปลาโจน...

มาลี พูลฉนวน

เปิดโรง--ธรรมชาติยาตราเพื่อ 'แม่น้ำมูล'

"น้ำเดินทางไกลเพื่อให้คน... คนพึ่งเดินทางไกลเพื่อให้น้ำ"

สโลแกนข้างต้นเพียง 2 ประโยค โดยการออกเสียง 15 พยางค์ ดูเหมือนจะให้ความหมายที่ลึกซึ้งเกินกว่าคำที่ใช้เพียง 8 คำ โดยใน 7 คำนั้นเป็นการใช้ซ้ำถึง 2 ครั้ง ประโยคแรกบ่งบอกให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างน้ำและคน โดยที่น้ำเป็นผู้ให้ตลอดมาอย่างปราศจากข้อโต้แย้ง

ประโยคที่สองดูเหมือนจะต้องการสื่อถึงมนุษย์ทุกคนว่า ตลอดเวลาที่ผืนน้ำที่เราดำรงฐานะ "ผู้รับ" นั้น ถึงเวลาแล้วที่เราต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองเป็น "ผู้ให้" เสียที

และนี่คือเป้าหมายสำคัญของโครงการ "ธรรมชาติยาตราเพื่อแม่น้ำมูล" ที่จะจัดขึ้นวันที่ 12 พฤศจิกายน - 12 ธันวาคม 2542 นี้ ซึ่งมีหลายองค์กรร่วมกันจัดทั้งภาคเอกชนและท้องถิ่น รวมถึงองค์กรของรัฐบาลมากกว่า 50 องค์กร โดยรูปแบบโครงการจะเป็นการสัญจรตามเส้นทางของแม่น้ำมูล พร้อมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักษาแม่น้ำ ก่อนที่เราจะรับรู้ว่าเหตุใดถึงต้องมีโครงการนี้ขึ้นนั้น เราควรที่จะรู้จักแม่น้ำมูลและปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำมูลเสียก่อน

รู้จักแม่น้ำมูล : แม่ของน้ำและชีวิต

แม่น้ำมูล เป็นหนึ่งในแม่น้ำสายสำคัญและสายยาวที่สุดของดินแดนที่ราบสูง โดยมีความยาวถึง 641 กิโลเมตร แม่น้ำมูลเริ่มต้นไหลจากเขาละมั่งและเรื่อยลงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือลงสู่ที่ราบใน อ.ครบุรี และ อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา ผ่าน จ.บุรีรัมย์ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ ก่อนจะไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี เมื่อมีการคำนวณถึงพื้นที่แม่น้ำมูลที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชนสองฟากฝั่งแม่น้ำแล้ว มีพื้นที่กว้างถึง 69,700.44 ตารางกิโลเมตร จึงถือว่าเป็นลุ่มน้ำที่ใหญ่ที่สุดของประเทศอีกด้วย

แม่น้ำมูลก่อกำเนิดมาจากการกลั่นตัวของหยดน้ำจากพรวนไ้ม้น้อยใหญ่ในบริเวณเขาละมั่ง ซึ่งเป็นยอดเขาเล็กๆ ในเทือกเขาพนมดงรัก ในเขต จ.ปราจีนบุรี และนครราชสีมา หยดน้ำน้อยใหญ่ที่ไหลรวมตัวกันและสะสมเป็นต้นน้ำของแม่น้ำมูลนี้มีลักษณะเฉพาะที่ชาวอีสานเรียกว่า "มูลหลง" คำอธิบายนี้แสดงให้เห็นว่า กว่าจะเป็นแม่น้ำอย่างที่เราสัมผัสได้นั้น เราไม่สามารถรู้เลยว่าใช้เวลานานเท่าใดของพรวนไ้ม้น้ำต่างๆ ในการกลั่นตัวเพื่อให้ได้เป็น "หยดน้ำ" เพื่อรวมตัวกันเป็น "แม่น้ำ"

ด้วยความยาวของแม่น้ำมูล จึงมีการแบ่งเรียกแม่น้ำมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ แม่น้ำมูลตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลาย โดยแม่น้ำมูลตอนต้นมีลักษณะเป็นลำห้วยเล็กๆ ไหลตัดออกเขา และมีลำน้ำสำคัญไหลลงมาสมทบหลายสาย เช่น ลำพระเพลิง ลำตะคอง ลำแะ ลำเชิงไกร ส่วนแม่น้ำมูลตอนกลางซึ่งนับตั้งแต่ อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์ ลงไปถึง อ.तालชุม จ.อุบลราชธานี และจะไหลผ่านที่ราบน้ำท่วมถึงหรือที่ชาวกอีสานเรียกว่า "ป่าบุงป่าทาม" ส่วนแม่น้ำมูลตอนปลายมีลักษณะการไหลตัดแนวสันดินเกิดเป็นเกาะแก่งต่างๆ ทั้งนี้ช่วงกลางถึงปากน้ำมีลำห้วยน้อยใหญ่ไหลลงมาสมทบมากมาย โดยเฉพาะลำห้วยที่ไหลลงมาจากต้นน้ำเทือกเขาพนมดงรัก เช่น ลำมาศ ลำางรอง ลำชี ห้วยทับทัน ห้วยสำราญ ลำโคมใหญ่ ลำโคมน้อย และลำน้ำที่ไหลจากอีสานตอนกลางผ่านทุ่งกุลาร้องไห้ลงแม่น้ำมูล เช่น ลำสะเทต ลำพังชู ลำลับพลา ลำเสียว รวมถึงแม่น้ำชีที่ไหลลงสู่แม่น้ำมูลเช่นเดียวกัน

จากการเดินทางของแม่น้ำมูลผสมกับการรวมตัวของแหล่งน้ำอื่นๆ ตลอดเส้นทางดังที่กล่าวไป ทำให้แม่น้ำมูลเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก ทั้งทรัพยากรป่าซึ่งมีทั้งป่าดงดิบ ป่าโคก ป่าเบญจพรรณ ซึ่งถือเป็นป่าบกอันเป็นแหล่งต้นน้ำ และป่าบุงป่าทาม ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าในที่ราบน้ำท่วมถึง ทั้งสองฝั่งแม่น้ำล้วนเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสองฟากฝั่งแม่น้ำมูลได้ใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน เลี้ยงชีพ และทำเกษตรกรรมหล่อเลี้ยงชุมชนมาอย่างยาวนาน ทั้งยังเป็นแหล่งที่ประชาชนใช้เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในอดีต เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำ รวมถึงเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและเพาะปลูกมาอย่างต่อเนื่อง การใช้ทรัพยากรของคนแห่งลำน้ำมูลเป็นไปอย่างสอดคล้องกับวิถีการของธรรมชาติ และตามศักยภาพที่แม่น้ำมูลมีอยู่ จนเกิดเป็นแบบแผนชีวิตชุมชนที่สืบต่อกันมา

แม่น้ำมูลวันนี้ : เมื่อธรรมชาติเป็นศัตรูกับการพัฒนา

เมื่อประเทศเริ่มเข้าสู่การพัฒนาเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม การดำรงชีวิตของคนในสังคมก็เปลี่ยนแปลง รวมถึงการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เพื่อดำรงชีพของคนก็เปลี่ยนไปเช่นกัน

เขาแผงม้า เป็นพื้นที่ซึ่งเดิมเป็นป่าดงดิบอันสมบูรณ์ เป็นต้นน้ำของลำพระเพลิงซึ่งไหลลงแม่น้ำมูล ปัจจุบันนี้ ป่าเขาแผงม้าอยู่ในสถานการณ์เดียวกับป่าอื่นๆ ที่กลายเป็น "ป่าเศรษฐกิจ" เมื่อถูกบุกเบิกเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ นับตั้งแต่ประเทศเรามีผู้ริเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเคยเป็นพื้นที่เป้าหมายของโครงการจัดที่ทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.)

ป่าทาม เป็นที่ราบน้ำท่วมถึงอันกว้างใหญ่ที่ตอนกลางของแม่น้ำมูลในเขต อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ ในช่วงเวลาของการพัฒนาไม้ที่ลึบปีที่ผ่านมานั้น ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรจากแม่น้ำมูลอย่างเข้มข้น เป็นต้นว่า การดูดทรายซึ่งส่งผลให้ฝั่งแม่น้ำมูลพังทลายจนเว้าแม่น้ำมูลกว้างและลึกในที่สุด หรือการสร้างเขื่อนขางที่บ้านเขว้า อ.คูเมือง ต.โครงการโขง ชี มูล หรือการบุกรุกป่าทามเพื่อปลูกยูคาลิปตัสเป็นแปลงใหญ่ รวมถึงการทำบ่อเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของนายทุนรายใหญ่ด้วย

เมืองพิมาย ซึ่งเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และได้รับการขึ้นชื่อว่าเป็นหัวหาดแห่งอารยธรรมลุ่มน้ำมูล หลังจากถูกผลกระทบจากชุมชนเกษตรกรรมให้กลักลับกลายเป็นชุมชนการค้าการท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อ ได้เปลี่ยนแปลงผืนดินซึ่งในอดีตเคยเป็นแหล่งผลิตเกลือสินเธาว์เพื่อทำปลาแดดักและแลกข้าวแลกหม้อดิน ไปสู่การทำอุตสาหกรรมเกลือซึ่งต้องอาศัยการลงทุนขนาดใหญ่ ที่ใช้วิธีการตากแบบนาเกลือ ส่งผลกระทบท่อน้ำขั่ว และยังมียื้อกักขังเกี่ยวกับการสูบน้ำเกลือใต้ดินขึ้นมา อาจจะทำให้โบราณวัตถุแห่งเมืองพิมายต้องทรุดตัวลงในวันใดวันหนึ่ง รวมทั้งจะมีผลต่อความเค็มของแม่น้ำมูลด้วย

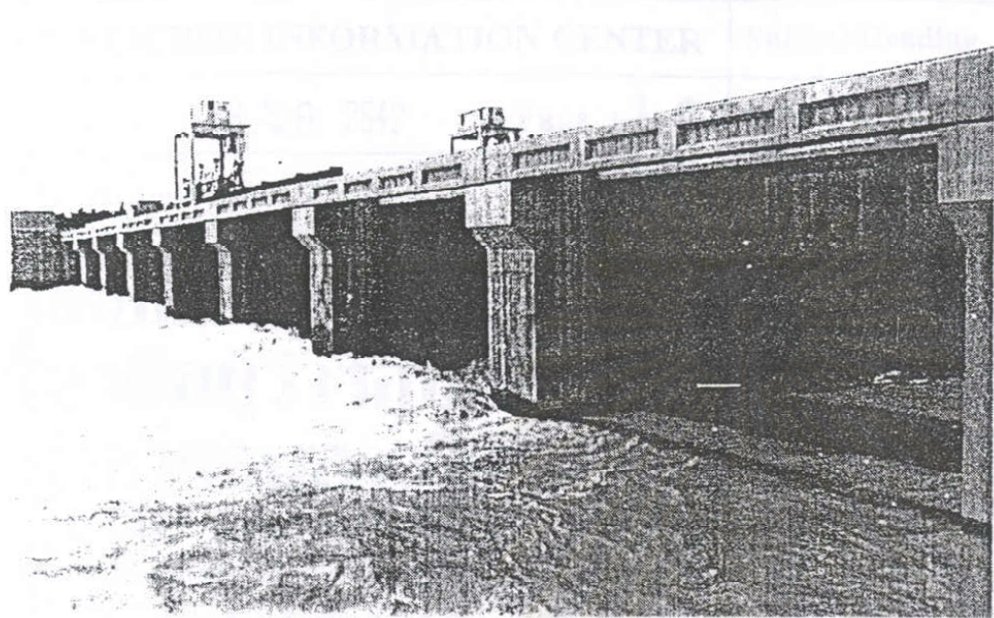
ชุมชนชาว "กวย" เป็นชุมชนที่กระจายอยู่ในลุ่มแม่น้ำมูลแถว จ.สุรินทร์ ชาวกวยเป็นผู้มีความสามารถในการเลี้ยงช้าง และฝึกช้างมาตั้งแต่โบราณ เมื่อเสร็จสิ้นภาระการใช้แรงงานช้างในกิจการป่าไม้แล้ว พวกเขาเลี้ยงช้างไว้ในฐานะ "เพื่อนทุกข์" อีกด้วย เมื่อความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการพัฒนาที่มองมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่งผลเกิดความล้มละลายของอาชีพเกษตรกรรมพร้อมๆ กับความเสื่อมโทรมของธรรมชาติอันเป็นที่อาศัยหากินของช้าง 2 ปัจจัยนี้ผลักดันให้ทั้งคนและช้างออกเร่ร่อนอพยพแรงงานไปหากินต่างถิ่น ดังที่เราเห็นอยู่อย่างเจเนตาเช่นทุกวันนี้

เขื่อนปากมูล ตั้งแต่มีการสร้างเขื่อนปากมูลกั้นปากแม่น้ำปากมูล ปลาหลากหลายชนิดไม่สามารถว่ายทวนน้ำขึ้นมาวางไข่ในแม่น้ำมูลอีก ซึ่งเท่ากับเป็นการตัดวงจรชีวิตของปลา และส่งผลกระทบต่ออาชีพและรายได้ของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลักมาแต่บรรพบุรุษ แม้จะมีความพยายามผ่อนคลยผลกระทบโดยการสร้างบันไดปลาโจน แต่ก็พบเพียงปลาขนาดเล็กเท่านั้นที่สามารถว่ายข้ามเขื่อนได้ าลา

นี่เป็นตัวอย่างเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่แม่น้ำถูกการพัฒนาถูกราน เพราะฉะนั้นคงถึงเวลาแล้วใช่หรือไม่ ที่เราต้องสร้างจิตสำนึกของสังคมและชุมชนในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและชุมชนบนสองฝั่งแม่น้ำมูลกลับคืนมา โครงการ "ธรรมชาติยาตราเพื่อแม่น้ำมูล" จะมีขึ้นในอีกไม่ช้านี้ ก็เป็นการเริ่มต้นชีวิตที่จะทำหน้าที่ "คนพึ่งเดินทางไกลเพื่อให้น้ำ" ให้คนพึ่งเดินทางไกลเพื่อให้น้ำ

ธนาคารโลกรับรองการอพยพราษฎรเขื่อนปากมูลได้มาตรฐานตามกำหนด

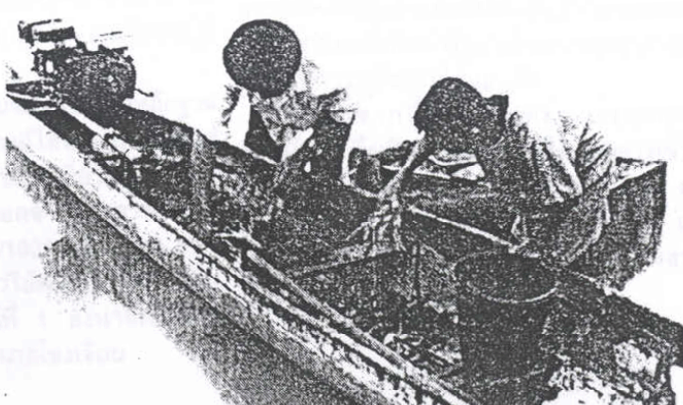
ฉบับพิเศษ

รายงานของธนาคารโลก ได้สรุปผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานอพยพราษฎรของโครงการเขื่อนปากมูล ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ว่า ได้มาตรฐานตามนโยบายงานอพยพราษฎรของโครงการเงินกู้ธนาคารโลกเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยเปรียบเทียบการดำเนินงานกับเขื่อนอื่นๆ อีก ๗ เขื่อน จากประเทศต่างๆ ได้แก่ เขื่อนในประเทศจีน ประเทศอินเดีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศบราซิล และประเทศโตโก ซึ่งเขื่อนปากมูลนับเป็น ๑ ใน ๔ เขื่อนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานของธนาคารโลก

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า นอกจากเขื่อนปากมูลในประเทศไทยแล้ว ยังมีงานอพยพราษฎรของประเทศจีน ๒ เขื่อน คือ เขื่อน Shuikou และเขื่อนยันตัน (Yantan) ของประเทศไทย คือ เขื่อนปากมูล โดยรวมได้รับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ส่วนของประเทศอินโดนีเซียคือ เขื่อนแกดุงออมโบ (Kedung Ombo) ได้รับผลสำเร็จในด้านรายได้ของราษฎรเพิ่มขึ้น

ธนาคารโลกยังได้ระบุในผลการวิจัยศึกษาความเป็นอยู่ของราษฎรเขื่อนปากมูล จ.อุบลราชธานี พบว่างานอพยพราษฎรที่ดำเนินการโดยกฟผ.ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามนโยบายของธนาคารโลกที่ตั้งไว้ คือ ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีค่าใช้จ่ายลดลง ที่อยู่อาศัยดีขึ้น ของใช้ประจำบ้านมากขึ้น เครื่องจักรเครื่องมือการเกษตรเพิ่มขึ้น การเจ็บป่วยลดลง ที่อยู่อาศัยดีขึ้น ของใช้ประจำบ้านมากขึ้น เครื่องจักรเครื่องมือการเกษตรเพิ่มขึ้น การเจ็บป่วยลดลง การศึกษา ไฟฟ้า น้ำประปาและถนนดีขึ้น อย่างชัดเจน ทั้งนี้เขื่อนปากมูลเริ่มก่อสร้างเมื่อปี ๒๕๓๓ และได้ก่อสร้างแล้วเสร็จ

เมื่อปี ๒๕๓๗ ได้รับเงินกู้ส่วนหนึ่งมาจ ธนาคารโลก ธนาคารโลกจึงได้ติดตามตรวจสอบการแก้ไขผลกระทบ กับความเป็นอยู่ของราษฎรมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มก่อสร้างจนกระทั่งโครงการแล้วเสร็จ

สำหรับงานแก้ไขผลกระทบกรณีเขื่อนปากมูล กฟผ. ได้มุ่งเน้นในคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของราษฎรมาโดยตลอด โดยการจัดโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่างๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โรงเรียน สถานอนามัย ศูนย์อนุรักษ์และพัฒนาบางประมง สถานท่องเที่ยว ป่าไม้ และโบราณคดี ตลอดจนการจัดการด้านความเป็นอยู่สำหรับราษฎรที่ได้รับผลกระทบเป็นรายบุคคลแล้วแต่ แต่ละกรณีไป ซึ่ง กฟผ. ได้จ่ายเงินค่าทดแทนเพื่อแก้ไขผลกระทบของราษฎรไปแล้วเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ ๕๐๐ ล้านบาท และ กฟผ. ยังได้มอบเงินจำนวน ๓๗๕ ล้านบาทเพื่อช่วยเหลือราษฎรในการพัฒนาอาชีพประมงด้วย

ความสำเร็จของงานอพยพราษฎรของเขื่อนปากมูลเกิดขึ้นจากความตั้งใจจริงของกฟผ. และรัฐบาล ตลอดจนผู้ให้ความร่วมมือทั้งหมดรวมทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ซึ่งในปัจจุบันนอกจากราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว ยังมีอาชีพใหม่ในการจับกุ้งก้ามกรามมาเป็นรายได้เสริม มีมูลค่ารวมประมาณ ๑๐ ล้านบาทต่อปี ราษฎรจะสามารถช่วยเหลือตัวเองได้อย่างมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้ว กฟผ. ยังได้ช่วยพัฒนาอาชีพให้แก่ราษฎรตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

MATICHON INFORMATION CENTER		Subject Heading : 8408 โศกนาฏกรรม	
Date : - 3 พ.ค. 2542	Page : 1,9	Source : สยามรัฐ	No: 2107851
Keyword			

มือปากลมอีอูลู เอาผิดผู้ว่าอุบล ทำลายอนุสาวรีย์

มือปากลมอีอูลู ปากลมต้นผาง หลังรู้เบื้องหลังตัวการทำลายอนุสาวรีย์คนจน พบหลักฐานสำคัญ นอภ.โขงเจียมสั่งการตามคำบัญชาของพ่อเมืองอุบลเตรียมนำหลักฐานร้องเรียนผบ.ตร.ให้เอาผิด

อ่านต่อหน้า ๙

■ มือป

1/1

เตรียมอนุสาวรีย์ที่ซ่อมเสร็จแล้วมาฉลองใหญ่ 5 พ.ค.นี้ "อำนาจ" บุกเจรจามือปเชียงใหม่แก้ปัญหาไม้ป่าและที่ดิน

จากกรณีที่มีกลุ่มบุคคลได้ทำลายอนุสาวรีย์วีรชนคนจนตั้งแต่วันที่ 18 พ.ย. 2541 ที่ผ่านมา ซึ่งชาวบ้านได้แจ้งความไว้ที่สภ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี เพื่อให้สอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย ขณะเดียวกันกลุ่มสมัชชาคนจนยังได้ส่งตัวแทนเข้าร้องเรียนกับทาง พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ พร้อมกับมอบหลักฐานรูปภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นไว้เพื่อประกอบในรูปคดีด้วย แต่เรื่องดังกล่าวกลับเงียบหายไป ไม่มีความคืบหน้าแม้จะมีการค้นหาหลักฐานและเรียกสอบพยานไปแล้วหลายปาก ซึ่งขณะนี้เวลาผ่านมาแล้วถึง 5 เดือน จึงเป็นที่น่ากังขาว่าอาจจะมีเบื้องหน้าเบื้องหลังในคดีดังกล่าว จนเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่กล้าทำคดี

อย่างไรก็ตามทางกลุ่มสมัชชาได้พบหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่ง ซึ่งมีพลเมืองดีได้นำมามอบให้แก่ผู้ที่ชุมนุมอยู่ที่ริมถนนเขื่อนปากมูลเมื่อวันที่ 28 เม.ย. 2542 เป็นหนังสือราชการออกจากรัฐว่าการอำเภอโขงเจียม เลขที่ อบ 1216/1935 ลงวันที่ 6 ต.ค. 2541 เรื่องการสร้างอนุสาวรีย์คนจน ถึงนายช่างแขวงทางอุบลราชธานีที่ 1 ลงนามโดยนายบรรณดิษฐ์ โทบุคดิ นายอำเภอโขงเจียม

ข้อความในหนังสือระบุว่าด้วยมีการประชุมกรอ. (คณะกรรมการร่วมภาคีรัฐเอกชน) จ.อุบลฯ เมื่อวันที่ 6 ต.ค. 2541 ณ ห้องประชุมอำเภอเมืองอุบลราชธานี โดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานในที่ประชุม และในที่ประชุมได้มีการสอบถามถึงเรื่องอนุสาวรีย์วีรชนคนจน ที่กลุ่มสมัชชาคนจนนำไปตั้งไว้บนโขดหิน บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 10 บ้านผาประตู่ทอง ตำบลโขงเจียม อ.โขงเจียม จ.อุบลฯ เส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2222 อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลฯ-อ.โขงเจียม จ.อุบลฯ โดยไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลฯ จึงมีบัญชาให้รื้อถอน

ล่าสุดทางกลุ่มสมัชชาคนจนได้นำหลักฐานแจ้งให้กลุ่มปัญหาต่างๆ ของสมัชชาคนจนที่กำลังรวมตัวกันอยู่ในขณะนี้ให้ทราบความเคลื่อนไหว และทางกลุ่มสมัชชาได้มอบหมายให้นายทองเจริญ สีหารธรรมและนางเจริญ กองสุข ชาวบ้านจากกลุ่มปัญหาเขื่อนปากมูล เป็นตัวแทนสมัชชา รับมอบอำนาจแทนเป็นผู้ร้องเรียนไปยังผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้หาผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้

สำหรับอนุสาวรีย์ที่ถูกทำลายนั้น ทางกลุ่มสมัชชา ได้นำเอาชิ้นส่วนมาซ่อมแซมให้อยู่ใน

สภาพเดิมเพราะถือว่าอนุสาวรีย์ดังกล่าวเป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจคนทั้งประเทศ ซึ่งเวลานี้ซ่อมเสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว โดยจะนำออกมาจัดงานฉลองให้ยิ่งใหญ่ในวันที่ 5 พ.ค. นี้ พร้อมกับหาสถานที่ตั้งที่เหมาะสมหรืออาจจะเป็นที่เพิงหินเดิม แต่ทางกลุ่มสมัชชา ต้องระมัดระวังเนื่องจากกลัวว่าทางจังหวัดอาจจะมาลักลอบทำลายเหมือนที่ผ่านมา ซึ่งทำให้กลุ่มสมัชชา รู้สึกเสียใจและผิดหวังกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมากแล้วจะทำให้เกิดความเชื่อใจต่อรัฐบาลในการออกกฎหมายว่าจะมีความยุติธรรมได้อย่างไร

นอกจากนี้ยังมีตัวแทนคณะกรรมการเขื่อนโลก ซึ่งเป็นชาวต่างชาติได้เดินทางเข้ามายังที่ชุมนุมสมัชชาคนจนริมสันเขื่อนปากมูล เมื่อวันที่ 30 เม.ย.ที่ผ่านมาเพื่อเยี่ยมผู้ชุมนุม และต้องการทราบผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังการสร้างเขื่อนที่ถูกต้อง

ส่วนที่บริเวณศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีการชุมนุมประท้วงเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ 4 ฉบับและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ภาคเหนือ โดยเฉพาะการจับกุมและการละเมิดสิทธิชุมชน การเร่งรัดพร.บ.ป่าชุมชน และการแก้ไขสัญญาชาติชไทยภูเขา โดยมีนายอำนาจ ปะติเส รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง พล.ต.มณูญกร ฐุปชจร ประธานที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้แทนจาก 2 กระทรวงหลักเดินทางมาร่วมเจรจากับแกนนำผู้ชุมนุม

นายสมชัย ศิริชัย ประธานเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ กล่าวว่า เรื่องการโยกย้ายชาติยังไม่ได้ข้อยุติ เพราะยังมีชาวไทยภูเขาที่ตกสำรวจการขอสัญชาติตามโครงการสืบสัญชาติของกรมการปกครองกว่า 2 แสนคน การเจรจาในระดับแรกคงได้ข้อยุติด้วยความพอใจทั้งสองฝ่าย แต่ก็ต้องใช้เวลาบ้าง เพราะรัฐบาลจะสร้างความเข้าใจกับชาวไทยภูเขาก่อน

อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้จะมีการหารือร่วมกันนายสรรเสริญ ตัวดี ผู้แทนจากองค์กรเอกชนและนักศึกษา 11 องค์กร ได้ยื่นหนังสือถึงนายอำนาจให้ช่วยเร่งรัดการแก้ไขปัญหาทั้งหมดโดยเร็ว และขณะที่มีการเจรจา กลุ่มผู้ชุมนุมที่รอคอยอยู่พยายามที่จะเคลื่อนตัวออกมากดดันการเจรจาทันทีทางขึ้นลงของศาลากลาง ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ตำรวจกว่า 1,000 นาย คอยดูแลอยู่

นายอำนาจเผยถึง ผลการเจรจาว่าจะเชิญนายวัฒนา อัศวเหม รมช.มหาดไทยประธานคณะกรรมการติดตามแก้ไขปัญหาที่ดินของสมัชชาคนจนมาประชุมร่วมกับคนแก่ไขปัญหาที่เชียงใหม่ และมีมติให้พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รองนายกรัฐมนตรีและรมว.มหาดไทยแต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งแก้ไขปัญหากฎหมาย และระเบียบให้สัญชาติไทยแก่ชาวไทยภูเขา และให้คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชน (คชช.) ระดับจังหวัดและอำเภอรับไปแก้ไขปัญหาระงัดเฉพาะหน้ากรณีการดำเนินคดี กับชาวบ้านบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนและให้แก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และนโยบายที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ ส่วนการแก้ไขปัญหากฎหมายกินในที่ดินเดิม และการร่วมกันร่างกฎหมายป่าชุมชนที่ค้างอยู่นั้นยังไม่ได้ข้อยุติ

ประจำวันที 16-29 กุมภาพันธ์ 2543

ร้องไห้ ร้องไห้ อำนาจจตุตถการ มอบปากกมุด

ที่จัดตั้งหมู่บ้านเดือน ข่มขู่รัฐบาลให้จ่ายเงิน

พ่อค้า นักธุรกิจ ชาวบ้าน พระและสื่อมวลชน
ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่ง
ประเทศไทย ร่วมกันเสวนาปัญหาหม้ออบปากกมุด
ค้างพูดเป็นเสียงเดียวกันให้รัฐบาลรีบยุติปัญหา
ถ้าเดือดร้อนจริงให้ช่วยเหลือ แต่ฉับเป็นพวกมือ
แอบแฝงให้ข่มขู่การเค็ดขาด อย่าให้ใช้พื้นที่
ของทางราชการ มาอาศัยเป็นที่ทำมาหากินและ
ต่อรองกับรัฐบาล

คามที่ได้มีการชุมนุมของราษฎรซึ่งเรียกตัวเองว่า
เป็นกลุ่มสมาชิกคนจน ขึ้นที่บริเวณสวนเฉลิม
พระเกียรติ ของเขื่อนปากกมุด ต.หัวเหว อ.โจงเจียม
เนื้อที่ประมาณ 75 ไร่ มาตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม
2542 เป็นต้นมา เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลได้จัดหา
ที่ดินให้ครอบครัวละ 15 ไร่ ถ้าไม่มีที่ดินให้จ่ายเป็น
เงินสดจำนวน 525,000 บาท โดยอ้างว่ารัฐบาลได้
ให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ก่อสร้างเขื่อนปากกมุด ทำให้
พวกเขาต้องสูญเสียอาชีพประมง จึงต้องการจะ
เปลี่ยนไปเป็นอาชีพเกษตรกร

ซึ่งการชุมนุมนี้กลุ่มผู้ชุมนุมได้ล้อมรั้วและจัด
รั้วเพิงพักจำนวน 500 หลัง ตั้งเวทีปราศรัย
สถานพยาบาล ร้านค้า ที่พักสงฆ์ ตั้งเป็นหมู่บ้าน
แบบถาวรขึ้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้สร้างความเสีย
หายให้แก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ โดยที่ทางกลุ่มผู้ชุมนุม
ทำลายทุบป้อมกันสะ (LOG BOOM) ทำลาย
ระบบท่อน้ำ ปัมป์สูบน้ำ ไม้ดอก ไม้ประดับ
วนหญ้า ขุดเจาะนำบาดาล ค่อสายไฟฟ้า ลักลอบ
ขุดขุดหวงห้ามเพื่อทำการจับปลา โดยนำเรือมาจอด
บริเวณบันไดปลาโจน เพื่อมาคักจับปลาบริเวณท้าย
น้ำคี่ ซึ่งบริเวณนี้เป็นจุดที่ปลาชนิดพันธุ์ต่างๆ
ต้องขึ้นไปวางไข่ตามลำน้ำมุดคอนบน
การกระทำของกลุ่มผู้ชุมนุมดังกล่าว ทางการไฟฟ้า
ผลิตแห่งประเทศไทย ใ้แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่

ตำรวจสถานีตำรวจอำเภอโจงเจียม ให้ดำเนินคดีกับ
แกนนำของกลุ่มผู้ชุมนุม ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ
ได้ออกหมายจับ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2542 ให้
จับ นางสาวนิตา ตันติวิทยาพิทักษ์ นายทองเจริญ
สีหาธรรม นายไพโรจิตร์ ศิตารักษ์ นางเจริญ กองสุข
นายภักดี จันทะเจียด นายทวี ทองเทพ และนาย
พิเชษฐ์ เพชรน้ำรอบ ในข้อหา ร่วมกันทำให้
เสียหาย บุกรุกเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น
และปลูกสร้างโรงเรือนในเขตเค็ดสายไฟ

จากการที่ได้มีการชุมนุมจากกลุ่มชาวบ้านที่อ้าง
ตัวว่าเป็นสมาชิกคนจน ที่สันเขื่อนปากกมุด ตั้งแต่
วันที่ 23 มีนาคม 2542 เป็นต้นมา ได้เป็นประเด็น
ที่เป็นที่กังขาต่อชาวอุบลราชธานี และประชาชน
ทั่วไปว่า ปัญหาข้อเท็จจริงนั้นเป็นอย่างไร ก็ได้มี
กลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า เป็นคณะกรรมการพัฒนา
ศักยภาพชีวิตและชุมชนลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่าง(คพช.)
ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านพัฒนา
อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ศิลปและวัฒนธรรม ได้จัด
โครงการเสวนาขึ้นเพื่อเป็นการระดมความคิดเห็น
เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยจะรวบรวม
ความคิดเห็นและแนวทางในการแก้ไขปัญหา
นำเสนอต่อผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบได้รับรู้และดำเนิน
การต่อไป ในหัวข้อว่า 10 เดือนการชุมนุมที่เขื่อน
ปากกมุด ผลกระทบด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจและ
สังคม ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2543 ที่ห้อง
ราชพฤกษ์ โรงแรมลายทอง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี
เวลา 14.00-17.00 น. และได้มีการถ่ายทอดสด
ไปทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งภาค เอฟ.เอ็ม และเอ.เอ็ม
ซึ่งในการเสวนาได้เชิญคณะวิทยากรที่เกี่ยวข้อง
เข้าร่วมเสวนาประกอบด้วย นายธีระชัย
จึงวัฒนากรณ์ ประธานหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี
นายประชา ประดิโยธิน ประธานสภาอุตสาหกรรม
จังหวัดอุบลราชธานี นายคำพันธ์ บุญลา ประธาน
ชุมชนพ่อค้าชองเม็ก นายเที่ยง บรรเทา ประธาน
สหกรณ์การเกษตรทางเล็อกใหม่ จำกัด นายอัมพร

จำกัด นายวิทยา ชงมีสุก แกนนำราษฎร
สิรินธร พระครูพิพัฒนการ เจ้าอาวาสวัด พ
คำคณิง อ.โจงเจียม นายคณิง ชาญเฉลิม
นายหนวอย นักจัดรายการวิทยุ นายประ
ปกป้อง นายกสมาคมสื่อมวลชนอุบลราช
นายประคินธุ์ ศรีภัทรประสิทธิ์ นักวิชาการ
นายสุพิน ปัญญามาก ผู้ช่วยผู้ว่าการการไฟฟ้า
ผลิตแห่งประเทศไทย นายไพฑูรย์ ปลัดอ
โจงเจียม และนายชูชีพ กาญจนสูตร ผู้ประธา
คพช. โดยมี ผ.ศ.วิรัช ทองเรือง ประธาน
เป็นผู้นำการเสวนา

ในการเสวนา ได้มีการพูดไปในแนวเดียว
ให้ทางรัฐบาลจัดการโดยเค็ดขาด ถ้าการช
เรียกร้องในครั้งนี้ของกลุ่มที่อ้างตัวว่าเป็นสม
คนจน ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปาก
จริง ก็ให้รัฐบาลรีบช่วยเหลือเป็นการด่วน แต่ถ
การแอบแฝง โดยใช้สถานที่สันเขื่อนปากกมุด
พักอาศัยมาเรียกร้องในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง
รัฐบาลใช้มาตรการเค็ดขาดสกัดกั้นให้กลุ่มผู้ช
เหล่านี้ออกไปจากบริเวณสันเขื่อนโดยเร็ว เพื่อ
การที่จะให้จังหวัดอุบลราชธานีได้หันมาพัฒนา
แหล่งท่องเที่ยว ก็จะทำให้เศรษฐกิจและสิ่ง
วัฒนธรรมที่ดีได้กลับคืนมาอีกครั้ง

Keyword

เขื่อนปากมูล

ปลาร้าบปเม็ดใหญ่?

เขื่อนปากมูลตั้งอยู่ที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี สร้างเสร็จเมื่อปี 2537 การสร้างเขื่อนแห่งนี้ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้จ่ายค่าทดแทนทรัพย์สินให้แก่ราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนทั้งโดยตรง

และโดยอ้อม จัดสรรที่ทำกินและที่อยู่อาศัยให้แก่ราษฎรที่ถูกน้ำท่วม รวม 241 ครอบครัว จัดสร้างสาธารณูปโภค ช่วยส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมและพัฒนาอาชีพประมงแก่ราษฎร รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 870 ล้านบาท

สำหรับการประกอบอาชีพประมงที่เขื่อนปากมูล กฟผ. ได้จ่ายค่าเสียโอกาสให้แก่ราษฎรที่ประกอบอาชีพประมง ตามรายชื่อที่จังหวัดและสมาชิกชาวนอนได้เสนอมาทันทีรวม 3,955 รายๆ ละ 90,000 บาท โดยจ่ายเป็นค่าช่วยเหลือรายละ 30,000 บาท และค่าพัฒนาอาชีพประมงอีกรายละ 60,000 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 355.9 ล้านบาท เฉพาะในส่วนที่สมาชิกชาวนอนรับผิดชอบ โดยจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรเขื่อนปากมูล จำกัด จำนวน 147 ล้านบาท

จากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2540 ได้มีการเจรจาแก้ไขปัญหาลูกเขื่อนปากมูล ระหว่างตัวแทนราชการกับตัวแทนสมาชิกชาวนอน ซึ่งก่อนหน้านี้นี้ได้มีการเจรจากันหลายครั้ง ที่ห้องประชุมกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ผลการประชุมมีสาระสำคัญดังนี้

นายปลอดประสพ สุรัสวดี อธิบดีกรมประมงในขณะนั้น ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงเรื่องปริมาณปลาและบันไดปลาโจนที่เขื่อนปากมูล ในฐานะผู้รับผิดชอบงานด้านประมงของประเทศ ว่า

1. สัตว์น้ำจืดในประเทศไทย ตามธรรมชาติต้องน้อยลงทุกวัน เว้นแต่มีการเลี้ยง เพราะประชากรเพิ่มมากขึ้น
2. สายน้ำใหญ่ๆ เช่น แม่น้ำ สร้างเขื่อนขวาง สัตว์น้ำเหนือ-ท้ายเขื่อนลดน้อยลงแน่นอน ไม่มีใครทำให้เพิ่มได้ บันไดปลาโจนบรรเทาให้ลดช้าลง
3. สายน้ำสายเล็กๆ สร้างเขื่อนขวางเป็นอ่างเก็บน้ำ อ่างนี้ปลาเพิ่มมากขึ้นแน่นอน กรณีเขื่อนปากมูลต้องเป็นไปตามเทคนิค สามารถวัดผลได้
4. รัฐบาล และ กฟผ. เข้าไปช่วยเหลือราษฎร จำนวน 3,955 รายๆ ละ 90,000 บาท รวมทั้งพัฒนาอาชีพ น่าจะเพียงพอในขณะนั้นที่มีการตกลงกัน แต่ระยะหลังมาพบว่า 90,000 บาท ช่วยเหลือระยะ 3 ปีนั้นไม่เป็นความจริง แต่ถ้าหากจะพูดว่า "สถานการณ์มันเปลี่ยนแปลงไป เป็นหน้าที่ของรัฐบาลจะช่วยเหลือ"

5. กรณีบันไดปลาโจน ระยะหลังพูดกันไม่รู้เรื่อง การสร้างบันไดปลาโจนเห็นว่าจะลดผลกระทบ เพราะแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายสำคัญ บางฤดูมีปลาขึ้นมาได้ จึงร่วมกับ กฟผ. สร้างขึ้น ไม่ได้มีการวางแผนไว้ก่อน แต่มีความชันค่อนข้างสูง แต่มีปลาสามารถผ่านได้ประมาณ 64 ชนิด หรือประมาณ 150,000 ตัวต่อปี

ถ้าพูดว่าไม่ได้ผลนั้นไม่ถูกต้อง ถ้าไม่มีจะเสียหายเร็วกว่านี้ ต้องหาวิธีช่วยเหลือด้านอื่น ด้วย อย่างเช่น เอาถุงไปปล่อย ขณะนี้จับได้ประมาณ 25 คัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 4-5 ล้านบาท

นับแต่ปลายเดือนเมษายน 2542 เป็นต้นมา แกนนำกลุ่มสมาชิกชาวนอน ได้นำราษฎรจากพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง มาชุมนุมประท้วง โดยตั้งเพิงพักบริเวณฝั่งซ้ายใกล้สันเขื่อนปากมูล หนึ่งในข้อเรียกร้องของกลุ่มมีข้อเรียกร้องค่าชดเชยที่ทำกินจาก กฟผ. อีกรายละ 15 ไร่ โดยให้จ่ายเป็นเงินแทนที่ทำกิน จำนวน 5 แสนบาท และต่อมาได้ลดลงเหลือ 3 แสนบาท แกนนำผู้เรียกร้องอ้างว่าชาวบ้านไม่สามารถจับปลาได้เหมือนก่อนเนื่องจากปริมาณปลาในแม่น้ำมูลลดลง

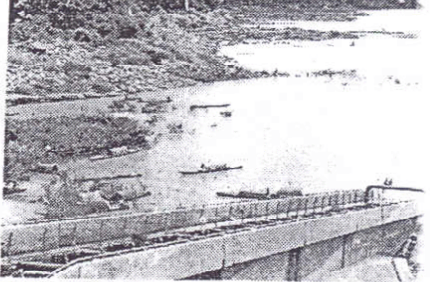
จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านจำนวนมากที่ประกอบอาชีพประมง หลายคนบอกว่าหลังการสร้างเขื่อนสามารถจับปลาได้มากขึ้น บางรายมีรายได้จากการจับปลา จับกุ้ง เฉลี่ยถึงวันละ 1,000-1,500 บาท สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้แก่ชาวบ้าน ทำให้มีความกินดีอยู่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก

คงต้องมีการพิสูจน์กันว่า ขณะที่ชาวบ้านที่มาประท้วงที่เขื่อนปากมูลอ้างว่าจับปลาไม่ได้ หรือจับปลาได้น้อยลงนั้น น้อยลงจริงหรือไม่ น้อยลงด้วยสาเหตุอะไร และปลาที่ชาวบ้านจับกันอยู่ทุกวันนี้เป็นปลาจากไหน?

เพราะนับจากปี 2537 เป็นต้นมา กฟผ. ได้นำพันธุ์ปลานานาชนิดต่างๆ และพันธุ์กุ้งก้ามกรามไปปล่อยในอ่างเหนือเขื่อนปากมูล รวมทั้งหมดประมาณ 40 ล้านตัว ที่น่าจะพิจารณาและนำไปเป็นห่วงคือ การลักลอบดักจับปลาที่บริเวณเขื่อนปากทางขึ้นบันไดปลาโจนของชาวบ้านกลุ่มสมาชิกชาวนอน โดยไม่เกรงกฎหมายบ้านเมือง รวมทั้งอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากกระแสไฟฟ้าในช่วงเดินเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า การวางอวนและตาข่ายดักจับปลาจำนวนมากที่บริเวณปากแม่น้ำมูลก่อนไหลลงแม่น้ำโขง ซึ่งทำกันเป็นลับ เป็นสัน และทำมาช้านานมาจนถึงทุกวันนี้ น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญนอกเหนือจากสาเหตุต่างๆ ตามที่ไว้กล่าวมาแล้ว

ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญ การเดินทางของปลาจากแม่น้ำโขง เพื่อขึ้นไปเหนือเขื่อนปากมูล ต้องเป็นไปด้วยความยาก เพราะต้องฟันฝ่าด่านต่างๆ หลายด่านกว่าจะถึงปลาโจน และยังคงว่ายผ่านบันไดปลาโจนซึ่งหรือไม่กี่ต้องรอให้ระดับน้ำเหนือเขื่อนและท่าใกล้เคียงกันในช่วงฤดูน้ำหลาก ซึ่งมีการเปิดระบายน้ำ ทำให้ปลาสามารถว่ายผ่านไป

ถ้ากล่าวที่ว่า ที่ใดมีน้ำ ที่นั่นมีปลา มีโครงการพิเศษ นับวันคนยังเกิดมาก ก็

การจับปลาของชาวบ้านในเขตหวงห้าม

สมาชิกชาวนอน ตั้งหมู่บ้านบริเวณสันเขื่อนปากมูลฝั่งซ้าย

และใช้มาก ขณะเดียวกับที่ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงทุกวัน ทางเลือกทางรอดก็ควรหันมาพัฒนาอาชีพให้ชาวบ้าน และสนับสนุนให้ชาวบ้านได้พัฒนาตนเองอย่างจริงจัง เพื่อยืนได้ด้วยตัวเอง แทนการเรียกร้องไม่มีสิ้นสุด

สุนีรัตน์ ทิริสุวราชชน

กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2543

หน้า 11

จ่ายชดเชยเชื่อนปากมูลเดือนหน้า เพิ่ม132ล.ให้ชาวบ้านกว่า2พันคน

กฟผ.พร้อมจ่ายเงินช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเชื่อนปากมูลกว่า 2 พันคน เพิ่มอีก 132 ล้านบาท โดยจ่ายเงินสด 3 หมื่นต่อราย เงินพัฒนาฝีมือผ่านสหกรณ์ปีละ 1 หมื่น 3 ปี พร้อมเผยแพร่ค่าชดเชยรวม 988 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของค่าก่อสร้างเชื่อน

นายสุพิน บุญญามาก ผู้ช่วยผู้ว่าการพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เปิดเผยว่า ขณะนี้ กฟผ. เตรียมจ่ายเงินจำนวน 132.6 ล้านบาท ในเดือนเมษายน เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่ทำอาชีพประมง ซึ่งได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเชื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี ตามมติกรม.เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2543

โดยจ่ายเป็นเงินสดเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้ารายละ 3 หมื่นบาท และเงินเพื่อพัฒนาอาชีพโดยผ่านสหกรณ์ปีละ 1 หมื่นบาท เป็นเวลา 3 ปี รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 132.6 ล้านบาท ทั้งนี้การจ่ายเงินชดเชยจำนวนนี้ถือเป็นการสิ้นสุดและไม่ผูกพันให้ต้องจ่ายเพิ่มอีก และไม่ผูกพัน

กับเงื่อนไขและหลักการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2541

ผู้ช่วยผู้ว่าการไฟฟ้าพลังน้ำ กฟผ. กล่าวเพิ่มเติมว่า ก่อนหน้านั้นเมื่อปี 2538 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ กฟผ. จ่ายค่าเสียโอกาสให้แก่ราษฎรที่ประกอบอาชีพประมงตามรายชื่อที่จังหวัด และสมาชิกคนจนเสนอไปแล้วจำนวน 3,955 ราย รายละ 9 หมื่นบาท โดยจ่ายเป็นเงินช่วยเหลือรายละ 3 หมื่นบาท และค่าพัฒนาอาชีพประมงอีกรายละ 6 หมื่นบาท รวมเป็นเงิน 355.9 ล้านบาท ซึ่งหากรวมกับที่จะจ่ายเพิ่มเติมอีก จะเป็นจำนวนทั้งสิ้น 6,165 ราย รวมเงินช่วยเหลือสำหรับราษฎรอาชีพประมงทั้งสิ้น 488.5 ล้านบาท

นอกจากนี้ กฟผ. ยังได้จ่ายค่าทดแทนทรัพย์สิน ค่าที่อยู่อาศัยใหม่ ค่าก่อสร้างและพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณสถาน เป็นเงิน 499.9 ล้านบาท รวมค่าชดเชยทั้งหมดเป็นเงิน 988.4 ล้านบาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 20 ของราคาก่อสร้างเชื่อน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายธีระพล อันมัย เกิดวันศุกร์ที่ 28 สิงหาคม 2513 ที่บ้านเลขที่ 35 บ้านโพนตูมหมู่ที่ 9 ตำบลกำแพง (ปัจจุบันเป็นหมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งทอง) อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ในครอบครัวชาวนาแห่งทุ่งกุลาร้องไห้

ปีการศึกษา 2528 จบมัธยมศึกษาสายพระปริยัติธรรมจากวัดโพธิ์ฤกษ์าราม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ และ โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ และปีการศึกษา 2535 จบการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปีการศึกษา 2541 เข้าศึกษาหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาวารสารสนเทศ ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสบการณ์ ผู้สื่อข่าวกองบรรณาธิการภูมิภาคหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน (เมษายน 2536 - ธันวาคม 2539) ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์กองสถาณการณ สทท.ช่อง11(สิงหาคม 2540 – สิงหาคม 2541)

ปัจจุบัน ผู้ติดตามสนับสนุนงานภายนอก กองทุนเพื่อสังคม จังหวัดอุบลราชธานี และผู้ดำเนินรายการ เบิ่งบ้าน เบิ่งเมือง ทางสถานีวิทยุกองทัพภาคที่ 2 อุบลราชธานี FM 95.75 MHz

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย